

รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์
ข้อมูลกฎหมายของประเทศบรูไนและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง
กับการค้าและการลงทุนของประเทศบรูไน

เสนอต่อ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

โดย

สถาบันวิชาการนโยบายกิจการสาธารณะกับธุรกิจและการกำกับดูแล (APaR)

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

เมษายน 2558

รายชื่อคณะผู้วิจัย

ที่ปรึกษาโครงการ

รองศาสตราจารย์ สุธรรม อยู่ในธรรม
คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
และประธานสถาบันวิชาการนโยบายกิจการสาธารณะ
กับธุรกิจและการกำกับดูแล (APaR)

หัวหน้าโครงการ

ดร. ประพันธ์พงษ์ ขำอ่อน
อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
และผู้อำนวยการสถาบันวิชาการนโยบายกิจการสาธารณะ
กับธุรกิจและการกำกับดูแล (APaR)

นักวิจัย

ดร. ศิริยุญา ดุสิตนันทน์
อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

อาจารย์ปกรณ์ วิญญูห์ตถกิจ
อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ผู้ช่วยนักวิจัย

นางสาวภัททิยา ฤทธิผลลง
ผู้ช่วยนักวิจัยสถาบันวิชาการนโยบายกิจการสาธารณะ
กับธุรกิจและการกำกับดูแล (APaR)

สารบัญ

	หน้า
รายชื่อคณะผู้วิจัย	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ ๑ ภาพรวมทางด้านกฎหมายของประเทศบรูไน	๑
๑.๑ ประวัติกฎหมายของประเทศบรูไนโดยย่อ	๑
๑.๒ ระบบกฎหมายของประเทศบรูไน	๑๐
๑.๓ ที่มาของกฎหมายบรูไน	๑๑
๑.๔ ศักดิ์และลำดับชั้นของกฎหมาย	๑๙
๑.๕ ระบบศาลและวิธีการตีความกฎหมาย	๒๑
๑.๖ การบังคับใช้กฎหมายและปัญหาในทางปฏิบัติ	๒๘
บทที่ ๒ การค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าว	๓๔
๒.๑ บทนำ	๓๔
๒.๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าวและกฎหมาย ด้านการค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าว	๓๔
๒.๓ การนำเข้าและการส่งออกสินค้า	๔๐
๒.๔ มาตรการในทางการค้าสินค้าและบริการ	๕๑
๒.๕ การค้าบริการ	๖๓
๒.๖ สิทธิประโยชน์ที่รัฐบาลของประเทศบรูไนให้แก่ผู้ประกอบการสัญชาติประเทศ สมาชิกอาเซียนและผู้ประกอบการไทย	๖๕
๒.๗ บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าวของ ประเทศบรูไน	๖๕
บทที่ ๓ การลงทุนของคนต่างด้าว	๖๗
๓.๑ บทนำ	๖๗
๓.๒ การลงทุนในกิจการต่างๆ ของคนต่างด้าว	๖๗
๓.๓ ขั้นตอนการเข้ามาลงทุนในประเทศบรูไน	๘๗

สารบัญ

	หน้า
๓.๔ การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว	๘๗
๓.๕ การคุ้มครองการลงทุน	๙๔
๓.๖ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนของคนต่างด้าว	๙๗
๓.๗ บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการลงทุนของคนต่างด้าว	๙๘
บทที่ ๔ กฎหมายคนเข้าเมืองของประเทศบรูไน	๑๐๐
๔.๑ บทนำ	๑๐๐
๔.๒ สรุปสาระสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนเข้าเมือง	๑๐๐
๔.๓ การเข้าประเทศบรูไน	๑๐๑
๔.๔ ประเภทของการอนุญาตเข้าประเทศบรูไน	๑๐๖
๔.๕ การส่งคนต่างด้าวกลับออกไป	๑๑๔
๔.๖ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเข้าเมือง	๑๑๔
๔.๗ กรณีศึกษา: การพำนักอยู่ในประเทศบรูไนโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย	๑๑๕
๔.๘ บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกฎหมายคนเข้าเมืองของประเทศบรูไน	๑๑๖
บทที่ ๕ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับธุรกิจภายใน	๑๑๗
๕.๑ บทนำ	๑๑๗
๕.๒ การจัดตั้งธุรกิจของคนต่างด้าวในบรูไน	๑๑๗
๕.๓ กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจของคนต่างด้าวในบรูไน	๑๓๓
๕.๔ กฎเกณฑ์อื่นๆ เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจในประเทศบรูไน	๑๔๕
๕.๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจภายในของบรูไน	๑๕๔
บทที่ ๖ กฎหมายที่ดินของประเทศบรูไน	๑๕๗
๖.๑ บทนำ	๑๕๗
๖.๒ ประเภทของที่ดิน	๑๕๙
๖.๓ สิทธิในที่ดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดิน	๑๖๐
๖.๔ การจดทะเบียนและการโอนที่ดิน	๑๖๓
๖.๕ สิทธิในที่ดินของคนต่างด้าว	๑๖๗
๖.๖ การบริหารจัดการที่ดินของรัฐ	๑๖๗

สารบัญ

	หน้า
๖.๗ ภาษีเกี่ยวกับบอสังหาริมทรัพย์	๑๗๓
๖.๘ บทสรุปเกี่ยวกับกฎหมายที่ดินของบรูไนและสิทธิการถือครองที่ดินของคนต่าง ด้าว	๑๗๔
บทที่ ๗ กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไน	๑๗๕
๗.๑ บทนำ	๑๗๕
๗.๒ กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไน	๑๗๕
๗.๓ แรงงานต่างด้าว	๑๘๘
๗.๔ การระงับข้อพิพาท	๑๘๙
๗.๕ มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ	๑๘๙
๗.๖ บทสรุปเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานของประเทศบรูไน และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การดำเนินการทางธุรกิจ	๑๙๕
บทที่ ๘ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศบรูไน	๑๙๖
๘.๑ บทนำ	๑๙๖
๘.๒ สาระสำคัญของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา	๑๙๖
๘.๓ สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของคนต่างด้าว	๒๐๙
๘.๔ สนธิสัญญาที่ประเทศบรูไนเป็นภาคีและกฎหมายภายในด้านทรัพย์สินทาง ปัญญา	๒๐๙
๘.๕ บทสรุปเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศบรูไนรวมทั้ง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการทางธุรกิจ	๒๑๔
บทที่ ๙ กลไกการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการค้าระหว่างประเทศและการจัดตั้งธุรกิจ	๒๑๙
๙.๑ บทนำ	๒๑๙
๙.๒ ลักษณะข้อพิพาทที่เกิดจากการค้าระหว่างประเทศและการจัดตั้งธุรกิจใน ประเทศบรูไน	๒๑๙
๙.๓ การระงับข้อพิพาททางการค้าระหว่างประเทศหรือการจัดตั้งธุรกิจและ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๒๒๒

สารบัญ

หน้า

๙.๔ การบังคับตามคำพิพากษา คำตัดสิน หรือคำวินิจฉัยชี้ขาดที่ได้จากกระบวนการ ระงับข้อพิพาท	๒๒๗
๙.๕ บทสรุป	๒๒๙
บทที่ ๑๐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุนในประเทศบรูไน	๒๓๐
๑๐.๑ หน่วยงานภาครัฐ	๒๓๐
๑๐.๒ หน่วยงานภาคเอกชน	๒๔๕
บรรณานุกรม	๒๔๗

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑	๕
ตารางที่ ๒	๓๐
ตารางที่ ๓	๓๖
ตารางที่ ๔	๔๒
ตารางที่ ๕	๔๓
ตารางที่ ๖	๔๕
ตารางที่ ๗	๔๖
ตารางที่ ๘	๔๗
ตารางที่ ๙	๕๐
ตารางที่ ๑๐	๕๐
ตารางที่ ๑๑	๕๒
ตารางที่ ๑๒	๕๘
ตารางที่ ๑๓	๕๙
ตารางที่ ๑๔	๖๒
ตารางที่ ๑๕	๖๙
ตารางที่ ๑๖	๗๒
ตารางที่ ๑๗	๗๔
ตารางที่ ๑๘	๗๕
ตารางที่ ๑๙	๗๖
ตารางที่ ๒๐	๗๗
ตารางที่ ๒๑	๘๙
ตารางที่ ๒๒	๑๒๐
ตารางที่ ๒๓	๑๒๒
ตารางที่ ๒๔	๑๒๓
ตารางที่ ๒๕	๑๒๘
ตารางที่ ๒๖	๑๓๔
ตารางที่ ๒๗	๑๔๐

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๒๘ การจัดเก็บภาษียาสูบในประเทศบรูไน	๑๔๑
ตารางที่ ๒๙ อัตราภาษีสุราประเทศบรูไน	๑๔๒
ตารางที่ ๓๐ อัตราภาษียานพาหนะในประเทศบรูไน	๑๔๓
ตารางที่ ๓๑ รูปแบบและเงื่อนไขของแต่ละประเภทองค์กรธุรกิจ	๑๕๕
ตารางที่ ๓๒ แสดงขั้นตอน ระยะเวลา และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการจดทะเบียน อสังหาริมทรัพย์ในบรูไน	๑๖๕
ตารางที่ ๓๓ ตารางแสดงขั้นตอน ระยะเวลา และค่าใช้จ่ายในการขออนุญาตก่อสร้าง คลังสินค้า	๑๗๑
ตารางที่ ๓๔ ตารางแสดงสิทธิลาหยุดเพื่อพักผ่อนตามจำนวนปีที่ทำงาน	๑๘๑
ตารางที่ ๓๕ ตารางแสดงอัตราค่าล่วงเวลาในกรณีที่ลูกจ้างขอทำงานล่วงเวลาเอง	๑๘๒
ตารางที่ ๓๖ ตารางแสดงอัตราค่าล่วงเวลาในกรณีที่นายจ้างร้องขอให้ลูกจ้างทำงาน ล่วงเวลา	๑๘๓
ตารางที่ ๓๗ ตารางสรุประยะเวลาและความคุ้มครองของงานลิขสิทธิ์	๒๐๗
ตารางที่ ๓๘ ตารางสรุปสนธิสัญญาที่ประเทศบรูไนเข้าเป็นภาคีและกฎหมายภายใน ด้านทรัพย์สินทางปัญญา	๒๑๒
ตารางที่ ๓๙ ตารางสรุปสาระสำคัญของกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ บรูไน	๒๑๕

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑	สรุปวิวัฒนาการของกฎหมายที่สำคัญในประเทศบรูไน
ภาพที่ ๒	ลำดับศักดิ์กฎหมายบรูไน
ภาพที่ ๓	โครงสร้างระบบศาลคดีแพ่งของประเทศบรูไน
ภาพที่ ๔	โครงสร้างระบบศาลคดีอาญาของประเทศบรูไน
ภาพที่ ๕	โครงสร้างระบบศาลชะรีอะฮ์ของประเทศบรูไน
ภาพที่ ๖	ภาพขั้นตอนการจัดตั้งธุรกิจในประเทศบรูไน
ภาพที่ ๗	ภาพแสดงกระบวนการยื่นขอลงทุนเพื่อให้ MIPR อนุมัติ
ภาพที่ ๘	ภาพแสดงกระบวนการยื่นขอลงทุนสำหรับพื้นที่อุตสาหกรรมภายใต้ BINA

บทที่ ๑

ภาพรวมทางกฎหมายของประเทศบรูไน

๑.๑ ประวัติกฎหมายของประเทศบรูไน

ในอดีตกว่าพันปีมาแล้ว ชนเผ่าต่างๆ จำนวนมากที่อาศัยอยู่ในเกาะบอร์เนียวนับถือวิญญาณภูตผี (Animistic)^๑ ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีการนำกฎระเบียบต่างๆ มาใช้ในสังคม การระงับข้อพิพาทของแต่ละชนเผ่าอาศัยความเชื่อจากการนับถือวิญญาณภูตผีและฝึกฝนความรุนแรง เช่น ลัทธิการล่าหัว เป็นต้น ซึ่งต่อมาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหล่านี้ก็ค่อยๆ ลดบทบาทลง หลังจากชนเผ่าต่างๆ ในดินแดนแถบภูมิภาคนี้เริ่มรวมตัวเป็นอาณาจักรและได้รับอิทธิพลจากศาสนา อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือวิญญาณภูตผีเหล่านี้ก็ยังสามารถพบเห็นได้ในชนกลุ่มน้อยของประเทศบรูไนในปัจจุบัน^๒

อาณาจักรที่มีศูนย์กลางอยู่บนเกาะสุมาตราในยุคต่อมา ได้แก่ อาณาจักรศรีวิชัย (Srivijaya) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๙-๑๐ และอาณาจักรมัชปาหิต (Majapahit) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓-๑๕^๓ ได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสังคมของชนชาติต่างๆ ที่อยู่ในเกาะบอร์เนียว โดยเฉพาะระบบการปกครองโดยเจ้าผู้ครองรัฐหรือ ยังกี-เปอร์ตวน (Yang di-Pertuan) ซึ่งกลายมาเป็นตำแหน่งสุลต่าน (Sultan) ของประเทศบรูไนในปัจจุบัน ทั้งนี้เจ้าผู้ครองรัฐจะมีสถานะเป็น “เทวราชา” (Devaraja) ซึ่งเป็นศูนย์รวมอำนาจทางการเมืองและศาสนา กล่าวคือ เป็นทั้งราชาผู้ปกครองดินแดนของตนเอง^๔ และเป็นตัวแทนของเทพเจ้าบนโลกมนุษย์ตามความเชื่อในศาสนาฮินดู^๕ ซึ่งเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลในช่วงนั้น

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยังรุ่งเรืองและมีอิทธิพลต่อประเทศบรูไน พ่อค้าชาวอาหรับได้เดินทางเข้ามาค้าขายและนำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ยังประเทศบรูไน ทั้งนี้ในช่วงเริ่มแรก ศาสนาอิสลามยังไม่ได้มีอิทธิพลต่อประเทศบรูไน เนื่องจากประชาชนส่วนมากยังคงนับถือศาสนาฮินดู ทำให้ศาสนาอิสลามยังไม่เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง^๖

อย่างไรก็ตาม ศาสนาอิสลามค่อยๆ มีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อยๆ และได้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการเมืองสังคม และกฎหมายของประเทศบรูไน ทั้งนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าระบบสุลต่านของประเทศบรูไนได้เริ่มต้น

^๑ G C Gunn, *Language, Power, and Ideology in Brunei Darussalam*, Ohio University Center for International Studies, Athens, ๑๙๙๗, pp. ๔๓ and ๔๘.

^๒ E. Ann Black, *Brunei Darussalam: Ideology and Law in a Malay Sultanate*, in (eds.) E. Ann Black and Gary F. Bell, *Law and Legal Institutions of Asia Traditions, Adaptations and Innovations* (Cambridge University Press, ๒๐๑๔), p. ๓๐๐.

^๓ Sanskrit scripts from ๔๐๐ BCE have been found in Borneo. See H R Hughes-Hallet, ‘A Sketch of the History of Brunei’, *Journal of the Malayan Branch Royal Asiatic Society*, vol. ๑๘, no. ๒, ๑๙๔๐, p. ๒๓.

^๔ G A Saunders, *History of Brunei*, Oxford University Press, Kuala Lumpur, ๑๙๙๔, p. ๕.

^๕ E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๑.

^๖ ASEAN Law Association, *Legal systems in ASEAN: Chapter ๑-Historical overview*, p.๔, available at <http://www.aseanlawassociation.org/legal-brunei.html> (accessed ๑๒ November ๒๐๑๔).

ขึ้นในปี พ.ศ. ๑๙๐๓ (ค.ศ. ๑๓๖๐) เมื่อ พระราชา “อาวัง อาลักเบตาทาร์” (Awang Alak Betatar) ได้เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาฮินดูมาเป็นศาสนาอิสลาม นอกจากนี้พระองค์ยังได้เปลี่ยนชื่อเป็น สุลต่าน “มุฮัมหมัด ชาห์” (Muhammad Shah) และกลายเป็นสุลต่านองค์แรกของประเทศบรูไน ซึ่งตำแหน่งสุลต่านได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน^๗

การเข้ามามีอิทธิพลของศาสนาอิสลามได้ส่งผลให้ประเทศบรูไนนำหลักการในศาสนาอิสลามมาปรับเข้ากับกฎหมายอิสลาม โดยนำกฎหมายอิสลามและกระบวนการทางกฎหมายเข้ามารวมกับจารีตประเพณี วัฒนธรรม และโครงสร้างสังคมของชนพื้นเมืองในประเทศบรูไน ทำให้เกิดหลักกฎหมายที่มาจากหลักศาสนา เช่น เรื่องสินสมรส (Harta sepencarian)^๘ เป็นต้น ทั้งนี้หลักกฎหมายอิสลามที่ได้รับการผนวกเป็นลายลักษณ์อักษร แบ่งเป็นสองฉบับคือ “Hukum Kanum Brunei” ซึ่งประกอบไปด้วยบทบัญญัติกฎหมายจำนวน ๙๖ หน้า และ “Undang-Undang dan Adat Brunei Lama” ซึ่งรวบรวมกฎหมายเก่า และหลักจารีตประเพณี ไว้จำนวน ๖๘ หน้า กฎหมายอิสลามมาถึงยุครุ่งเรืองในสมัยสุลต่านฮัสซัน (Hassan) เมื่อมีการบัญญัติ “Hukum Kanun Brunei” โดยให้กฎหมายอิสลามมีผลบังคับใช้เป็นการทั่วไป กฎหมายอิสลามจึงกลายเป็นกฎหมายหลักของประเทศบรูไนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา^๙

สำหรับกระบวนการพิจารณาคดีตามกฎหมายอิสลามนั้น ในช่วงแรกที่ยังไม่มีการจัดตั้งศาลชะรีอะฮ์ เพื่อพิจารณาคดีของชาวมุสลิมในประเทศบรูไน ข้อพิพาทส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในระดับหมู่บ้านเล็กๆ (Kampong) จะถูกไกล่เกลี่ยโดยหัวหน้าหมู่บ้าน (Village headman) หรือสมาชิกในครอบครัวซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลาง แต่อิหม่าม (Imam) ซึ่งเป็นผู้นำมัสยิด หรืออุลามา (Ulama) ซึ่งเป็นนักปราชญ์หรือนักกฎหมายอิสลาม ก็สามารถเข้ามาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับชาวมุสลิมเชื้อสายมลายู นอกจากนี้ ผู้ปกครองตำบล (District Rulers) จะเป็นผู้ชี้ขาดข้อพิพาทได้ทั้งเรื่องทางอาญา ทางแพ่ง หรือทางการค้า ส่วนสุลต่าน จะทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) และผู้พิพากษา (Adjudicator) โดยเป็นผู้ตัดสินคนสุดท้ายสำหรับข้อพิพาทที่ไม่สามารถตัดสินได้โดยผู้ปกครองตำบล (District Rulers) อย่างไรก็ตาม การที่ไม่มียศกรบังคับใช้กฎหมาย ทำให้ความสำเร็จในการระงับข้อพิพาทแต่ละกรณีขึ้นอยู่กับความยอมรับและปฏิบัติตามของคู่กรณี^{๑๐}

แม้ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ และ ๑๖ ประเทศบรูไนได้ปกครองบริเวณส่วนใหญ่ของเกาะบอร์เนียว และภาคใต้ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ แต่ประเทศบรูไนได้เสียดินแดนไปหลายส่วนให้แก่เหล่าประเทศล่าอาณานิคมจากทวีปยุโรปที่ขยายอิทธิพลมายังภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ในคริสต์ศตวรรษต่อมา^{๑๑} ประเทศ

^๗ E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๑.

^๘ ทรัพย์สินที่มีและภรรยาได้รับร่วมกันไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ระหว่างที่ยังคงสถานภาพสมรสกันอยู่

^๙ ASEAN Law Association, see n. ๖, p. ๔.

^{๑๐} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๑.

^{๑๑} สามารถ ทองเผื่อ, อิสลามการเมืองในการบริหารรัฐสุลต่านบรูไนดารุสสลาม, วารสารการเมืองการปกครอง จีการสาธารณะ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ มีนาคม – สิงหาคม ๒๕๕๗ หน้า ๑๗๖

บรูไนได้ตกเป็นรัฐในอารักขาของประเทศอังกฤษ (Protectorate) ในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ (ค.ศ. ๑๘๘๘) และกลายเป็นเขตปกครองของประเทศอังกฤษ (Residency) ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕)^{๑๒}

ระหว่างที่ประเทศบรูไนตกเป็นเขตปกครองของประเทศอังกฤษนั่นเอง สุลต่านยังคงสถานะเป็นหัวหน้าของรัฐ แต่ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของประเทศอังกฤษในทุกเรื่อง ยกเว้นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม แม้ว่าประเทศบรูไนจะไม่ใช่อาณานิคมของประเทศอังกฤษ แต่ประเทศบรูไนก็สูญเสียอิสรภาพให้แก่ประเทศอังกฤษในทุกด้าน ในช่วงเวลานี้เอง ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบศาลของประเทศอังกฤษก็ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศบรูไนแทนการระงับข้อพิพาทโดยหัวหน้าหมู่บ้าน (Village Headman) และผู้ปกครองตำบล (District Rulers) การแพร่หลายของกฎหมายอังกฤษ สถาบันกฎหมายอังกฤษ รวมถึงแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมของอังกฤษที่ต้องมีการอุทธรณ์ข้อพิพาท เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างระบบกฎหมายและระบบศาลที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาในประเทศบรูไน^{๑๓} ระบบกฎหมายอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทต่อระบบศาลของประเทศบรูไน โดยในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ (ค.ศ. ๑๙๐๖) และ พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘) ได้มีการออกกฎหมายในเรื่องระบบศาล (Court Enactment) เพื่อใช้สำหรับพิจารณาคดีทางแพ่งและอาญา และจัดตั้งศาล ได้แก่ (๑) The Court of the Resident (๒) Courts of Magistrate of the First Class (๓) Courts of Magistrate of the Second Class (๔) Courts of Native Magistrates และ (๕) Courts of Kathis^{๑๔}

อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษไม่ได้สร้างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตยไว้ในประเทศบรูไน แม้ว่าจะมีการจัดตั้งสภา (Council) ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๙๑๒) เพื่อทำหน้าที่ที่ทบทวน และผ่านกฎหมายสำหรับประเทศบรูไน แต่สภาดังกล่าวก็ทำหน้าที่เป็นเพียงตรายางเพื่อรับรองกฎหมายที่บังคับใช้ในเขตปกครองของประเทศอังกฤษ อำนาจที่แท้จริงในการปกครองประเทศในขณะที่ประเทศบรูไนตกเป็นเขตปกครองอยู่ที่ข้าหลวง (Resident)^{๑๕} ส่วนสภาไม่มีอำนาจใดๆ เลยในความเป็นจริง

ภายหลังจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ถูกยึดครองโดยประเทศญี่ปุ่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศบรูไนได้พยายามเรียกร้องอิสรภาพจากประเทศอังกฤษ โดยใช้เวลาเจรจาประมาณ ๑๐ ปี จึงจะประสบความสำเร็จ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ (ค.ศ. ๑๙๕๙) ได้มีการแก้ไขสนธิสัญญาให้ประเทศบรูไนหลุดพ้นจากการเป็นเขตปกครองของประเทศอังกฤษ โดยสามารถออกกฎระเบียบภายในประเทศตนเองได้ แต่ประเทศอังกฤษยังคงรับผิดชอบภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันประเทศ การต่างประเทศ และความมั่นคงภายในประเทศ^{๑๖}

^{๑๒} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๑.

^{๑๓} *Ibid*, p. ๓๐๒.

^{๑๔} ASEAN Law Association, see n. ๖, p. ๑.

^{๑๕} A Black, The Stronger Rule of the More Enlightened European: The Consequences of Colonialism on Dispute Resolution in the Sultanate of Brunei, *Legal History*, vol. ๑๓, no. ๑, ๒๐๐๙, p. ๙๓.

^{๑๖} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๒.

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ (ค.ศ. ๑๙๕๙) ประเทศบรูไนยังได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรก ซึ่งระบุถึงสภาแห่งชาติที่สมาชิกส่วนหนึ่งมาจากการเลือกตั้ง และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ (ค.ศ. ๑๙๖๒) ประเทศบรูไนก็จัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติบางส่วนครั้งแรก โดยพรรคประชาชนแห่งชาติบรูไน (the People's Party of Brunei) เป็นฝ่ายชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นเพียงพรรคเดียว^{๑๗} อย่างไรก็ตาม ในปีเดียวกันนั้น กลุ่มกบฏติดอาวุธซึ่งเกี่ยวข้องกับสมาชิกในพรรคประชาชนแห่งชาติบรูไนได้ก่อความไม่สงบ เพื่อต่อต้านการรวมตัวกับประเทศมาเลเซีย และถูกปราบปรามโดยการช่วยเหลือของทหารอังกฤษ เหตุการณ์นี้ ทำให้กฎหมายควบคุมสถานการณ์ฉุกเฉินถูกประกาศใช้ และแม้ว่ากลุ่มกบฏได้ถูกปราบอย่างรวดเร็ว แต่กฎหมายควบคุมสถานการณ์ฉุกเฉินยังคงถูกนำมาใช้ต่อไป และมีการต่ออายุทุกๆ ๒ ปีจนถึงปัจจุบัน รวมถึงได้มีการออกกฎหมายให้ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศบรูไน^{๑๘} ภายหลัง จากเหตุการณ์ความไม่สงบดังกล่าว ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ (ค.ศ. ๑๙๖๗) สุลต่านโอมาร์อาลี ไชฟุดดินที่ ๓ (Omar Ali Saifuddien III) ได้สละราชสมบัติให้พระโอรส คือ สุลต่านฮัจญี ฮัสซานัล โบลเกียห์ มูอิซซัดดีน วัดเดาะห์” (Haji Hassanal Bolkiah Mu'izzaddin Waddaulah) ขึ้นครองราชย์เป็นสุลต่านองค์ที่ ๒๙ มา จนถึงปัจจุบัน^{๑๙}

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑) ได้มีการแก้ไขสนธิสัญญาระหว่างประเทศบรูไนและประเทศ อังกฤษ ให้ประเทศบรูไนมีอำนาจเต็มที่ในการดูแลกิจการภายในประเทศ และประเทศอังกฤษยังคงไว้ซึ่ง อำนาจทางการต่างประเทศ และป้องกันประเทศ หลังจากนั้นประเทศบรูไนก็ได้รับอำนาจอธิปไตยอย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกควบคุมทางด้านใดๆ จากประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ (ค.ศ. ๑๙๘๔) ในปีนี้เองรัฐธรรมนูญฉบับ แก้ไขได้ถูกประกาศใช้โดยมีหลักการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่สุลต่าน และพักการทำหน้าที่ของสถาบันที่ทำหน้าที่ใน การร่างกฎหมายของรัฐสภา^{๒๐}

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ (ค.ศ. ๑๙๘๔) เป็นปีที่สุลต่านองค์ปัจจุบันได้ประกาศให้หลัก “ราชาธิปไตยอิสลาม มลายู” (Melayu Islam Beraja) ภายใต้ตัวย่อ MIB เป็นหลักปรัชญาการปกครองของประเทศบรูไน ซึ่งประกอบด้วยภาษาและวัฒนธรรมมลายู ศาสนาอิสลาม และการเมืองการปกครองในระบอบราชาธิปไตย โดยประชาชนทุกคนของประเทศบรูไนต้องเคารพและปฏิบัติตาม^{๒๑} โดยสุลต่านกล่าวว่าหลัก MIB เป็นแนวคิด เพื่อส่งเสริมกฎระเบียบของชาวมุสลิม โดยนำมาจากคัมภีร์อัลกุรอาน (Quran) และหะดีษ (Hadith) ซึ่งมีรากฐานมาจากกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมมาเลย์ และสถาบันกษัตริย์ ในฐานะระบอบการปกครองของประเทศบรูไน^{๒๒}

^{๑๗} Naimah S. Talib, Brunei Darussalam: Royal Absolutism and the Modern State, *Kyoto Review of Southeast Asia* Issue ๑๓ (March ๒๐๑๓): Monarchies in Southeast Asia, p. ๒.

^{๑๘} Graham Saunders, *A History of Brunei* (Kuala Lumpur: Oxford University Press, ๑๙๙๔), p.๑๔๗.

^{๑๙} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๒.

^{๒๐} *Ibid*, p. ๓๐๒.

^{๒๑} From the *titah* (royal speech) given at the promulgation of Brunei's independence in ๑๙๘๔. *Titah* can be accessed from the Government of Brunei's website: <http://www.jpm.gov.bn> (accessed ๒๑ January ๒๐๑๕).

^{๒๒} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๒.

เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์กฎหมายของประเทศบรูไนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่ากฎหมายของประเทศบรูไนได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายอังกฤษ และกฎหมายอิสลาม^{๒๓} โดยกฎหมายอิสลามหรือกฎหมายชะรีอะฮ์ (Sharia Law) ถือเป็นกฎหมายหลักของประเทศบรูไนมาช้านานก่อนที่จะกฎหมายอังกฤษจะเข้ามามีอิทธิพลในประเทศ ทั้งนี้ในปัจจุบันมีแนวโน้มว่าประเทศบรูไนจะให้ความสำคัญกับกฎหมายอิสลามหรือกฎหมายชะรีอะฮ์ (Sharia Law) มากขึ้นเรื่อยๆ โดยจะเห็นได้จากการที่สูลต่านองค์ปัจจุบันได้ประกาศให้กฎหมายอาญาอิสลามหรือกฎหมายชะรีอะฮ์ (Sharia Law)^{๒๔} เริ่มมีผลบังคับใช้ในระยะแรกอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ (ค.ศ. ๒๐๑๔) โดยกฎหมายชะรีอะฮ์ (Sharia Law) จะบังคับใช้ควบคู่กับกฎหมายอาญาทั่วไป^{๒๕}

จากที่กล่าวมาทั้งหมด อาจสรุปได้ว่ากฎหมายของประเทศบรูไนมีวิวัฒนาการตามสภาพสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุค ซึ่งมีรายละเอียดโดยย่อดังนี้

ตารางที่ ๑: สรุปวิวัฒนาการของกฎหมายในประเทศบรูไน

ระยะเวลา (ปี)	เหตุการณ์สำคัญ	วิวัฒนาการของกฎหมาย
กว่า ๑,๐๐๐ ปีที่แล้ว	- ประชาชนในประเทศบรูไน อาศัยอยู่เป็นกลุ่มเล็กๆ ในรูปแบบของชนเผ่าจำนวนมาก	- ชนเผ่าต่างๆ ในนับถือวิญญาณภูตผี - การระงับข้อพิพาทเป็นไปด้วยความรุนแรง
ศตวรรษที่ ๙	- ประเทศบรูไนได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรศรีวิชัย (Srivijaya)	- เจ้าผู้ครองรัฐมีสถานะเป็น “เทวราชา” (Devaraja) คือ เป็นทั้งราชาผู้ปกครอง

^{๒๓} ASEAN Law Association, see n. ๖, p. ๔.

^{๒๔} กฎหมายชะรีอะฮ์จะบังคับใช้ ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะที่ ๑ บังคับใช้ในคดีที่ด้วยความผิดทั่วไปในความผิดสถานเบา ตัวอย่างเช่น การที่ผู้ชายมุสลิมไม่ไปละหมาดวันศุกร์ การไม่เคารพวัตรปฏิบัติของมุสลิมในเดือนรอมฎอน การประพฤติไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ โดยจะยังไม่บังคับใช้กับความผิดที่มีบทลงโทษด้วยการเยียนหรือ ประหารชีวิต แต่ที่มีบทลงโทษปรับหรือจำคุก และในระยะที่สอง จะบังคับใช้กับความผิดที่มีบทลงโทษตามที่ได้ระบุเอาไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและแนวทางของท่านศาสดานบีมุฮัมมัดหรืออัลสุนนะห์ แต่ยังไม่บังคับใช้กับความผิดที่มีโทษประหารชีวิต ตัวอย่างเช่น ความผิดประเภทลักขโมย มีบทลงโทษด้วยการตัดมือ เป็นต้น สำหรับในระยะที่สาม จะมีผลบังคับใช้อย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งรวมถึงความผิดที่มีโทษประหารชีวิตด้วย ซึ่งถือว่าเป็นความผิดร้ายแรง อาทิเช่น ปล้นผิดประเวณี การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายกับชายหรือหญิงกับหญิง การฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ซึ่งประเภทความผิดเหล่านี้จะมีโทษถึงขั้นการประหารชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้กฎหมายชะรีอะฮ์ได้กำหนดกรอบการบังคับใช้และประเภทของความผิดให้กับประชาชนในบรูไนเอาไว้ ๓ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ บังคับใช้เฉพาะเพียงชาวมุสลิมเท่านั้น เช่น การละทิ้งศาสนาอิสลาม การเคารพบูชาลัทธิหรือเทพเจ้าอื่นนอกเหนือจากศาสนาอิสลาม การไม่ถือศีลอดในเดือนรอมฎอน เป็นต้น กลุ่มที่ ๒ บังคับใช้ทั้งชาวมุสลิมและผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม เช่น ความผิดในการลักขโมย การปล้น การฆาตกรรม การทารุณร่างกายผู้อื่น การดูหมิ่นศาสดามุฮัมมัดและคัมภีร์อัลกุรอาน การไม่เคารพวัตรปฏิบัติของชาวมุสลิมในเดือนรอมฎอน เช่น การดื่มหรือรับประทานอาหารในที่สาธารณะในช่วงกลางวันของเดือนรอมฎอน การดื่มสุราในที่สาธารณะ การประพฤติไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ เช่นการสัมผัสและการแสดงความรักด้วยการกอดหรือจูมพิต เป็นต้น สำหรับในกลุ่มที่ ๓ คือความผิดที่ผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมต้องรับโทษด้วยหากมีความเกี่ยวข้องกับมุสลิม เช่น การผิดประเวณีกับชายหรือหญิงที่เป็นมุสลิม การอยู่ใกล้ชิดกับชายหรือหญิงที่เป็นชาวมุสลิมในสถานที่ลับตาคน เป็นต้น (สามารถ ทองเผื่อ, อิสลามการเมืองในการบริหารรัฐสูลต่านบรูไนดารุสสลาม, วารสารการเมืองการปกครอง กิจการสาธารณะ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ มีนาคม – สิงหาคม ๒๕๕๗ หน้า ๑๘๑-๑๘๒)

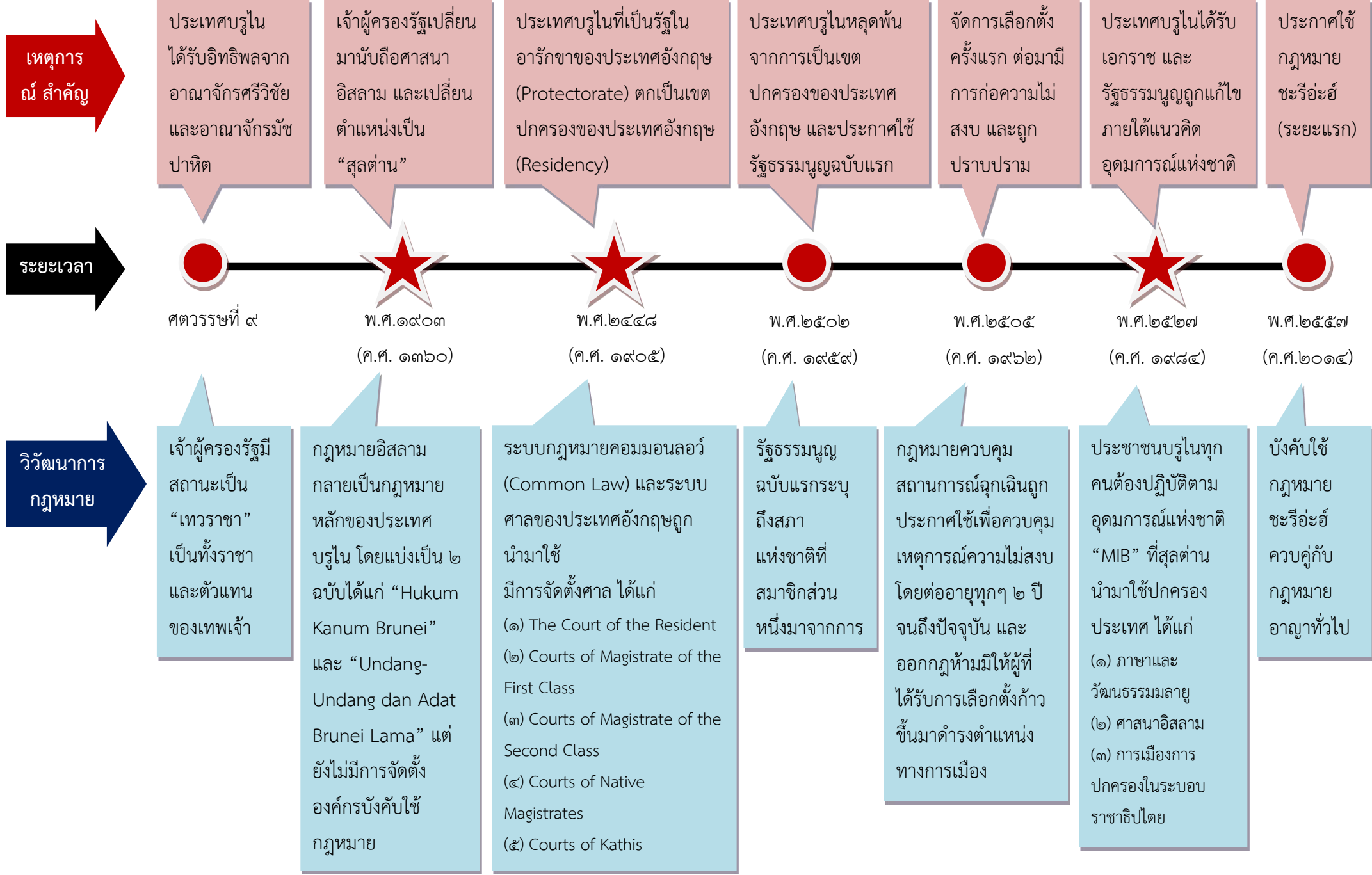
^{๒๕} สามารถ ทองเผื่อ เรื่องเดิม หน้า ๑๘๐-๑๘๑

ระยะเวลา (ปี)	เหตุการณ์สำคัญ	วิวัฒนาการของกฎหมาย
	(ศตวรรษที่ ๙-๑๐) และ อาณาจักรมัชปาหิต (Majapahit) (ศตวรรษที่ ๑๓-๑๔) - นำระบบเจ้าผู้ครองรัฐมาใช้	ดินแดนของตนเอง และเป็นตัวแทน ของเทพเจ้าบนโลกมนุษย์ตามความ เชื่อในศาสนาฮินดู
ศตวรรษที่ ๑๐	- พ่อค้าอาหรับเริ่มนำศาสนาอิสลาม เข้ามาเผยแพร่ในประเทศบรูไน	
พ.ศ. ๑๙๐๓ (ค.ศ. ๑๓๖๐)	- เจ้าผู้ครองรัฐ คือ ราชา “อาวัง อา ลักเบตาทาร์” (Awang Alak Betatar) ได้เปลี่ยนมานับถือศาสนา อิสลาม - พระองค์เปลี่ยนชื่อเป็น สุลต่าน “มุ ฮัมหมัด ชาห์” (Muhammad Shah) และกลายเป็นสุลต่านองค์ แรกของประเทศบรูไน	- กฎหมายอิสลามกลายเป็นกฎหมาย หลักของประเทศบรูไน - หลักกฎหมายอิสลามที่ได้รับการผนวก เป็นลายลักษณ์อักษร แบ่งเป็น ๒ ฉบับ ได้แก่ “Hukum Kanum Brunei” และ “Undang-Undang dan Adat Brunei Lama” - ข้อพิพาทของชาวมุสลิมถูกไกล่เกลี่ย โดย หัวหน้าหมู่บ้าน (Village headman) หรือสมาชิกในครอบครัว โดยมีผู้ปกครองตำบล (District rulers) - เป็นผู้ชี้ขาดข้อพิพาท และสุลต่าน - เป็นผู้ตัดสินคนสุดท้ายสำหรับข้อพิพาท ที่ไม่สามารถตัดสินได้ - ยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรบังคับใช้ กฎหมาย เพื่อรองรับพิจารณาคดีใน ประเทศบรูไน
พ.ศ. ๒๔๓๑ (ค.ศ. ๑๘๘๘)	- ประเทศบรูไนตกเป็นรัฐในอารักขา ของประเทศอังกฤษ (Protectorate)	- สุลต่านยังคงสถานะเป็นหัวหน้าของรัฐ แต่ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของ ประเทศอังกฤษในทุกเรื่อง ยกเว้น ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม - ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบศาลของ ประเทศอังกฤษก็ได้ถูกนำมาใช้ใน
พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕)	- ประเทศบรูไนเป็นเขตปกครองของ ประเทศอังกฤษ (Residency)	

ระยะเวลา (ปี)	เหตุการณ์สำคัญ	วิวัฒนาการของกฎหมาย
		ประเทศบรูไน - ออกกฎหมายในเรื่องระบบศาล (Court Enactment) เพื่อใช้สำหรับพิจารณาคดีทางแพ่งและอาญา และจัดตั้งศาล ได้แก่ - The Court of the Resident - Courts of Magistrate of the First Class - Courts of Magistrate of the Second Class - Courts of Native Magistrates - (๕) Courts of Kathis
พ.ศ. ๒๕๐๒ (ค.ศ. ๑๙๕๙)	- แก้ไขสนธิสัญญาให้ประเทศบรูไนได้รับเอกราชบางส่วน โดยหลุดพ้นจากการเป็นเขตปกครองของประเทศอังกฤษ - ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรก	- ประเทศบรูไนสามารถออกกฎระเบียบภายในประเทศตนเองได้ แต่ประเทศอังกฤษยังคงรับผิดชอบภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันประเทศ - การต่างประเทศ และความมั่นคงภายในประเทศ - รัฐธรรมนูญฉบับแรกระบุถึงสภาแห่งชาติที่สมาชิกส่วนหนึ่งมาจากการเลือกตั้ง
พ.ศ. ๒๕๐๕ (ค.ศ. ๑๙๖๒)	- ประเทศบรูไนก็จัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติบางส่วนครั้งแรก โดยพรรคประชาชนแห่งชาติบรูไน (the People's Party of Brunei) เป็นฝ่ายชนะการเลือกตั้ง - กลุ่มกบฏติดอาวุธซึ่งเกี่ยวข้องกับสมาชิกในพรรคประชาชนแห่งชาติบรูไนก่อความไม่สงบเพื่อต่อต้านการรวมตัวกับประเทศมาเลเซีย และถูกปราบปรามโดยการ	- กฎหมายควบคุมสถานการณ์ฉุกเฉินถูกประกาศใช้เพื่อควบคุมเหตุการณ์ความไม่สงบ และมีการต่ออายุทุกๆ ๒ ปี จนถึงปัจจุบัน - ออกกฎหมายให้ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศบรูไน

ระยะเวลา (ปี)	เหตุการณ์สำคัญ	วิวัฒนาการของกฎหมาย
	ช่วยเหลือของทหารอังกฤษ	
พ.ศ. ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑)	- แก้ไขสนธิสัญญาระหว่างประเทศ บรูไนและประเทศอังกฤษ เพิ่ม อำนาจอธิปไตยให้ประเทศบรูไน มากขึ้น	- ประเทศบรูไนมีอำนาจเต็มที่ในการดูแล กิจการภายในประเทศ และประเทศ อังกฤษยังคงไว้ซึ่งอำนาจทางการ ต่างประเทศ และป้องกันประเทศ
พ.ศ. ๒๕๒๗ (ค.ศ. ๑๙๘๔)	- ประเทศบรูไนก็ได้รับเอกราชเต็มที่ - รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขได้ถูก ประกาศใช้ - สุลต่านองค์ปัจจุบันประกาศใช้ อุดมการณ์แห่งชาติ คือ “ราชาธิปไตย อิสลามมลายู” (Melayu Islam Beraja หรือ “MIB”) ในการ ปกครองประเทศ	- ประเทศบรูไนมีอำนาจเต็มที่ในการดูแล กิจการโดยไม่ถูกควบคุมทางด้านใดๆ จากประเทศอังกฤษ - รัฐธรรมนูญถูกแก้ไขให้รวมศูนย์อำนาจ ไว้ที่สุลต่าน และพักการทำหน้าที่ของ สถาบันที่ทำหน้าที่ในการร่างกฎหมาย ของรัฐสภา - ประชาชนทุกคนของประเทศบรูไนต้อง เคารพและปฏิบัติตามอุดมการณ์ แห่งชาติ “MIB” ที่สุลต่านนำมาใช้ ปกครองประเทศ ประกอบด้วย - ภาษาและวัฒนธรรมมลายู - ศาสนาอิสลาม - (๓) การเมืองการปกครองในระบอบ ราชาธิปไตย
พ.ศ. ๒๕๕๗ (ค.ศ. ๒๐๑๔)	- ประกาศให้กฎหมายอาญาอิสลาม หรือกฎหมายชะรีอะฮ์ (ระยะแรก) มีผลบังคับใช้	- บังคับใช้กฎหมายอาญาอิสลาม หรือ กฎหมายชะรีอะฮ์ ควบคู่กับกฎหมาย อาญาทั่วไป

ภาพที่ ๑: สรุปวิวัฒนาการของกฎหมายที่สำคัญในประเทศบรูไน

๑.๒ ระบบกฎหมายของประเทศบรูไน

ระบบกฎหมายของประเทศบรูไนได้รับอิทธิพลหลักมาจากกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ (Common Law) และกฎหมายอิสลาม (Islamic Law)

สำหรับอิทธิพลที่ได้รับจากกฎหมายอังกฤษนั้น เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศบรูไนตกเป็นรัฐในอารักขาของประเทศอังกฤษ (Protectorate) ในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ (ค.ศ. ๑๘๘๘) และกลายเป็นเขตปกครองของประเทศอังกฤษ (Residency) ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕)^{๒๖} ทำให้ประเทศบรูไนได้รับการพัฒนาตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างระบบกฎหมายที่ไม่เกี่ยวข้อง กับศาสนาในประเทศบรูไน กฎหมายของประเทศบรูไนจึงประกอบไปด้วยกฎหมายลายลักษณ์อักษรและกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยปัจจุบันกฎหมายคอมมอนลอว์ยังคงเป็นแหล่งกฎหมายลำดับแรก (Primary Source) ที่ถูกนำมาใช้ในการพิจารณาคดีในศาลแพ่ง (Civil Court) ของประเทศบรูไน^{๒๗} ทั้งนี้ศาลจะนำหลักพิจารณาคดีโดยอาศัยบรรทัดฐานจากคดีก่อน (Case Law and Precedent) มาใช้พิจารณาคดีในกรณีที่ไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรบัญญัติไว้

ประเทศบรูไนมิได้ระบุถึงสถานะของกฎหมายระหว่างประเทศในระบบกฎหมายของประเทศบรูไนไว้ ดังนั้น การที่ประเทศบรูไนจะนำกฎหมายระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ หรือสนธิสัญญา มาบังคับใช้ในประเทศนั้นจะต้องมีการออกกฎหมายภายในประเทศมารองรับกฎหมายระหว่างประเทศเสียก่อน^{๒๘}

สำหรับอิทธิพลที่ได้รับจากกฎหมายอิสลามนั้น เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๑๙๐๓ (ค.ศ. ๑๓๖๐) เมื่อ ราชา “อาวัง อาลักเบตาทาร์” (Awang Alak Betatar) ได้เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาฮินดูมาเป็นศาสนาอิสลาม และเปลี่ยนชื่อพระองค์เป็น สุลต่าน “มุฮัมหมัด ชาห์” (Muhammad Shah) ทำให้มีการนำกฎหมายอิสลามเข้ามารวมกับจารีตประเพณี วัฒนธรรม และโครงสร้างสังคมของชนพื้นเมืองในประเทศบรูไน^{๒๙} กฎหมายอิสลามที่ใช้ในประเทศบรูไนเป็นไปตามหลักกฎหมายชะรีอะฮ์ (Sharia Law) ซึ่งเป็นประมวลข้อกฎหมายที่มาจากหลักคำสอนของศาสนาและหลักนิติศาสตร์พื้นฐานของศาสนาอิสลาม โครงสร้างทางกฎหมายจะครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลและสาธารณชนตลอดจนครอบคลุมด้านต่างๆ ในชีวิตประจำวันทั้งระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ระบบการดาเนินธุรกิจ ระบบการธนาคาร ระบบธุรกรรมหรือทำสัญญา ความสัมพันธ์ในครอบครัว หลักการอนามัย ปัญหาของสังคมและอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ บทบาทของหลักชะรีอะฮ์นั้นจึงมีอยู่ให้เห็นเสมอในพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของมุสลิมแต่ละคนตั้งแต่เกิด

^{๒๖} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๑.

^{๒๗} *Ibid*, p. ๓๐๕.

^{๒๘} Hao Duy Phan, Treaty-Making and the Status of Treaties in ASEAN Member States: An Overview, Workshop on the Promulgation of Laws and Regulations in ASEAN Member States, Jakarta, ๒๓-๒๔ April ๒๐๑๔.

^{๒๙} *Ibid*, p. ๓๐๑.

จนตาย ก่อนจะยกมาเป็นระดับครอบครัว ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ^{๓๐} ดังนั้นหลักกฎหมายชะรีอะฮ์ได้นำมาใช้แทนหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในหลายกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายลักษณะครอบครัว

๑.๓ ที่มาของกฎหมายบรูไน

บรูไนเป็นประเทศที่ได้รับอิทธิพลทางกฎหมายมาจากหลายแหล่งด้วยกัน อาทิเช่น กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) กฎหมายอิสลาม และกฎหมายจารีตประเพณี (Customary law หรือ Adat) โดยที่กฎหมายคอมมอนลอว์และกฎหมายอิสลามถือเป็นแหล่งที่มาหลักของกฎหมายประเทศบรูไน^{๓๑} ตั้งแต่อดีต การที่ประเทศอังกฤษเข้ามาวางรากฐานทางสังคมและกฎหมายในประเทศบรูไนซึ่งเป็นประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม ก่อให้เกิดการใช้ระบบกฎหมายสองระบบควบคู่กันไปในนั้นคือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และระบบกฎหมายที่มีรากฐานมาจากศาสนาอิสลาม ประเทศบรูไนได้นำหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ไปพัฒนาเป็นกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรและบังคับใช้เป็นการทั่วไปต่อประชากรบรูไนโดยส่วนใหญ่ ส่วนระบบกฎหมายที่มีรากฐานมาจากศาสนาอิสลามนั้นมีขอบเขตบังคับใช้เฉพาะฐานความผิดบางประการ และจะบังคับใช้กับผู้ที่ยึดถือศาสนาอิสลามเท่านั้น^{๓๒} หลังจากการเข้ามาของอิทธิพลประเทศอังกฤษในต้นศตวรรษที่ ๒๐ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์เป็นระบบกฎหมายหลักที่ประเทศบรูไนยึดถือมาโดยตลอด แต่อย่างไรก็ดีในทศวรรษที่ผ่านมา ระบบกฎหมายอิสลามได้ทวีความสำคัญมากขึ้น นอกจากระบบกฎหมายหลักทั้งสองระบบแล้ว ประเทศบรูไนมีการใช้กฎหมายจารีตประเพณีในการระงับข้อพิพาทในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ (Indigenous Non-Malay Communities) ดังนั้นจึงถือได้ว่าบรูไนใช้ระบบกฎหมายแบบผสมคือ กฎหมายอิสลาม กฎหมายคอมมอนลอว์ และกฎหมายจารีตประเพณี^{๓๓}

๑.๓.๑ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน (Constitution)

เนื่องจากบรูไนมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ตามรูปแบบของอิสลามมาเลย์ (Islamic-Malay) โดยอำนาจปกครองเด็ดขาดอยู่ที่สุลต่านซึ่งเป็นทั้งประมุขของประเทศพร้อมๆ กับการเป็นประมุขทางศาสนา โดยที่สุลต่านเป็นผู้คัดเลือกคณะรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ระดับสูงซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกภายในครอบครัวรวมทั้งคนใกล้ชิดของสุลต่าน^{๓๔}

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไนประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ค.ศ. ๑๙๕๙ ซึ่งในขณะนั้นบรูไนอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ โดยอังกฤษได้ให้สุลต่านโอมาร์ (Sultan Omar) เป็นผู้สืบทอดอำนาจ

^{๓๐} สามารถ ทองเผือ เรื่องเดิม หน้า ๑๗๙-๑๘๐

^{๓๑} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๓.

^{๓๒} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๓.

^{๓๓} University of Ottawa, Muslim Law Systems and Mixed Systems with a Muslim Law Tradition, <http://www.juriglobe.ca/eng/sys-juri/class-poli/droit-musulman.php>, (accessed on ๒๗ January ๒๐๑๕).

^{๓๔} จรัญ มะลูลีม กิตติมา อมรทัต และพรพิมล ตรีโชติ, ไทยกับโลกมุสลิม: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, กรุงเทพฯ สถาบันเอเชียศึกษา, ๒๕๓๙, หน้า ๒๓๔

ปกครองโดยเด็ดขาดภายใต้รัฐธรรมนูญปี ๑๙๕๙ นี้ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไนถือเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงสุดในประเทศ และเป็นกฎหมายที่สะท้อนหลักการปกครองในระบอบกษัตริย์ของประเทศบรูไน (Malay Islamic Monarchy)^{๓๕} ประเทศบรูไนปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญอีกสามครั้งด้วยกันในปี ๒๕๑๔ ปี ๒๕๒๗ และปี ๒๕๔๗ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้อำนาจเด็ดขาดแก่สุลต่านบรูไน (Prerogative Power) ในการดำเนินการเรื่องการบริหาร (Executive) เรื่องการนิติบัญญัติ (Legislative) และเรื่องศาสนา (Religious) โดยสุลต่านบรูไนจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี^{๓๖} และผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพบรูไน^{๓๗} ในคราวเดียวกัน การดำรงตำแหน่งของสุลต่านบรูไนเป็นไปตามหลักการสืบราชสันตติวงศ์ และจะดำรงตำแหน่งจนจนสิ้นชีพิตักษัยยกเว้นมีการสละอำนาจ ประเทศบรูไนไม่มีระบบการแบ่งแยกอำนาจของรัฐ (Separation of Power) ในรัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไนข้อที่ ๘๔^{๓๘} สุลต่านบรูไนมีอำนาจในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามที่เห็นสมควร และในข้อ ๘๕^{๓๙} ให้สุลต่านบรูไนมีอำนาจในการแก้ไข เพิ่มเติม หรือเพิกถอนบทบัญญัติใดๆ ในรัฐธรรมนูญได้ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญในข้อ ๘๔ (B)^{๔๐} ได้ให้ความคุ้มครองสุลต่านบรูไนจากเขตอำนาจศาลหรืออำนาจทางกฎหมายใดๆ^{๔๑} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไนกำหนดให้ศาสนาประจำชาติคือศาสนาอิสลาม และกำหนดให้สุลต่านเป็นผู้นำทางศาสนาของประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไนอนุญาตให้มีการนับถือศาสนาอื่นๆ ได้ตราบเท่าที่การปฏิบัติตามศาสนาอื่นนั้นเป็นไปโดยสงบและสันติ^{๔๒}

^{๓๕} ถ้อยคำจากการแถลงการณ์ (Royal Speech: *titah*) ในวาระวันประกาศอิสรภาพของประเทศบรูไน ปี ๒๕๒๗ สืบค้นได้ที่ <http://www.jpm.gov.bn> (เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

^{๓๖} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๔ (๑)(b) ระบุว่า “Executive authority and principal officers (๑B) His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan shall be the Supreme Commander of the Royal Brunei Armed Forces.”

^{๓๗} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๔ (๑)(b) ระบุว่า “His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan shall be the Supreme Commander of the Royal Brunei Armed Forces.”

^{๓๘} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๘๔ (๑) และ (๒) ระบุว่า “The Government shall be regulated in accordance with the provisions of this Constitution, and the form of the Government shall not be altered save in pursuance of the power conferred by Article ๘๕” (๒) Nothing in this Constitution shall be deemed to derogate from the prerogative powers and jurisdiction of His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan and, for the avoidance of doubt, it is declared that His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan retains the power to make laws and to proclaim a further Part or Parts of the law of this Constitution as to His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan from time to time may seem expedient.”

^{๓๙} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๘๕ ระบุว่า “Amendment of Constitution. (๑) His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan may, by Proclamation, amend, add to or revoke any of the provisions of this Constitution including this Article; and this Constitution shall not otherwise be amended, added to or revoked.”

^{๔๐} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๘๔ B ระบุว่า “(๑) His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan can do no wrong in either his personal or any official capacity....”

^{๔๑} นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตว่า จากการแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี ๒๕๔๗ ทำให้ผลของรัฐธรรมนูญมิได้เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ แต่เป็นการยกระดับสุลต่านให้มีฐานะเป็นบรรทัดฐานสูงสุด หรือ Grundnorm อ้างอิงไว้ใน Tsun Hang Tey, ‘Brunei’s Revamped Constitution’, Australian Journal of Asian Law, Vol. ๙, no. ๒, ๒๐๐๗, p. ๒๖๔.

^{๔๒} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๓ (๒) ระบุว่า “Official religion of Brunei Darussalam and religious observance. (๒) The Head of the official religion of Brunei Darussalam shall be His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan.”

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไนจัดตั้งสภา (Councils) เพื่อครอบคลุมการดำเนินงานของประเทศในเรื่องต่างๆ ประกอบไปด้วยสภารัฐมนตรี (Council of Ministers) สภาองคมนตรี (Privy Council) สภาผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน (Council of Regency) สภาศาสนา (Religious Council) สภาจารีตประเพณีและขนบธรรมเนียม (Adat Istiadat Council) และสภานิติบัญญัติ (Legislative Council) สภาแต่ละแห่งมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ สภารัฐมนตรีมีหน้าที่บริหารประเทศ^{๔๓} กฎหมายกำหนดให้คณะรัฐมนตรีทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีเชื้อสายมลายู (Malay Race) และต้องนับถือศาสนาอิสลาม^{๔๔} สภาองคมนตรีมีหน้าที่ดำเนินงานตามคำแนะนำของสุลต่านในการแก้ไขหรือเพิกถอนรัฐธรรมนูญ^{๔๕} สภาผู้สำเร็จราชการแผ่นดินมีบทบาทในการกำหนดการสืบราชสันตติวงศ์ในกรณีที่มีความจำเป็น^{๔๖} สภาศาสนามีหน้าที่ให้คำปรึกษาสุลต่านในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา^{๔๗} สภาจารีตประเพณีและขนบธรรมเนียมมีหน้าที่ให้คำปรึกษาในเรื่องขนบธรรมเนียมของประเทศ^{๔๘} และสภานิติบัญญัติซึ่งมีหน้าที่ในการออกกฎหมายและเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายของประเทศ^{๔๙}

๑.๓.๒ หลักกฎหมายที่ถือเอาคำพิพากษาเป็นบรรทัดฐาน (Judicial Precedent)

ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรระบุไว้โดยชัดแจ้ง ศาลบรูไนสามารถนำหลักกฎหมายที่ถือเอาคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินคดี มาใช้ในการพิจารณาตัดสินคดี ซึ่งหลักนี้จะมีผลให้คำตัดสินในศาลที่สูงกว่าผูกพันคำตัดสินของศาลชั้นต่ำกว่า คติความที่พิจารณาในประเทศบรูไนจะถูกรวบรวมเป็นฉบับราย

^{๔๓} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน บทที่ ๕ เรื่องการดำเนินงานของสภา (Councils of Ministers)

^{๔๔} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๔ (๕) ระบุว่า “The appointment of Ministers and Deputy Ministers shall be made from among the Malay race professing the Islamic Religion, save where His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan otherwise decides.”

^{๔๕} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน บทที่ ๔ เรื่อง Privy Council: Establishment of Privy Council

^{๔๖} หลักการสืบราชสันตติวงศ์บัญญัติอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน และประกาศกฎการสืบราชสันตติวงศ์ปี ๒๕๐๒ สภาผู้สำเร็จราชการแผ่นดินสามารถประกาศการสืบราชสันตติวงศ์แทนสุลต่านได้ หากสุลต่านมีพระชนมายุต่ำกว่า ๑๘ ปีในวันที่ขึ้นครองราชย์

^{๔๗} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน บทที่ ๒ ข้อที่ ๓ ระบุว่า

“(๑) The official religion of Brunei Darussalam shall be the Islamic religion provided that all other religions may be practised in peace and harmony by the persons professing them.

(๒) The Head of the official religion of Brunei Darussalam shall be His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan.

(๓) The Religious Council shall be the authority responsible for advising His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan on all matters relating to the Islamic Religion.”

(๔) For the purpose of this Article, His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan may, after consultation with the Religious Council, but not necessarily in accordance with the advice of that Council, make laws in respect of matters relating to the Islamic Religion.”

^{๔๘} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน บทที่ ๒ ข้อที่ ๓ A (๑) ระบุว่า “There shall be established a Majlis Mesyuarat Adat Istiadat (to be known in English as the Adat Istiadat Council) which shall consist of a Chairman and other members, all of whom shall be appointed by His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan and hold office during His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan’s pleasure.”

^{๔๙} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน บทที่ ๖ เรื่อง Legislative Council: Establishment of Legislative Council

ปีเรียกว่า คำพิพากษาของบรูไนดารุสซาลาม (Judgments of Brunei Darussalam) เพื่อใช้ในการเป็นบรรทัดฐานเพื่อพิจารณาคดีของศาลในประเทศบรูไน^{๕๐}

ข้อดีของหลักกฎหมายที่ถือเอาคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินคดี คือการที่ศาลสามารถยึดแนวทางในการพิจารณาคดีในครั้งก่อนมาปรับใช้กับปัญหาที่ไม่มีกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรระบุไว้ชัดเจน แต่ในบางโอกาสการใช้หลักศาลที่สูงกว่ามีผลผูกพันศาลที่ต่ำกว่าอาจทำให้ศาลที่ต่ำกว่าจะต้องถูกผูกพันโดยคำพิพากษาศาลที่สูงกว่าจึงไม่สามารถตัดสินเป็นอย่างอื่นได้ ซึ่งเป็นเหตุผลให้เกิดการอุทธรณ์มากขึ้น

ศาลบรูไนสามารถนำคำตัดสินจากศาลประเทศอื่นๆที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์มาประกอบการพิจารณาคดีด้วย อาทิเช่น คำตัดสินจากศาลประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศออสเตรเลีย และประเทศนิวซีแลนด์ แต่คำตัดสินจากศาลประเทศอื่นๆที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์จะใช้เพียงแค่เป็นการประกอบการพิจารณาคดีเท่านั้น ศาลบรูไนไม่จำเป็นต้องผูกพันตามคำตัดสินเหล่านี้

๑.๓.๓ คอมมอนลอว์ (Common Law)

กฎหมาย Courts Enactment ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ (ค.ศ. ๑๙๐๖) ได้นำระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และหลักแห่งความเที่ยงธรรม (Common Law and Equity) ของประเทศอังกฤษเข้ามาในประเทศบรูไน^{๕๑} ดังนั้น คำพิพากษาที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษสามารถนำมาพิจารณาคดีได้ในศาลประเทศบรูไน^{๕๒} ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ปรากฏรากฐานในพระราชบัญญัติการใช้กฎหมายของประเทศบรูไน (Application of Law Act ๑๙๕๑) ซึ่งระบุว่าคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษและหลักแห่งความเที่ยงธรรม รวมถึงบทบัญญัติกฎหมายอื่นๆซึ่งใช้เป็นการทั่วไปที่มีผลบังคับใช้ในประเทศอังกฤษ ณ ขณะที่ประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้^{๕๓} ให้สามารถมีผลบังคับใช้ในประเทศบรูไนด้วย^{๕๔} อย่างไรก็ตาม การใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ หลักความเที่ยงธรรม และบทบัญญัติกฎหมายอื่นๆซึ่งใช้เป็นการทั่วไปที่มีผลบังคับใช้ในประเทศอังกฤษนั้นจะต้องไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิตของชาวบรูไน และขนบธรรมเนียมของประเทศ^{๕๕}

ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ถือว่าเป็นที่มาของกฎหมายหลักในประเทศบรูไนในการพิจารณาคดีในศาล^{๕๖} โดยนำหลักการใช้คำพิพากษาในคดีก่อนเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินคดี (Stare decisis) และหลักคำตัดสินในศาลที่สูงกว่าย่อมผูกพันคำตัดสินของศาลชั้นต่ำกว่ามาใช้ นอกจากนี้ ศาลบรูไนยังสามารถนำคำตัดสินจากศาลประเทศอื่นๆที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์มาประกอบการพิจารณาคดีด้วย อาทิเช่น คำตัดสินจากศาลประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศออสเตรเลีย และประเทศนิวซีแลนด์ กฎหมายว่าด้วยการประกอบ

^{๕๐} ASEAN Law Association, see n. ๖, p. ๓.

^{๕๑} ASEAN Law Association, see n. ๖, p. ๔.

^{๕๒} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๕.

^{๕๓} วันประกาศใช้พระราชบัญญัติการใช้กฎหมายของประเทศบรูไน (Application of Law Act ๑๙๕๑) คือวันที่ ๒๕ เมษายน ค.ศ. ๑๙๕๑

^{๕๔} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๕.

^{๕๕} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๕.

วิชาชีพกฎหมายอนุญาตให้ทนายความจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์สามารถเข้ามาว่าความในประเทศบรูไนได้^{๕๖}

ประเทศบรูไนมีธรรมเนียมในการเชิญผู้พิพากษาจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มานั่งพิจารณาคดี^{๕๗} ยกตัวอย่างเช่น ศาลบรูไนเชิญผู้พิพากษาจากศาลที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ เช่น ประเทศอังกฤษ และฮ่องกงมาเป็นผู้พิพากษาประจำศาลในศาลสูง (High Court) และศาลอุทธรณ์^{๕๘} นอกจากนี้ ผู้พิพากษาในประเทศบรูไนเองส่วนมากได้รับการศึกษาและได้รับคุณสมบัติการเป็นผู้พิพากษา (professional qualifications) จากประเทศอังกฤษ จึงมีความคุ้นเคยกับระบบการตัดสินคดีในศาลที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์เป็นอย่างดี^{๕๙}

๑.๓.๔ บัญญัติกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislation)

บัญญัติกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติถือว่าเป็นที่มาของกฎหมายหลักของประเทศบรูไน ประกอบไปด้วยกฎหมายสามประเภทคือ (ก) พระราชบัญญัติที่ตราขึ้นก่อนประกาศอิสรภาพของประเทศ (ตามกฎหมายประเทศบรูไนเรียกว่า Enactments) (ข) พระราชบัญญัติ (Act) และ (ค) พระราชกำหนด (Order) ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๗ ได้มีการรวบรวมพระราชบัญญัติของประเทศบรูไนทั้งหมดมาเรียบเรียงเป็นเล่ม เรียกว่า “กฎหมายแห่งประเทศบรูไน (Laws of Brunei)” ซึ่งจะรวบรวมพระราชบัญญัติ (Acts) ทั้งหมดที่ตราขึ้นหลังประกาศอิสรภาพ ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติที่ตราขึ้นก่อนประกาศอิสรภาพ (Enactments) จึงไม่ถูกรวมเข้าไปใน “กฎหมายแห่งประเทศบรูไน (Laws of Brunei)” แต่อย่างไรก็ดี Enactments บางฉบับก็ถูกจัดเข้ามารวมอยู่ใน “กฎหมายแห่งประเทศบรูไน (Laws of Brunei)” ด้วยเช่นกันถ้าหาก Enactments นั้นได้รับการปรับปรุงแก้ไขอย่างสม่ำเสมอ และมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัจจุบัน “กฎหมายแห่งประเทศบรูไน (Laws of Brunei)” ประกอบไปด้วยกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติมากกว่า ๒๐๐ ฉบับ

พระราชกำหนด (Order) เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นในภาวะฉุกเฉิน โดยที่ผู้ตราต้องมีอำนาจตามรัฐธรรมนูญในการตราพระราชกำหนดใดๆออกมามีอำนาจ^{๖๐} พระราชกำหนดจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภานิติ

^{๕๖} Laws of Brunei, Chapter ๑๓๒, Legal Profession Act, Part II, Admission of Advocates and Solicitors, Qualifications and procedure for admission ระบุว่า “...(๓) A person who is not, on the date of his petition for admission, either a citizen of Brunei Darussalam or a permanent resident, shall only apply for admission if, in addition to satisfying the requirements of subsection (1), he has been in active practice in any part of the United Kingdom, in Singapore, in any part of Malaysia, in any Australian State or Territory or in any other country or territory or part of a country or territory in the Commonwealth designated by the Attorney General by notice in the Gazette for at least 7 years immediately preceding such application.”

^{๕๗} อดีตประธานศาลอุทธรณ์ของประเทศบรูไนคือ Judge Noel Power จากประเทศออสเตรเลีย

^{๕๘} International Business Publication, Brunei Company Laws and Regulations Handbook, United States, ๒๐๐๘, p. ๒๐.

^{๕๙} Oxford Business Group, The Report: Brunei Darussalam, Brunei, ๒๐๑๓, p. ๑๙๕.

^{๖๐} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๘๓ (๓) ระบุว่า “When a Proclamation of Emergency has been made and so long as such Proclamation is in force, His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan may make any Orders whatsoever which he considers desirable in the public interest; and may prescribe penalties which may be imposed for any offence against any such Order; and may provide for the trial by any court of persons charged with such offences.”

บัญญัติในการตราเป็นกฎหมาย ซึ่งก่อนที่จะตราเป็นกฎหมายได้จะต้องส่งให้สุลต่านให้การรับรอง พระราชกำหนดที่ได้รับการรับรองโดยสุลต่านแล้วจะลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา (Government Gazette) ให้มีผลบังคับใช้ ณ วันที่สุลต่านให้การรับรอง

นอกจากพระราชบัญญัติ (Act) และพระราชกำหนด (Order) จะถือว่าเป็นที่มาของกฎหมายในประเทศบรูไนแล้ว ตราสารดังต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นที่มาของกฎหมายประเทศบรูไนด้วย ได้แก่ (ก) สนธิสัญญาไมตรีและ ความร่วมมือระหว่างบรูไนดารุสซารามและสหราชอาณาจักร ลงวันที่ ๗ มกราคม ค.ศ. ๑๙๗๙^{๖๑} (ข) ประกาศเขตไหล่ทวีป ค.ศ. ๑๙๕๔^{๖๒} (ค) พระราชกำหนดเรื่องเขตแดนบอร์เนียวส่วนเหนือ ค.ศ. ๑๙๕๘^{๖๓} และ (ง) พระราชกำหนดเรื่องเขตแดนซาราวัก ค.ศ. ๑๙๕๘^{๖๔}

๑.๓.๕ กฎหมายลำดับรอง (Subsidiary Legislation)

กฎหมายลำดับรอง ได้แก่ กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ หรือเอกสารอื่น ๆ ที่มีผลบังคับทางกฎหมาย และถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของบัญญัติกฎหมาย ซึ่งจะมีการตราออกมาใช้โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายแม่^{๖๕} อำนาจในการตรากฎหมายลำดับรองระบุไว้ใน มาตรา ๑๓ แห่ง Interpretation and General Clauses Act (หมวด ๔)^{๖๖} และในมาตรา ๑๖^{๖๗} บัญญัติว่ากฎหมายลำดับรองจะต้องถูกประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ทั้งพระราชกำหนดและกฎหมายลำดับรองสามารถได้รับการยกระดับขึ้นเป็นพระราชบัญญัติได้ด้วยการทบทวนของสำนักกฤษฎีกาสูงสุด โดยพระราชบัญญัติทบทวนกฎหมาย (The Law Revision Act ๒๐๐๑) กำหนดให้มีการทบทวนกฎหมายต่างๆที่ลงประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาหลังจากวันที่ ๑ มกราคม ของทุกปี เพื่อที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยจะนำกฎหมายที่ได้รับการปรับปรุงหรือแก้ไขเข้ามาผนวกอยู่ใน “กฎหมายแห่งประเทศบรูไน (Laws of Brunei)” ในฐานะพระราชบัญญัติต่อไป^{๖๘}

^{๖๑} Treaty of Friendship and Co-operation between Brunei Darussalam and the United Kingdom ๑๙๗๙.

^{๖๒} The Continental Shelf Proclamation ๑๙๕๔.

^{๖๓} The North Borneo (Definition of Boundaries) Order in Council ๑๙๕๘.

^{๖๔} The Sarawak (Definition of Boundaries) Order in Council ๑๙๕๘.

^{๖๕} Interpretation and General Clauses Act, Cap ๔.

^{๖๖} Interpretation and General Clauses Act, Cap ๔ Section ๑๓ ในเรื่อง Powers included in authority to make subsidiary legislation ระบุว่า “The following provisions shall apply to subsidiary legislation — (a) authority to make subsidiary legislation shall include — (i) authority to provide that a contravention thereof shall be punishable by imprisonment for such term, not exceeding ๖ months, or with such fine not exceeding \$๑๐,๐๐๐ , or by both such fine and imprisonment, as may be specified in the subsidiary legislation...”

^{๖๗} Interpretation and General Clauses Act, Cap ๔ Section ๑๖ ระบุว่า “Power to make subsidiary legislation shall, unless another method of publication is authorised, be deemed to include a direction to publish it in the Gazette and, without prejudice to the provisions of sections ๑๕ and ๑๘, a direction that it shall come into operation on the date of its publication....”

^{๖๘} ASEAN Law Association, see n. ๖, p. ๒.

๑.๓.๖ กฎหมายอิสลามหรือกฎหมายชะรีอะฮ์

กฎหมายอิสลามของประเทศบรูไน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่ากฎหมายชะรีอะฮ์เป็นกฎหมายของศาสนาอิสลามซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอาน (Quran) ซึ่งเป็นสิ่งที่ศาสนทูตมุฮัมมัดพูด กระทำ หรือยอมรับ (Sunnah) และหลักกฎหมายของศาสนาอิสลามอื่นๆ กฎหมายชะรีอะฮ์มีขอบเขตกว้างกว่ากฎหมายธรรมดาเนื่องจากศาสนาระบุให้กฎหมายชะรีอะฮ์ครอบคลุมพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์และผู้สร้างมนุษย์^{๖๙} ในปัจจุบัน กฎหมายชะรีอะฮ์ใช้บังคับกับชาวมุสลิมสำหรับความผิดดังต่อไปนี้ ความผิดอาญา (เช่น ความผิดเกี่ยวกับการฆ่าคน การข่มขืน และความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เป็นต้น)^{๗๐} ความผิดที่เกิดจากการละเมิดศาสนาอิสลาม^{๗๑} ความผิดเรื่องครอบครัว^{๗๒} ความผิดเรื่องมรดก^{๗๓} และความผิดฐานการผิดพันธะทางศาสนา เช่นการละเมิดพิธีถือศีลอด หรือการกระทำขัดกับหลักฮาลาล^{๗๔} ความผิดเหล่านี้จะสามารถลงโทษได้โดยคำพิพากษาจากศาลชะรีอะฮ์ (Syariah Courts)^{๗๕} เท่านั้นโดย State Mufti ซึ่งเป็นประธานของสภากฎหมายและศาสนาอิสลาม (Legal Committee of the Religious Council) จะเป็นผู้มีอำนาจในการใช้บังคับกฎหมายชะรีอะฮ์ และ State Mufti ยังเป็นผู้ออก fatawa หรือกฎหมายซึ่งชาวมุสลิมจะต้องถูกผูกพันปฏิบัติตาม^{๗๖}

จากการประกาศใช้พระราชกำหนดกฎหมายอาญาอิสลาม (The Syariah Penal Code Order ๒๐๑๓) ผู้ที่กระทำความผิดจะต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาดด้วยวิธีการลงโทษแบบดั้งเดิม ตัวอย่างเช่นโทษของการลักทรัพย์คือการตัดมือ หรือความผิดเกี่ยวกับเพศ การมีเพศสัมพันธ์นอกสมรส หรือเป็นพวกกรักร่วมเพศจะถูกมัดกับเหล็กและให้สาธารณชนรุมขว้างปาหินใส่จนแก่จะถึงแก่ความตาย การดื่มสุรามีโทษเฆี่ยน ๔๐ ครั้งหากผู้กระทำความผิดนั้นเป็นมุสลิม แต่หากมิใช่เป็นมุสลิมการดื่มสุรานั้นที่สาธารณะจะมีโทษแค่ปรับเท่านั้น รัฐบาลบรูไนประกาศว่าตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๐๑๕ กฎหมายชะรีอะฮ์จะมีผลบังคับใช้อย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งหากบรูไนบังคับใช้กฎหมายชะรีอะฮ์อย่างเต็มรูปแบบได้ตามที่กำหนด ก็จะเป็นประเทศมุสลิมประเทศแรกในโลกที่มีการบังคับใช้กฎหมายนี้ได้อย่างเต็มรูปแบบ^{๗๗}

การบังคับใช้กฎหมายชะรีอะฮ์ของประเทศบรูไนถือเป็นก้าวสำคัญของการปฏิรูปประเทศให้เป็นมุสลิมเคร่งศาสนามากขึ้น เป็นกฎหมายอิสลามที่มีผลบังคับใช้ในการบริหารจัดการปกครองบ้านเมืองภายในประเทศ โดยการประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวนี้มีได้หวั่นเกรงต่อการกล่าวโจมตีจากประชาคมโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

^{๖๙} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๖.

^{๗๐} The Syariah Penal Code Order (๒๐๑๓).

^{๗๑} The Religious Council and Kadis Courts Act, Cap ๗๗ (๑๙๘๔).

^{๗๒} The Emergency (Islamic Family Law) Order (๑๙๙๙), and the Islamic Adoption of Children Order (๒๐๐๑).

^{๗๓} The Emergency (Islamic Family Law) Order (๑๙๙๙).

^{๗๔} The Halal Meat Act, Cap ๑๘๓ (๑๙๙๙).

^{๗๕} The Syariah Courts Act, Cap ๑๘๔ (๑๙๙๙), and the Syariah Court Evidence Order (๒๐๐๑).

^{๗๖} E. Ann Black, Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๖.

^{๗๗} สามารถ ทองเผือ เรื่องเดิม หน้า ๑๘๓

จากชาติตะวันตก ทั้งนี้ ที่ปรึกษากฎหมายภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของคณะกรรมการยุติธรรมภายใต้สหประชาชาติฝ่ายสิทธิมนุษยชนได้แสดงความเห็นว่าโทษประหารชีวิตในหลายลักษณะความผิดตามบทกฎหมายนี้นั้นหลายโทษถือเป็นการทรมานภายใต้เจตนารมณ์ของกฎหมายระหว่างประเทศ^{๗๘}

การที่บรูไนซึ่งได้ชื่อว่าเป็นประเทศมุสลิมสายกลางมาโดยตลอดได้ประกาศใช้กฎหมายชะรีอะฮ์แบบเคร่งครัดแทนที่ระบบกฎหมายแบบอังกฤษผสมกับกฎหมายอิสลามแบบเดิมที่ใช้บังคับกันมาตั้งแต่การประกาศเอกราชจากอังกฤษ จึงเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างทั่วไป^{๗๙} โดยนักวิชาการบางท่านเห็นว่ากฎหมายชะรีอะฮ์นี้ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่รักสงบแบบมาเลย์แต่เดิมที่ชาวบรูไนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบมา อย่างไรก็ตามในพระราชดำรัสขององค์สุลต่านหรือสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งบรูไนในพิธีประกาศบังคับใช้กฎหมายอาญาอิสลามเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๐๑๔ (จดหมายข่าวบันดาร์ฯ Vol.๕/๒๐๑๔) มีใจความตอนหนึ่งกล่าวว่า “การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวนี้ถือเป็นการฟื้นฟูกฎหมายอาญาอิสลาม ซึ่งครั้งหนึ่งเคยมีการบังคับใช้มาแล้วในบรูไนเมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมาและเป็นหน้าที่ของพระองค์ที่จะต้องทำให้มีการบังคับใช้กฎหมายของอัลลอฮ์จึงขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งใจดำเนินการเพื่ออัลลอฮ์โดยไม่ลังเลใจ” นอกจากนี้ องค์สุลต่านยังมีพระราชดำรัสต่อประเด็นเสียงวิจารณ์จากสื่อต่างชาติและกลุ่มสิทธิมนุษยชนว่าบรูไนไม่เคยมองต่างชาติในแง่ลบต่อการกระทำใดๆ เพราะถือเป็นสิทธิในการเลือกและบรูไนมิได้คาดหวังที่จะให้ผู้อื่นยอมรับและเห็นด้วยกับบรูไน แต่ผู้อื่นก็ควรเคารพในการเลือกบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวดังที่บรูไนเองให้ความเคารพต่อสิทธิของผู้อื่น การบังคับใช้กฎหมายอาญาอิสลามเป็นไปตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์ซึ่งถือเป็นที่สุดที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีใดๆ ทั้งนี้ ทรงยินดีที่ประชาชนชาวบรูไนให้การสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายอาญาอิสลามในบรูไน

๑.๓.๗ กฎหมายจารีตประเพณี (Customary Law)

ต้นแบบกฎหมายชะรีอะฮ์ของประเทศบรูไนเป็นการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของกฎหมายอิสลามจากมลายู (Malays) และจารีตประเพณีของคนท้องถิ่น (Adat)^{๘๐} ที่มีอยู่ก่อนการเข้ามาของมลายู ดังนั้นกฎหมายอิสลามที่ใช้ในประเทศบรูไนจะมีความแตกต่างจากประเทศกลุ่มอิสลามอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กฎหมายจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่นจึงมีรากฐานอยู่ในประเทศบรูไนมาช้านาน และมักจะถูกใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในท้องถิ่นสำหรับชนกลุ่มน้อยที่ไม่มีเชื้อสายมลายู^{๘๑}

ในปัจจุบัน ประเทศบรูไนมีการใช้กฎหมายจารีตประเพณีในเรื่องการแบ่งแยกสินสมรส (harta sepencarian) ที่มีรากฐานมาจากการปฏิบัติต่อกันมาช้านาน โดยข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องนี้จะมีการ

^{๗๘} Stuart Grudgings, Brunei adopts sharia law, others in region consider it, Reuters, available at <http://uk.reuters.com/article/2014/04/29/uk-brunei-sharia-idUKKBN0DF1U320140429> (accessed on ๑๐ November ๒๐๑๔).

^{๗๙} The Sydney Morning Herald, Australia to question Brunei over stoning laws before trade talks, available at <http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/australia-to-question-brunei-over-stoning-laws-before-trade-talks-20140629-zsq1h.html> (accessed on ๙ November ๒๐๑๔).

^{๘๐} Michael Barry Hooker, *A Concise Legal History of South-East Asia*, Clarendon Press, Oxford, ๑๙๗๘, ๔๙-๕๑.

^{๘๑} Kartindo Academia, Brunei Factbook, Excerpt-Location: Southeastern Asia, bordering the South China Sea and Malaysia, p.๑๑๒.

ดำเนินคดีในศาลชะรีอะฮ์ (Syariah Courts) นอกจากนี้ ประเทศบรูไนยังมีการรับรองกฎหมายจารีตประเพณีจีนในเรื่องการแต่งงาน โดยให้มีการจดทะเบียนแต่งงานตามจารีตประเพณีจีนได้^{๘๒} โดยศาลยุติธรรมจะมีอำนาจในการดำเนินคดีถ้าหากเกิดข้อพิพาทในเรื่องความสมบูรณ์ของการแต่งงานตามประเพณีจีน

กฎหมายจารีตประเพณีจึงถือได้ว่าเป็นที่มาที่สำคัญของกฎหมายชะรีอะฮ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องครอบครัว มรดก หรือเรื่องอื่นๆ แต่นอกเหนือจากกฎหมายชะรีอะฮ์แล้ว กฎหมายลายลักษณ์อักษรของบรูไนในปัจจุบัน (ที่ไม่ใช่กฎหมายชะรีอะฮ์) ปรากฏรากฐานจากกฎหมายจารีตประเพณีท้องถิ่นน้อยมาก คงมีแต่เพียงเรื่องการรับรองความสมบูรณ์ของการแต่งงานตามประเพณีจีนตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น ที่ได้รับอิทธิพลมาจากจารีตประเพณีท้องถิ่น

๑.๔ ศักดิ์และลำดับชั้นของกฎหมาย

ศักดิ์และลำดับชั้นของกฎหมายบรูไนจากลำดับสูงสุดไปจนถึงลำดับต่ำสุด เป็นไปตามนี้ คือ

- กฎหมายสูงสุดได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญ (Constitutional Law)
- กฎหมายหลักได้แก่ (๑) บัญญัติกฎหมายที่ตราโดยฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislation) (๒) กฎหมายอิสลาม (Islamic Laws)
- กฎหมายลำดับรอง (Subsidiary Legislation) ได้แก่ (๑) กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ หรือเอกสารอื่น ๆ ที่มีผลบังคับทางกฎหมายและถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของบัญญัติกฎหมาย ซึ่งจะมีการตราออกมาใช้โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายแม่ (๒) หลักกฎหมายที่ถือเอาคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินคดี (Judicial Precedent) และ (๓) หลักกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ (Common Law of England)

^{๘๒} Chinese Marriage Act, Cap ๑๒๖ (๑๙๘๙). Article ๒ ระบุว่า “in this Act and any rules made thereunder — “Chinese marriage” means a marriage contracted according to established Chinese law or custom and include a marriage constituted by the marital intercourse of persons betrothed according to such law or custom.”
Article ๔ ระบุว่า “every Chinese marriage contracted within Brunei Darussalam shall be registered within one month with the Registrar of the district in which the husband resides...”

ภาพที่ ๒: ลำดับศักดิ์กฎหมายบรูไน

กฎหมายสูงสุด

กฎหมายรัฐธรรมนูญ

กฎหมายหลัก

บัญญัติกฎหมายที่ตราโดยฝ่ายนิติบัญญัติ

กฎหมายอิสลามหรือกฎหมาย
ชะรีอะฮ์

กฎหมายลำดับรอง

กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ
หรือเอกสารอื่น ๆ ที่มีผล
บังคับทางกฎหมาย

หลักกฎหมายที่ถือเอาคำพิพากษา
ในคดีก่อนเป็นบรรทัดฐานในการ
ตัดสินคดี

หลักกฎหมายคอมมอนลอว์
ของประเทศอังกฤษ

๑.๔.๑ การปรับใช้กฎหมายตามลำดับศักดิ์ของประเทศบรูไน

แนวทางการพิจารณาคดีของศาลบรูไนจะยึดกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร (กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายหลัก และกฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ หรือเอกสารอื่น ๆ ที่มีผลบังคับทางกฎหมาย) โดยที่กฎหมายทั้งหมด (ทั้งเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร) จะขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้^{๘๓}

หากไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรระบุไว้ชัดเจนในเรื่องใด ศาลบรูไนสามารถนำกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ (common law) ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ และที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร อาทิเช่น ความเที่ยงธรรม (Equity) หลักกฎหมายที่ถือเอาคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินคดี (Judicial Precedent) มาใช้บังคับในบรูไนได้เช่นกัน แต่จะนำมาใช้ได้เท่าที่ไม่ขัดกับธรรมเนียมปฏิบัติในท้องถิ่นของประเทศบรูไน^{๘๔}

ในส่วนของกฎหมายชะรีอะฮ์นั้น เมื่อมีการประกาศใช้พระราชกำหนดกฎหมายอาญาอิสลาม (The Syariah Penal Code Order ๒๐๑๓) เมื่อปี ๒๐๑๔ ศาลชะรีอะฮ์จึงมีอำนาจในการพิจารณาคดีความผิด

^{๘๓} ASEAN Law Association, see n. ๖, p. ๔.

^{๘๔} Application of Laws Act Section ๒ ระบุว่า “Subject to the provisions of this Act and save in so far as other provision has been or may hereafter be made by any written law in force in Brunei Darussalam, the common law of England and the doctrines of equity, together with statutes of general application, as administered or in force in England at the commencement of this Act, shall be in force in Brunei Darussalam provided that the said common law, doctrines of equity and statutes of general application shall be in force in Brunei Darussalam so far only as the circumstances of Brunei Darussalam and of its inhabitants permit and subject to such qualifications as local circumstances and customs render necessary.”

เกี่ยวกับการฆ่า ช่มชู้ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ซึ่งเดิมเคยอยู่ภายใต้การพิจารณาของศาลอาญาภายใต้ประมวลกฎหมายอาญา (The Penal Code)^{๘๕} ดังนั้นในขณะนี้ บรูไนจึงมีกระบวนการพิจารณาทางอาญาซึ่งใช้ทั้งประมวลกฎหมายอาญา (The Penal Code) และพระราชกำหนดกฎหมายอาญาอิสลาม (The Syariah Penal Code Order ๒๐๑๓) ในขณะเดียวกัน

การพิจารณาว่าคดีอาญาประเภทไหนจะเข้าไปสู่กระบวนการพิจารณาภายใต้ประมวลกฎหมายอาญาเดิม หรือพระราชกำหนดกฎหมายอาญาอิสลามฉบับใหม่ อยู่ในดุลพินิจของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ในปัจจุบันแนวทางการกำหนดว่าหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะมีวิธีการในการเลือกดำเนินข้อกล่าวหาอย่างไรและโดยผ่านกฎหมายและเขตอำนาจศาลใดยังไม่เป็นที่ปรากฏแน่นอน^{๘๖}

๑.๕ ระบบศาลและวิธีการตีความกฎหมาย

ประมวลกฎหมายอาญาอิสลามเป็นกฎหมายที่ถูกบัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน โดยเน้นกระบวนการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดที่มีบทลงโทษร้ายแรง โดยจะเน้นไปที่พยานบุคคลซึ่งเห็นการกระทำความผิดด้วยตาอย่างชัดเจน และมีใช่เป็นการคาดเดา โดยหากเงื่อนไขของการพิสูจน์หลักฐานความผิดไม่ครบถ้วนตามหลักการศาสนาอิสลาม ความผิดดังกล่าวก็จะถูกนำไปสู่การพิจารณาด้วยกฎหมายทั่วไป

นอกเหนือจากกฎหมายอิสลามแล้ว ระบบกฎหมายและระบบศาลอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทในประเทศบรูไน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านระบบศาล ในปี ค.ศ. ๑๙๐๖ และ ๑๙๐๘ ได้มีการออกกฎหมายในเรื่องระบบศาล (Court Enactment) เพื่อใช้สำหรับพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา และจัดตั้งศาลดังต่อไปนี้ (๑) The Court of the Resident (๒) Courts of Magistrate of the First Class (๓) Courts of Magistrate of the Second Class (๔) Courts of Native Magistrates และ (๕) Courts of Kathis

ระบบศาลยุติธรรมของประเทศบรูไนประกอบด้วยศาลยุติธรรมและศาลชะรีอะฮ์ ในคดีอาญาและคดีแพ่ง ศาลอุทธรณ์เป็นศาลสูงสุดในการอุทธรณ์ในประเทศบรูไน ศาลชะรีอะฮ์ของประเทศบรูไนรับพิจารณาคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาในคดีที่ศาลยุติธรรมไม่มีเขตอำนาจ โดยจะเป็นคดีที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม เช่น คดีเกี่ยวกับการยืมขอรับบุตรบุญธรรม การแบ่งมรดกตามพินัยกรรมหรือการแบ่งมรดกซึ่งไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ การให้การอนุมัติการประมุข และเรื่องต่างๆ ที่อยู่ภายใต้กฎหมายอิสลาม อย่างไรก็ตาม ประเทศบรูไนยังไม่มีการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษซึ่งอาจก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการประกอบธุรกิจได้ เนื่องจากจะเกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดีธุรกิจเฉพาะ และปัญหาความชำนาญของตุลาการในการพิจารณาคดี

^{๘๕} The Penal Code, Cap ๒๒ (๒๐๐๑).

^{๘๖} Oxford Business Group, Dual track: Common and sharia law systems are both in operation in the Sultanate, <http://www.oxfordbusinessgroup.com/overview/dual-track-common-and-sharia-law-systems-are-both-operation-sultanate>, เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๘.

๑.๕.๑ ศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมเป็นศาลที่พิพากษาคดีความนอกเหนือจากที่มีเขตอำนาจภายใต้ศาลชะรีอะฮ์ ใช้ภาษาอังกฤษในกระบวนการพิจารณา และจะมีผู้แปลเป็นภาษามาเลย์หรือภาษาท้องถิ่นอื่นหากมีความจำเป็น ทั้งนี้คำพิพากษาทำเป็นภาษาอังกฤษ และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานใช้ตามแบบกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ ศาลของบรูไนมีความแตกต่างจากระบบอังกฤษโดยที่ศาลบรูไนไม่มีการใช้ลูกขุนในคดีความผิดอาญา ผู้พิพากษาจะเป็นผู้พิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย

๑.๕.๑.๑ ศาลชั้นต้น (Subordinate Court)

พระราชบัญญัติกฎหมายศาลชั้นต้น (The Subordinate Courts Act ๑๙๘๓) กำหนดให้ศาลชั้นต้นประกอบด้วย ศาลแขวง (Magistrate Courts) และศาลเยาวชน (Juvenile Courts) โดยศาลแขวงถูกควบคุมโดยพระราชบัญญัติศาลชั้นต้น (Subordinate Courts Acts ๑๙๘๓) กำหนดให้สุลต่านจัดตั้งศาลแขวงและยังเป็นการยกเลิกศาลแขวงที่มีหลายชั้นในสมัยก่อน คดีความส่วนมาก จะมีการพิจารณาโดยศาลแขวง ศาลแขวงมีที่ตั้งใน ๔ เขต คือ Brunei Darussalam, Bandar Seri Begawan, Kuala Belait, Tutong and Temburong ศาลแขวงมีเขตอำนาจในการพิจารณาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา^{๘๗}

ศาลเยาวชนตั้งอยู่ใน ๔ เขต ได้แก่ Bandar Seri Begawan, Tutong, Kuala Belait and Temburong โดยศาลเยาวชนจะพิจารณาคดีในสามประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ การกระทำความผิดอาญาโดยเยาวชนอายุไม่ถึง ๑๘ ปี การกระทำความผิดอาญาโดยเยาวชนซึ่งไม่อยู่ในการดูแลของผู้ปกครอง และการกระทำความผิดอาญาโดยเยาวชนที่ต้องการการดูแลและคุ้มครองเป็นพิเศษ

๑.๕.๑.๒ ศาลชั้นกลาง (Intermediate Court)

ศาลชั้นกลางจัดตั้งโดย พระราชบัญญัติศาลชั้นกลาง (Intermediate Court Act) โดยจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ๑๙๙๑ ผู้พิพากษาประจำศาลชั้นกลางนั้นได้รับการแต่งตั้งจากสุลต่านและสามารถนั่งพิจารณาคดีได้เพียงลำพัง เป็นศาลเปิดและสาธารณชนสามารถเข้าฟังกระบวนการพิจารณาได้ ซึ่งรับพิจารณาทั้ง คดีแพ่งและคดีอาญา โดยในคดีอาญาจะรับพิจารณาคดีอาญาที่ระวางโทษไม่เกิน ๒๐ ปี ศาลชั้นกลางไม่มีอำนาจพิจารณาคดีที่มีโทษประหารชีวิต สำหรับคดีแพ่ง ศาลชั้นกลางสามารถรับพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์มากกว่า B\$๑๕๐๐๐ แต่ไม่เกิน B\$๑๐๐๐๐๐ หรือจำนวนที่ระบุไว้ในคำสั่งของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้คดีที่ศาลชั้นกลางรับพิจารณาจะต้องมีจุดเกาะเกี่ยวของการกระทำความผิดเกิดในประเทศบรูไน หรือผู้กระทำความผิดมีธุรกิจหรือพำนักอยู่ในบรูไน หรือการกระทำความผิดมีข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในประเทศบรูไน

คำตัดสินที่ออกโดยศาลชั้นกลางสามารถอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ได้ หน้าที่พิเศษของผู้พิพากษาในศาลชั้นกลาง คือ เป็นผู้ดูแลจัดการการเข้าสมัครเป็นทนายว่าความ (advocate) และทนายให้คำปรึกษา (solicitor)

^{๘๗} E. Ann Black, Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๐๙.

๑.๕.๑.๓ ศาลฎีกา (Supreme Court)

ศาลฎีกาบริรูไนเริ่มก่อตั้งในปี ๑๙๖๓ เป็นศาลที่มีการบันทึกการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยประกอบด้วยศาลอุทธรณ์ (The Court of Appeal) ซึ่งพิจารณาคดีอุทธรณ์ทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง^{๘๘} และศาลสูง (High Court) ซึ่งพิจารณาดังแต่การเริ่มต้นคดีและคดีที่มีการอุทธรณ์ขึ้นมา^{๘๙}

ศาลอุทธรณ์และศาลสูงบริรูไนเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทางแพ่ง (ซึ่งแยกออกจากกฎหมายอาญา) ประกอบไปด้วยหัวหน้าฝ่ายบริหารฝ่ายตุลาการคือ หัวหน้าศาล (Chief Registrar) ซึ่งดูแลระบบยุติธรรมทั้งหมด

ศาลอุทธรณ์และศาลสูงอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติ The Supreme Court Act มีอำนาจพิจารณาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา รวมทั้งรับอุทธรณ์คดีแพ่งและคดีอาญาจากศาลแขวง นอกจากนี้ศาลสูงยังรับพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องล้มละลาย การชำระบัญชีสำหรับการเลิกบริษัท หนังสือแต่งตั้งผู้จัดการมรดกในทรัพย์สินของผู้ตาย ผู้พิพากษาศาลสูงในปัจจุบันประกอบด้วยผู้พิพากษาหัวหน้าศาลและผู้พิพากษาอีกสองท่านในองค์คณะ

สำหรับศาลอุทธรณ์เป็นศาลสูงสุดในการอุทธรณ์ ประกอบด้วย ประธานและผู้พิพากษา ๒ คน ศาลอุทธรณ์รับพิจารณาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาจากศาลสูงและศาลชั้นกลาง ศาลอุทธรณ์เป็นศาลสูงสุดของคดีอาญา แต่สำหรับคดีแพ่ง ศาลอุทธรณ์เป็นศาลสูงสุดสำหรับการอุทธรณ์ เว้นแต่กรณีตกลงกันเพื่อที่จะส่งคดีให้คณะกรรมการธิการสภาองคมนตรีของอังกฤษ (Judicial Committee of the Privy Council) พิจารณาซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

๑.๕.๑.๔ คณะกรรมการธิการสภาองคมนตรีของอังกฤษ (Judicial Committee of the Privy Council)

คณะกรรมการธิการสภาองคมนตรีของอังกฤษเป็นสิทธิสุดท้ายในการอุทธรณ์เฉพาะคดีแพ่ง ซึ่งใช้กับประเทศที่เป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักรรวมถึงประเทศบริรูไน^{๙๐} คำขออุทธรณ์ที่มาจากศาลอุทธรณ์และศาลสูงของบริรูไนจะถูกส่งไปยังสุลต่านและยังตีเปอตวน โดยอุทธรณ์นี้จะถูกนำเสนอคณะกรรมการธิการสภาองคมนตรีอังกฤษโดยความตกลงที่ทำขึ้นระหว่างพระราชินีอังกฤษและสุลต่าน^{๙๑} ดังนั้นเฉพาะคดีแพ่งที่มีความตกลงระหว่างพระราชินีอังกฤษและสุลต่านเท่านั้นที่จะถูกส่งมาที่คณะกรรมการธิการสภาองคมนตรีของอังกฤษ^{๙๒}

^{๘๘} E. Ann Black, Gary F. Bell, see n. ๒, p.๓๑๐.

^{๘๙} E. Ann Black, Gary F. Bell, see n. ๒, p.๓๑๐.

^{๙๐} Judicial Committee of the Privy Council, Practice Directions, available at <https://www.jcpc.uk/procedures/practice-direction-๐1.html> (accessed on ๑๗ November ๒๐๑๔).
Amendment) Order ๑๙๙๘, S.I. ๑๙๙๘ No. ๒๕๕).

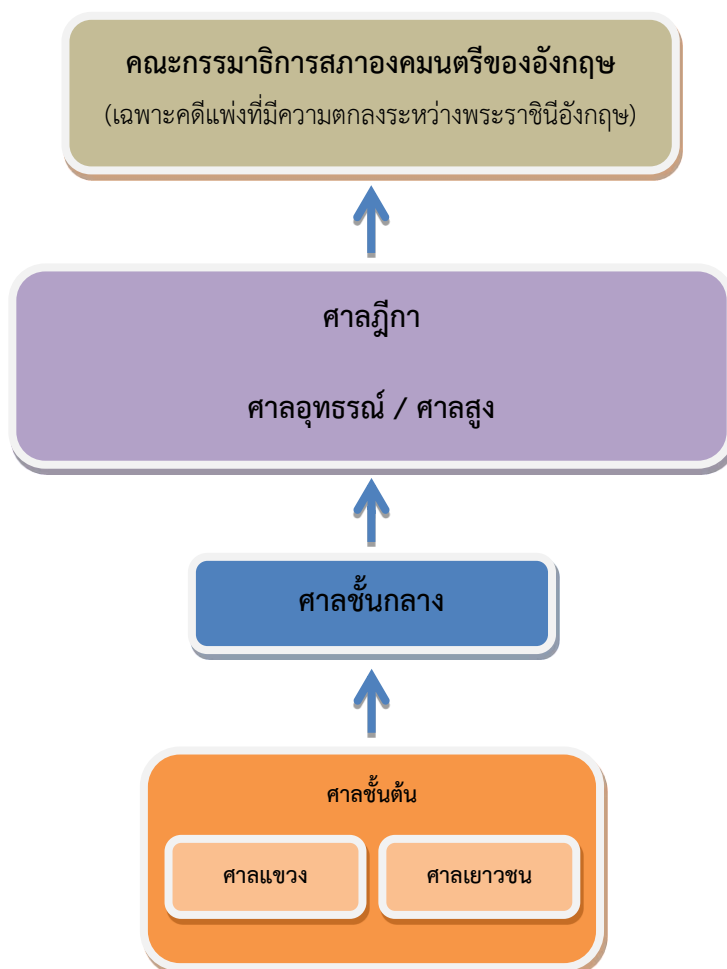
^{๙๑} The Judicial Committee of the Privy Council, available at <https://www.supremecourt.uk/docs/beginners-guide-to-the-jcpc.pdf> (accessed on ๑๗ November ๒๐๑๔)^{๙๑} Brunei (Appeals) Act ๑๙๘๙ (๑๙๘๙ c.๓๖), Brunei (Appeals) Order ๑๙๘๙ (S.I. ๑๙๘๙ No. ๒๓๙๖, as amended by Brunei (Appeals) (Amendment) Order ๑๙๙๘, S.I. ๑๙๙๘ No. ๒๕๕).

^{๙๒} The Judicial Committee of the Privy Council, available at <https://www.supremecourt.uk/docs/beginners-guide-to-the-jcpc.pdf> (accessed on ๑๗ November ๒๐๑๔).

คณะกรรมการการศาลองคมนตรีอังกฤษนี้ประกอบไปด้วย ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และศาลสูงของสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งในสภาขุนนาง (Lord of Appeal in Ordinary) รวมถึงอดีตผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และศาลสูง โดยปกติแล้วคณะกรรมการการศาลองคมนตรีอังกฤษจะมีองค์คณะจำนวนสามถึงห้าท่านในคดีอุทธรณ์^{๙๓}

ทั้งนี้การสูงสุดได้ให้ความเห็นว่า กระบวนการอุทธรณ์ไปยังคณะกรรมการการศาลองคมนตรีของอังกฤษควรยังคงถูกรักษาไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักลงทุนต่างชาติ ผู้ซึ่งอาจจะคุ้นเคยกับหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษมากกว่าระบบกระบวนการยุติธรรมของบรูไน^{๙๔}

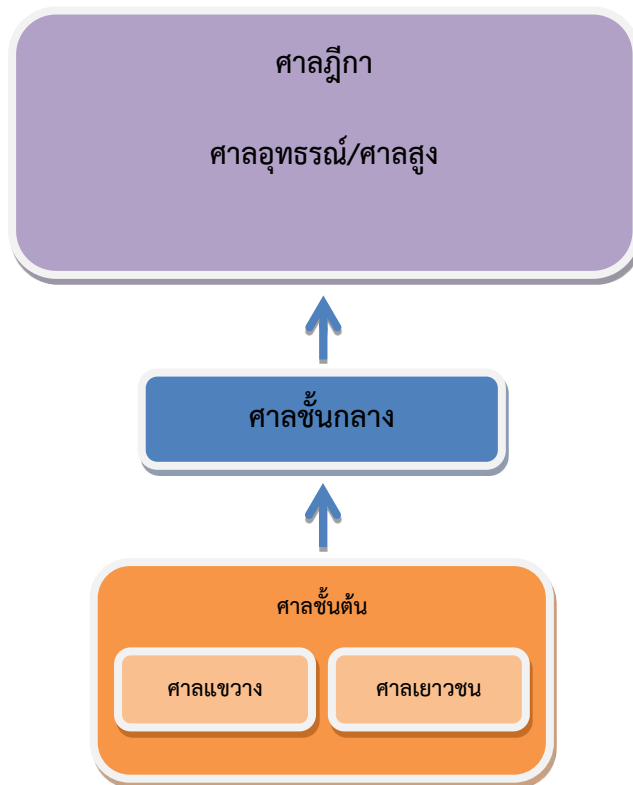
ภาพที่ ๓: โครงสร้างระบบศาลคดีแพ่งของประเทศบรูไน

^{๙๓} Judicial Committee of the Privy Council, Practice Directions, <https://www.jcpc.uk/procedures/practice-direction-o1.html> (accessed on ๑๗ November ๒๐๑๔).

^{๙๔} Judicial Committee of the Privy Council, Practice Directions, <https://www.jcpc.uk/procedures/practice-direction-o1.html> (accessed on ๑๗ November ๒๐๑๔).

ภาพที่ ๔: โครงสร้างระบบศาลคดีอาญาของประเทศบรูไน

๑.๕.๒ ศาลชะรีอะฮ์ (Shariah Courts)

ศาลชะรีอะฮ์จัดตั้งขึ้นโดย The Syariah Court Act^{๙๕} ประกอบไปด้วยศาลชะรีอะฮ์ชั้นต้น (The Syariah Subordinate Court) ศาลสูงชะรีอะฮ์ (The Syariah High Court) และศาลอุทธรณ์ชะรีอะฮ์ (The Syariah Court of Appeal) ศาลชะรีอะฮ์รับพิจารณาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาตามที่ได้ให้เขตอำนาจไว้สำหรับศาลชะรีอะฮ์ ในส่วนของคดีแพ่ง ศาลชะรีอะฮ์จะมีอำนาจพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว มรดก และเรื่องต่างๆ ที่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรบัญญัติให้อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาล ในส่วนของคดีอาญา ศาลชะรีอะฮ์จะมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่ระบุอยู่ในพระราชกำหนดกฎหมายอาญาอิสลาม (The Syariah Penal Code Order ๒๐๑๓)

กฎหมายต่างๆในประเทศบรูไนได้รับการแก้ไขเพื่อรองรับคดีที่ขึ้นพิจารณาในศาลชะรีอะฮ์อาทิเช่น พระราชกำหนด The Islamic Family Law Order (๑๙๙๙) ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องครอบครัว การยื่นขอรับบุตรบุญธรรม การแบ่งมรดกตามพินัยกรรม และการแบ่งมรดก พระราชกำหนด Syariah Courts Evidence Order ๒๐๐๑ และ Syariah Courts Civil Procedure Order ๒๐๐๕ ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์เรื่อง

^{๙๕} The Syariah Court Act, Cap ๑๘๔ (๒๐๐๐)

พยานหลักฐานในคดีความที่ศาลชะรีอะฮ์มีเขตอำนาจรับผิดชอบ^{๙๖} ภาษามาเลย์เป็นภาษาที่ใช้ในกระบวนการพิจารณา ส่วนเอกสารทางการจะจัดทำเป็นภาษายาวี (Jawi)^{๙๗}

๑.๕.๒.๑ ศาลชั้นต้นชะรีอะฮ์ (Syariah Subordinate Court)

ภายใต้ศาลชั้นต้นชะรีอะฮ์ จะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาสำหรับความผิดที่มีโทษสูงสุดไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์บรูไนหรือจำคุกไม่เกิน ๗ ปีหรือทั้งจำทั้งปรับ^{๙๘} ในส่วนคดีแพ่ง ศาลชั้นต้นชะรีอะฮ์มีอำนาจพิพากษาคดีที่มีราคาทุนทรัพย์ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์บรูไน หรือไม่สามารถประเมินราคาได้เป็นเงิน แต่อย่างไรก็ดีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาสมาสามารถที่จะขยายเพิ่มเติมได้โดยสุลต่านและ Yang Di-Pertuan โดยคำแนะนำจาก The Chief Syar'ie Judge^{๙๙}

๑.๕.๒.๒ ศาลสูงชะรีอะฮ์ (Syariah High Court)

การพิจารณาคดีแพ่งของศาลสูงชะรีอะฮ์ ได้ถูกบัญญัติไว้ภายใต้ The Syariah Courts Act ให้ครอบคลุมถึงคดีที่เกี่ยวกับครอบครัว มรดก เช่น การหมั้น การสมรส การหย่า การแบ่งสินสมรส พินัยกรรม และคดีลักษณะอื่นๆ ที่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรบัญญัติให้อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลสูงชะรีอะฮ์^{๑๐๐}

^{๙๖} E. Ann Black and Gary F. Bell, see n. ๒, p. ๓๑๔.

^{๙๗} Syariah Courts Act, Cap ๑๘๔, s. ๗ (๒) (a) and (b) ระบุว่า

“(a) No business shall be transacted at any meeting of the Privy Council if there are less than one-third of the Members of the Council (besides His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan or other person presiding)...

(b) If the number of Members of the Privy Council is not a multiple of 3...”

See also Religious Council and Kadis Courts Act, Cap ๗, s. ๕๒(๑) and (๒) ระบุว่า

“๕๒ (๑) The language of the Court shall be Malay. (๒) All documents and written proceeding maybe written or typewritten in either Jawi or Romanised Malay.”

^{๙๘} Azimah Binti Haji Abdul Rahman, Working paper for National day Seminar 2006 “Legal System in Brunei Darussalam after The Signing of The Supplementary Agreement 1905/1906 Between Brunei & Great Britain”, http://www.bruneiresources.com/pdf/nd06_azimah.pdf เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๘, p. ๑๑

^{๙๙} Section ๑๖ (๒) of the Syariah Courts Act Cap (๑๘๔) ระบุว่า “His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan may, on the recommendation of the Chief Syar'ie Judge from time to time, by notification in the Gazette, increase the civil jurisdiction of the Syariah Subordinate Courts.”

^{๑๐๐} Syariah Court Order, Cap ๑๘๔, s. ๑๕ (b) ระบุว่า “The Syariah High Court shall (b) in its civil jurisdiction, hear and determine all actions and proceedings which relate to ... (i) betrothal, marriage (including ta'at balik), divorce, khulu', fasakh, cerai ta'liq, determination of turns, li'an, illa or any matrimonial matter; (ii) any disposition of or claim to any property arising out of any matter set out in sub-paragraph (i); (iii) maintenance of dependants, legitimacy (ithbatun nasab) or guardianship or custody (hadanah) of infants; (iv) division of or claims to harta sepencarian; (v) wills or gifts during maradal-maut of a deceased Muslim; (vi) gift inter vivos (hibah), or settlement (sulh) made without adequate monetary consideration or value by a Muslim; (vii) waqaf or nazar; (viii) division of and inheritance of property, testate or intestate; (ix) determination of persons entitled to all or any part of the estate of a deceased Muslim and the parts thereof which such persons are respectively entitled to (x) other matters in respect of which jurisdiction is conferred by any written law.”

สำหรับคดีอาญา ศาลสูงชะรีอะฮ์จะพิจารณาความผิดที่มีบทลงโทษภายใต้กฎหมายลายลักษณ์อักษรของบรูไน ซึ่งกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลสูงชะรีอะฮ์^{๑๐๑}

๑.๕.๒.๓ ศาลอุทธรณ์ชะรีอะฮ์ (Syariah Appeal Court)

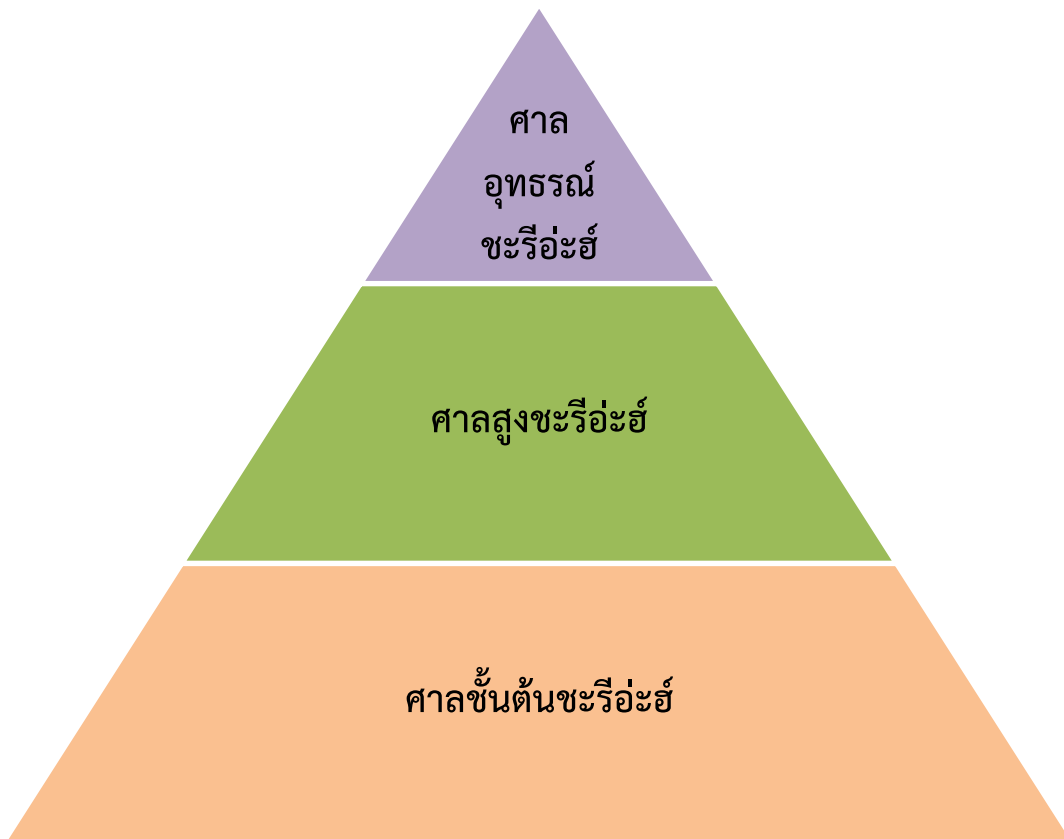
ศาลอุทธรณ์ชะรีอะฮ์มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์จากศาลสูงชะรีอะฮ์ คำพิพากษาศาลชะรีอะฮ์ขั้นต้นที่จะอุทธรณ์ไปที่ศาลสูงชะรีอะฮ์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลอุทธรณ์ชะรีอะฮ์ ซึ่งจะพิจารณาคำขออุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายและคำขออุทธรณ์ที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะเท่านั้น^{๑๐๒} ศาลอุทธรณ์ชะรีอะฮ์มีเขตอำนาจเหนือศาลสูงชะรีอะฮ์ และสามารถกลับคำสั่งของศาลสูงชะรีอะฮ์ได้ ในกรณีที่ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เห็นควรหรือโดยการร้องขอของคู่กรณีหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี ศาลอุทธรณ์ชะรีอะฮ์สามารถเรียกบันทึกไต่สวนคดีจากศาลสูงชะรีอะฮ์ และระงับกระบวนการพิจารณาดังกล่าวได้ ศาลอุทธรณ์ชะรีอะฮ์สามารถให้ความเห็นแนะนำต่อศาลสูงในกรณีที่จำเป็นและเพื่อความยุติธรรม^{๑๐๓}

^{๑๐๑} Syariah Courts Act, Cap ๑๘๔, s ๑๕ (A) ระบุว่า “... in its criminal jurisdiction, try any offence punishable under any written law which provides for syariah criminal offences, under any written law relating to Islamic family law or under any other written law which confers on the Syariah High Court jurisdiction to try any offence, and may impose any punishment provided therein.”

^{๑๐๒} Syariah Courts Act, Cap ๑๘๔, s ๒๐ (๑). Jurisdiction of Syariah Appeal Court. ระบุว่า “The Syariah Appeal Court shall have jurisdiction to hear and determine any appeal against any decision made by the Syariah High Court in the exercise of its original jurisdiction.”

^{๑๐๓} Syariah Courts Act, Cap ๑๘๔, s ๒๑ (๑) - (๒) ระบุว่า “Supervisory and revisionary jurisdiction of Syariah Appeal Court. (๑) The Syariah Appeal Court shall have supervisory and revisionary jurisdiction over the Syariah High Court and may, if it appears necessary in the interests of justice,... (๒) Whenever the Syariah Appeal Court calls for the record under subsection....”

ภาพที่ ๕: โครงสร้างระบบศาลชะรีอะฮ์ของประเทศบรูไน

๑.๖ การบังคับใช้กฎหมายและปัญหาในทางปฏิบัติ

๑.๖.๑ ภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมของประเทศบรูไน

๑.๖.๑.๑ ภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินคดีทางอาญาในขั้นตอนแรกจะเป็นหน้าที่ของตำรวจในการจับกุมผู้กระทำความผิดเพื่อส่งต่อให้พนักงานอัยการดำเนินการสืบสวนสอบสวน ก่อนที่จะตัดสินใจว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะส่งต่อให้ศาลพิจารณาคดีต่อไป อัตราการเกิดอาชญากรรม (Crime Rate) ของประเทศบรูไน ถูกจัดลำดับว่าเป็นประเทศที่เกิดอาชญากรรมในระดับปานกลาง (Medium)^{๑๐๔} โดยอาชญากรรมที่เกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะไม่รุนแรง อาทิเช่น การลักขโมย เป็นต้น อัตราการเกิดขึ้นของอาชญากรรมจะเพิ่มสูงขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคม และเดือนธันวาคม เนื่องจากเป็นเดือนที่มีวันหยุดจำนวนมากและเป็นช่วงโรงเรียนปิด

^{๑๐๔} จัดลำดับโดย The Overseas Security Advisory Council (OSAC), United Department of States (๒๐๑๒) เข้าถึงได้ที่ <https://www.osac.gov/pages/AboutUs.aspx> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๘)

เทอม^{๑๐๕} เจ้าหน้าที่ตำรวจของบรูไนปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพในการจับกุมผู้ร้าย โดยปกติแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้เวลาไม่เกิน ๓๐ นาทีในการไปถึงจุดเกิดเหตุหลังจากที่ได้รับแจ้งความ^{๑๐๖}

๑.๖.๑.๒ ภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

ข้อพิพาททางแพ่งส่วนใหญ่เป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการผิดสัญญา หรือการเรียกร้องค่าเสียหายระหว่างคู่กรณีที่เป็นเอกชนทั้งคู่ ในชั้นเริ่มต้น ผู้เสียหายจะต้องอ้างทนายความในการฟ้องคดีต่อศาล โดยกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินคดีในทางแพ่งนั้นจะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของศาลฎีกา (Supreme Court Rules) ซึ่งจะกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องประเภทของคดีที่จะรับพิจารณา ขั้นตอนและกระบวนการพิจารณา แบบฟอร์มและเอกสารในการดำเนินคดี เป็นต้น

๑.๖.๒ องค์การในกระบวนการยุติธรรมของประเทศบรูไน

๑.๖.๒.๑ สำนักงานตำรวจแห่งชาติบรูไน

สำนักงานตำรวจแห่งชาติบรูไนจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๖๑ โดยมีหน้าที่หลักในการจับกุมผู้กระทำความผิดและพิจารณาการส่งฟ้องเพื่อดำเนินคดีต่อไป นอกเหนือจากหน้าที่หลักในการจับกุมผู้กระทำความผิดเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน ในอดีตตำรวจบรูไนยังมีหน้าที่ในการให้บริการอื่นๆ เช่นการดับเพลิง การคุมตัวนักโทษในเรือนจำ การตรวจคนเข้าเมือง การจดทะเบียนยานพาหนะ และการออกใบอนุญาตต่างๆ

ปัจจุบัน ประเทศบรูไนได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของตำรวจให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายอย่างแท้จริง จึงมีการแยกหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ในการตรวจคนเข้าเมืองออกจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติบรูไน โดยจัดตั้งเป็นสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองในปี ค.ศ. ๑๙๕๘^{๑๐๗} สำนักงานตำรวจแห่งชาติบรูไนกระจายการทำงานไปยังภูมิภาคใน ๗ เขต^{๑๐๘} โดยแต่ละเขตแบ่งการบริหารงานภายในออกเป็นสี่หน่วยงาน คือ งานบริหารและการเงิน งานยุทธการ งานสืบสวนสอบสวนและการสืบราชการ งานส่งกำลังบำรุง โดยงานตำรวจทั้งหมดถูกตรวจสอบโดยผู้ตรวจการผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

ประเทศบรูไนเป็นประเทศที่มีอัตราส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อจำนวนประชากรในระดับที่สูงมาก และเมื่อเทียบกับประเทศสมาชิกอาเซียนที่ส่งสถิติด้วยกันอีกสี่ประเทศแล้ว ประเทศบรูไนมีอัตราส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อประชากรสูงที่สุด

^{๑๐๕} *Ibid*

^{๑๐๖} *Ibid*

^{๑๐๗} *Ibid.*

^{๑๐๘} Brunei, Belait, Muara/Marine, Tutong, Temburong, Jerudong, and Berakas Police Districts

ตารางที่ ๒: อัตราส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน ในแต่ละประเทศ

ลำดับ	ประเทศ	อัตราส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน
๑	บรูไน	๑,๐๘๖.๕
๒	สิงคโปร์	๓๙๖.๔
๓	มาเลเซีย	๓๕๔.๐
๔	ไทย	๓๒๑.๐
๕	ฟิลิปปินส์	๑๓๑.๙
อัตราเฉลี่ยทั่วโลก		๓๔๑.๘

ที่มา: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) and European Institute for Crime Prevention and Control, *International Statistics on Crime and Justice*, (eds.) S. Harrendorf, M. Heiskanen, and S. Malby, ๒๐๑๐, pp. ๑๓๕-๑๓๖.

การปฏิบัติงานของตำรวจบรูไนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพระราชบัญญัติตำรวจบรูไน ซึ่งมีขอบเขตในเรื่องการจัดตั้งและการบริหารเจ้าหน้าที่ตำรวจ การระบุหน้าที่ของตำรวจและบทลงโทษจากการกระทำความผิดในหน้าที่ของตำรวจ ซึ่งตามพระราชบัญญัติ Royal Brunei Police Force Act นี้ได้ห้ามเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำการดังต่อไปนี้ในขณะปฏิบัติหน้าที่^{๑๐๙}

- ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ขออนุญาตผู้บังคับบัญชาหรือปราศจากเหตุอันสมควร
- นอนหลับขณะปฏิบัติหน้าที่
- ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความล่าช้า
- ปฏิบัติหน้าที่อันเป็นไปในทางเสื่อมเสีย
- ปฏิบัติหน้าที่ในทางที่ขัดกับกฎหมาย หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
- ดิตสารเสพติด
- มีพฤติกรรมด้าวร้าย
- เพิกเฉยต่อหน้าที่หรือคำสั่ง
- แสร้งป่วยเพื่อละเว้นการปฏิบัติหน้าที่
- บ้ายเบี่ยงหน้าที่การปฏิบัติงาน

^{๑๐๙} Royal Brunei Police Force Act, Cap ๕๐, Art. ๒๕ (๒) (a) - (o) ระบุว่า “Where the Commission or on authorized police officer finds a subordinate police officer of any of the following offences (a)absence from duty without leave or good cause (o) corrupt practice.”

- ปฏิบัติงานนอกเหนือจากคำสั่งจนก่อให้เกิดความเสียหาย
- ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ หรือจงใจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของรัฐบาล
- ทำการค้า หรือรับจ้างงานอื่นใดโดยไม่ขออนุญาตผู้บังคับบัญชา
- เปิดเผยความลับราชการ
- กระทำการทุจริต

ถ้าหากเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดตามฐานความผิดที่ระบุไว้ข้างบน ผู้ตรวจการ (Commissioner) มีอำนาจในการถอดถอนเจ้าหน้าที่ตำรวจที่กระทำความผิดออกจากตำแหน่ง หรืออาจลงโทษประการอื่นตามระดับความผิด เช่น การลดยศ การลดตำแหน่ง การลดเงินเดือน และการตักเตือน เป็นต้น^{๑๑๐} โดยทั่วไปแล้ว การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจบูรไนเป็นไปตามกรอบของกฎหมาย และไม่ค่อยพบการกระทำความผิดในการปฏิบัติหน้าที่^{๑๑๑} แต่อย่างไรก็ดี เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำความผิดในกรณีที่ย้ำแรงมากๆ สุลต่านบูรไนจะออกคำสั่งโดยตรงให้มีการลงโทษเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้กระทำความผิดโดยเร็ว^{๑๑๒}

๑.๖.๒.๒ สำนักงานความมั่นคงแห่งชาติ

สำนักงานความมั่นคงแห่งชาติมีบทบาทและหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงในประเทศ โดยมีพระราชบัญญัติความมั่นคงแห่งชาติ ค.ศ. ๑๙๘๓ ให้อำนาจในการจับกุมและกักกันผู้ต้องสงสัยที่กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ เช่นการล้มล้างการปกครอง การก่อตั้งองค์กรอาชญากรรม และความผิดอื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ^{๑๑๓} พระราชบัญญัติความมั่นคงแห่งชาติฯ ให้อำนาจในการกักกันผู้ต้องสงสัยที่กระทำความผิดต่อความมั่นคงโดยไม่มีการพิจารณาคดี (Detention without trial) เป็นระยะเวลาไม่เกิน ๒ ปี แต่สามารถต่อระยะเวลาได้โดยการอนุมัติของสุลต่าน^{๑๑๔} นอกจากนี้ กฎหมายความ

^{๑๑๐} Royal Brunei Police Force Act, Cap ๕๐, Art. ๒๕ (๒) (i) - (iv) ระบุว่า “Where the Commission or on authorized police officer finds a subordinate police officer of any of the following offences (i)reduction in rank , grade seniority or salary (iv) caution.”

^{๑๑๑} United States Department of State, Brunei: Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, available at <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/๒๐๐๖/๗๘๗๖๗.htm> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

^{๑๑๒} Mahidi Waleed P.D., Wake Up Call to Country’s Law Enforcement Agencies, Borneo Bulletin, ๑๗ September ๒๐๑๐.

^{๑๑๓} Internal Security Act, Cap ๑๓๓, Objective (๑๙๘๓) ระบุว่า “An Act to provide for the internal security of Brunei Darussalam, preventive detention, the prevention of subversion, the suppression of organised violence against persons and property in specific areas of Brunei Darussalam, and for matters incidental thereto.”

^{๑๑๔} Internal Security Act, Cap ๑๓๓, Article ๓ ระบุว่า “If His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan is satisfied with respect to any person that, in order to prevent that person from acting in any manner prejudicial to the security of Brunei Darussalam or any part thereof ... , the Minister* shall make an order directing that such person be detained for any period not exceeding 2 years...”

มั่นคงแห่งชาติฯ ยังให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ได้รับมอบหมายในการจับกุมบุคคลใดๆ ที่เชื่อว่าจะได้กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงโดยไม่ต้องมีหมายจับ^{๑๑๕}

๑.๖.๒.๓ สำนักงานอัยการสูงสุด (Attorney General's Chambers)

อัยการสูงสุดมีหน้าที่ให้คำปรึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทั้งหมดแก่รัฐบาลทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา^{๑๑๖} นอกจากนี้ อัยการสูงสุดเป็นพนักงานอัยการซึ่งมีสิทธิเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญในการที่จะดำเนินการหรือไม่ดำเนินการกระบวนการทางอาญา^{๑๑๗} นอกเหนือจากหน้าที่หลักข้างต้นแล้ว อัยการสูงสุดยังมีหน้าที่อื่นๆดังต่อไปนี้^{๑๑๘}

- ให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่รัฐบาล กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ตลอดจนรัฐวิสาหกิจ
- ร่างและตรวจสอบสัญญาและเอกสารทางกฎหมายในนามของรัฐบาล
- ดำเนินการฟ้องร้องคดีแพ่งในนามของรัฐบาล
- เปรียบเทียบร่างสนธิสัญญา บันทึกข้อตกลงระหว่างประเทศ
- ร่างกฎหมายเพื่อนำเสนอรัฐบาล
- บริหารจัดการการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาในบรูไน
- เข้าร่วมการประชุมในองค์กรระดับนานาชาติและทำรายงานผลของการเข้าร่วมประชุม รวมทั้งทำข้อเสนอสำหรับการช่วยเหลือในเรื่องร่างกฎหมายที่มีผลมาจากการมีพันธกรณีในระดับนานาชาติไม่ว่าจะในรูปแบบของข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี
- จัดทะเบียนบริษัทและจดทะเบียนธุรกิจ
- ศึกษาแนวทางการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายของประเทศบรูไน

^{๑๑๕} Internal Security Act, Cap ๑๓๓, Article ๑๘ ระบุว่า “Any officer or person authorised to exercise the powers of entry or investigation under section 17 may, without warrant and with or without assistance, enter any premises...”
Article ๑๙ ระบุว่า “Any officer or person authorised to exercise the powers of entry or investigation ... may seize any document or other thing in respect of which he reasonably believes an offence to have been committed under this Chapter...”

^{๑๑๖} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๘๑ ระบุว่า “(๑) There shall be an Attorney General who shall be appointed by His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan by notification published in the Gazette (๒) The Attorney General shall advise on all legal matters connected with the affairs of Brunei Darussalam referred to him by His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan or by the Government..”

^{๑๑๗} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศบรูไน ข้อ ๓๗๔ (๑) ระบุว่า “The Attorney General shall be the Public Prosecutor and shall have the general direction and control of criminal prosecutions and proceedings under this Code or under any other written law...”

^{๑๑๘} ASEAN Law Association, see n. ๖, pp. ๗-๘.

๑.๖.๓ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการค้า

ในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ประเทศบรูไนถูกจัดเป็นประเทศที่มีอัตราการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่ค่อนข้างสูงในปี พ.ศ. ๒๕๕๕^{๑๑๙} โดยพบว่าสินค้าทางด้านดนตรี (เช่นซีดี และแผ่นเสียง) ที่ค้าขายกันในประเทศเป็นสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ร้อยละ ๓๐ นอกจากนี้ สินค้าโปรแกรมซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ที่ค้าขายกันในประเทศเป็นสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ถึงร้อยละ ๖๖ การบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศบรูไนมีอุปสรรคดังต่อไปนี้

- การดำเนินคดีในชั้นศาลมีความล่าช้า (คดีละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาใช้เวลาดำเนินคดีเกินกว่า ๒ ปี)
- ความผิดฐานละเมิดสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญามีโทษที่ต่ำไป ทำให้ไม่ส่งผลกระทบมากต่อผู้กระทำความผิด
- ตำรวจบรูไนจะต้องมีหมายจับ (Warrant) ในการจับกุมผู้กระทำความผิดเสมอ ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการจับผู้กระทำความผิดซึ่งกระทำความผิดซึ่งหน้า เนื่องจากการรอมหายจับทำให้ผู้กระทำความผิดหลบหนีและซ่อนหลักฐานเรียบร้อยแล้ว

๑.๖.๔ ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้บทลงโทษตามหลักกฎหมายอิสลาม

รัฐบาลบรูไนได้ออกมาประกาศอย่างเป็นทางการในการผนวกบทลงโทษตามหลักกฎหมายอิสลามหรือกฎหมายชะรีอะฮ์ไว้ในประมวลกฎหมายอาญา และจะบังคับใช้บทลงโทษดังกล่าวภายในปี ๒๕๕๗ บทลงโทษเหล่านี้ได้แก่ การตัดแขน/ตัดขา (Severing of Limbs) การเฆี่ยน (Flogging) และ การปาหินใส่จนเสียชีวิต (Stoning to death)^{๑๒๐} ประเทศหลายประเทศรวมทั้งองค์การสหประชาชาติได้ออกมาต่อต้านบทลงโทษตามกฎหมายอาญาของหลักชะรีอะฮ์ ซึ่งประกอบไปด้วยการลงโทษที่ทารุณและล้าสมัย โดยต้องการให้ประเทศบรูไนเปลี่ยนแปลงบทลงโทษให้กลับมาสอดคล้องกับมาตรฐานการลงโทษสากล แต่ประเทศบรูไนยืนยันที่จะใช้หลักกฎหมายและบทลงโทษที่ปรากฏอยู่ในหลักกฎหมายชะรีอะฮ์ ซึ่งเป็นบทลงโทษที่มีความเหมาะสมในการควบคุมการกระทำความผิด

^{๑๑๙} International Intellectual Property Alliance (IIPA), 2012 Special Report on Copyright Protection and Enforcement: Brunei, available at <http://www.iipa.com/rbc/2012/2012SPEC301BRUNEI.PDF> (accessed ๒๗ January ๒๐๑๕).

^{๑๒๐} BBC, Brunei Introduces tough Islamic Penal Code, ๓๐ April ๒๐๑๔, available at <http://www.bbc.com/news/world-asia-27216798> (accessed on ๑๕ November ๒๐๑๔).

บทที่ ๒

การค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าว

๒.๑ บทนำ

ประเทศบรูไนเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ (ค.ศ. ๑๙๙๕) ทำให้มีพันธกรณีตามความตกลงต่างๆ เช่นเดียวกับประเทศสมาชิกอื่นๆ ของ WTO เช่น บทบัญญัติว่าด้วยการอนุญาตให้ปฏิบัติ (Enabling Clause)^{๑๒๑} ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade ๑๙๙๔: GATT) ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (General Agreement on Trade in Services: GATS) นอกจากนี้ประเทศบรูไนยังได้เป็นสมาชิกความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (Regional Trade Agreements: RTAs) หลายฉบับ เช่น ASEAN Trade in Goods Agreement (ATIGA), ASEAN-Australia-New Zealand FTA, ASEAN-China FTA เป็นต้น อันนำมาสู่ความผูกพันในการลดภาษีสินค้านำเข้าให้กับประเทศสมาชิกต่างๆ ตามความตกลงที่ประเทศบรูไนเข้าเป็นสมาชิก

ทั้งนี้พันธกรณีที่เกิดขึ้นภายหลังการเข้าเป็นสมาชิกของความตกลงต่างๆ รวมถึงกฎหมายภายในเกี่ยวกับการค้าของประเทศบรูไนย่อมส่งผลกับการค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าว ซึ่งสามารถพิจารณารายละเอียดได้ดังนี้

๒.๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าวและกฎหมายด้านการค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าว

๒.๒.๑ สาระสำคัญของกฎหมายการทำงานของคนต่างด้าว

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของคนต่างด้าวของประเทศบรูไน ได้แก่ พระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของนายจ้างและลูกจ้าง รวมถึงกำกับดูแลแรงงานต่างชาติที่เข้ามาในประเทศบรูไน และพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๔๗ (Immigration Act (Cap ๑๗), ๑๙๕๔)^{๑๒๒} ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตให้คนต่างด้าวเข้ามาในประเทศบรูไน โดยสามารถสรุปสาระสำคัญของกฎหมายการทำงานของคนต่างด้าว ได้ดังนี้

^{๑๒๑} ข้อบทยกเว้นให้ประเทศสมาชิกของ WTO ซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนาทำการเปิดเสรีทางการค้าโดยได้รับเงื่อนไขพิเศษ

^{๑๒๒} อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๗ (Labor Act (Chapter ๙๓), ๑๙๕๔)

๒.๒.๑.๑ เงื่อนไขการขออนุญาตจ้างแรงงานต่างชาติ

กฎระเบียบและขั้นตอนในการจ้างแรงงานต่างชาติ (ตั้งแต่ระดับแรงงานถึงระดับผู้อำนวยการบริหาร) ยกเว้น เจ้าพนักงานธุรการและงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง พนักงานขับรถยนต์ พนักงานรักษาความปลอดภัยและงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่การบริการของอาชีพนี้ต้องดำเนินการตามเงื่อนไข คือ ก่อนจ้างลูกจ้างต่างชาติ นายจ้างต้องมีใบอนุญาตที่ออกโดยกรมแรงงานของประเทศบรูไน (Commissioner of Labour Brunei Darussalam)^{๑๒๓} และลูกจ้างต่างชาติต้องมีการตรวจลงตรา (Visa) เพื่อการทำงานและใบอนุญาตให้ทำงาน ซึ่งจะออกโดยผู้อำนวยการสำนักตรวจคนเข้าเมืองของประเทศบรูไน (Director of Immigration of Brunei Darussalam)^{๑๒๔} ทั้งนี้บริษัทนายจ้างต้องเป็นบริษัทที่ลงทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย^{๑๒๕} กับกรมกฎหมายของบรูไน (Legal Department of Brunei Darussalam)

๒.๒.๑.๒ เงื่อนไขการอนุญาตเข้ามาทำงาน

ผู้ที่ประสงค์จะทำงานในบรูไนจะต้องขอใบอนุญาตทำงานซึ่งมีอายุ ๒ ปี โดยชาวต่างชาติที่ไม่ได้รับการยกเว้นการตรวจลงตรา (Visa) ต้องดำเนินการตรวจลงตราก่อน

ลูกจ้างต่างชาติที่ได้รับใบอนุญาตการทำงานที่มีอายุมากกว่า ๓ เดือน ต้องลงทะเบียนเพื่อรับ Brunei Darussalam (Green) Identity Card ซึ่งมีอายุเท่ากับอายุของใบอนุญาตทำงาน และสามารถต่ออายุได้ตามใบอนุญาตทำงาน โดยลูกจ้างต่างประเทศต้องเดินทางกลับประเทศของตนเมื่อสัญญาทำงานครบ ๒ ปี ชาวต่างชาติที่มีใบอนุญาตทำงานอายุ ๓ ปี ต้องดำเนินการสมัครใบอนุญาตทำงานที่กรมแรงงาน หลังจากการพิจารณาโดยกรมแรงงาน สำนักตรวจคนเข้าเมืองจะอนุญาตให้บุคคลดังกล่าวมาทำงานในประเทศบรูไน กรมแรงงานจะระบุให้มีบันทึกนำเงินสดฝากธนาคารเพื่อรับรองค่าเดินทางหนึ่งเที่ยวกลับประเทศของตน ทั้งนี้

^{๑๒๓} Employment Order, ๒๐๐๙, Section ๑๑๒ ระบุว่า “No person shall knowingly employ any immigrant employee unless he has obtained a licence from the Commissioner to do so in such form and subject to such conditions as the Commissioner may determine:

Provided that where an immigrant employee is found at any premises or place and is in possession of any tools or other implements or is engaged in any activity which may give rise to the inference that he is doing any work, the occupier of such premises or place shall, until the contrary is proved, be presumed to have employed him knowing that he is an immigrant employee.”

^{๑๒๔} ระบุเรื่องการลงทุนในอาเซียน : บรูไนดารุสซาลาม, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗, p. ๑๐๒

^{๑๒๕} Law of Brunei, Chapter ๙๓ Labor, Section ๑๑๘ (๑) ระบุว่า “No person shall knowingly employ any immigrant worker unless

he has obtained a licence from the Commissioner to do so in such form and subject to such conditions as may be prescribed unless such worker has been brought before the Commissioner for the purpose of subsection (2) of section 50”

ใบอนุญาตทำงานไม่สามารถปรับแก้ไขภายใน ๖ เดือนแรก ผู้สมัครจะไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงานจนกว่าบริษัทหรือสาขาของบริษัทได้รับรองการลงทะเบียน^{๑๒๖}

ทั้งนี้ นายจ้างที่เคยจ้างลูกจ้างที่เป็นชาวบรูไน ไม่สามารถเลิกจ้างลูกจ้างชาวบรูไนดังกล่าวด้วยเหตุผลที่ต้องการจ้างลูกจ้างชาวต่างชาติแทน^{๑๒๗}

๒.๒.๒ สารสำคัญของพันธกรณีและกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง (สนธิสัญญาที่ประเทศบรูไนเป็นภาคี)

๑) องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO)

ประเทศบรูไนเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ (ค.ศ. ๑๙๙๕) โดยหลังจากที่ประเทศบรูไนเข้าเป็นสมาชิก ก็ไม่เคยมีข้อพิพาทใดๆ กับประเทศสมาชิกอื่น ทั้งนี้ ประเทศบรูไนมีพันธกรณีภายใต้ความตกลงต่างๆ ภายหลังจากการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) ดังนี้^{๑๒๘}

ตารางที่ ๓: พันธกรณีของประเทศบรูไน (ค.ศ. ๒๐๐๘ – ๒๐๑๔)

ความตกลง	ข้อสัญญา	เงื่อนไข
บทบัญญัติว่าด้วยการอนุญาตให้ปฏิบัติ (Enabling Clause)	Paragraph ๔ (a)	ทำความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (Regional Trade Agreements: RTAs)
	Article XXIV: ๗ (a)	ทำข้อตกลงทางการค้าเสรี (Free Trade Agreements: FTA)
ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (General Agreement on Trade in Services: GATS)	Article V: ๗ (a)	ทำข้อตกลงการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ (Economic integration agreements)
ความตกลงเกี่ยวกับมาตรการป้องกันการทุ่มตลาด (Agreement on Implementation of Article VI of the GATT ๑๙๙๔ (Anti-dumping))	Article ๑๖.๕	จัดตั้งหน่วยงานและกระบวนการ (Authorities and procedures)

^{๑๒๖} ระบุว่าเรื่องการลงทุนในอาเซียน : บรูไนดารุสซาลาม, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗, p. ๑๐๓

^{๑๒๗} Employment Order, ๒๐๐๙, Section ๑๑๓ ระบุว่า “No employer shall, without reasonable grounds, terminate the contract of service of a local employee for the purpose of employing an immigrant employee.”

^{๑๒๘} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๑๘

ความตกลง	ข้อสัญญา	เงื่อนไข
ความตกลงเกี่ยวกับมาตรการด้านสุขอนามัยหรือสุขอนามัยพืช (Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS)	Article ๗, Annex B	ทำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสุขอนามัยหรือสุขอนามัยพืช (SPS regulations)
ความตกลงเกี่ยวกับอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้าระหว่างประเทศ (Agreement on Technical Barrier to Trade: TBT)	Annex ๓C	ยอมรับ Code of Good Practice

ที่มา: WTO Secretariat, ๒๐๑๔

๒) ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (Regional Trade Agreements: RTAs)

ประเทศบรูไนได้เข้าร่วมความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (Regional Trade Agreements: RTAs) ทั้งหมด ๘ ฉบับ ได้แก่^{๑๒๙}

- (๑) ASEAN Trade in Goods Agreement (ATIGA) เป็นข้อตกลงทางการค้าเสรีเกี่ยวกับการลดภาษีนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน (Association of Southeast Asian Nations) ได้แก่ ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม
- (๒) ASEAN-Australia-New Zealand FTA เป็นข้อตกลงทางการค้าเสรีเกี่ยวกับการลดภาษีนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน ร่วมกับประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์
- (๓) ASEAN-China FTA เป็นข้อตกลงทางการค้าเสรีเกี่ยวกับการลดภาษีนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน ร่วมกับประเทศจีน
- (๔) ASEAN-India FTA เป็นข้อตกลงทางการค้าเสรีเกี่ยวกับการลดภาษีนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน ร่วมกับประเทศอินเดีย
- (๕) ASEAN-Japan CEP เป็นข้อตกลงเกี่ยวกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด (Comprehensive Economic Partnership) ระหว่างประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน ร่วมกับประเทศญี่ปุ่น
- (๖) ASEAN-Korea FTA เป็นข้อตกลงทางการค้าเสรีเกี่ยวกับการลดภาษีนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน ร่วมกับประเทศเกาหลีใต้

^{๑๒๙} Ibid, p. ๒๗

- (๓) Brunei-Japan FTA เป็นข้อตกลงทางการค้าเสรีเกี่ยวกับการลดภาษีนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศบรูไนและประเทศญี่ปุ่น
- (๔) Trans-Pacific Strategic Economic Partnership เป็นข้อตกลงเกี่ยวกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศบรูไน ซิลี สิงคโปร์ และนิวซีแลนด์

๓) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC)

การรวมกลุ่มกันของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มต้นขึ้นจากการจัดตั้งสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN) ภายใต้ประกาศกรุงเทพมหานคร (Bangkok Declaration) ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในภูมิภาคเพื่อรับมือกับการแทรกแซงทางการเมืองจากภายนอกภูมิภาค^{๑๓๐} โดยประเทศสมาชิกกลุ่มแรกที่ร่วมลงนามประกาศกรุงเทพมหานครเพื่อจัดตั้งสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และประเทศไทย ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ประเทศบรูไนได้เข้าเป็นสมาชิก และในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ประเทศเวียดนามเข้าเป็นสมาชิก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศลาวและประเทศพม่าเข้าเป็นสมาชิก และในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ประเทศกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกประเทศสุดท้าย

หลังจากนั้นกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้ง ๑๐ ประเทศได้ลงนามปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ตามแถลงการณ์บาหลีฉบับที่ ๒ (Bali Concord II) ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยกำหนดให้การจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community: AC) ขึ้นภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ และได้มีการประกาศใช้กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) เพื่อวางกรอบทางกฎหมาย โครงสร้างของประชาคมอาเซียน และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามพันธกรณีที่ทุกประเทศสมาชิกจะต้องยึดถือปฏิบัติตาม โดยประชาคมอาเซียนประกอบด้วย ๓ เสาหลัก ได้แก่ (๑) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community: APSC) (๒) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และ (๓) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC)^{๑๓๑}.

^{๑๓๐} กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC), พงศกิจาณ ๒๕๕๒, หน้า ๙.

^{๑๓๑} *Ibid*, p. ๒๔

๒.๒.๓ ลักษณะพันธกรณีของคนต่างด้าวที่ควรรู้

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีความตกลงซึ่งเป็นพันธกรณีอันส่งผลต่อการค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน และการประกอบวิชาชีพของคนต่างด้าว ดังต่อไปนี้^{๑๓๒}

๑) ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods Agreement: ATIGA)

เป็นความตกลงที่เกิดขึ้นภายในแผนประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) ที่ต้องการให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิตร่วมกัน โดยมีการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานที่มีทักษะ และการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีมากขึ้น ซึ่งมีผลบังคับใช้แล้วเมื่อ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยเป็นความตกลงที่ครอบคลุมมาตรการสำคัญต่อการส่งออกและนำเข้าสินค้าอย่างเสรี

๒) กรอบความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Service: AFAS)

อาเซียนได้ขยายความร่วมมือไปสู่การเปิดเสรีการค้าบริการโดยการจัดทำความตกลงด้านการค้าบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Service: AFAS) เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้ให้บริการในภูมิภาคและให้มีการเปิดตลาดการค้าบริการที่ลึกและกว้างภายใต้กรอบ WTO โดยการเจรจาเปิดตลาดของอาเซียนจะดำเนินการเป็นรอบๆ และจะต้องเจรจาไปจนบรรลุเป้าหมายการเปิดตลาดทุกสาขาบริการในปี พ.ศ. ๒๕๕๘

๓) ความตกลงด้านการลงทุนของอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement: ACIA)

เป็นความตกลงที่เกิดขึ้นเพื่อให้อาเซียนเป็นแหล่งดึงดูดการลงทุน ทั้งจากภายในและภายนอกอาเซียน และมีบรรยากาศการลงทุนที่เสรีและโปร่งใส ต่อมา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเปิดเสรีการลงทุนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ความตกลง ACIA ครอบคลุม ๔ ประเด็นหลักคือ การเปิดเสรีการลงทุน การส่งเสริมการลงทุน การอำนวยความสะดวกแก่การลงทุน และการคุ้มครองการลงทุน โดยครอบคลุมทั้งการลงทุนทางตรง (Foreign Direct Investment: FDI) และการลงทุนในหลักทรัพย์ (Portfolio Investment) นอกจากนี้ ขอบเขตของการเปิดเสรีครอบคลุมธุรกิจ ๕ ภาคบริการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตร ประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ และภาคการผลิต

^{๑๓๒} Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II), available online at <http://www.asean.org/news/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii> (เข้าถึงเมื่อ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘).

๔) ข้อตกลงยอมรับร่วมคุณสมบัติวิชาชีพอาเซียน (ASEAN Mutual Recognition Arrangements: MRAs)

เป็นข้อตกลงที่ยอมรับการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี โดยอาเซียนมีเป้าหมายในการส่งเสริมการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี โดยเปิดเสรีใน ๘ สาขาวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ นักบัญชี นักสำรวจ สถาปนิก พยาบาล วิศวกร และวิชาชีพเกี่ยวกับการปฏิบัติการนำเที่ยว ยกเว้นมัลดีเวส

๒.๓ การนำเข้าและการส่งออกสินค้า

ปัจจุบันประเทศบรูไนจัดเก็บเฉพาะสินค้านำเข้า ซึ่งอัตราในการจัดเก็บขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้า โดยทั่วไปแล้วสินค้าประเภทอาหาร และสินค้านำเข้าใช้อุตสาหกรรม เช่น เครื่องจักรต่างๆ จะได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้า^{๑๓๓} สำหรับสินค้าประเภทที่ต้องเสียภาษีนำเข้าในอัตรามวลละ ๒๕ เซนต์บรูไน หากว่านำเข้าครั้งละไม่เกิน ๒๐๐ มวน (หรือยาสูบ ๒๕๐ กรัม) และหากนำเข้ามากกว่านั้น ต้องเสียภาษีนำเข้ามากกว่าร้อยละ ๒๐๐

โดยทั่วไปแล้วสินค้านำเข้าเข้ามาในประเทศบรูไนต้องเสียภาษีนำเข้า เว้นแต่สินค้าที่ได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้า ทั้งนี้หลักเกณฑ์ในการเก็บภาษีนำเข้าเป็นไปตามประกาศภาษีศุลกากรฉบับต่างๆ ภายใต้การควบคุมโดยกรมศุลกากรและสรรพสามิต (Royal Customs and Excise Department: RCED) ซึ่งสังกัดกระทรวงการคลัง (Ministry of Finance) และความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods Agreement: ATIGA) ภายใต้การควบคุมโดยกระทรวงการต่างประเทศและการค้าของประเทศบรูไน (Ministry of Foreign Affairs and Trade)^{๑๓๔}

ภาษีนำเข้าสินค้าส่วนมากกำหนดเป็นอัตราคิดตามมูลค่า (Ad Valorem rate)^{๑๓๕} โดยคิดเป็นร้อยละของราคาขายสินค้า เช่นร้อยละ ๒๐ ของราคาขาย เป็นต้น และภาษีนำเข้าสินค้าบางประเภทเท่านั้นที่กำหนดเป็นอัตราตามสภาพ (Specific rate) โดยคำนวณตามปริมาณน้ำหนักหรือจำนวนสินค้า เช่น ๖๐ เหรียญบรูไนต่อกิโลกรัม เป็นต้น โดยการกำหนดพิภพศุลกากรสำหรับสินค้านำเข้าเป็นไปตามประกาศภาษีศุลกากรนำเข้า พ.ศ. ๒๕๕๐

ประเทศบรูไนได้ยกเลิกการจัดเก็บภาษีศุลกากรส่งออก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. ๑๙๗๓) เพื่อส่งเสริมธุรกิจของผู้ประกอบการภายในประเทศบรูไน

หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีศุลกากรนำเข้า เช่น พระราชกำหนดศุลกากร พ.ศ. ๒๕๔๙ (Customs Order, ๒๐๐๖) พระราชกำหนดภาษีศุลกากรนำเข้า พ.ศ. ๒๕๕๐ (Customs Import Duties Order, ๒๐๐๗) เป็นต้น

^{๑๓๓} ASEAN Tax Guide, KPMG Asia Pacific Tax Centre, November ๒๐๑๓, p. ๑๖

^{๑๓๔} Paige McClanahan, Alexander Chandra, Ruben Hattari and Damon Vis-Dunbar, Taking Advantage of ASEAN's Free Trade Agreements, A GUIDE FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES, January ๒๐๑๔, p. ๑๑

^{๑๓๕} Brunei Darussalam Tax Profile, KPMG Asia Pacific Tax Centre, April ๒๐๑๓, p. ๘

๒.๓.๑ กระบวนการนำเข้าและส่งออก

ประเทศบรูไนเริ่มใช้ระบบ Brunei Darussalam National Single Window (BDNSW) ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗ (ค.ศ. ๒๐๑๔) ภายใต้ระบบดังกล่าว ผู้นำเข้าและส่งออกสามารถยื่นคำขอสำหรับการดำเนินการนำเข้าสินค้าผ่านระบบ e-Customs ได้^{๑๓๖} โดยเอกสารประกอบการนำเข้าและส่งออก รวมถึงกระบวนการนำเข้าและส่งออกมีรายละเอียดดังนี้

๑) เอกสารประกอบการนำเข้าและส่งออก

สินค้าที่นำเข้าและส่งออกต้องสำแดงเอกสารต่างๆ ต่อศุลกากร ในขั้นตอนของพิธีการศุลกากรนำเข้าและการตรวจสอบสินค้า (Customs clearance and inspections) โดยรายการสำคัญที่ต้องสำแดง เช่น จำนวนสินค้า คำอธิบายรายการ มูลค่า น้ำหนัก ประเทศต้นทางและปลายทาง เป็นต้น

เอกสารประกอบการสำแดงสินค้าที่นำเข้าและส่งออก ได้แก่^{๑๓๗}

- (๑) ใบแจ้งหนี้หรือใบสั่งซื้อสินค้า (Invoice or purchase bill)
- (๒) ใบแสดงการชำระค่าระวางและประกันสินค้า (Freight and Insurance Payment Slips)
- (๓) ใบส่งปล่อยสินค้า (Delivery Order) หรือใบตราส่งสินค้าทางอากาศ (Airway Bill)
- (๔) ใบรายการบรรจุหีบห่อ (Packing List)
- (๕) สำเนาของแบบแสดงรายการที่ต้องเสียภาษีศุลกากร (Customs Declaration Form) อย่างน้อย ๓ ชุด โดยมีรายละเอียดต่างๆ เช่น จำนวนและคำอธิบายรายการสินค้าที่นำเข้า น้ำหนักของสินค้า มูลค่าของสินค้า (F.O.B. และ C.I.F.) ประเทศต้นทางและปลายทาง เป็นต้น
- (๖) เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสินค้านำเข้าตามพิธีการศุลกากรที่ต้องการเพิ่มเติมด้วย^{๑๓๘} เช่น
 - (๖.๑) ใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า (Certificate of Origin)
 - (๖.๒) ใบวิเคราะห์สินค้า (Certificate of Analysis)ฯ
 - (๖.๓) ใบรับรองของศุลกากร (Approval Permit of the RCED)
 - (๖.๔) ใบอนุญาตนำเข้าที่ออกโดยหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง (Import license issued by the relevant Government Department/Agencies)
 - (๖.๕) ใบรับรองตัวแทนต่างประเทศ (Verification Certificate of a recognized foreign agency)

^{๑๓๖} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๒๖

^{๑๓๗} Custom Import Duty, Custom Matters, KEMENTERIAN KEWANGAN, Ministry of Finance, <http://www.mof.gov.bn/index.php/royal-custom-matters/customs-procedures/custom-import-duty>, accessed on ๑ December ๒๐๑๔.

^{๑๓๘} Customs Order, ๒๐๐๖, Section ๙๙ ระบุว่า “On demand of the proper officer of excise, the importer of any goods, or his agent, shall produce to such officer all invoices, bill of lading, certificates of origin or of analysis and any other documents, which such officer may require to test the accuracy of any declaration made by such importer to any officer of excise.”

(๖.๖) เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (Other relevant documents)

ผู้นำเข้าต้องขึ้นทะเบียนกับด่านตรวจคนเข้าเมือง (port of entry) และต้องมีใบอนุญาตนำเข้าที่ออกโดยกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับสินค้าประเภทนั้นๆ เช่น พืช สัตว์ นก ปลา เกลือ น้ำตาล ข้าว ยารักษาโรค เครื่องเล่นการพนัน และยานพาหนะที่ใช้แล้ว

ในกรณีที่นำเข้าสินค้าประเภทพืชผักและผลไม้ สัตว์ ผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากสัตว์ นก และปลา ใบอนุญาตนำเข้าต้องใช้ประกอบกับใบรับรองสุขอนามัยหรือสุขอนามัยพืช (Sanitary or Phytosanitary Certificates) ที่ได้รับจากประเทศผู้ส่งออก สำหรับสินค้าอื่นๆ ที่ไม่ถูกห้ามนำเข้า สามารถนำเข้ามาได้โดยใบอนุญาตนำเข้าทั่วไป (open general licences)^{๑๓๙}

๒) กระบวนการนำเข้าและส่งออก

จากข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินมาตรฐานการขนส่งสินค้าทางเรือ (ท่าเรือมัวร่า (Muara) ณ เมืองบันดาร์เสรีเบกาวัน ประเทศบรูไน)^{๑๔๐} สามารถสรุปขั้นตอน ระยะเวลาและต้นทุน (โดยประมาณ) ในการนำเข้าและส่งออก ได้ดังนี้

๒.๑) กระบวนการนำเข้า

ตารางที่ ๔: สรุปขั้นตอน ระยะเวลาและต้นทุน (โดยประมาณ) ในการนำเข้า

ขั้นตอนในการนำเข้า	ระยะเวลา (วัน)	ต้นทุน (US\$)
พิธีการศุลกากรนำเข้าและการตรวจสอบสินค้า (Customs clearance and inspections)	๑	๘๐
การจัดเตรียมเอกสาร (Document preparation)	๑๑	๑๕๐
การขนส่งภายในประเทศ (Inland transportation and handling)	๑	๒๒๕
การเก็บสินค้าที่ท่าเรือ (Ports and terminal handling)	๒	๓๑๕
รวม	๑๕	๗๗๐

ที่มา: The World Bank, ๒๐๑๕

^{๑๓๙} Custom Import Duty, Custom Matters, KEMENTERIAN KEWANGAN, Ministry of Finance, <http://www.mof.gov.bn/index.php/royal-custom-matters/customs-procedures/custom-import-duty>, accessed on ๑ December ๒๐๑๔.

^{๑๔๐} Doing Business ๒๐๑๕, Brunei Darussalam, ๑๒ edition, A World Bank Group, p. ๖๗

๒.๒) กระบวนการส่งออก

ตารางที่ ๕: สรุปขั้นตอน ระยะเวลาและต้นทุน (โดยประมาณ) ในการส่งออก

ขั้นตอนในการส่งออก	ระยะเวลา (วัน)	ต้นทุน (US\$)
พิธีการศุลกากรส่งออกและการตรวจสอบสินค้า (Customs clearance and inspections)	๒	๕๐
การจัดเตรียมเอกสาร (Document preparation)	๑๑	๑๙๐
การขนส่งภายในประเทศ (Inland transportation and handling)	๓	๒๒๕
การเก็บสินค้าที่ท่าเรือ (Ports and terminal handling)	๓	๒๔๐
รวม	๑๙	๗๐๕

ที่มา: The World Bank, ๒๐๑๕

เจ้าหน้าที่ศุลกากร (Controller of Custom) มีอำนาจในการตรวจสอบสินค้า หากเจ้าหน้าที่ศุลกากรมีคำสั่งใดๆ และผู้นำเข้าหรือผู้ส่งออกไม่พอใจ ย่อมสามารถอุทธรณ์คำวินิจฉัยทางศุลกากรสามารถทำได้ ทั้งนี้ อำนาจในการทำคำวินิจฉัยทางศุลกากรเป็นของเจ้าหน้าที่ศุลกากร (Controller of Custom) โดยสามารถอุทธรณ์คำวินิจฉัยดังกล่าวไปยังรัฐมนตรี และให้คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีถือเป็นที่สุด เว้นแต่กรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะว่าคำวินิจฉัยทางอุทธรณ์สามารถทำขึ้นโดยดุลพินิจเด็ดขาดของผู้ควบคุม การอุทธรณ์จะไม่สามารถทำได้^{๑๔๑}

๒.๓.๒ การประเมินราคาสินค้านำเข้า

การประเมินราคาสินค้าที่ต้องเสียภาษีนำเข้าเป็นไปตามระเบียบศุลกากร (การประเมินสินค้านำเข้า) พ.ศ. ๒๕๔๔ (Customs Valuation of Imported Goods Rules ๒๐๐๑) โดยระเบียบดังกล่าวเป็นการประเมินราคาสินค้านำเข้าโดยใช้ราคาฐานตามหลักเกณฑ์การประเมินราคาขององค์การการค้าโลกที่ใช้ระบบราคาแกตต์ (GATT Valuation) ซึ่งการกำหนดราคาศุลกากรตามหลักการของแกตต์ กำหนดจาก ๖ วิธีดังนี้^{๑๔๒}

^{๑๔๑} Customs Order, ๒๐๐๖, Section ๑๖๑ ระบุว่า “Where it is provided in this Order that the decision on any matter rests with the Controller, except in the case of a decision made pursuant to section 43 or 59, any person aggrieved by such decision may within 14 days thereof appeal to the Minister whose decision shall be final.”

^{๑๔๒} ราคาตามความตกลงแกตต์, กรมศุลกากร,

<http://www.customs.go.th/wps/wcm/connect/Library+cus501th/InternetTH/4/6AA6AA488B686ABDC053C983B1AF9E09>
accessed on ๒ December ๒๐๑๔.

วิธีที่ ๑ ราคาซื้อขายของที่นำเข้า (Transaction value) หมายถึง ราคาซื้อขายที่ผู้ซื้อสินค้าได้ชำระจริงหรือที่จะต้องชำระให้กับผู้ขายในต่างประเทศสำหรับของที่นำเข้า ซึ่งได้มีการปรับราคาหรือได้นำมูลค่าหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ ไปรวมด้วย เช่น ค่าวัสดุเสริม ค่านายหน้า หรือค่าสิทธิ เป็นต้น

วิธีที่ ๒ ราคาซื้อขายของที่คล้ายกัน (Transaction value of similar goods) หมายถึง ราคาซื้อขายของที่ไม่เหมือนกันทุกด้านกับของที่นำเข้า แต่มีลักษณะหรือใช้วัสดุที่เป็นส่วนประกอบเหมือนกัน ผลิตในประเทศเดียวกัน และทำหน้าที่อย่างเดียวกันหรือทดแทนกันได้ในการค้า ทั้งนี้ โดยพิจารณาถึงคุณภาพ ชื่อเสียง และเครื่องหมายการค้าของของที่นำเข้ากับของนั้น

วิธีที่ ๓ ราคาซื้อขายของที่เหมือนกัน (Transaction value of Identical Goods) หมายถึง ราคาซื้อขายของที่มีลักษณะเหมือนกันทุกด้านกับของที่นำเข้า ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพ คุณภาพ และชื่อเสียง และต้องผลิตขึ้นในประเทศเดียวกันกับของนำเข้าด้วย ทั้งนี้ โดยให้คำนึงถึงค่าประกันภัย ค่าขนส่งของที่นำเข้ามายังท่าหรือที่ที่นำเข้าของเข้า ค่าขนของลง ค่าขนของขึ้น และค่าจัดการต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการขนส่งของมายังท่าหรือที่ที่นำเข้าด้วย

วิธีที่ ๔ ราคาหักทอน (Deductive Value) หมายถึง ราคาที่กำหนดขึ้นโดยใช้ราคาซื้อขายต่อหน่วยของของที่นำเข้า หรือราคาซื้อขายต่อหน่วยของของที่เหมือนหรือของที่คล้ายกันที่ได้ขายไปในประเทศไทย โดยหักทอนค่าใช้จ่ายบางส่วนออกไป เช่น ค่านายหน้า หรือกำไรและค่าใช้จ่าย ค่าขนส่งและค่าประกันภัยที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักร ค่าภาษีอากรในประเทศไทย มูลค่าเพิ่มของสินค้าที่เกิดขึ้นจากการประกอบหรือผ่านกรรมวิธีเพิ่มเติม

วิธีที่ ๕ ราคาคำนวณ (Computed Value) หมายถึง ราคาที่กำหนดขึ้นจากต้นทุนการผลิตของสินค้าที่นำเข้า บวกกับกำไรและค่าใช้จ่ายทั่วไปที่รวมอยู่ตามปกติในการขายจากประเทศส่งออกมายังประเทศไทย รวมทั้งค่าภาษีอากร ค่าประกันภัย และค่าขนส่ง

วิธีที่ ๖ ราคาผ่อนปรนและสมเหตุสมผล (Flexible and Reasonable Method) หมายถึง การกำหนดราคาโดยนำหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดราคาตามวิธีที่ ๑-๕ มาใช้โดยผ่อนปรนเพื่อการกำหนดราคาอย่างสมเหตุสมผล

วิธีการประเมินราคาสินค้าดังที่กล่าวมาต้องใช้ตามลำดับ เช่น ต้องคำนวณราคาสินค้าด้วยวิธีที่ ๑ ก่อน หากไม่สามารถคำนวณราคาตามวิธีที่ ๑ ได้ ต้องใช้วิธีที่ ๒ เป็นลำดับต่อมา

๒.๓.๓ การจัดเก็บภาษีศุลกากรนำเข้า

กฎหมายหลักที่นำมาใช้พิจารณาเพื่อการจัดเก็บภาษีศุลกากรนำเข้า คือ พระราชกำหนดศุลกากร พ.ศ. ๒๕๔๙ (Customs Order, ๒๐๐๖) ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อวางหลักเกณฑ์ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี

ศุลกากร เช่น อำนาจของเจ้าพนักงานศุลกากร การนำเข้าและส่งออก พิธีการศุลกากร โกดังสินค้า การสำแดงสินค้า การขอคืนภาษี การตรวจและยึดสินค้า การไต่สวน ความผิดและโทษ เป็นต้น^{๑๔๓}

โดยทั่วไปแล้ว บุคคลใดๆ ที่ต้องการนำสินค้าเข้ามาในประเทศบรูไนต้องสำแดงรายการสินค้าที่ต้องเสียภาษีนำเข้าทั้งหมดที่ตัวเองครอบครองอยู่ ไม่ว่าจะอยู่กับตัวหรือในกระเป๋าเดินทางหรือในพาหนะเพื่อให้เจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจสอบ ผู้ไม่สำแดงสินค้าที่ต้องเสียภาษีหรือไม่ตอบคำถามของเจ้าหน้าที่ศุลกากรหรือให้ข้อมูลหรือเอกสารอันเป็นเท็จ ย่อมมีความผิด และมีโทษจำคุกหรือปรับ^{๑๔๔}

สำหรับตัวอย่างของสินค้าที่ต้องเสียภาษีและอัตราภาษีมีดังนี้^{๑๔๕}

ตารางที่ ๖: ตัวอย่างของสินค้าที่ต้องเสียภาษีและอัตราภาษี

สินค้าที่ต้องเสียภาษี	อัตราภาษีนำเข้า
กาแฟ (ไม่คั่ว)	๑๑ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
กาแฟ (คั่ว)	๒๒ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
ชา	๒๒ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
กาแฟสำเร็จรูป / ชาสำเร็จรูป / ครีมเทียม	๕%
จาระบี	๑๑ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
น้ำมันหล่อลื่น	๔๔ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
พรม และเส้นใยผ้าอื่นๆ ที่ใช้วางบนพื้น	ร้อยละ ๕
เสื่อ และแผ่นปูลาด	ร้อยละ ๑๐
ไม้ และสิ่งของที่ทำจากไม้	ร้อยละ ๒๐
รองเท้า และสิ่งอื่นที่ใช้งานเหมือนรองเท้า	ร้อยละ ๕
เครื่องสำอาง น้ำหอม สบู่ ยาสระผม ฯลฯ	ร้อยละ ๕
อุปกรณ์สำหรับรถยนต์	ร้อยละ ๒๐

^{๑๔๓} Customs Order, ๒๐๐๖, Part ๒-๑๕

^{๑๔๔} Customs Order, ๒๐๐๖, Section ๑๔๕ (๑) ระบุว่า “Any person who, being required by this Order to answer any question put to him by any proper officer of excise, or to give any information or produce any document which may reasonably be required of him by the officer and which it is in his power to give —

(a) refuses to answer the question or does not truly answer the question;

(b) refuses to give such information or produce such document; or

(c) furnishes as true any information or document which he knows or has reason to believe to be false, shall be guilty of an offence and liable on conviction to a fine not exceeding \$๘,๐๐๐, imprisonment for a term not exceeding one year or both.”

^{๑๔๕} Custom Import Duty, Custom Matters, KEMENTERIAN KEWANGAN, Ministry of Finance, <http://www.mof.gov.bn/index.php/royal-custom-matters/customs-procedures/custom-import-duty>, accessed on ๗ December ๒๐๑๔.

สินค้าที่ต้องเสียภาษี	อัตราภาษีนำเข้า
อัญมณี และสิ่งที่ทำเลียนอัญมณี	ร้อยละ ๕
นาฬิกา นาฬิกาข้อมือ และส่วนประกอบต่างๆ	ร้อยละ ๕
เครื่องดนตรี	ร้อยละ ๑๐

ที่มา: Ministry of Finance, ๒๐๑๔

๒.๓.๔ การห้ามและการจำกัดการนำเข้าและส่งออก

มาตรา ๓๑ ของพระราชกำหนดศุลกากร พ.ศ. ๒๕๔๙ (Customs Order ๒๐๐๖) ได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (Minister of Finance) ห้ามการนำเข้าหรือส่งออก โดยปัจจุบันประเทศบรูไนได้ห้ามและจำกัดการนำเข้าและส่งออกสินค้าบางรายการด้วยเหตุผลทางด้านต่างๆ เช่น สุขภาพ ศีลธรรม ความปลอดภัย ความมั่นคง สิ่งแวดล้อม และศาสนา เป็นต้น^{๑๔๖} ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ สินค้าที่ห้ามนำเข้า (Prohibited imports)^{๑๔๗}

ประเทศบรูไนได้ควบคุมสินค้าบางประเภทเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภท แต่อนุญาตให้นำเข้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาบริโภคได้เป็นรายบุคคล^{๑๔๘} โดยผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมสามารถนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เข้าประเทศบรูไนได้ไม่เกิน ๒ ขวด (ขวดละไม่เกิน ๑ ลิตร) และเปียร์ ๑๒ กระป๋องต่อการเดินทางเข้าประเทศ ๑ ครั้งและเพื่อวัตถุประสงค์ในการบริโภคส่วนบุคคลเท่านั้น นอกจากนี้ประเทศบรูไนยังได้ห้ามนำเข้าสินค้าประเภทอื่นๆ ดังมีรายการต่อไปนี้

ตารางที่ ๗: สินค้าที่ประเทศบรูไนห้ามการนำเข้า

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่ห้ามการนำเข้า
ยาเสพติดอันตราย เช่น ฝิ่น เฮโรอีน มอร์ฟิน เป็นต้น	สุขภาพและศีลธรรม
นกกระजอกขาว	อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered

^{๑๔๖} Custom Import Duty, Custom Matters, KEMENTERIAN KEWANGAN, Ministry of Finance, <http://www.mof.gov.bn/index.php/royal-custom-matters/customs-procedures/custom-import-duty>, accessed on ๓ December ๒๐๑๔.

^{๑๔๗} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๓๓

^{๑๔๘} Customs Order, ๒๐๐๖, Section ๓๔ (๑) ระบุว่า “No person shall sell by retail or offer for sale by retail, or permit to be sold or offered for sale by retail, or have in his possession for sale by retail, any intoxicating liquor whether for consumption on or off the premises of the vendor except under and in accordance with a licence issued under this Part and in a place specified in the licence.”

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่ห้ามการนำเข้า
	Species of Wild Fauna and Flora: CITES) ^{๑๔๙}
ปศุสัตว์ที่มาจากประเทศที่มีการระบาดของโรคมือและเท้าเปื่อย (Foot and Mouth Disease: FMD)	สุขภาพ
ประทัด	ความปลอดภัยและความมั่นคง
วัคซีนป้องกันโรคโปลิโอ (SALK polio vaccine)	สุขภาพ
วัคซีนที่ผลิตจากไทเป ประเทศจีน	สุขภาพและความมั่นคง
อาวุธและกระสุนปืน	ความมั่นคง
เส้นใยหรือชิ้นส่วนของวัสดุใดๆ ที่นำมาพิมพ์เงินตรา ธนบัตร หรือเหรียญกษาปณ์ปลอม ไม่ว่าจะผลิตขึ้นในเวลาใดๆ ก็ตาม	ความมั่นคง
บุหรี่ยี่ห้อไม่มีค่าเตือนเกี่ยวกับสุขภาพบนบรรจุภัณฑ์	สุขภาพ
วัตถุดิบที่มาจากฉลาม	ความมั่นคงทางอาหารและสิ่งแวดล้อม

ที่มา: Trade Policy Review Body, WTO, ๒๐๑๔

กลุ่มที่ ๒ สินค้าที่จำกัดการนำเข้า (Restricted imports)^{๑๕๐}

กลุ่มนี้เป็นสินค้าที่ถูกจำกัดการนำเข้า ผู้นำเข้าต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานผู้มีอำนาจ จึงจะสามารถนำเข้าได้ สินค้าในกลุ่มนี้ ได้แก่

ตารางที่ ๘: สินค้าที่ประเทศบรูไนจำกัดการนำเข้า

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่จำกัดการนำเข้า	หน่วยงานที่อนุญาตการนำเข้า
ไข่ไก่สด หรือไข่ไก่สำหรับนำมาฟักไข่ต่อ <u>ยกเว้น</u> ไข่ไก่ที่ถูกทำเครื่องหมาย “นำเข้า” บนเปลือก เพื่อระบุถึงแหล่งที่มา และป้องกันการลักลอบนำเข้าไข่ไก่เข้ามาในประเทศ	สุขภาพ และเพื่อป้องกันการเกิดโรคที่มาจากสัตว์ปีก เช่น ไข้หวัดนก	กรมเกษตรและอาหารเกษตร (Department of Agriculture and Agrifood: DOAA)
พืชหรือชิ้นส่วนของพืช ผลิตภัณฑ์จากพืช และดิน	ป้องกันการเกิดขึ้นของแมลง และโรคระบาดที่มาจากต่างประเทศ	กรมเกษตรและอาหารเกษตร (DOAA)
ปศุสัตว์ เช่น วัว ควาย แกะ แพะ สัตว์ปีก เป็นต้น	ป้องกันการเกิดขึ้นของโรค	กรมเกษตรและอาหารเกษตร

^{๑๔๙} ประเทศบรูไนเข้าเป็นภาคีเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ (ค.ศ. ๑๙๙๐)

^{๑๕๐} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๓๔

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่จำกัดการนำเข้า	หน่วยงานที่อนุญาตการนำเข้า
	ระบดในสัตว์	(DOAA)
เครื่องเล่นการพนัน เช่น slot machine และ pin schedule หรือเครื่องที่มีลักษณะใกล้เคียง	ป้องกันการพนันที่ผิดกฎหมาย	กระทรวงมหาดไทย (Ministry of Home Affairs)
ยาพิษและยาอันตราย	สุขภาพ	สำนักงานปราบปรามยาเสพติด (Narcotics Control Bureau)
ข้าวเปลือกและผลิตภัณฑ์ที่มาจากข้าวเปลือก	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้าและเสถียรภาพด้านราคา	กรมการจัดหาสินค้าและคลังสินค้าของรัฐ (Supply and State Stores Department: SSSD)
นมพร้อมมันเนย หรือนมแปลงไขมัน	ความปลอดภัยด้านอาหารและสุขภาพ	กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health)
กาวเปอร์เซีย	สุขภาพ	กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health)
Poh Ka, Poh Kah หรือ Poh Kau; Koyoh หรือ Koyok; Liow Ko, Ch'ow Ko	ป้องกันการพนันที่ผิดกฎหมาย	กระทรวงมหาดไทย (Ministry of Home Affairs)
น้ำตาล และเกลือ	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้าและเสถียรภาพด้านราคา	กรมการจัดหาสินค้าและคลังสินค้าของรัฐ (SSSD)
ไม้แปรรูป	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้าและเสถียรภาพด้านราคา	กรมป่าไม้ (Forestry Department)
รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถบรรทุก รถบัส รวมถึง รถบัสขนาดเล็ก รถแทรกเตอร์ และรถลาก ที่ใช้แล้ว หรือมีการแปรสภาพ	ความปลอดภัย	กรมศุลกากรและสรรพสามิต (Royal Customs and Excise Department: RCED) และกรมการขนส่งทางบก (Land Transport Department)
วัตถุที่มีสารกัมมันตรังสี	ความปลอดภัย	กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health)
เขาของแรด และส่วนใดๆ ของแรด หรือ	อนุสัญญาว่าด้วยการค้า	กรมเกษตรและอาหารเกษตร

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่จำกัดการนำเข้า	หน่วยงานที่อนุญาตการนำเข้า
ผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากซากของแรด	ระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (CITES)	(DOAA)
เนื้อวัว รวมถึงซากของสัตว์หรือส่วนใดๆ ของสัตว์ เนื้อสัตว์ (แช่แข็ง หรือสด) กระดูก หนังสัตว์ ทำสัตว์ เขาสัตว์ เครื่องในสัตว์ หรือชิ้นส่วนใดๆ ของส่วนดังกล่าว ยกเว้นสัตว์ที่ถูกฆ่าในโรงฆ่าสัตว์ที่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการศาสนาแล้ว	ศาสนาและสุขภาพ	กระทรวงการศาสนา (Minister of Religious Affairs) และกรมเกษตรและอาหารเกษตร (DOAA)
เนื้อสัตว์ปีก รวมถึงซากของสัตว์หรือส่วนใดๆ ของสัตว์ปีก เนื้อสัตว์ (แช่แข็ง หรือสด) กระดูก หนังสัตว์ เครื่องในสัตว์ หรือชิ้นส่วนใดๆ ของส่วนดังกล่าว ยกเว้นสัตว์ปีกที่ถูกฆ่าในโรงฆ่าสัตว์ที่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการศาสนาแล้ว	ศาสนาและสุขภาพ	กระทรวงการศาสนา (Minister of Religious Affairs) และกรมเกษตรและอาหารเกษตร (DOAA)
ไข่เต่า	อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (CITES)	กรมเกษตรและอาหารเกษตร (DOAA)
อุปกรณ์การแพร่ภาพกระจายเสียง	ความมั่นคง	สำนักงานอุตสาหกรรมเทคโนโลยีข้อมูลสื่อสาร (Authority for Info-communications Technology Industry: AiTi)
บุหรี่ยกเว้นบุหรี่ยที่มีค่าเตือนด้านสุขภาพบนซองซึ่งได้รับอนุญาตกระทรวงสาธารณสุขแล้ว	สุขภาพ	กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health)
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ศาสนา	กรมศุลกากรและสรรพสามิต (RCED)
ยาแก้ไอที่มีส่วนผสมของโคดีอีน (Codeine)	สุขภาพ	กรมศุลกากรและสรรพสามิต (Royal Customs and Excise Department: RCED)

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่จำกัดการนำเข้า	หน่วยงานที่อนุญาตการนำเข้า
ปากกา และวัตถุใดๆ ที่คล้ายหลอดดูดยา	ความปลอดภัยและความมั่นคง	กรมศุลกากรและสรรพสามิต (Royal Customs and Excise Department: RCED)

ที่มา: Trade Policy Review Body, WTO, ๒๐๑๔

กลุ่มที่ ๓ สินค้าที่ห้ามส่งออก (Prohibited exports)^{๑๕๑}

แม้ว่าประเทศบรูไนได้ยกเลิกการจัดเก็บภาษีส่งออกได้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. ๑๙๗๓) แต่ก็ยังกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อควบคุมสินค้าที่ส่งออก โดยสินค้าที่ห้ามส่งออกมีรายการดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๙: สินค้าที่ประเทศบรูไนห้ามการส่งออก

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่ห้ามการส่งออก
เศษกึ่ง และกะลามะพร้าว	สุขภาพและความปลอดภัย
หินและก้อนกรวด	ป้องกันการขาดแคลน
ไม้ซุง และไม้เลื่อย	ทรัพยากรพื้นฐาน

กลุ่มที่ ๔ สินค้าที่จำกัดการส่งออก (Restricted exports)^{๑๕๒}

กลุ่มนี้เป็นสินค้าที่ถูกจำกัดการส่งออก ผู้ส่งออกต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานผู้มีอำนาจ จึงจะสามารถนำเข้าได้ สินค้าในกลุ่มนี้ ได้แก่

ตารางที่ ๑๐: สินค้าที่ประเทศบรูไนจำกัดการส่งออก

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่จำกัดการส่งออก	หน่วยงานที่อนุญาตการนำเข้า
ของเก่า หรือของที่ค้นพบหรือทำขึ้นในประวัติศาสตร์ ในประเทศบรูไน	มรดกทางวัฒนธรรม	กรมพิพิธภัณฑ์ (Department of Museums)
บุหรี่ย	สุขภาพ	กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health)
น้ำมันดีเซล	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้าและเสถียรภาพด้านราคา	กรมพลังงาน (Energy Department)
น้ำมันเบนซิน ทั้งแบบพิเศษ และแบบ	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้า	กรมพลังงาน (Energy

^{๑๕๑} Ibid, p. ๓๙

^{๑๕๒} Ibid, p. ๓๙

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่จำกัดการส่งออก	หน่วยงานที่อนุญาตการนำเข้า
ธรรมา	และเสถียรภาพด้านราคา	Department)
น้ำมันก๊าด	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้า และเสถียรภาพด้านราคา	กรมพลังงาน (Energy Department)
ข้าว ข้าวเปลือก และสินค้าที่เกี่ยวข้อง	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้า และเสถียรภาพด้านราคา	กรมการจัดหาสินค้าและ คลังสินค้าของรัฐ (SSSD)
น้ำตาล	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้า และเสถียรภาพด้านราคา	กรมการจัดหาสินค้าและ คลังสินค้าของรัฐ (SSSD)
ไม้แปรรูป	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้า และเสถียรภาพด้านราคา	กรมป่าไม้ (Forestry Department)
น้ำมันปาล์ม	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้า และเสถียรภาพด้านราคา	กรมการจัดหาสินค้าและ คลังสินค้าของรัฐ (SSSD)
ต้นไม้ต้น หรือหางไหล (Tuba; Derris species)	สิ่งมีชีวิตในป่า	กรมเกษตรและอาหารเกษตร (DOAA)

ที่มา: Trade Policy Review Body, WTO, ๒๐๑๔

๒.๔ มาตรการในทางการค้าสินค้าและบริการ

๒.๔.๑ มาตรการกีดกันสินค้าและบริการอื่นๆ

มาตรการกีดกันทางการค้าและบริการอื่นๆ นอกเหนือจากการห้ามการนำเข้าและการควบคุมการนำเข้าแล้ว ได้แก่ การขออนุญาตการนำเข้าเป็นพิเศษสำหรับสินค้าบางประเภท และการกำหนดคุณภาพของสินค้าที่นำเข้าโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) การขอใบอนุญาตนำเข้าสำหรับสินค้าบางประเภทโดยเฉพาะ^{๑๔๓}

ประเทศบรูไนกำหนดให้การนำเข้าสินค้าบางประเภทต้องมีใบอนุญาตนำเข้า (Licensed imports) สำหรับสินค้านั้นโดยเฉพาะ ผู้นำเข้าจึงต้องได้รับอนุญาตการนำเข้าเป็นพิเศษ (Special permit) จากหน่วยงานที่มีอำนาจ จึงจะสามารถนำเข้าได้ ซึ่งสินค้านี้เป็นสินค้าที่ถูกควบคุม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

^{๑๔๓} Ibid, p. ๓๕

ตารางที่ ๑๑: สินค้าที่ต้องขอใบอนุญาตนำเข้าโดยเฉพาะ

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่ต้องขอใบอนุญาตนำเข้า	หน่วยงานที่อนุญาตการนำเข้า
สิ่งเผยแพร่ต่างๆ รวมทั้งสิ่งพิมพ์, ภาพยนตร์, CD, DVD ฯลฯ	ความมั่นคงและศีลธรรม	สำนักงานตำรวจบรูไน (Royal Brunei Police Force)
สินค้าประเภทเครื่องกลาง	ศีลธรรม	กรมความมั่นคงภายใน (Internal Security Department)
เนื้อ และผลิตภัณฑ์มาจากเนื้อที่ได้รับการรับรองฮาลาล (เนื้อสด เนื้อแช่เย็น เนื้อแช่แข็ง)	ศาสนา	คณะกรรมการอนุญาตการนำเข้าสินค้าฮาลาล (Halal Import Permit Issuing Board)
ปืน ระเบิด และอาวุธอันตราย	ความปลอดภัย	สำนักงานตำรวจบรูไน (Royal Brunei Police Force)
เศษเหล็ก	ความปลอดภัย	สำนักงานตำรวจบรูไน (Royal Brunei Police Force)
ต้นไม้ พืชผล ปศุสัตว์ ผัก ผลไม้ ไข่	ความปลอดภัย	กรมเกษตร (Department of Agriculture)
ปลา กุ้ง หอย สิ่งมีชีวิตในน้ำ อุปกรณ์การประมง ฯลฯ	ความปลอดภัย	กรมประมง (Fisheries Department)
สารเคมี ยาอันตราย และวัตถุที่มีสารกัมมันตรังสี	ความปลอดภัย	กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health)
ยารักษาโรค สมุนไพร อาหารเพื่อสุขภาพ เครื่องดื่ม ขนมขบเคี้ยว	ความปลอดภัย	กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health)
เครื่องออกอากาศและเครื่องรับสัญญาณวิทยุ อุปกรณ์สื่อสาร และอุปกรณ์แพร่ภาพกระจายเสียง	ความมั่นคง	สำนักงานอุตสาหกรรมการเทคโนโลยีข้อมูลสื่อสาร (Authority for Info-communications)

ประเภทของสินค้า	เหตุผลที่ต้องขออนุญาตนำเข้า	หน่วยงานที่อนุญาตการนำเข้า
		Technology Industry: AiTi)
พาหนะที่ใช้แล้ว เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถบรรทุก รถบัสขนาดเล็ก รถจักรยาน	ความปลอดภัย	กรมศุลกากรและสรรพสามิต (Royal Customs and Excise Department: RCED) และ กรมการขนส่งทางบก (Land Transport Department)
ไม้ท่อน และสินค้าที่ทำมาจากไม้	ทรัพยากรพื้นฐาน	กรมป่าไม้ (Forestry Department)
เข็มกลัด ธง ของที่ระลึกที่มีรูปธงชาติ ตรา สัญลักษณ์ราชวงศ์	ความมั่นคง	Adat Istiadat Department
โบราณวัตถุที่ทำหรือพบในประเทศบรูไน	ประวัติศาสตร์	กรมพิพิธภัณฑ์ (Museums Department)
น้ำแร่	ความปลอดภัย	กระทรวงอุตสาหกรรมและ ทรัพยากรพื้นฐาน (Ministry of Industry and Primary Resources)
วัสดุก่อสร้าง เช่น ซีเมนต์	ความปลอดภัย	กระทรวงอุตสาหกรรมและ ทรัพยากรพื้นฐาน (Ministry of Industry and Primary Resources)
ข้าว น้ำตาล และเกลือ	ความมั่นคงในการจัดหาสินค้า และเสถียรภาพด้านราคา	กรมการจัดหาสินค้าและ คลังสินค้าของรัฐ (SSSD)

ที่มา: Trade Policy Review Body, WTO, ๒๐๑๔

๒) การกำหนดคุณภาพของสินค้าที่นำเข้า

ประเทศบรูไนมีการใช้มาตรการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษีอื่นๆ โดยเฉพาะมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary measures: SPS) ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติศัตรูพืชและพืชที่เป็นพิษ พ.ศ. ๒๕๑๔ (Agricultural Pests and Noxious Plants Act (Chapter ๔๓) ๑๙๗๑) พระราชบัญญัติการกักกันและป้องกันการแพร่ระบาดในสัตว์ พ.ศ. ๒๕๓๗ (Quarantine and Prevention of Disease (Chapter ๔๗) Act, ๑๙๙๔) พระราชบัญญัติเนื้อฮาลาล พ.ศ. ๒๕๔๑ (Halal Meat (Chapter ๑๘๓), ๑๙๙๘) เป็นต้น ทำให้สินค้าที่นำเข้าหลายประเภทต้องผ่านการตรวจสอบจากหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าประเภทนั้น^{๑๕๔}

ทั้งนี้มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary measures: SPS) ได้ถูกนำมาใช้กับพืช ผัก ผลไม้ สัตว์มีชีวิต ไข่ไก่ เนื้อสัตว์ต่างๆ เช่น ไก่แช่แข็ง เป็นต้น โดยมีการตรวจสอบค่าสารปนเปื้อนจากการใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืช และต้องมีกระบวนการผลิตที่ได้รับรองตามแบบฮาลาลที่เข้มงวด ทั้งนี้สินค้านำเข้าแต่ละประเภทต้องได้รับการรับรองจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการศาสนาเป็นผู้รับรองผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์ที่ต้องมีตราสินค้าฮาลาล กรมการประมงเป็นผู้รับรองผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากปลา กรมป่าไม้เป็นผู้รับรองผลิตภัณฑ์ที่มาจากป่า^{๑๕๕} ทั้งนี้ปัจจุบันประเทศบรูไนนำเข้าเนื้อวัวและเนื้อไก่ฮาลาลมาจากประเทศบางประเทศเท่านั้น ได้แก่ ออสเตรเลีย จีน อินเดีย อินโดนีเซีย จอร์แดน มาเลเซีย และฟิลิปปินส์^{๑๕๖}

หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลคุณภาพของสินค้าที่นำเข้า มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑) พระราชบัญญัติศัตรูพืชและพืชที่เป็นพิษ พ.ศ. ๒๕๑๔ (Agricultural Pests and Noxious Plants Act (Chapter ๔๓) ๑๙๗๑)

เป็นพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบ กักกัน และทำลายพืชที่อาจนำมาซึ่งแมลงศัตรูพืชหรือโรคระบาดในพืช โดยเจ้าหน้าที่ผู้ที่มีอำนาจสามารถพิจารณาพืชทั้งที่ปลูกอยู่ในที่ดินภายในประเทศ และพืชที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ทั้งนี้อำนาจกำกับดูแลเป็นของกรมเกษตรและอาหารเกษตร (Department of Agriculture and Agrifood: DOAA) ดังนั้นผู้นำเข้าจึงต้องมีใบรับรองใบรับรองสุขอนามัย (Phytosanitary certificates) ที่ออกโดยหน่วยงานผู้มีอำนาจในประเทศต้นกำเนิดมาส่งต่อเจ้าหน้าที่

^{๑๕๔} Ibid, p. ๓๕

^{๑๕๕} TRADE POLICY REVIEW Report by the Secretariat BRUNEI DARUSSALAM, WT/TPR/S/๑๙๖, ๒๐๐๘, p. ๔๘

^{๑๕๖} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๓๘

พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้ผู้ผู้นำเข้าพืชหรือวัตถุดิบที่ทำมาจากพืชต้องมีเอกสารประกอบ เช่น ใบอนุญาตการนำเข้า (Imports permits) ที่ออกโดยกรมเกษตรและอาหารเกษตร (DOAA) ใบรับรองสุขอนามัย (Phytosanitary certificates) ที่ออกโดยหน่วยงานผู้มีอำนาจในประเทศต้นกำเนิด เป็นต้น^{๑๕๗}

๒.๒) พระราชบัญญัติการกักกันและป้องกันการแพร่ระบาดในสัตว์ พ.ศ. ๒๕๓๗ (Quarantine and Prevention of Disease (Chapter ๔๗) Act, ๑๙๓๕)

เป็นพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการห้ามการนำเข้าสัตว์หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากสัตว์หรือกักกันสัตว์เพื่อตรวจสอบสินค้านำเข้า รวมถึงห้ามนำเข้าในช่วงเวลาที่มีโรคระบาด เช่น ไข้หวัดนก เป็นต้น ดังนั้นการนำเข้าหรือส่งออกสัตว์หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากสัตว์ต้องมีการสำแดงที่ช่องทางผ่านเข้าออกประเทศหรือช่องทางที่ตรวจสอบกักกัน

พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้ผู้ผู้นำเข้าสัตว์หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากสัตว์ต้องมีเอกสารประกอบ เช่น ใบอนุญาตการนำเข้า (Imports permits) ที่ออกโดยกรมเกษตรและอาหารเกษตร (DOAA) ใบรับรองสุขภาพสัตว์ (Veterinary health certificates) ที่ออกโดยสัตวแพทย์จากประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยต้องออกใบรับรองดังกล่าวให้ไม่เกิน ๗ วันหลังจากสัตว์นั้นได้เดินทางออกมา เป็นต้น^{๑๕๘}

๒.๓) พระราชบัญญัติเนื้อฮาลาล พ.ศ. ๒๕๔๑ (Halal Meat (Chapter ๑๘๓), ๑๙๙๘)

เป็นพระราชบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการกำกับดูแลเนื้อที่มาจากโรงฆ่าสัตว์ภายในประเทศ เนื้อที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ และการจำหน่ายเนื้อที่นำเข้างดงกล่าว ทั้งนี้สินค้าที่นำเข้าต้องมีกระบวนการผลิตที่ได้รับรองตามแบบฮาลาลที่เข้มงวดตัวอย่างเช่น หากต้องการนำเข้าเนื้อไก่แช่แข็งเข้ามาในประเทศบรูไน เนื้อไก่ดังกล่าวต้องเป็นไก่ฮาลาลที่ผลิตถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม โดยโรงฆ่าชำแหละแต่ละรายต้องได้รับการรับรองจากหน่วยงานทางศาสนาอิสลามทั้งในประเทศผู้ผลิตและหน่วยงานของบรูไน โดยผู้นำเข้าต้องได้รับใบอนุญาตการนำเข้าสินค้าฮาลาล (Halal Import Permits) จากคณะกรรมการผู้มีอำนาจตามพระราชบัญญัติ^{๑๕๙}

นอกจากนี้การใช้ตราฮาลาล (Halal Label) กับผลิตภัณฑ์ที่มาจากเนื้อต้องเป็นไปตามพระราชกำหนดใบรับรองฮาลาลและตราฮาลาล พ.ศ. ๒๕๔๘ (Halal Certificate and Halal Label Order, ๒๐๐๕) ซึ่งกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการใบรับรองฮาลาล และการใช้ตราฮาลาลบนบรรจุภัณฑ์ต่างๆ รวมถึงบทลงโทษกรณีที่ใช้ตราฮาลาลโดยไม่ได้รับอนุญาต

^{๑๕๗} *Ibid*, p. ๓๗

^{๑๕๘} *Ibid*, p. ๓๗

^{๑๕๙} *Ibid*, p. ๓๗

๒.๔) พระราชบัญญัติยาอันตราย พ. ๒๕๔๙.ศ.Poison Act (Chapter ๑๑๔) ๑๙๕๖ (

พระราชบัญญัติดังกล่าวครอบคลุมถึงการนำเข้าและส่งออกผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับยา เช่น ยารักษาโรค เคมีภัณฑ์ เคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการเกษตร ยาฆ่าแมลง เป็นต้น โดยต้องร่วมมือกับกรมศุลกากร การตรวจสอบตามพระราชบัญญัตินี้ยังรวมถึงการตรวจสอบยาในร้านขายส่ง ร้านขายปลีก และคลินิกรักษาโรคในประเทศบรูไนด้วย นอกจากนี้การนำเข้ายาสำหรับสัตว์และวัคซีนสำหรับสัตว์ต้องได้รับอนุญาตจากกรมเกษตรและอาหารเกษตร (DOAA) ทั้งนี้สำนักงานการเภสัชกรรม (Pharmaceutical Enforcement Service) ของกระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health) เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายดังกล่าว^{๑๖๐}

๒.๕) พระราชบัญญัติสาธารณสุขด้านอาหาร พ.ศ. ๒๕๔๑ (Public Health (Food) Act (Chapter ๑๘๒, ๑๙๙๘)

พระราชบัญญัตินี้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เพื่อกำหนดให้ผู้บริโภคจากอาหารเจือปนที่มีอันตรายหรืออาหารที่มีคุณภาพต่ำ โดยการนำเข้าอาหารที่นำมาขายในประเทศบรูไนต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ โดยผู้นำเข้าต้องได้รับใบรับรองสุขอนามัย (Health certificates) จากสำนักงานควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Food safety and Quality Control Division) ของกรมอนามัย (Department of Health Services) ของกระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health)^{๑๖๑}

๒.๔.๒ มาตรการป้องกันการทุ่มตลาด

๑) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการทุ่มตลาด

ปัจจุบันประเทศบรูไนไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทุ่มตลาด (Antidumping) การอุดหนุนและมาตรการตอบโต้การอุดหนุน (Subsidies and countervailing) และมาตรการปกป้องจากการนำเข้าสินค้าที่เพิ่มขึ้น (Safeguard measures) นอกจากนี้ ประเทศบรูไนก็ยังไม่เคยมีกรณีพิพาทเกี่ยวกับการป้องกันการทุ่มตลาด การอุดหนุนและมาตรการตอบโต้การอุดหนุน และมาตรการปกป้องจากการนำเข้าสินค้าที่เพิ่มขึ้น^{๑๖๒}

๒) กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

แม้ว่าประเทศบรูไนไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทุ่มตลาด แต่ประเทศบรูไนก็มีหลักเกณฑ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าภายในประเทศที่น่าสนใจ ได้แก่ พระราชกำหนดการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. ๒๕๔๘ (Competition Order, ๒๐๑๕) พระราชกำหนดคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๔ (Consumer Protection

^{๑๖๐} Ibid, p. ๓๘

^{๑๖๑} Ibid, p. ๓๘

^{๑๖๒} Ibid, p. ๓๕

(Fair Trading) Order, ๒๐๑๑) พระราชบัญญัติควบคุมราคาสินค้า พ.ศ. ๒๕๑๗ (Price Control Act (Chapter ๑๔๒), ๑๙๗๔) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้^{๑๖๓}

๒.๑) พระราชกำหนดการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. ๒๕๕๘ (The Competition Order, ๒๐๑๕)

ประเทศบรูไนเพิ่งประกาศใช้กฎหมายแข่งขันทางการค้าในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ พระราชกำหนดการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. ๒๕๕๘ (The Competition Order, ๒๐๑๕) ซึ่งครอบคลุมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าทั้งในเรื่องการตกลงเข้าทำสัญญาที่เป็นการกีดกันต่อการแข่งขัน (Agreements distorting competition) การใช้อำนาจเหนือตลาดโดยมิชอบ (Abuse of Dominant Power) และการควบรวมกิจการที่ส่งผลให้เกิดการผูกขาดทางการค้า (Mergers) โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวแต่งตั้งคณะกรรมการแข่งขันทางการค้า (Competition Commission) เพื่อสนับสนุนการแข่งขันทางการค้า และวินิจฉัยกรณีที่มีหรืออาจมีการผูกขาดทางการค้าเกิดขึ้น โดยมีอำนาจในการสอบสวน และออกคำตัดสิน (Decision) และบังคับใช้คำตัดสิน (Enforcement) เพื่อให้เกิดการแข่งขันทางการค้า

มาตรการป้องกันการผูกขาดทางการค้าตามพระราชบัญญัตินี้มีหลายมาตรการ เช่น คู่สัญญาในการควบรวมกิจการที่มีข้อสงสัยว่าการควบรวมกิจการดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดการผูกขาดทางการค้า สามารถร้องขอให้คณะกรรมการแข่งขันทางการค้า (Competition Commission) พิจารณาถึงผลจากการควบรวมกิจการดังกล่าวว่าก่อให้เกิดการผูกขาดทางการค้าหรือไม่^{๑๖๔} คณะกรรมการแข่งขันทางการค้าสามารถออกคำสั่งเรียกฝ่ายที่อาจมีการกระทำอันถือว่าการผูกขาดทางการค้าให้มาชี้แจงต่อคณะกรรมการฯ และเมื่อคณะกรรมการแข่งขันทางการค้าพิจารณาแล้วว่ามีหรืออาจมีการผูกขาดทางการค้าจริง คณะกรรมการแข่งขันทางการค้าจะออกคำตัดสินเพื่อให้คู่กรณีฝ่ายที่กระทำการอันเป็นการผูกขาดทางการค้าทำคำมั่นกับคณะกรรมการว่าจะดำเนินการให้เกิดการแข่งขันตามคำตัดสินของคณะกรรมการแข่งขันทางการค้า^{๑๖๕} เป็นต้น

๒.๒) พระราชกำหนดคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๔ (Consumer Protection (Fair Trading) Order, ๒๐๑๑)

กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในการทำสัญญาประเภทต่างๆ กับผู้ประกอบการ รวมถึงการคุ้มครองผู้บริโภคในกรณีได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม (Unfair practice) เช่น ผู้ประกอบการหลอกลวงผู้บริโภค ผู้ประกอบการใช้สถานะที่ได้เปรียบกว่าเพื่อเอาเปรียบผู้บริโภค เป็นต้น โดยผู้บริโภค

^{๑๖๓} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๔๕

^{๑๖๔} Competition Order, ๒๐๑๕, Section ๒๕ ระบุว่า “...an anticipated merger to be considered by the commission on the application of a party to that anticipated merger who thinks the anticipated merger, if carried into effect, may infringe the section ๒๓ prohibition.”

^{๑๖๕} Competition Order, ๒๐๑๕, Section ๔๑(๒) ระบุว่า “...upon considering any representation made to the Commission...the Commission may, as it thinks fit, make a decision...”

สามารถฟ้องคดีเพื่อเลิกสัญญาหรือเรียกค่าเสียหายจากการได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมได้ ทั้งนี้ภาระการพิสูจน์จะตกแก่ผู้ประกอบการ^{๑๖๖}

๒.๓) พระราชบัญญัติควบคุมราคาสินค้า พ.ศ. ๒๕๑๗ (Price Control Act (Chapter ๑๔๒), ๑๙๗๔)

เป็นพระราชบัญญัติที่กำหนดราคาสินค้าที่ประเทศบรูไนต้องการควบคุม โดยกำหนดราคาขั้นสูง (Maximum price) สำหรับสินค้าพื้นฐานทั่วไปและสินค้าบางประเภท เช่น กำหนดราคาขายน้ำตาลไม่เกิน ๑.๒๕ เหรียญบรูไนต่อกิโลกรัม เป็นต้น และการกำหนดราคาขั้นต่ำ (Minimum price) สำหรับสินค้าที่ต้องการควบคุมการบริโภค ได้แก่ บุหรี่และยาสูบ ทั้งนี้พระราชบัญญัติควบคุมราคาสินค้า พ.ศ. ๒๕๑๗ ถูกนำมาใช้ทั้งกับสินค้าที่ผลิตในประเทศและสินค้านำเข้า โดยหน่วยงานที่กำหนดราคาขายสินค้า คือ กรมการจัดหาสินค้าและคลังสินค้าของรัฐ (Supply and State Stores Department: SSSD)^{๑๖๗}

ปัจจุบันมีสินค้าทั้งหมด ๑๙ ประเภทที่ถูกควบคุมราคาขั้นสูง (Maximum price) และ ๑ ประเภทที่ถูกควบคุมราคาขั้นต่ำ (Minimum price) ดังนี้^{๑๖๘}

ตารางที่ ๑๒: รายการสินค้าที่ถูกควบคุมราคา

สินค้าที่กำหนดราคาขั้นสูง (Maximum price)	สินค้าที่กำหนดราคาขั้นต่ำ (Minimum price)
(๑) ยางมะตอย	(๑) บุหรี่และยาสูบ
(๒) น้ำมันดีเซล	
(๓) นมผงสำหรับเด็กทารก	
(๔) น้ำมันดิบ	
(๕) แก๊ส LPG บรรจุขวด	
(๖) อิฐ (ดินเหนียว และคอนกรีต)	
(๗) ซีเมนต์	
(๘) น้ำมันประกอบอาหาร (น้ำมันคาโนลา น้ำมันข้าวโพด น้ำมันปาล์ม น้ำมันพืช น้ำมันเมล็ดดอกทานตะวัน น้ำมันถั่วเหลือง)	
(๙) น้ำมันก๊าด	

^{๑๖๖} Consumer Protection (Fair Trading) Order, ๒๐๑๑, Section ๑๘ (๑) ระบุว่า “If, in any proceedings taken in any court between a consumer and a supplier in relation to a consumer transaction, any dispute arises as to whether the supplier has complied with any specified requirement of this Order or the regulations made thereunder, the burden of proving that the supplier has so complied shall be on the supplier.”

^{๑๖๗} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๔๖

^{๑๖๘} *Ibid*, p. ๔๗

สินค้าที่กำหนดราคาขั้นสูง (Maximum price)	สินค้าที่กำหนดราคาขั้นต่ำ (Minimum price)
(๑๐) นม (นมข้นหวาน และนมข้นจืด) (๑๑) น้ำมันเบนซิน (Premium ๙๗, Super ๙๒ และ Regular ๘๕) (๑๒) รถขนส่งผู้โดยสาร (๑๓) แป้งเค้ก (๑๔) ข้าว (๑๕) คอนกรีตสำเร็จรูป (๑๖) แท่งเสริมแรง (๑๗) ทราาย (๑๘) หิน (๑๙) น้ำตาล (เช่น น้ำตาลทรายขาว น้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์)	

ที่มา: Price Control (Maximum Prices and Charges) Order, ๒๐๑๒ และ Price Control (Minimum Prices and Charges) Order, ๒๐๑๒

๒.๔.๓ มาตรการส่งเสริมทางการค้าและบริการ

๑) การลดอัตราภาษีภายใต้ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (RTAs)

ประเทศบรูไนใช้มาตรการลดอัตราภาษีนำเข้าเพื่อส่งเสริมการค้าภายใต้ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (RTAs) สำหรับอัตราภาษีโดยเฉลี่ยที่ลดลงแล้วของทุกรายการ และสัดส่วนของจำนวนรายการที่ลดภาษี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้^{๑๖๙}

ตารางที่ ๑๓: อัตราภาษีภายใต้ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (RTAs)

ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (RTAs)	รวมทั้งหมด		รายการสินค้าเกษตร (ตามที่ WTO กำหนด)		รายการที่ไม่ใช่สินค้าเกษตร (ตามที่ WTO กำหนด)	
	อัตราภาษีเฉลี่ย (ร้อยละ)	สัดส่วนรายการสินค้า (ร้อยละ)	อัตราภาษีเฉลี่ย (ร้อยละ)	สัดส่วนรายการสินค้า (ร้อยละ)	อัตราภาษีเฉลี่ย (ร้อยละ)	สัดส่วนรายการสินค้า (ร้อยละ)
ASEAN-ATIGA	๐.๐	๑๐๐.๐	๐.๐	๑๐๐.๐	๐.๐	๑๐๐.๐

^{๑๖๙} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๓๒

ความตกลง ทางการค้าระดับ ภูมิภาค (RTAs)	รวมทั้งหมด		รายการสินค้าเกษตร (ตามที่ WTO กำหนด)		รายการที่ไม่ใช่สินค้าเกษตร (ตามที่ WTO กำหนด)	
	อัตราภาษี เฉลี่ย (ร้อยละ)	สัดส่วน รายการสินค้า (ร้อยละ)	อัตราภาษี เฉลี่ย (ร้อยละ)	สัดส่วน รายการสินค้า (ร้อยละ)	อัตราภาษี เฉลี่ย (ร้อยละ)	สัดส่วน รายการสินค้า (ร้อยละ)
ASEAN-Australia- New Zealand FTA	๐.๕	๙๕.๑	๐.๐	๙๘.๒	๐.๖	๙๔.๗
ASEAN-China FTA	๐.๑	๙๗.๕	๐.๐	๙๘.๒	๐.๑	๙๗.๔
ASEAN-India FTA	๑.๔	๗๘.๑	๐.๐	๙๗.๘	๑.๖	๗๕.๑
ASEAN-Japan CEP	๐.๓	๙๖.๓	๐.๐	๙๘.๒	๐.๓	๙๖.๐
ASEAN-Korea FTA	๐.๒	๙๗.๗	๐.๐	๙๗.๖	๐.๓	๙๗.๗
Brunei-Japan FTA	๐.๐	๙๘.๘	๐.๐	๙๘.๒	๐.๐	๙๘.๙
Trans-Pacific Strategic Economic Partnership	๐.๓	๙๖.๕	๐.๐	๙๘.๒	๐.๓	๙๖.๒

ที่มา: WTO Secretariat, ๒๐๑๔

๒) กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (Rule of Origin)

ประเทศบรูไนได้ใช้กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) มาใช้กับการให้สิทธิพิเศษทางภาษี (Preferential tariff) กับประเทศสมาชิกของความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (Regional Trade Agreements: RTAs) ที่ประเทศบรูไนได้เข้าร่วมเป็นภาคี ทั้งนี้ภายใต้กฎการแปรสภาพอย่างเพียงพอ (Substantial Transformation: ST) ซึ่งใช้ในกรณีที่สินค้าไม่ได้ใช้วัตถุดิบในประเทศใดประเทศหนึ่งทั้งหมด นั้น พบว่าความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (RTAs) ที่ประเทศบรูไนเข้าร่วมเป็นภาคีนั้นได้เลือกใช้เกณฑ์การพิจารณาสัดส่วนของแหล่งกำเนิดสินค้า ๒ วิธี ได้แก่^{๑๗๐}

^{๑๗๐} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๒๗

๒.๑) การเปลี่ยนแปลงการจำแนกพิกัตศุลกากร (Change in Tariff Classification: CTC)

เป็นการกำหนดแหล่งกำเนิดสินค้าจะพิจารณาว่ากระบวนการผลิตก่อให้เกิดการแปรสภาพจนทำให้พิกัตศุลกากรเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ ทั้งนี้ภายใต้ระบบการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันประเทศต่างๆ จัดประเภทสินค้าตามระบบสากลที่เรียกว่า Harmonized System (HS) ขององค์การศุลกากรโลก (WCO) ถ้ากระบวนการผลิตทำให้พิกัตศุลกากรของสินค้าเปลี่ยนไปจากพิกัตศุลกากรของวัตถุดิบ สินค้านั้นจะมีแหล่งกำเนิดจากประเทศที่มีกระบวนการผลิตนั้นๆ เกิดขึ้น

โดยทั่วไปแล้วการพิจารณาถึงการเปลี่ยนพิกัตอัตราศุลกากร (CTC) จะแบ่งได้ ๓ ระดับ ได้แก่^{๑๗๑}

- (๑) การเปลี่ยนแปลงพิกัตอัตราศุลกากรในส่วนที่แสดงตอนสินค้า หรือในระดับ ๒ หลัก (Change of Chapter: CC) สินค้าจะได้แหล่งกำเนิดเมื่อนำเข้าวัตถุดิบมาผ่านกระบวนการผลิตแล้วทำให้พิกัตสินค้าส่งออกเปลี่ยนแปลงจากตอนพิกัต หนึ่งเป็นตอนพิกัตอื่น เช่น การผลิตน้ำสับปะรดซึ่งเปลี่ยนจากสับปะรดสดตอนพิกัต ๐๘ (๐๘๐๔.๓๐) เป็นน้ำ สับปะรดตอนพิกัต ๒๐ (๒๐๐๙.๔๑) เป็นต้น
- (๒) การเปลี่ยนแปลงพิกัตอัตราศุลกากรในส่วนที่แสดงประเภทสินค้า หรือในระดับ ๔ หลัก (Change of Tariff Heading: CTH) สินค้าจะได้แหล่งกำเนิดเมื่อนำเข้าวัตถุดิบมาผ่านกระบวนการผลิตแล้วมีการเปลี่ยนจากประเภทพิกัตหนึ่งไปเป็นสินค้าในประเภทพิกัตอื่น เช่น ไม้ท่อนฉากเอกเปลือกออกแล้ว (พิกัต ๔๔๐๓) นำเข้ามาแปรรูปเป็นแผ่นไม้พลาญวู้ด (พิกัต ๔๔๐๘)
- (๓) การเปลี่ยนแปลงพิกัตอัตราศุลกากรในส่วนที่แสดงประเภทสินค้าที่แยกออกมา หรือในระดับ ๖ หลัก (Change of Tariff Subheading: CTS) สินค้าจะได้แหล่งกำเนิดเมื่อนำเข้าวัตถุดิบมาผ่านกระบวนการผลิตแล้ว มีการเปลี่ยนจากประเภทพิกัตย่อยหนึ่งไปเป็นสินค้าในประเภทพิกัตย่อยอื่น เช่น ส่วนประกอบเครื่องปรับอากาศ(แชสซีส์) (พิกัต ๘๔๑๕.๕๐) นำเข้ามาแปรรูปเป็นเครื่องปรับอากาศแบบติดหน้าต่าง (พิกัต ๘๔๑๕.๑๐)

ทั้งนี้ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (RTAs) ที่ประเทศบรูไนเข้าร่วมเป็นภาคีนั้น ส่วนมากจะพิจารณาการเปลี่ยนแปลงพิกัตอัตราศุลกากรในส่วนที่แสดงประเภทสินค้าหรือในระดับ ๔ หลัก (Change of Tariff Heading: CTH) กล่าวคือ ประเทศที่จะได้เป็นแหล่งกำเนิดสินค้านั้นต้องมีกระบวนการผลิตภายในประเทศที่ทำให้สินค้าที่ผลิตได้มีพิกัตอัตราศุลกากรเปลี่ยนประเภท (Heading) ไปจากพิกัตของวัตถุดิบที่ใช้ผลิตโดยพิกัตศุลกากรที่แสดงประเภทสินค้า (Heading) คือ พิกัด HS หลักที่ ๓ และ ๔ ดังนั้น หากการ

^{๑๗๑} กฎกติกา WTO เล่มที่หก: การศุลกากรและสถาบัน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), เล่มที่ ๖: มิถุนายน ๒๕๕๒, p. ๔๒-๔๕

ผลิตสินค้าในประเทศใดทำให้เกิดการแปรสภาพจนทำให้พิกัดอัตราศุลกากรของสินค้าหลักที่ ๓ และ ๔ เปลี่ยนแปลงไปจากพิกัดของวัตถุดิบ ประเทศนั้นจะถือว่าเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้า^{๑๗๒}

ความตกลงที่พิจารณาการเปลี่ยนแปลงพิกัดอัตราศุลกากรในส่วนที่แสดงประเภทสินค้า (CTH) เช่น ATIGA, ASEAN-Australia-New Zealand FTA, ASEAN-Japan CEPT, ASEAN-Korea FTA เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (RTAs) ที่ประเทศบรูไนเข้าร่วมเป็นภาคีบางฉบับก็พิจารณาการเปลี่ยนแปลงพิกัดอัตราศุลกากรในส่วนที่แสดงประเภทสินค้าที่แยกออกมาหรือในระดับ ๖ หลัก (Change of Tariff Subheading: CTSH) เช่น ASEAN-India FTA เป็นต้น^{๑๗๓}

๒.๒) การใช้สัดส่วนมูลค่าเพิ่มภายในภูมิภาค (Regional Value Content: RVC)

เป็นการกำหนดอัตราส่วนต่ำสุดของวัตถุดิบภายในประเทศที่ใช้ในการผลิตที่ถือว่าเป็นประเทศนั้นเป็นแหล่งกำเนิด เช่น สินค้าที่ถือว่าเป็นผลิตภายในประเทศในกลุ่มอาเซียนต้องมีสัดส่วนของวัตถุดิบภายในประเทศผู้ผลิต (Local Content: LC) ที่อยู่ในกลุ่มอาเซียนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๐ ของสินค้าสำเร็จรูปที่ส่งออก^{๑๗๔}

ทั้งนี้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) ภายใต้ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาค (RTAs) ที่สำคัญซึ่งประเทศบรูไนได้เข้าเป็นภาคี สามารถสรุปได้ดังนี้^{๑๗๕}

ตารางที่ ๑๔: เกณฑ์การพิจารณาแหล่งกำเนิดสินค้าภายใต้ความตกลงทางการค้าระดับภูมิภาคที่สำคัญ

	ATIGA	ASEAN-Australia-New Zealand FTA	ASEAN-India FTA	ASEAN-Japan CEPT	ASEAN-Korea FTA
เกณฑ์การพิจารณาแหล่งกำเนิดสินค้า	CTC (CTH) หรือ ร้อยละ ๔๐ RVC	CTC (CTH) หรือ ร้อยละ ๔๐ RVC	CTC (CTSH) รวมกับ ร้อยละ ๓๕ RVC	CTC (CTH) หรือ ร้อยละ ๔๐ RVC	CTC (CTH) หรือ ร้อยละ ๔๐ RVC

ที่มา: WTO Secretariat, ๒๐๑๔

^{๑๗๒} *ibid*, p. ๔๓

^{๑๗๓} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๒๘

^{๑๗๔} กฎกติกา WTO เล่มที่หก: การศุลกากรและสถาบัน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), เล่มที่ ๖: มิถุนายน ๒๕๕๒, p. ๔๒

^{๑๗๕} WT/TPR/S/๓๐๙ - Brunei Darussalam, Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๒๘

๒.๕ การค้าบริการ

๒.๕.๑ การเคลื่อนย้ายแรงงานด้านการค้าบริการ

ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services: AFAS) กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนรวมถึงประเทศบรูไนจะต้องเปิดเสรีอย่างก้าวหน้าเป็นลำดับตามรอบการเจรจาเพื่อลดเลิกข้อจำกัดในการเข้าสู่ตลาด (Market Access)^{๑๗๖} และข้อจำกัดในการปฏิบัติเยี่ยงชาติ (National Treatment)^{๑๗๗} โดยครอบคลุมสาขาบริการทั้ง ๑๒ สาขา ได้แก่

- ๑) การบริการด้านธุรกิจ (Business Services)
- ๒) การบริการสื่อสาร (Communication Services)
- ๓) การบริการด้านที่เกี่ยวข้องกับวิศวกรรมและการก่อสร้าง (Construction and related engineering Services)
- ๔) การกระจายสินค้าและบริการ (Distribution Services)
- ๕) การบริการการศึกษา (Educational Services)
- ๖) การบริการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Services)
- ๗) การบริการด้านการเงิน (Financial Services)
- ๘) การให้บริการด้านสังคมและสุขอนามัย (Health-related and Social Services)
- ๙) การให้บริการด้านท่องเที่ยว และที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง (Tourism and Travel related Services)

^{๑๗๖} ข้อจำกัดในการเข้าสู่ตลาด เป็นมาตรการหรือข้อจำกัดที่หน่วยงานของประเทศนำเข้าบริการปฏิบัติกับผู้ให้บริการต่างชาติในทางที่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการให้บริการในตลาดภายในประเทศนำเข้า ข้อจำกัดในการเข้าสู่ตลาดนี้อาจเป็นกฎหมาย หรือมาตรการในประเทศนำเข้าที่สร้างเงื่อนไขในการเข้ามาประกอบธุรกิจของผู้ให้บริการต่างชาติ ความตกลง AFAS ใช้หลักการเดียวกันกับความตกลง GATS ซึ่งกำหนดข้อจำกัดในการเข้าสู่ตลาดไว้ดังนี้

ก) การจำกัดปริมาณการให้บริการ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของโควตา การผูกขาดโดยผู้ให้บริการภายในประเทศ หรือเงื่อนไขในการออกใบอนุญาต

ข) การจำกัดมูลค่าของบริการของจากผู้ให้บริการต่างชาติ

ค) การจำกัดจำนวนผู้ให้บริการต่างชาติ

ง) การจำกัดสัดส่วนของบุคคลกรที่จ้างในสาขาบริการ

จ) การจำกัดประเภทขององค์กรธุรกิจต่างชาติที่จะเข้ามาให้บริการ

ฉ) การจำกัดสัดส่วนการถือครองทุนของผู้ให้บริการต่างชาติ

^{๑๗๗} ข้อจำกัดในการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ เป็นมาตรการหรือข้อจำกัดที่หน่วยงานของประเทศนำเข้าบริการบังคับใช้หรือปฏิบัติกับผู้ให้บริการต่างชาติแตกต่างไปจากที่ปฏิบัติกับผู้ให้บริการของประเทศนำเข้า มาตรการที่ถือว่าเป็นข้อจำกัดในการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ได้แก่ มาตรการอุดหนุนธุรกิจเฉพาะธุรกิจคนชาติตนเอง เงื่อนไขเรื่องสัญชาติในการบริหารนิติบุคคล มาตรการบังคับให้ธุรกิจบริการต่างชาติต้องถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยที่ธุรกิจบริการในประเทศไม่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนี้ และมาตรการห้ามคนต่างชาติในการถือครองที่ดิน เป็นต้น

๑๐) การให้บริการด้านการกีฬา วัฒนธรรมและสันทนาการ (Recreational, cultural, and sporting services)

๑๑) การให้บริการขนส่ง (Transport Services)

๑๒) การให้บริการด้านอื่นๆ ที่มิได้มีกำหนดไว้ในที่ใด (Other services not included elsewhere)

ทั้งนี้การเปิดเสรีบริการทั้ง ๑๒ สาขา ต้องครอบคลุมทั้ง ๔ รูปแบบการให้บริการ (Mode of Supply) ดังนี้^{๑๗๘}

รูปแบบที่ ๑ การให้บริการข้ามพรมแดน (Cross-Border Supply)

การให้บริการลักษณะนี้จะเกิดขึ้นโดยผู้ให้บริการและผู้รับบริการยังคงอยู่ในประเทศของตนเอง แต่การให้บริการจะเกิดขึ้นผ่านสื่อตัวกลาง เช่น อินเทอร์เน็ต

รูปแบบที่ ๒ การเดินทางจากประเทศตนไปยังอีกประเทศหนึ่งเพื่อรับบริการ (Consumption Abroad)

การให้บริการลักษณะนี้จะเกิดขึ้นโดยที่ผู้ให้บริการยังคงอยู่ในประเทศตนเอง แต่ผู้รับบริการจะเป็นฝ่ายที่เคลื่อนย้ายเพื่อไปรับบริการยังประเทศที่ผู้ให้บริการประกอบกิจการอยู่ เช่น นักท่องเที่ยวจากประเทศไทยเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศบรูไน

รูปแบบที่ ๓ การจัดตั้งธุรกิจไปอีกประเทศ (Commercial Presence)

การให้บริการลักษณะนี้จะเกิดขึ้นโดยที่ผู้ให้บริการจากประเทศหนึ่งเข้าไปจัดตั้งธุรกิจไปอีกประเทศหนึ่งเพื่อให้บริการกับผู้บริโภคของประเทศนั้น เช่น ผู้ให้บริการโรงแรมจากประเทศไทยเข้ามาจัดตั้งโรงแรมในประเทศบรูไนเพื่อให้บริการแก่ผู้บริโภคในประเทศบรูไน

รูปแบบที่ ๔ การให้บริการผ่านบุคคลธรรมดา (Movement of Natural Persons)

การให้บริการลักษณะนี้เป็นการที่บุคคลธรรมดาเดินทางไปให้บริการในอีกประเทศหนึ่ง เช่น พ่อครัวชาวไทยเดินทางจากประเทศไทยเพื่อไปทำงานในร้านอาหารที่ประเทศบรูไน

สำหรับการเคลื่อนย้ายแรงงานด้านการค้าบริการอย่างเสรีนั้นเป็นไปตามรูปแบบที่ ๔ การให้บริการผ่านบุคคลธรรมดา (Movement of Natural Persons) ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ของประเทศบรูไนพบว่าประเทศบรูไนยังไม่ได้เปิดเสรีการเคลื่อนย้ายแรงงานด้านการค้าบริการ เนื่องจากยังมีข้อจำกัดในการเข้าสู่ตลาด (Market Access) ตามพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙)

^{๑๗๘} สถานการณ์ปัจจุบันของการเปิดเสรีภาคบริการการท่องเที่ยว, ที่มา: http://www.atta.or.th/upload/news/228/chapter_2.pdf (เข้าถึงเมื่อ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘)

เช่น ก่อนจ้างลูกจ้างต่างชาติ นายจ้างต้องมีใบอนุญาตที่ออกโดยคณะกรรมการแรงงานของประเทศบรูไน (Commissioner of Labour Brunei Darussalam) รวมถึงมีข้อจำกัดในการปฏิบัติเยี่ยงชาติ (National Treatment) ตามพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙) เช่น ห้าม นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างชาวบรูไนด้วยเหตุผลที่ต้องการจ้างลูกจ้างชาวต่างชาติแทน

๒.๕.๒ มาตรการส่งเสริมทางการค้าบริการ

มาตรการส่งเสริมการค้าบริการของประเทศบรูไน ได้แก่ ข้อตกลงยอมรับร่วมคุณสมบัตินักวิชาชีพ อาเซียน (ASEAN Mutual Recognition Arrangements: MRAs) ซึ่งประเทศในกลุ่มอาเซียนรวมถึงประเทศ บรูไนได้ทำข้อตกลงดังกล่าวร่วมกันเพื่อการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรีภายในประเทศกลุ่มอาเซียน ใน ๘ สาขาวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ นักบัญชี นักสำรวจ สถาปนิก พยาบาล วิศวกร และวิชาชีพเกี่ยวกับการ ปฏิบัติการนำเที่ยว (ยกเว้นมัคคุเทศก์)

๒.๖ สิทธิประโยชน์ที่รัฐบาลของประเทศบรูไนให้แก่ผู้ประกอบการสัญชาติประเทศสมาชิกอาเซียนและผู้ประกอบการไทย

สิทธิประโยชน์ที่รัฐบาลของประเทศบรูไนให้แก่ผู้ประกอบการสัญชาติประเทศสมาชิกอาเซียนและผู้ประกอบการไทยเป็นไปตามความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods Agreement: ATIGA) ซึ่งกำหนดให้ประเทศบรูไนและประเทศสมาชิกอื่นต้องลดภาษีสินค้าในบัญชีลดภาษี (Inclusion List: IL) ให้เหลือ ๐% ทั้งหมดภายในปี ๒๕๕๓ (ค.ศ. ๒๐๑๐)^{๑๗๙} และใช้มาตรการที่มีใช้ภาษีศุลกากรได้เฉพาะเรื่อง ที่จำเป็น โดยประเทศบรูไนได้ใช้กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าที่มีการให้สิทธิพิเศษทางการค้า (Rule of origin) เพื่อพิจารณาให้สิทธิพิเศษแก่ดังกล่าวแก่ประเทศในกลุ่มอาเซียน^{๑๘๐}

ปัจจุบันประเทศบรูไนได้ให้สิทธิพิเศษทางภาษี (Preferential Tariff) แก่สินค้าที่นำเข้ามาจากประเทศ สมาชิกอาเซียนรวมถึงประเทศไทย โดยลดภาษีนำเข้าเหลือ ๐% สำหรับสินค้าเกือบทุกรายการที่นำเข้ามาจาก ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน ยกเว้นสินค้าประเภทดอกไม้ไฟ (Firework) ในพิกัดศุลกากรที่ HS ๓๖๐๔ ที่ ยังคงเก็บภาษีนำเข้า ๓๐%

๒.๗ บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการค้าสินค้าและบริการของคนต่างด้าวของประเทศบรูไน

๑) การค้าสินค้า

ภายใต้หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้าของประเทศบรูไน ประเทศบรูไนได้ให้สิทธิพิเศษทางภาษี (Preferential Tariff) แก่สินค้าที่นำเข้ามาจากประเทศสมาชิกอาเซียนรวมถึงประเทศไทย โดยลดภาษีนำเข้า

^{๑๗๙} ASEAN Tax Guide, KPMG Asia Pacific Tax Centre, November ๒๐๑๓, p. ๑๖

^{๑๘๐} TRADE POLICY REVIEW Report by the Secretariat BRUNEI DARUSSALAM, WT/TPR/S/๑๙๖, ๒๐๐๘, p. ๓๗

เหลือร้อยละ ๐ สำหรับสินค้าเกือบทุกรายการที่นำเข้ามาจากประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน ทำให้ผู้ประกอบการไทยมีโอกาสในส่งออกสินค้าเกือบทุกรายการมายังประเทศบรูไนโดยไม่ต้องเสียภาษีนำเข้า ยกเว้นสินค้าประเภท ได้แก่ ดอกไม้ไฟ (Firework) ที่ยังคงเก็บภาษีนำเข้า ๓๐% ทั้งนี้ผู้ประกอบการไทยควรพิจารณาส่งออกสินค้าที่ประเทศบรูไนไม่ได้ห้ามหรือจำกัดการนำเข้า

๒) การค้าบริการ

ภายใต้หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าบริการของประเทศบรูไน ปัจจุบันประเทศบรูไนยังไม่ได้เปิดเสรี การเคลื่อนย้ายแรงงานด้านการค้าบริการ เนื่องจากกฎหมายภายในของประเทศบรูไนยังมีข้อจำกัดในการเข้าสู่ ตลาด (Market Access) เช่น ก่อนจ้างลูกจ้างต่างชาติ นายจ้างต้องมีใบอนุญาตที่ออกโดยคณะกรรมการ แรงงานของประเทศบรูไน และข้อจำกัดในการปฏิบัติเยี่ยงชาติ (National Treatment) เช่น ห้ามนายจ้างเลิก จ้างลูกจ้างชาวบรูไนด้วยเหตุผลที่ต้องการจ้างลูกจ้างชาวต่างชาติแทน ดังนั้นแรงงานไทยหลายอาชีพจึงไม่ สามารถเข้ามาทำงานในประเทศบรูไนได้โดยง่าย

อย่างไรก็ตาม ประเทศบรูไนได้ทำข้อตกลงยอมรับร่วมคุณสมบัตินักวิชาชีพอาเซียน (ASEAN Mutual Recognition Arrangements: MRAs) ทำให้แรงงานฝีมือใน ๘ สาขาวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ นักบัญชี นักสำรวจ สถาปนิก พยาบาล วิศวกร และวิชาชีพเกี่ยวกับการปฏิบัติการนำเที่ยว (ยกเว้นมัคคุเทศก์) สามารถเข้ามาทำงานในประเทศบรูไนได้ง่ายขึ้นในอนาคต

บทที่ ๓

การลงทุนของคนต่างด้าว

๓.๑ บทนำ

ประเทศบรูไนให้สิทธิประโยชน์ในการลงทุนแก่คนต่างด้าวตามพระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ (Investment Incentive Order ๒๐๐๑) ซึ่งแบ่งอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนไว้หลายประเภท เช่น อุตสาหกรรมนำร่อง (Pioneer Industry) บริษัทด้านการบริการนำร่อง (Pioneer Service Company) บริษัทหลังจากการนำร่อง (Post-Pioneer Company) เป็นต้น โดยมาตรการจูงใจการลงทุนที่คนต่างด้าวได้รับมีหลายรูปแบบ เช่น การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล การยกเว้นภาษีนำเข้าอุปกรณ์ เครื่องมือ ส่วนประกอบ หรือโครงสร้างอาคาร เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในประเทศบรูไน เช่น พระราชบัญญัติบริษัท (Companies Act) (บทที่ ๓๙) พระราชบัญญัติใบอนุญาตนานาประเภท (Miscellaneous License Act) (บทที่ ๑๒๗) พระราชกำหนดว่าด้วยการประสานงานทางอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๔๔ (Industrial Coordination Order ๒๐๐๑) เป็นต้น

๓.๒ การลงทุนในกิจการต่างๆ ของคนต่างด้าว

๓.๒.๑ พระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔

ประเทศบรูไนออกพระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ (Investment Incentive Order ๒๐๐๑) เพื่อเป็นกฎหมายหลักในการส่งเสริมการลงทุน รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งธุรกิจ การพัฒนาและการขยายธุรกิจในประเทศบรูไน พระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้ออกมาตรการส่งเสริมการลงทุนในรูปแบบของการยกเว้นภาษีเงินได้ การยกเว้นอากรนำเข้าสินค้าที่ใช้ประกอบธุรกิจ หรือค่าลดหย่อนทางภาษีอื่นๆ แล้วแต่กรณี สำหรับอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้^{๑๘๑}

- ๑) อุตสาหกรรมนำร่อง (Pioneer Industry)
- ๒) บริษัทด้านการบริการนำร่อง (Pioneer Service Company)
- ๓) บริษัทหลังจากการนำร่อง (Post-Pioneer Company)
- ๔) การขยายของกิจการที่จัดตั้งอยู่แล้ว (Expansion of Established Enterprises)
- ๕) การขยายกิจการของบริษัทด้านการบริการ (Expanding Service Companies)
- ๖) บริษัทส่งออกสินค้า (Product for Export)

^{๑๘๑} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Jakarta: ASEAN Secretariat, February ๒๐๑๐, p.๓

- ๗) บริการส่งออกบริการ (Export of Services)
- ๘) มาตรการจูงใจการค้าต่างประเทศ (International Trade Incentives)
- ๙) การกู้เงินจากต่างประเทศเพื่ออุปกรณ์การผลิต (Foreign Loans for Productive Equipment)
- ๑๐) ค่าลดหย่อนสำหรับการลงทุน (Investment Allowances)
- ๑๑) มาตรการจูงใจบริการและคลังสินค้า (Warehousing and Servicing Incentives)
- ๑๒) การลงทุนในบริษัทที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ (Investment in New Technology Companies)
- ๑๓) มาตรการจูงใจการลงทุนในต่างประเทศและธุรกิจร่วมทุน (Overseas Investment and Venture Capital Incentives)

โดยอุตสาหกรรมแต่ละประเภทที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนตามพระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ มีรายละเอียดดังนี้

๑) อุตสาหกรรมนำร่อง (Pioneer Industries)^{๑๘๒}

เป็นอุตสาหกรรมที่มีประโยชน์ต่อสาธารณชน ซึ่งยังไม่มีกิจการดังกล่าวในประเทศบรูไน อย่างเพียงพอต่อความต้องการของเศรษฐกิจ และมีความเป็นไปได้ที่กิจการนั้นจะมีการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมนำร่อง ตัวอย่างเช่น เกษตรกรรม ธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตร (ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง) การก่อสร้าง ปิโตรเคมี พลาสติก การผลิตอุปกรณ์สื่อสาร เป็นต้น^{๑๘๓}

การที่จะได้รับสถานการณเป็นอุตสาหกรรมนำร่องนั้น กิจการนั้นจะต้องมีคุณสมบัติตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้^{๑๘๔}

- รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องมีความเห็นว่าอุตสาหกรรมนั้นมีประโยชน์ต่อสาธารณชน
- ยังไม่มีกิจการดังกล่าวในประเทศบรูไน อย่างเพียงพอต่อความต้องการของเศรษฐกิจ
- มีความเป็นไปได้ที่กิจการนั้นจะมีการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมนำร่อง

^{๑๘๒} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๒.

^{๑๘๓} Brunei, U.S. Department of State: ๒๐๑๔ Investment Climate Statement June ๒๐๑๔, p. ๓

^{๑๘๔} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๔ (๑) ระบุว่า “Subject to subsection (๒), the Minister may, if he considers it expedient in the public interest to do so, by order declare an industry, which is not being carried on in Brunei Darussalam on a scale adequate to the economic needs of Brunei Darussalam and for which in his opinion there are favourable prospects for development, to be a pioneer industry and any specific product of that industry to be a pioneer product.”

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษี^{๑๘๕}

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษีของอุตสาหกรรมนำร่องจะเริ่มมีผลตั้งแต่วันที่ผลิตสินค้าออกมา โดยจะได้สิทธิพิเศษดังนี้

ตารางที่ ๑๕: การลงทุนและระยะเวลากเว้นภาษีของอุตสาหกรรมนำร่อง

การลงทุน	ระยะเวลากเว้นภาษี
ใช้เงินลงทุน ๕๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน แต่น้อยกว่า ๒,๕๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน	๕ ปี
ใช้เงินลงทุน ๒,๕๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน หรือมากกว่า	๘ ปี
ธุรกิจที่ตั้งอยู่ที่ Hi-Tech Park	๑๑ ปี
การขยายเวลา	ได้ ๓ ปีเพียงครั้งเดียว แต่รวมแล้วทั้งสิ้นต้องไม่เกิน ๑๑ ปี
การขยายระยะเวลาของธุรกิจที่ตั้งอยู่ที่ Hi-Tech Park	ได้ ๕ ปีเพียงครั้งเดียว แต่รวมแล้วทั้งสิ้นต้องไม่เกิน ๒๐ ปี

^{๑๘๕} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๖ ระบุว่า

“(๑) The tax relief period of a pioneer enterprise shall commence on its production day and shall continue for a period of —

- (a) ๕ years, where its fixed capital expenditure is not less than \$๕๐๐,๐๐๐ but is less than \$๒.๕ million;
- (b) ๘ years, where its fixed capital expenditure is more than \$๒.๕ million;
- (c) ๑๑ years, where it is located in a high tech park.

(๒) Where the tax relief period of a pioneer enterprise is ๕ years and the Minister is satisfied that it has incurred by the end of the year following the end of that period fixed capital of not less than \$๒.๕ million, the Minister may extend its tax relief period to ๘ years from the production day.

(๓) In this section, "fixed capital expenditure" in relation to a pioneer enterprise, means capital expenditure incurred by the pioneer enterprise on its factory building (excluding land) or on plant, machinery or other apparatus used in Brunei Darussalam in connection with and for the purposes of the pioneer enterprise.”

มาตรการจูงใจการลงทุน

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล^{๑๘๖}
- ยกเว้นภาษีนำเข้าอุปกรณ์ เครื่องมือ ส่วนประกอบ หรือโครงสร้างอาคาร^{๑๘๗}
- ยกเว้นภาษีนำเข้าสำหรับวัตถุดิบที่ไม่สามารถหาได้ในประเทศบรูไน^{๑๘๘}
- สามารถยกยอดการขาดทุนและค่าลดหย่อนไปใช้ในปีถัดไปได้^{๑๘๙}

๒) บริษัทด้านการบริการนำร่อง (Pioneer Service Company)^{๑๙๐}

บริษัทด้านการบริการนำร่องเป็นบริษัทที่ประกอบธุรกิจบริการในสาขาที่รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง พิจารณาว่าเป็นประโยชน์กับสังคม ซึ่งได้แก่บริการดังต่อไปนี้^{๑๙๑}

^{๑๘๖} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๔ ระบุว่า

“(๑) Subject to subsection (๖) of section ๑๕, where any statement issued under section ๑๓ has become final and conclusive, the amount of the income shown by the statement shall not form part of the statutory income of the pioneer enterprise for any year of assessment and shall be exempt from tax.

(๒) The Collector may, in his discretion and before such a statement has become final and conclusive, declare that a specified part of the amount of such income is not in dispute and such an undisputed amount of income is exempt from tax, pending such a statement becoming final and conclusive.”

^{๑๘๗} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๐๙ ระบุว่า “Notwithstanding the provision of section ๑๑ of the Customs Act (Chapter ๓๖) or any written laws or regulations in force, the Minister may, subject to such terms and conditions as he thinks fit, exempt a pioneer enterprise or an export enterprise from the payment of the whole or any part of any customs duty which may be payable on any machinery, equipment, component parts and accessories including prefabricated factory or building structures to be installed as necessary part of parts of the factory:

Provided that similar machinery, equipment, component parts, accessories or building structures of approximately equal price and equal quality are not being produced or available within Brunei Darussalam.”

^{๑๘๘} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๑๒ ระบุว่า “Notwithstanding the provision of section 11 of the Customs Act or any written laws or regulations in force, a pioneer enterprise and an export enterprise shall be exempt from the payment of import duties on raw materials imported for use in the pioneer enterprise to be used in the production of a pioneer product specified in the pioneer certificate.

Provided that such raw materials are not available or produced within Brunei Darussalam.”

^{๑๘๙} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๖ ระบุว่า

(๑) Where a pioneer enterprise has, during its tax relief period, incurred a loss for any year, that loss shall be deducted as provided for in subsection (๒) of section ๓๐ of the Income Tax Act but only against the income of the pioneer enterprise as ascertained under section ๑๑, except that the balance of any such loss which remains unabsorbed at the end of its tax relief period is available to the new trade or business in accordance with that Act.

(๒) Notwithstanding paragraph (๑) of section ๘, the balance of any allowance as provided for in section ๑๑ which remains unabsorbed at the end of the tax relief period of the pioneer enterprise is available to the new trade or business in accordance with the Income Tax Act.”

^{๑๙๐} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๓.

- บริการด้านวิศวกรรมหรือด้านเทคนิค ห้องปฏิบัติการ บริการปรึกษา และบริการด้านการวิจัยและพัฒนา
- บริการด้านคอมพิวเตอร์
- บริการพัฒนาหรือการผลิตในการออกแบบอุตสาหกรรม
- บริการนันทนาการ
- บริการการตีพิมพ์
- บริการการศึกษา
- บริการด้านการแพทย์
- บริการที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีด้านการเกษตร
- บริการที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งงานแสดงและการประชุม
- บริการด้านการเงิน
- บริการการบริการด้านการเงิน ผู้บริหาร และการบริการวิชาชีพ
- บริการธุรกิจเงินร่วมลงทุน
- บริการรักษา หรือดำเนินการด้านพิพิธภัณฑสถานส่วนบุคคล
- บริการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกันคลังสินค้า

^{๑๔๑} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๗ ระบุว่า "For the purposes of this Part, unless the context otherwise requires —

"commencement day", in relation to a pioneer service company, means the date specified under subsection (๓) or (๔) of section ๑๘ in the certificate issued to that company under that section;

"pioneer service company" means a company which has been issued with a certificate under section ๑๘;

"qualifying activity" means any of the following —

(a) any engineering or technical services including laboratory, consultancy and research and development activities;

(b) computer-based information and other computer related services;

(c) the development or production of any industrial design;

(d) services and activities which relate to the provision of leisure and recreation;

(e) publishing services;

(f) services which relate to the provision of education;

(g) medical services;

(h) services and activities which relate to agricultural technology;

(i) services and activities which relate to the provision of warehousing facilities;

(j) services which relate to the organisation or management of exhibitions and conferences;

(k) financial services;

(l) business consultancy, management and professional services;

(m) venture capital fund activity;

(n) operation or management of any mass rapid transit system;

(o) services provided by an auction house;

- บริการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานหรือการบริหารการขนส่งมวลชน
- การบริการอื่นๆที่กระทรวงที่เกี่ยวข้องเห็นสมควร

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษี^{๑๙๒}

ตารางที่ ๑๖: ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษของบริษัทด้านการบริการนำร่อง

บริการนำร่อง	ระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้
บริษัทด้านการบริการนำร่องทั้งหมด	๘ ปี
บริษัทบริการด้านการเงิน	๕ ปี
ระยะเวลาที่อนุญาตให้มีการขยายได้ (ทุกบริษัท)	ไม่เกิน ๑๑ ปี
ระยะเวลาที่อนุญาตให้มีการขยายได้ (บริษัทบริการด้านการเงิน)	ไม่เกิน ๑๐ ปี

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๑๙๓}

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล
- สามารถยกยอดการขาดทุนและค่าลดหย่อนไปใช้ในปีถัดไปได้

๓) บริษัทหลังจากการนำร่อง (Post-Pioneer Company)^{๑๙๔}

บริษัทหลังจากการนำร่อง คือ^{๑๙๕}

- บริษัทที่เริ่มประกอบกิจการในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ หรือหลังจากวันดังกล่าว และ
- เป็นบริษัทประกอบกิจการที่เป็นอุตสาหกรรมนำร่อง หรือบริการนำร่อง และ

^{๑๙๒} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๙ ระบุว่า “The tax relief period of a pioneer service company, in relation to any qualifying activity specified in any certificate issued to that company under section ๑๘, shall commence on the commencement day and shall continue for a period of ๘ years or such longer period, not exceeding ๑๑ years, as the Minister may determine.”

^{๑๙๓} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๙.

^{๑๙๔} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๔.

^{๑๙๕} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๒๒ (๑) ระบุว่า “Any company which is —

(a) a pioneer company on or after ๑st. May, ๑๙๗๕;

(b) a pioneer enterprise or a pioneer service company;

(c) an export enterprise which had been a pioneer enterprise immediately before its tax relief period as an export enterprise,

may apply in the prescribed form to the Minister for approval as a post-pioneer company.”

- เป็นบริษัทส่งออกที่ได้สถานภาพการเป็นอุตสาหกรรมนำร่องก่อนวันที่ก่อนที่จะได้รับการยกเว้นภาษีในฐานะบริษัทส่งออก

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษี^{๑๔๖}

ระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้เริ่มนับหลังจากวันที่บริษัทดังกล่าวได้เริ่มดำเนินกิจการเป็นเวลาไม่เกิน ๖ ปี และขอขยายได้ แต่ห้ามเกิน ๑๑ ปี

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๑๔๗}

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล
- การนำผลขาดทุนมาหักลบค่าใช้จ่ายในการคำนวณภาษีได้
- การปรับค่าลดหย่อนและผลขาดทุนในการคำนวณภาษี

๔) การขยายของกิจการที่จัดตั้งอยู่แล้ว (Expansion of Established Enterprises)^{๑๔๘}

กิจการที่มีค่าใช้จ่ายทุนใหม่สำหรับการผลิตหรือเพื่อเพิ่มการผลิต สามารถยื่นขอการขยายระยะเวลาจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง โดยมีเงื่อนไข คือ กิจการดังกล่าวต้องมีค่าใช้จ่ายทุนใหม่ในการซื้ออุปกรณ์ที่มีมูลค่ามากกว่า ๑,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน หรือ หากมีค่าใช้จ่ายไม่ถึงจำนวนข้างต้น แต่มีค่าใช้จ่ายทุนใหม่ในการซื้ออุปกรณ์มากกว่า ๕๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน และจะส่งผลให้มูลค่าต้นทุนของอุปกรณ์ทั้งหมดของกิจการเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐^{๑๔๙}

^{๑๔๖} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๒๓ ระบุว่า

“(๑) The tax relief period of a post-pioneer company shall commence on its commencement day and shall continue for a period not exceeding ๖ years as the Minister may determine.

(๒) The Minister may, subject to such terms and conditions as he may impose, extend the tax relief period of a post-pioneer company for such further period or periods as he may determine except that the tax relief period of the company shall not in the aggregate exceed ๑๑ years.”

^{๑๔๗} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๒๕ ระบุว่า “The Minister may, in relation to post-pioneer companies, by regulations provide for —

(a) the manner in which expenses, capital allowances and donations allowable under the Income Tax Act are to be deducted; and

(b) the deduction of capital allowances and of losses otherwise than in accordance with sections ๒๐ and subsection (๒) of section ๓๐ of the Income Tax Act.”

^{๑๔๘} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๕.

^{๑๔๙} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๓๐ ระบุว่า (๑) Subject to subsection (๒), where the Minister is satisfied that the increased manufacture of the product of any industry would be of economic benefit to Brunei Darussalam, he may, if he considers it expedient in the public interest to do so, by order, declare that industry to be an approved industry and the product thereof to be an approved product for the purposes of this Part.

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษี^{๒๐๐}

ตารางที่ ๑๗: ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษของบริษัทที่ขยายกิจการที่จัดตั้งอยู่แล้ว

ค่าใช้จ่ายที่เป็นทุนใหม่ (เหรียญบรูไน)	ระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้
๐ – ๑,๐๐๐,๐๐๐	๓ ปี
มากกว่า ๑,๐๐๐,๐๐๐	๕ ปี
การขอขยายระยะเวลา	๓ ปีต่อครั้งแต่ไม่เกิน ๑๕ ปี ทั้งหมด

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๐๑}

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล

๕) การขยายกิจการของบริษัทด้านการบริการ (Expanding Service Companies)^{๒๐๒}

การให้สิทธิพิเศษทางภาษีแก่บริษัทด้านการบริการที่ต้องการจะขยายกิจการจะเริ่มให้จากวันแรกที่เกิดการขยายกิจการขึ้น หากวันที่เริ่มขยายกิจการอยู่ภายใต้สิทธิพิเศษทางภาษีอื่นๆที่กิจการนั้นได้อยู่แล้ว สิทธิพิเศษทางภาษีตามข้อนี้จะเริ่มขึ้นหลังจากที่สิทธิพิเศษทางภาษีเดิมได้หมดอายุลง^{๒๐๓}

(๒) The Minister may revoke any order made under this section but any such revocation shall not affect the operation of any expansion certificate issued to any expanding enterprise before the revocation.”

^{๒๐๐} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๓๒ ระบุว่า

“(๑) The tax relief period of an expanding enterprise shall commence on its expansion day or if the expansion day falls within the tax relief period specified in any certificate previously issued to the enterprise under Part II or VII for the same or similar product, commence on the day immediately following the expiry of that tax relief period and shall —

(a) where such expanding enterprise has incurred new capital expenditure not exceeding \$๑ million, continue for a period of ๓ years; and

(b) where such expanding enterprise has incurred new capital expenditure exceeding \$๑ million, continue for a period of ๕ years.

(๒) The Minister may, where he is satisfied that it is expedient in the public interest to do so and subject to such terms and conditions as he may impose, extend the tax relief period of an expanding enterprise for such further period or periods, not exceeding ๓ years at any one time, as he may determine, except that the tax relief period of the expanding enterprise shall not in the aggregate exceed ๑๕ years.”

^{๒๐๑} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๓๔ ระบุว่า “(๑) Subject to the provisions of this Order, an expanding enterprise is entitled, during its tax relief period, to relief in the manner provided by this section...”

^{๒๐๒} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๖.

^{๒๐๓} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๓๖ ระบุว่า

“(๑) Where a company engaged in any qualifying activity as defined in section ๑๗ intends to substantially increase the volume of that activity, it may make an application in writing to the Minister to be approved as an expanding service company.

ตารางที่ ๑๘: ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษของบริษัทที่ขยายกิจการด้านบริการ

บริษัทด้านบริการที่ต้องการขยายกิจการ	ระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้
บริษัทที่ได้รับสถานภาพตามข้อนี้	๑๑ ปี
การขอขยายระยะเวลา	๕ ปีต่อครั้งแต่ไม่เกิน ๒๐ ปี ทั้งหมด

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๐๕}

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล

๖) บริษัทส่งออกสินค้า (Product for Export)^{๒๐๖}

รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องสามารถให้สถานภาพการเป็นบริษัทส่งออกสินค้า เช่น สินค้าเกษตร สินค้าประมง สินค้าป่าไม้ โดยบริษัทส่งออกสินค้าจะต้องกำหนดว่าในรอบปีภาษีหนึ่งจะต้องเกิดยอดการส่งออกสินค้านี้^{๒๐๗} คือ

(๒) Where the Minister is satisfied that it is expedient in the public interest to do so, he may approve that company as an expanding service company and issue a certificate to the company, subject to such terms and conditions as he thinks fit.

(๓) Every certificate issued under this section shall specify a date (not earlier than 1st. January, ๒๐๐๑) on or before which the expansion of the qualifying activity shall commence and that date shall be deemed to be the expansion day for the purpose of this Part.”

^{๒๐๔} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๓๗ ระบุว่า

“(๑) The tax relief period of an expanding service company shall —

(a) commence on its expansion day; or

(b) if the expansion day falls within the tax relief period specified in any certificate previously issued to the company for the same or similar qualifying activity under Part III, commence on the day immediately following the expiry of that tax relief period, and shall continue for such period, not exceeding ๑๑ years, as the Minister may, in his discretion, determine.

(๒) The Minister may, where he is satisfied that it is expedient in the public interest to do so and subject to such terms and conditions as he may impose, extend the tax relief period of an expanding enterprise for such further period or periods, not exceeding ๕ years at any one time, as he may determine, except that the tax relief period of the expanding enterprise shall not in the aggregate exceed ๒๐ years.”

^{๒๐๕} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๓๗.

^{๒๐๖} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๗.

^{๒๐๗} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๔๐ ระบุว่า

- ยอดส่งออกจะต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของมูลค่ายอดรายได้ทั้งหมด และ
- ยอดส่งออกจะต้องไม่น้อยกว่า ๒๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษี^{๒๐๘}

ตารางที่ ๑๙: ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษของบริษัทส่งออกสินค้า

บริษัทที่ส่งออกสินค้า	ระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้
ไม่ใช่อุตสาหกรรมนำร่อง	๘ ปี
เป็นอุตสาหกรรมนำร่อง	๖ ปี
การขยายระยะเวลา	ไม่เกิน ๑๑ ปีทั้งหมด

ถ้าหากบริษัทที่ส่งออกสินค้านั้นมีค่าใช้จ่ายที่เป็นทุน ดังนี้

- มีค่าใช้จ่ายมากกว่า ๕๐,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน หรือ
- มีค่าใช้จ่ายมากกว่า ๕๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน แต่ไม่ถึง ๕๐,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน และ
- มีคนบรูไน เป็นเจ้าของทุนในบริษัทนั้นมากกว่าร้อยละ ๔๐ และบริษัทดังกล่าวจะส่งเสริมเศรษฐกิจและพัฒนาเทคโนโลยีของประเทศ

“(๑) The Minister may, on the application in the prescribed form of any company which is manufacturing or proposes to manufacture any export product or is engaged or proposes to engage in agriculture, forestry and fishery activities, either wholly or partly for export, approve the company as an export enterprise and issue to the company an export enterprise certificate subject to such terms and conditions as he thinks fit.

(๒) Every export enterprise certificate issued under this section shall specify the accounting period in which it is expected that the export sales of the export product or export produce —

(a) will be not less than ๒๐% of the value of its total sales; and

(b) will not be less than \$๒๐,๐๐๐ ,and that accounting period shall be deemed to be the export year of the export enterprise for the purposes of this Part.

(๓) For the purposes of this Part —

"export sales" means export sales (f.o.b.) whether made directly by the export enterprise or through an agent or independent contractor;

"f.o.b." means free on board.

^{๒๐๘} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๔๒.

บริษัทที่มีคุณสมบัติข้างต้นจะได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๐: สิทธิพิเศษทางภาษีของบริษัทส่งออกสินค้า

บริษัทที่ส่งออกสินค้า	ระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้
ไม่ใช่อุตสาหกรรมนำร่อง	๑๕ ปี
เป็นอุตสาหกรรมนำร่อง	๑๕ ปี

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๐๙}

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล
- ยกเว้นภาษีนำเข้าอุปกรณ์ เครื่องมือ ส่วนประกอบ หรือโครงสร้างอาคาร
- ยกเว้นภาษีนำเข้าสำหรับวัตถุดิบที่ไม่สามารถหาได้ในประเทศบรูไน

๗) บริษัทส่งออกบริการ (Export of Services)^{๒๑๐}

บริการส่งออกบริการต่อไปนี้จะได้รับสิทธิพิเศษทางภาษี^{๒๑๑}

^{๒๐๙} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๔๙ ระบุว่า

“(๑) Where an amount of the export profit of an export enterprise qualifies under sections ๔๗ and ๔๘ for the relief provided by this section (referred to in this section as the qualifying export profit), there shall be deducted from that amount such part of the allowances provided for in sections ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗ and ๑๘ of the Income Tax Act as may be attributable to the qualifying export profit; and the part of the allowances so attributable to the qualifying export profit shall be deemed to be such amount which bears the same proportion to the total allowances deductible by the export enterprise under sections ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗ and ๑๘ of the Income Tax Act as the amount of the qualifying export profit bears to the income of the export enterprise ascertained under subsection (๑) of section ๔๗.

(๒) For each year of assessment the Collector shall issue to the export enterprise a statement for that year of assessment showing the balance of the qualifying export profit after deduction of the allowances under subsection (๑) and the provisions of Parts XI and XII of the Income Tax Act (relating to objections and appeals) and any regulations made thereunder shall apply, with the necessary modifications, as if such a statement were a notice of assessment given under those provisions.

(๓) Subject to subsection (๗) of section ๕๐, where any statement issued under subsection (๒) has become final and conclusive, an amount equal to ๑๐๐% of the balance of such qualifying export profit shall not form part of the statutory income of the export enterprise for that year of assessment and shall be exempt from tax.”

^{๒๑๐} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๘.

^{๒๑๑} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๕๕ ระบุว่า

“For the purposes of this Part, unless the context otherwise requires —

"commencement day", in relation to an export service company or export service firm, means the date specified under subsection (3) of section 56 in the certificate issued to that company or firm under that section;

- บริการเชิงเทคนิค รวมถึงบริการก่อสร้าง การจัดจำหน่าย การออกแบบ และวิศวกรรมบริการที่ปรึกษา
- บริการดูแลนักบริหาร บริการที่ปรึกษาด้านการค้าและธุรกิจบริการการประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือ และการจัดซื้อจัดจ้างอุปกรณ์
- บริการประมวลผลข้อมูล โปรแกรม การพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ การสื่อสาร และบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวกับระบบคอมพิวเตอร์
- บริการวิชาชีพต่างๆ เช่น บัญชี กฎหมาย การแพทย์ และการบริการด้านสถาปัตยกรรม
- บริการการศึกษาและฝึกอบรม
- บริการด้านอื่นๆที่รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องเห็นสมควร

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษี^{๒๑๒}

ระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้เริ่มมีผลตั้งแต่วันแรกของการประกอบกิจการ แต่ต้องไม่เกิน ๑๑ ปี และสามารถขยายระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษีได้ไม่เกิน ๓ ปีต่อครั้ง และต้องไม่เกิน ๒๐ ปีทั้งหมด

"export service company" means a company which has been issued with a certificate under subsection (2) of section 56;

"qualifying services" means any of the following services undertaken with respect to overseas projects for persons who are neither residents of nor permanent establishments in Brunei Darussalam —

(a) technical services including construction, distribution, design and engineering services;

(b) consultancy, management, supervisory or advisory services relating to any technical matter or to any trade or business;

(c) fabrication of machinery and equipment and procurement of materials, components an equipment;

(d) data processing, programming, computer software development, telecommunications and other computer services;

(e) professional services including accounting, legal, medical and architectural services;

(f) educational and training services; and

(g) any other services as the Minister may prescribe.”

^{๒๑๒} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๕๗ ระบุว่า

“(๑) The tax relief period of an export service company shall commence on its commencement day and shall continue for such period, not exceeding 11 years, as the Minister may, in his discretion, determine.

(๒) The Minister may, where he is satisfied that it is expedient in the public interest to do so and subject to such terms and conditions as he may impose, extend the tax relief period of any export service company or firm for such further periods, not exceeding 3 years at any one time, as he may determine, except that the tax relief period of the export service company shall not in the aggregate exceed 20 years.”

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๑๓}

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล
- การนำผลขาดทุนมาหักลบค่าใช้จ่ายในการคำนวณภาษีได้

๘) มาตรการจูงใจการค้าต่างประเทศ (International Trade Incentives)^{๒๑๔}

บริษัทที่จะได้สิทธิพิเศษทางภาษีตามข้อนี้ คือ^{๒๑๕}

ก) บริษัทที่ดำเนินการค้าสินค้าระหว่างประเทศ หรือในประเทศแล้วมีรายได้จากการค้ารวมแล้ว (หรือโดยประมาณการ) มีจำนวนมากกว่า ๓,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไนต่อปี หรือ

ข) บริษัทที่มีรายได้จากการค้าสินค้าโภคภัณฑ์เกิน หรือคาดว่าจะเกิน ๕,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไนต่อปี

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษี^{๒๑๖}

- ระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้เริ่มมีผลตั้งแต่วันแรกของการประกอบกิจการ แต่ต้องไม่เกิน ๘ ปี

^{๒๑๓} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๖๒ ระบุว่า “The Minister may by regulations provide, in relation to an export service company, for the deduction of —

(a) any unabsorbed allowances provided for under sections 13 to 18 of the Income Tax Act attributable to income derived from qualifying services by it during its tax relief period otherwise than in accordance with section 20 of that Act; and

(b) losses incurred by it during its tax relief period otherwise than in accordance with subsection (2) of section 30 of the Income Tax Act.”

^{๒๑๔} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๙.

^{๒๑๕} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๖๔ (๑) ระบุว่า “Where a company is engaged in —

(a) international trade in qualifying manufactured goods or Brunei Darussalam domestic produce and the export sales of those goods or produce separately or in combination exceed or are expected to exceed \$3 million per annum; or

(b) entrepot trade in any qualifying commodities and the export sales of those qualifying commodities exceed or are expected to exceed \$5 million per annum, the company may apply in the prescribed form to the Minister for approval as an international trading company.”

^{๒๑๖} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๖๕. ระบุว่า “The tax relief period of an international trading company, in relation to any certificate issued to that company, shall commence on the commencement day and shall continue for a period of 8 years.”

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๑๗}

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล

๙) การกู้เงินจากต่างประเทศเพื่ออุปกรณ์การผลิต (Foreign Loans for Productive Equipment)^{๒๑๘}

บริษัทที่จัดตั้งในประเทศบรูไน ที่ทำการกู้เงินจากต่างชาติจะได้รับการยกเว้นภาษี ณ ที่จ่ายสำหรับ ดอกเบี้ยเงินกู้ที่จ่ายให้กับต่างประเทศ ถ้าหากเงินกู้ยืมนั้นนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้^{๒๑๙}

- เพื่อซื้ออุปกรณ์การผลิต หรือ
- เป็นเงินกู้จากการตกลงระหว่างบริษัท และ
- จำนวนเงินกู้ยืมไม่เกินกว่า ๒๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน

^{๒๑๗} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๖๙ (๑) ระบุว่า “The total income of an international trading company, in respect of its trade or business which includes its relevant export sales, shall be ascertained (after making such adjustments as may be necessary in consequence of any direction given under section 66), for any accounting period during its tax relief period in accordance with the provisions of the Income Tax Act, and, in particular, the following provisions shall apply —

(a) income from any commissions and other non-trading sources shall be excluded and separately assessed;...”

^{๒๑๘} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๑๐.

^{๒๑๙} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๗๕ ระบุว่า

“(๑) Where a company engaged in any industry is desirous of raising a loan of not less than \$๒๐๐,๐๐๐ from a non-resident person (referred to in this Part as a foreign lender) by means of a financial agreement whereby credit facilities are granted for the purchase of productive equipment for the purposes of its trade or business, the company may apply to the Minister for a certificate certifying that foreign loan to be an approved foreign loan.

(๒) The Minister may, where he thinks it expedient to do so, consider an application for a foreign loan certificate in respect of a foreign loan of less than \$๒๐๐,๐๐๐.

(๓) The application shall be in such form and with such particulars as may be prescribed, and shall be accompanied by a copy of the financial agreement.

(๔) Where the Minister is satisfied as to the *bona fides* of such an application and that it is expedient in the public interest to do so, he may issue a certificate certifying the loan specified in the application as an approved foreign loan.

(๕) Every certificate issued under subsection (๔) shall be in such form and contain such particulars as may be prescribed, and shall be subject to such terms and conditions as the Minister thinks fit.”

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๒๐}

- ได้รับยกเว้นภาษีดอกเบี้ยจากการกู้เงินจากต่างประเทศ

๑๐) ค่าลดหย่อนสำหรับการลงทุน (Investment Allowances)^{๒๒๑}

กิจการที่มีค่าใช้จ่ายดังต่อไปนี้ สามารถนำค่าใช้จ่ายดังกล่าวไปขอเป็นเงินคืนตามจำนวนที่ได้จ่ายไปได้ (Investment Allowance)^{๒๒๒}

- ค่าใช้จ่ายในการผลิต หรือเพื่อเพิ่มผลผลิต
- ค่าใช้จ่ายในการจัดหาวิศวกรทางเทคนิคเฉพาะทาง
- ค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนา
- ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง

^{๒๒๐} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๗๗ ระบุว่า

(๑) Notwithstanding section ๓๗ of the Income Tax Act, the Minister may, subject to subsection (๒), if he is satisfied that it is expedient in the public interest to do so, by an endorsement to that effect on the approved foreign loan certificate, exempt from tax any interest on an approved foreign loan payable to a foreign lender.

(๒) Where a company has contravened section ๗๖ or any conditions imposed by the Minister under subsection (๔) of section ๗๕, the amount which, but for subsection (๑), would have been deductible by the company from the interest paid by it to the foreign lender under section ๓๗ of the Income Tax Act shall be deemed to have been deducted from that interest and shall be a debt due from the company to the Government and be recoverable in the manner provided by section ๗๖ of the Income Tax Act.

(๓) No action shall be taken by the Collector to recover any debt under subsection (๒) without the prior sanction of the Minister.

^{๒๒๑} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๑๑.

^{๒๒๒} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๘๐ ระบุว่า

(๑) Where a company proposes to carry out a project —

- (a) for the manufacture or increased manufacture of any product;
- (b) for the provision of specialised engineering or technical services;
- (c) for research and development;
- (d) for construction operation;
- (e) for the recycling of domestic and industrial waste;
- (f) in relation to any qualifying activity as defined in section ๑๗;
- (g) for the promotion of the tourist industry (other than a hotel) in Brunei Darussalam,

the company may apply in the prescribed form to the Minister for the approval of an investment allowance in respect of the fixed capital expenditure for the project.

(๒) Where the Minister considers it expedient, having regard to the economic, technical and other merits of the project, he may approve the project and issue the company with a certificate which shall qualify the company for an investment allowance (as stipulated in the certificate) in respect of the fixed capital expenditure for the approved project subject to such terms and conditions as he thinks fit...”

- ค่าใช้จ่ายในการนำเศษเหลือจากอุตสาหกรรมมาใช้ใหม่
- ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ดำเนินการโดยบริษัทบริการนำร่อง
- ค่าใช้จ่ายเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ (นอกเหนือ จากธุรกิจโรงแรม)

กิจการตามข้างต้นสามารถนำค่าใช้จ่ายตามข้างต้นทั้งหมดไปขอเป็นเงินคืนเป็นระยะเวลา ๕ ปีนับจากวันแรกที่ประกอบกิจการ (ไม่เกิน ๑๑ ปีในกรณีส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว)

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๒๓}

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล

๑๑) มาตรการจูงใจบริการและคลังสินค้า (Warehousing and Servicing Incentives)^{๒๒๔}

บริษัทที่มีค่าใช้จ่ายจำนวนไม่น้อยกว่า ๒,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน ในการจัดตั้งหรือพัฒนาลังสินค้า หรือเพื่อบริการทางเทคนิค หรือบริการด้านวิศวกรรม (หรือบริการอื่นๆตามประกาศของทางราชการ) ให้แก่บุคคลที่ไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศบรูไน จะได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้เป็นระยะเวลาไม่เกิน ๑๑ ปีนับจากวันเริ่มประกอบกิจการ การขอขยายระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้สามารถขยายได้ไม่เกิน ๓ ปีต่อครั้ง แต่ไม่สามารถขยายได้เกิน ๒๐ ปีทั้งหมด^{๒๒๕}

^{๒๒๓} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๘๔ ระบุว่า

“(๑) Where for any year of assessment the investment allowance account of a company is in credit and the company has for that year of assessment any chargeable income —

(a) an amount of the chargeable income, not exceeding the credit in the investment allowance account, shall be exempt from tax and the investment allowance account shall be debited with such amount; and

(b) any remaining balance in the investment allowance account shall be carried forward to be used by the company in the first subsequent year of assessment when the company has chargeable income, and so on for subsequent year of assessment until the credit in the investment allowance account has been fully used.

(๒) Any amount of chargeable income of a company debited from the investment allowance account shall be exempt from tax.”

^{๒๒๔} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๑๒.

^{๒๒๕} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๘๕ ระบุว่า

“(๑) Any company intending to incur fixed capital expenditure of not less than \$๒ million for —

(a) the establishment or improvement of warehousing facilities wholly or mainly for the storage and distribution of manufacture goods to be sold and exported by the company, with or without processing or the provision of related services; or

(b) the purpose of providing technical or engineering services (or such other services as the Minister may, by notification in the *Gazette*, specify) wholly or mainly to persons not resident in Brunei Darussalam, may apply in the prescribed form to the Minister for approval as a warehousing company or a servicing company.

ระยะเวลาการได้สิทธิพิเศษทางภาษี^{๒๒๖}

จะเริ่มมีผลในวันทำการวันแรกและมีผลต่อไปไม่เกิน ๑๑ ปี และสามารถขยายเวลาได้ครั้งละไม่เกิน ๓ ปี แต่ไม่สามารถขยายได้เกิน ๒๐ ปี โดยรวม

๑๒) การลงทุนในบริษัทที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ (Investment in New Technology Companies)^{๒๒๗}

บริษัทใดที่จัดตั้งในบรูไน ซึ่งต้องการใช้เทคโนโลยีใหม่ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ กระบวนการดำเนินการ และการบริการ สามารถขออนุมัติจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องได้ ถ้าหากว่า^{๒๒๘}

- เป็นเทคโนโลยีที่จะส่งเสริมหรือสนับสนุนเศรษฐกิจหรือการพัฒนาเทคโนโลยีในบรูไน

(๒) Where the Minister considers it expedient in the public interest to do so, he may approve the application and issue a certificate to the company subject to such terms and conditions as he thinks fit.

(๓) Every certificate issued under this section shall specify —

(a) a date as the commencement day from which the company shall be entitled to tax relief under this Part; and

(b) the eligible goods or services for the purpose of tax relief under this Part.

(๔) The Minister may, in his discretion, upon the application of a warehousing company or a servicing company, amend its certificate by substituting for the commencement day specified therein such earlier or later date as he thinks fit and thereupon the provisions of this Part shall have effect as if the date so substituted were the commencement day in relation to that certificate.”

^{๒๒๖} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๙๐ ระบุว่า

“(๑) The tax relief period of a warehousing company or a servicing company shall commence on its commencement day and shall continue for such period, not exceeding ๑๑ years, as the Minister may, in his discretion, determine.

(๒) The Minister may, where he is satisfied that it is expedient in the public interest to do so and subject to such terms and conditions as he may impose, extend the tax relief period of any warehousing company or servicing company for such further period or periods, not exceeding ๓ years at any one time, as he may determine, except that the tax relief period of the warehousing company or servicing company shall not in the aggregate exceed ๒๐ years.”

^{๒๒๗} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๑๓.

^{๒๒๘} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๙๙ ระบุว่า

“(๑) Any company incorporated in Brunei Darussalam which is desirous of using in Brunei Darussalam a new technology in relation to a product, process or service may make an application in the prescribed form to the Minister to be approved as a technology company.

(๒) Where the Minister is satisfied that the technology, if introduced in Brunei Darussalam, would promote or enhance the economic or technological development in Brunei Darussalam, he may approve the company as a technology company and issue a certificate to that company subject to such conditions as he thinks fit.

(๓) Every certificate issued under this section shall specify a percentage, not exceeding ๓๐%, of such amount of the paid-up capital of the technology company as is held by any eligible holding company for the purpose of determining the deduction under section ๑๐๐.”

- บริษัทดังกล่าวมีพลเมืองบรูไน หรือคนต่างชาติที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในประเทศบรูไน ภายใต้กฎหมายคนเข้าเมืองถือพำนักอยู่ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐ ตลอดระยะเวลาของบริษัทเทคโนโลยีดังกล่าว

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๒๙}

- สามารถยกยอดค่าลดหย่อนไปใช้กับบริษัทโฮลดิ้งในปีถัดไปได้ ระหว่างช่วงเวลาที่ใช้เทคโนโลยีใหม่

๑๓) มาตรการจูงใจการลงทุนในต่างประเทศและธุรกิจร่วมทุน (Overseas Investment and Venture Capital Incentives)^{๒๓๐}

สิทธิพิเศษในการใช้การขาดทุนไปเป็นค่าใช้จ่ายในบริษัทโฮลดิ้ง จะให้แก่บริษัทที่เข้าเงื่อนไขดังต่อไปนี้^{๒๓๑}

- บริษัทจัดตั้งในประเทศบรูไน ที่ต้องการพัฒนาหรือใช้เทคโนโลยีใหม่ๆในการผลิต เพื่อเกิดประโยชน์ในการพัฒนาเทคโนโลยีและความรู้ใหม่ๆแก่ประเทศ หรือ
- บริษัทจัดตั้งในประเทศบรูไน ต้องการลงทุนในบริษัทต่างประเทศซึ่งกำลังพัฒนา หรือใช้เทคโนโลยีใหม่ๆในการพัฒนาธุรกิจ หรือนำเทคโนโลยีดังกล่าวกลับมายังประเทศบรูไน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจหรือพัฒนาเทคโนโลยีในประเทศบรูไน หรือ

^{๒๒๙} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๐๐ ระบุว่า

“(๑) Where a technology company has incurred an overall loss in respect of its relevant trade or business at the end of its qualifying period, it may, within ๖ years from that date, by notice in writing to the Collector elect for the overall loss (less any amount which has been deducted up to the date of the notice) and the amount of any unabsorbed capital allowances (less any amount which has been deducted up to the date of the notice) to be made available to an eligible holding company as a deduction against the statutory income of the eligible holding company.

(๒) The deduction to be made available to an eligible holding company under subsection (๑) shall be an amount to be ascertained by multiplying the overall loss (less any amount which has been deducted up to the date of the notice) or the unabsorbed capital allowances (less any amount which has been deducted up to the date of the notice), as the case may be, by the percentage of the paid-up capital of the technology company held by that eligible holding company throughout the whole of the qualifying period of the technology company.”

^{๒๓๐} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Part ๑๔.

^{๒๓๑} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๐๔ ระบุว่า

“(๑) Any company incorporated in Brunei Darussalam which is desirous of developing or using in Brunei Darussalam a new technology in relation to a product, process or service may make an application in the prescribed form to the Minister to be approved as a venture company.

(๒) Where the Minister is satisfied that the technology, if introduced in Brunei Darussalam, would promote or enhance the economic or technological development of Brunei Darussalam, he may approve the company as a venture company and issue a certificate to the company subject to such terms and conditions as he may impose.”

- บริษัทจัดตั้งในประเทศบรูไน ที่ต้องการลงทุนในบริษัทต่างประเทศเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ในการเจาะตลาดต่างประเทศต่อไป

มาตรการจูงใจการลงทุน^{๒๓๒}

- สามารถยกยอดการขาดทุนและค่าลดหย่อนไปใช้ในปีถัดไปได้

๓.๒.๒ กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

นอกจากพระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ แล้ว ยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในประเทศบรูไนอีก ดังต่อไปนี้^{๒๓๓}

๑) พระราชบัญญัติบริษัท (Companies Act) (บทที่ ๓๙)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัท โดยกล่าวถึงขั้นตอนในการจัดตั้งบริษัท และรายละเอียดอื่นๆ เช่น การออกหุ้นและหุ้นกู้ การเพิ่มและลดทุนจดทะเบียน คณะกรรมการบริษัท เป็นต้น

๒) พระราชบัญญัติใบอนุญาตนานาประเภท (Miscellaneous License Act) (บทที่ ๑๒๗)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้ใบอนุญาตการประกอบกิจการร้านค้า โดยมีรายละเอียดในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประเภทของร้านค้าที่ต้องขออนุญาต การยื่นคำขออนุญาต หน้าที่ในการดูแลร้านค้าให้สะอาดและถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

๓) พระราชกำหนดว่าด้วยการประสานงานทางอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๔๔ (Industrial Coordination Order ๒๐๐๑)

^{๒๓๒} Investment Incentive Order ๒๐๐๑, Section ๑๐๖ ระบุว่า

“(๑) Where any eligible holding company has incurred any loss arising from —

(a) the sale of shares held by it in a venture company; or

(b) the liquidation of a venture company,

the loss shall be allowed as a deduction against the statutory income of the company in accordance with subsection 2 of section 30 of the Income Tax Act as if the loss were incurred from a trade or business carried on by it.

(๒) Where any eligible holding company has incurred any loss arising from —

(a) the sale of shares held by it in a technology investment company or an overseas investment company; or

(b) the liquidation of a technology investment company or an overseas investment company, the loss shall be allowed as a deduction against its statutory income in accordance with subsection (2) of section 30 of the Income Tax Act as if the loss were incurred from a trade or business carried on by it.”

^{๒๓๓} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Jakarta: ASEAN Secretariat, February ๒๐๑๐, p.๖.

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลโรงงานอุตสาหกรรม เช่น การให้ใบอนุญาตโรงงาน การโอนใบอนุญาต การถอนใบอนุญาต เป็นต้น

๔) พระราชกำหนดว่าด้วยการสื่อสารโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ (Telecommunication Order ๒๐๐๑)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลการสื่อสารโทรคมนาคม เช่น การให้ใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคม การติดตั้งอุปกรณ์สื่อสารโทรคมนาคม การจัดทำเกณฑ์การปฏิบัติงานและมาตรฐาน (Code of practice and standard of performance) เป็นต้น

๕) พระราชบัญญัติการทำเหมืองปิโตรเลียม (Petroleum Mining Act)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการสำรวจและทำเหมืองปิโตรเลียม โดยมีรายละเอียดในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สิทธิในการทำเหมือง พื้นที่ที่ได้รับสิทธิทำเหมือง ความรับผิดชอบกรรมการในนิติบุคคลผู้รับสัมปทาน เป็นต้น

๖) พระราชกำหนดว่าด้วยสถาปนิก วิศวกรวิชาชีพ และผู้สำรวจรังวัด พ.ศ. ๒๕๔๑ (Architects Professional Engineers and Quantity Surveyors Order ๒๐๐๘)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสถาปนิก วิศวกรวิชาชีพ และผู้สำรวจรังวัด เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการสภาวิชาชีพ การขึ้นทะเบียนสถาปนิก วิศวกรวิชาชีพ และผู้สำรวจรังวัด การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาปนิกและวิศวกรวิชาชีพ เป็นต้น

๗) พระราชบัญญัติป่าไม้ (Forest Act) (บทที่ ๔๖)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลและสงวนรักษาป่าไม้ เช่น การให้ใบอนุญาตตัดไม้ การห้ามตัดไม้ การจัดตั้งกองทุนพัฒนาป่าไม้ การลงโทษผู้ลักลอบตัดไม้ เป็นต้น

๘) พระราชบัญญัติการประมง (Fisheries Act) (บทที่ ๖๑)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลการประมง เช่น การให้ใบอนุญาตการทำประมง การห้ามใช้สารพิษหรือระเบิดในการทำประมง การยึดปลาและอุปกรณ์ที่ใช้ในการประมงในกรณีที่กระทำความผิด การขายปลาที่ได้มาจากการยึด เป็นต้น

๙) พระราชบัญญัติจำกัดการประมง (Fisheries Limit Act) (บทที่ ๑๓๐)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดพื้นที่ในการทำประมง โดยต้องทำการประมงในพื้นที่ไม่เกิน ๒๐๐ ไมล์ทะเลจากชายฝั่ง

๑๐) ประมวลกฎหมายที่ดิน (Land Code) (บทที่ ๔๐)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน เช่น การจดทะเบียนที่ดิน เอกสารสิทธิที่ดิน การรังวัดที่ดิน การเช่าที่ดิน การรักษาลักเซต การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน การโอนสิทธิการเช่า สิทธิในการเข้าไปในที่ดินของเจ้าพนักงาน เป็นต้น

๑๑) พระราชบัญญัติอาคารชุด (Land Strata Act) (บทที่ ๑๘๙)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการถือครองกรรมสิทธิ์ในอาคารชุด (Strata) โดยมีรายละเอียดในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดทำแบบแปลนห้องชุด การจัดการทรัพย์สินส่วนกลาง (Common property) การจัดตั้งนิติบุคคลอาคารชุด เป็นต้น

๑๒) พระราชกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. ๒๕๕๗ (Free Trade Zone Order, ๒๐๑๔)

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษ และการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับสินค้าที่ผ่านเข้าออกเขตดังกล่าว เช่น การยกเว้นภาษีนำเข้า เป็นต้น

๓.๓ ขั้นตอนการเข้ามาลงทุนในประเทศบรูไน

๑) เงื่อนไขและระยะเวลาของขั้นตอนการลงทุน

ขั้นตอนในการเข้ามาลงทุนและจัดตั้งธุรกิจจะกล่าวไว้โดยละเอียดในบทที่ ๔ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับธุรกิจภายใน ภายใต้หัวข้อ ๔.๒ การจัดตั้งธุรกิจของคนต่างด้าวในบรูไน

ในขั้นแรก นักลงทุนที่ประสงค์จะลงทุนในประเทศบรูไนควรที่จะติดต่อคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแห่งประเทศบรูไน (Brunei Economic Development Board: BEDB) เพื่อรับทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับขั้นตอนการลงทุน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนตามประเภทของธุรกิจที่นักลงทุนประสงค์จะจัดตั้ง เนื่องจากหน่วยงาน BEDB ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นองค์กรอำนวยความสะดวกให้กับนักลงทุนในรูปแบบ One-Stop Information ซึ่งจะชี้ช่องทางให้แก่การลงทุนต่อไปในเรื่องขั้นตอน หน่วยงาน และระยะเวลาสำหรับการขอประกอบธุรกิจในบรูไน

โดยหลักแล้วการจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจในประเทศบรูไนสามารถทำได้สองรูปแบบ คือ การจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจแบบปกติ และการจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจที่เป็นโครงการการลงทุนภายใต้กระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (MIPR) การจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจแบบปกติเป็นการจดทะเบียนเพื่อประกอบกิจการค้าในประเทศบรูไน โดยอาจจะจัดตั้งเป็นรูปแบบบริษัท หรือสำนักงานสาขา ส่วนการจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจที่เป็นการลงทุนภายใต้กระทรวง MIPR เป็นโครงการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพื้นฐาน เช่น เกษตร ประมง และป่าไม้ รวมถึงอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรม

๓.๔ การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว

ประเทศบรูไน ไม่มีกฎหมายกำกับดูแลการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวโดยตรง แต่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งทำหน้าที่ในการกำกับธุรกิจที่จัดตั้งในประเทศบรูไน เช่น พระราชบัญญัติบริษัท พระราชบัญญัติในอนุญาต และคำสั่งของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ กฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศบรูไนอนุญาตให้คนต่างด้าวสามารถเข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศบรูไนโดยคนต่างด้าวถือหุ้นได้ทั้งหมดในบริษัท (ร้อยละ ๑๐๐) ในทุกสาขายกเว้นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น (อาทิเช่น การเกษตร และการประมง) และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารซึ่งกำหนดให้มีการถือหุ้นของคนบรูไน อย่างน้อยร้อยละ ๓๐ ของหุ้น

ทั้งหมดในบริษัทและมีเงื่อนไขต่อการเข้ามาประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวในประเทศบรูไน ในบางสาขาธุรกิจสำหรับธุรกิจอื่น เป็นไปตามการอนุญาตของรัฐบาล ขึ้นอยู่กับประเภทธุรกิจที่รัฐบาลสนับสนุน ซึ่งคนต่างชาติอาจได้รับอนุญาตให้ถือหุ้นทั้งหมด หรือเป็นส่วนน้อยของประเภทธุรกิจนั้น^{๒๓๔}

พระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ (Investment Incentive Order ๒๐๐๑) ไม่ได้กำหนดนิยาม “คนต่างด้าว” แต่กำหนดเรื่องสัดส่วนการถือหุ้นของคนต่างด้าว ไม่ว่าจะเป็นสัดส่วนการถือหุ้นได้ทั้งหมด การถือหุ้นส่วนใหญ่ และการถือหุ้นส่วนน้อย ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของธุรกิจและสถานการณ์^{๒๓๕}

ทั้งนี้ ผู้ประกอบการต่างชาติสามารถถือครองหุ้นได้ร้อยละ ๑๐๐ ในบางประเภทธุรกิจ เช่น อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง หรืออุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก (export-oriented) ยกเว้นกรณีธุรกิจต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นมากหรือเกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารของประเทศบรูไน ผู้ประกอบการต่างชาติไม่สามารถถือครองหุ้นได้ร้อยละ ๑๐๐

สำหรับวิธีการขออนุญาตประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวนั้น สามารถยื่นขออนุญาตต่อส่วนงานจดทะเบียนของสำนักงานอัยการสูงสุด (Registries' Division, The Attorney General's Chambers) กรณีธุรกิจที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสาธารณะ เช่น ธุรกิจธนาคาร บริษัททางการเงิน บริษัทประกันภัย บริษัทตัวแทนการท่องเที่ยว และกิจการให้กู้ยืม ต้องได้รับใบอนุญาตพิเศษจากรัฐบาลก่อนเริ่มประกอบกิจการ

^{๒๓๔} ข้อมูลการจัดตั้งธุรกิจและการประกอบธุรกิจในฐานะคนต่างชาติของอาเซียน, กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, ๒๕๕๖, p. ๑๙

^{๒๓๕} ข้อมูลการจัดตั้งธุรกิจและการประกอบธุรกิจในฐานะคนต่างชาติของอาเซียน, กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, ๒๕๕๖, p. ๑๙

ตารางที่ ๒๑: เงื่อนไขการประกอบธุรกิจบริการบางสาขาในประเทศบรูไน

สาขาธุรกิจบริการ	เงื่อนไขการให้บริการในประเทศบรูไน		
	เงื่อนไขการขอใบอนุญาต	ข้อจำกัดอื่นๆ	สัดส่วนการถือหุ้นต่างด้าว
การจัดจำหน่าย (Distribution)	ธุรกิจขายปลีก: ขอใบอนุญาต “Rapaian” จากองค์กรท้องถิ่น	- ราคาสินค้ามีการควบคุมจากรัฐ ในสินค้าเช่น ข้าว น้ำตาล ขนมปิ้ง นมสำหรับเด็กแรกเกิด ชา กาแฟ รถยนต์ และบุหรื - ราคาน้ำมันได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๑ - รัฐบาลมีโควตากำหนดการขายข้าวในร้านค้าปลีก	ไม่เกินร้อยละ ๓๐: เฉพาะบริการบรรจุก๊าซ
การศึกษา (Education)	- ต้องได้รับใบอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยใบอนุญาตอาจารย์ ฯลฯ	- การจัดตั้งสาขา: ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ - สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเอกชนจะต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ และจดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัด - กระทรวงศึกษาธิการอาจกำหนดเงื่อนไขอื่นๆต่อการดำเนินกิจการอาทิเช่น การสอนปรัชญาอิสลาม ในหลักสูตรอุดมศึกษา ฯลฯ - พนักงานต่างด้าวในบริษัทจะต้องมีจำนวนไม่เกินร้อยละ ๑๐ ของพนักงานทั้งหมด	ไม่เกินร้อยละ ๔๙ (นักลงทุนอาเซียน) สำหรับกิจการ: - โรงเรียนประถม - โรงเรียนมัธยม - สถาบันการศึกษาเอกชนระยะสั้น (หลักสูตรไม่เกิน ๓ เดือน) - สถาบันการศึกษาวิชาชีพ - สถาบันภาษาต่างประเทศ

สาขาธุรกิจบริการ	เงื่อนไขการให้บริการในประเทศบรูไน		
	เงื่อนไขการขอใบอนุญาต	ข้อจำกัดอื่นๆ	สัดส่วนการถือหุ้นต่างดาว
การเงิน (Financial)	ต้องได้รับใบอนุญาตจากกระทรวงการคลัง	- ธุรกิจธนาคาร: ทุนจดทะเบียนขั้นต่ำมากกว่าหรือเท่ากับ ๑๐๐ ล้านเหรียญบรูไน และมี Cash adequacy rate อย่างน้อยร้อยละ ๑๐ และมีดุลบัญชีเงินสดไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๖ ของเงินทุนจดทะเบียน - ธุรกิจประกันภัย: ทุนจดทะเบียนไม่ต่ำกว่า ๘ ล้านเหรียญบรูไน	- ธุรกิจธนาคาร: ขึ้นอยู่กับการอนุมัติของรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง - ไม่เกินร้อยละ ๕๐: ธนาคารอิสลาม - ไม่เกินร้อยละ ๕๑: ธุรกิจประกันภัย
เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT)	ต้องได้รับใบอนุญาตจากกระทรวงการสื่อสาร โดยแบ่งใบอนุญาตตามนี้ - ใบอนุญาตกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ (Broadcasting license) - ใบอนุญาตอุปกรณ์กระจายเสียง (Broadcasting apparatus license) - ใบอนุญาตนำเข้าและส่งออกอุปกรณ์ (Dealer license) - ใบอนุญาตประกอบกิจการ (Operating license) - ใบอนุญาตให้บริการเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์	- ทุกกิจการในสาขานี้จะมีเงื่อนไขเนื้อหา (Content) ที่ให้บริการ - กระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ (Broadcasting): กรรมการผู้จัดการบริษัทต้องเป็นคนบรูไน และกรรมการบริษัทเกินกว่ากึ่งหนึ่งต้องเป็นคนบรูไน	- ไม่เกินร้อยละ ๔๙: กระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ (Broadcasting)

สาขาธุรกิจบริการ	เงื่อนไขการให้บริการในประเทศบรูไน		
	เงื่อนไขการขอใบอนุญาต	ข้อจำกัดอื่นๆ	สัดส่วนการถือหุ้นต่างด้าว
	(Computer-related services)		
เหมืองแร่ และพลังงาน (Mining and Energy)	- พลังงานเป็นธุรกิจที่กำกับดูแลโดยรัฐบาล - ธุรกิจน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ถูกดูแลโดยบริษัท Brunei National Petroleum Company (PNB) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจที่มีอำนาจในการตกลงสัญญาแบ่งปันธุรกิจน้ำมันกับนักลงทุนต่างชาติได้ (Petroleum Sharing Agreement: PSA) โดยสัญญา PSA มีระยะเวลา ๓๐ ปี	- สัญญา PSA กำหนดให้ในระยะเวลา ๓๐ ปีในสัญญาประกอบไปด้วยช่วงแสวงหาน้ำมัน (Exploration) ซึ่งสามารถกำหนดช่วงเวลาได้ไม่เกิน ๓ ครั้ง และรวมทั้งหมดไม่เกินระยะเวลา ๖ ปี และช่วงการดำเนินการ (Operation) ซึ่งจะมีระยะเวลาไม่เกิน ๒๒ ปี	- เป็นไปตามสัญญา PSA กำหนด
วิชาชีพ (Professional)	- ธุรกิจวิชาชีพจะต้องลงทะเบียนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ - การตั้งสำนักงานกฎหมาย (Law Firm) จะได้รับการอนุญาตเป็นรายกรณี	- นักบัญชีจะต้องเป็นคนชาติบรูไน - สำนักงานบัญชีจัดตั้งได้เฉพาะรูปแบบธุรกิจที่มีเจ้าของรายเดียว และห้างหุ้นส่วน - สถาปนิกชาวบรูไนที่ถือใบอนุญาตเท่านั้นที่สามารถยื่นแผนสถาปนิกได้ (Architectural Plan) - วิศวกรบรูไนที่ถือใบอนุญาตเท่านั้นที่สามารถยื่นแผนวิศวกรรมได้ (Engineering Plan)	- ไม่เกินร้อยละ ๕๐ (สำหรับนักลงทุนอาเซียนเท่านั้น): สาขาสถาปนิก และบัญชี - ไม่เกินร้อยละ ๕๕: สาขาวิศวกรรมที่ทำสัญญา Turn Key ในสาธารณูปโภคด้านขนส่ง การประปา สาธารณสุข การก่อสร้าง

สาขาธุรกิจบริการ	เงื่อนไขการให้บริการในประเทศบรูไน		
	เงื่อนไขการขอใบอนุญาต	ข้อจำกัดอื่นๆ	สัดส่วนการถือหุ้นต่างด้าว
		- นักบัญชีหุ้นส่วน (Partners) ในบริษัทต้องมีจำนวนไม่เกิน ๒๐ คน	- ไม่เกินร้อยละ ๕๐: สาขาการวางผังเมือง
โทรคมนาคม (Telecommunications)	ต้องได้รับใบอนุญาตจาก The Authority for Info-Communications Technology Industry (AITI) โดยแบ่งใบอนุญาตตามประเภท ดังนี้ - ใบอนุญาตนำเข้าและส่งออกอุปกรณ์ (Dealer license) - ใบอนุญาตประกอบกิจการ (Operating license) - ใบอนุญาตเชื่อมต่ออุปกรณ์โทรคมนาคม (Telecommunications Equipment)	- ต้องเป็นกิจการร่วมทุน (Joint Venture) ที่มีการจดทะเบียนในประเทศบรูไน ตามกฎหมายบรูไน - AITI มีอำนาจในการกำกับดูแลการให้บริการของกิจการโทรคมนาคมโดยกำหนดเงื่อนไข เช่นในเรื่องราคา	- ไม่เกินร้อยละ ๕๐ และห้ามนักลงทุนต่างชาติมีอำนาจควบคุมบริษัท
การขนส่ง และโลจิสติกส์ (Transportation and Logistics)	- ธุรกิจการบิน ธุรกิจการขนส่งทางทะเล: ไม่อนุญาตให้นักลงทุนต่างชาติขอใบอนุญาตได้	- ชาวบรูไน หรือบุคคลที่มีถิ่นถาวรในประเทศบรูไน หรือบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศบรูไนเท่านั้นที่สามารถเป็นเจ้าของเรือ - บริษัทเรือต่างชาติจะต้องแต่งตั้งบริษัทตัวแทนการเดินเรือบรูไน ให้เป็นตัวแทนในการเดินเรือ	- ไม่เกินร้อยละ ๘๐ (สำหรับนักลงทุนอาเซียน): สาขาการเช่าเครื่องบิน การซ่อมบำรุงเครื่องบิน และระบบการจองผ่านคอมพิวเตอร์

สาขาธุรกิจบริการ	เงื่อนไขการให้บริการในประเทศบรูไน		
	เงื่อนไขการขอใบอนุญาต	ข้อจำกัดอื่นๆ	สัดส่วนการถือหุ้นต่างด้าว
			- ไม่เกินร้อยละ ๔๙ (นักลงทุนอาเซียน): สาขาการขนส่งผู้โดยสารทางทะเล การขนส่งโดยเรือ (ยกเว้นการขนส่งสินค้าที่เกี่ยวข้องกับพลังงาน) บริษัทตัวแทนการขนส่ง บริการบรรทุกสินค้าทางทะเล (Maritime Cargo Services) บริการโกดังและคลังเก็บสินค้า และบริการรับจัดการขนส่งทางทะเล (Maritime Freight Forwarder) - ไม่เกินร้อยละ ๔๙ (นักลงทุนอาเซียน): สาขาการขนส่งผู้โดยสารทางรถไฟ และบริการลากจูงและบำรุงรักษาอุปกรณ์รถไฟ

๓.๕ การคุ้มครองการลงทุน

๑) การคุ้มครองการลงทุนภายใต้ความตกลงว่าด้วยการลงทุนอาเซียน (ACIA)

เนื่องจากประเทศบรูไนเป็นภาคีความตกลง ACIA ซึ่งจะส่งผลให้บรูไนจำเป็นต้องผูกพันตามพันธกรณีของความตกลง ACIA ในการให้สิทธิประโยชน์ในการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนแก่นักลงทุนที่มาจากประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

(๑) การเปิดเสรีการลงทุน (Liberalization)

ประเทศบรูไน จะต้องเปิดเสรีการลงทุนในสาขาการเกษตร การประมง การป่าไม้ อุตสาหกรรมการผลิต การทำเหมืองแร่และเหมืองหิน รวมทั้งการบริการที่เกี่ยวข้องกับสาขาดังกล่าว และสาขาอื่นใดที่สมาชิกตกลงกัน ซึ่งหมายความว่านักลงทุนในกลุ่มประเทศอาเซียนมีโอกาที่จะลงทุนในสาขาการลงทุนที่เปิดเสรีและขยายตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์และบริการในรัฐสมาชิกอาเซียน^{๒๓๖}

โดยบรูไน ต้องให้การปฏิบัติแก่นักลงทุนต่างชาติที่จะเข้ามาลงทุนในรัฐสมาชิกเช่นเดียวกับนักลงทุนภายในประเทศ อย่างไรก็ตาม อาเซียนได้ตระหนักถึงระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันของรัฐสมาชิก ดังนั้นการเปิดเสรีนี้ไม่ได้หมายความว่ารัฐสมาชิกต้องเปิดเสรีทุกกิจการ แต่สามารถที่จะสงวนกิจการบางกิจการที่ยังไม่พร้อมเปิดเสรีที่จะให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนได้ โดยระบุไว้ในข้อสงวน (Reservation List) โดยประเทศต่างๆสามารถทยอยเปิดเสรีในสาขาต่างๆได้ตามความสมัครใจ เมื่อมีความพร้อมในสาขานั้นๆ ไปจนกระทั่งถึงปี ๒๕๕๘^{๒๓๗}

(๒) การให้ความคุ้มครองการลงทุน (Protection)

ประเทศบรูไน จะต้องให้ความคุ้มครองการลงทุนในสาขาการเกษตร การประมง การป่าไม้ อุตสาหกรรมการผลิต การทำเหมืองแร่และเหมืองหิน รวมทั้งการบริการที่เกี่ยวข้องกับสาขาดังกล่าว^{๒๓๘} โดยจะต้องปฏิบัติต่อนักลงทุนอย่างเป็นธรรม เท่าเทียมและปลอดภัย รวมทั้งให้ความคุ้มครองชดเชยค่าเสียหายกรณียึดทรัพย์ เว้นคืน หรือเกิดเหตุการณ์ไม่สงบอันเป็นผลจากการสู้รบด้วยอาวุธการจลาจลของพลเมือง หรือภาวะฉุกเฉิน รวมทั้งให้ความคุ้มครองให้นักลงทุนให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนได้โดยเสรี และความโปร่งใสใน

^{๒๓๖} ASEAN Comprehensive Investment Agreement: A Guidebook for Business & Investors, p. ๗, available at [http://www.asean.org/images/2013/news/ACIA/ACIA%20Guidebook2012%20\(14.3.13\).pdf](http://www.asean.org/images/2013/news/ACIA/ACIA%20Guidebook2012%20(14.3.13).pdf).

^{๒๓๗} สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ความตกลงด้านการลงทุนของอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement-ACIA), เข้าถึงได้ที่ http://www.boi.go.th/upload/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%B4%E0%B8%94%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B%E0%B8%99%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%95%E0%B9%89%20ACIA%20%28revised%29_52346.pdf.

^{๒๓๘} ASEAN Comprehensive Investment Agreement: A Guidebook for Business & Investors, p. ๘, available at, [http://www.asean.org/images/2013/news/ACIA/ACIA%20Guidebook2012%20\(14.3.13\).pdf](http://www.asean.org/images/2013/news/ACIA/ACIA%20Guidebook2012%20(14.3.13).pdf).

กระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับนักลงทุนต่างชาติ โดยนักลงทุนสามารถฟ้องรัฐภายใต้กระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศได้ถ้าหากรัฐทำผิดพันธกรณีและก่อให้เกิดความเสียหายแก่การลงทุน

(๓) การส่งเสริมการลงทุน (Promotion)

เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการเป็นศูนย์กลางการลงทุน ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องร่วมกันทำให้อาเซียนเป็นที่รู้จักในฐานะเขตการลงทุนที่เป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อดึงดูดนักลงทุนต่างชาติให้เข้ามาลงทุนในอาเซียนมากขึ้น โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น ให้การสนับสนุนนักลงทุนทั้งรายใหญ่และรายย่อยในอาเซียน ขยายความร่วมมือและเครือข่ายทางด้านอุตสาหกรรม และเชื่อมโยงอุตสาหกรรมระหว่างผู้ประกอบการของอาเซียน ตลอดจนจัดสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้ความรู้เกี่ยวกับโอกาสในการลงทุน กฎ ระเบียบ ที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในประเทศอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ

(๔) การอำนวยความสะดวกด้านการลงทุน (Facilitation)

ประเทศบรูไน จะต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่จำเป็นแก่การลงทุน ได้แก่ การปรับปรุงกระบวนการและขั้นตอนในการยื่นคำขอและการให้ความเห็นชอบในการลงทุนให้มีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น ส่งเสริมและพัฒนาการสร้างฐานข้อมูล เพื่อเผยแพร่ข้อมูลการลงทุน และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน เพื่อเป็นข้อมูลให้กับนักลงทุนที่จะเข้ามาลงทุนในอาเซียน^{๒๓๙} จัดตั้งศูนย์ One-Stop เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลงทุน และจัดประชุมกับภาคเอกชนในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน พร้อมทั้งให้คำแนะนำแก่นักลงทุนเกี่ยวกับการลงทุนในประเทศให้แก่ลงทุนของประเทศสมาชิกทั้ง ๑๐ ประเทศ^{๒๔๐}

๒) การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Foreign Exchange Regime)^{๒๔๑}

เงินเหรียญบรูไน สามารถแลกเปลี่ยนเงินสกุลอื่นได้ รัฐบาลไม่ควบคุม หรือจำกัดเงินสกุลที่ใช้หรือชำระในการกู้หรือการเช่า อัตราแลกเปลี่ยนขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานในตลาดเงินตราต่างประเทศ

^{๒๓๙} สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, ข้อตกลงอาเซียน, เข้าถึงได้ที่ iiu.oie.go.th.

^{๒๔๐} สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ความตกลงด้านการลงทุนของอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement-ACIA), เข้าถึงได้ที่, http://www.boi.go.th/upload/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%B4%00%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%95%E0%B9%89%20ACIA%20%28revised%29_52346.pdf.

^{๒๔๑} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Jakarta: ASEAN Secretariat, February ๒๐๑๐, p.๑๐

๓) การเวนคืนและการชดเชย (Expropriation and Compensation)^{๒๔๒}

กฎหมาย ระเบียบ และนโยบายเกี่ยวกับการเวนคืนและการชดเชยเป็นไปตามความตกลงว่าด้วยการส่งเสริมและการคุ้มครองการลงทุนอาเซียน พ.ศ. ๒๕๓๐ ทั้งนี้ข้อกำหนดสำหรับการเวนคืนและการชดเชยจะรวมในความตกลงเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน ที่ผ่านมายังไม่มีกรณีการเวนคืนและการชดเชยของการลงทุนต่างประเทศในประเทศบรูไน

๔) สนธิสัญญาส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนทวิภาคี (Bilateral Investment Treaties: BITs)^{๒๔๓}

สนธิสัญญาส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนทวิภาคี (BITs) เป็นข้อตกลงที่ทำขึ้นระหว่างประเทศสองประเทศที่เจรจาขึ้นเพื่อตกลงให้สิทธิประโยชน์ในการลงทุนระหว่างกันในเรื่องต่างๆ อาทิเช่น การปฏิบัติที่ดีต่อนักลงทุนของชาติคู่ภาคี การประกันให้การเวนคืนกิจการลงทุนต่างด้าวเป็นไปโดยยุติธรรมและมีการจ่ายค่าชดเชย (Compensation) ที่เหมาะสม การประกันการโอนรายได้จากการลงทุนกลับไปประเทศคู่ภาคี และการมีระบบการระงับข้อพิพาทที่เอื้อต่อนักลงทุนจากประเทศคู่ภาคี เป็นต้น ประเทศบรูไนได้มีการลงนามสนธิสัญญาส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนทวิภาคีกับประเทศต่างๆ ดังนี้

- เยอรมนี
- โอมาน
- สาธารณรัฐเกาหลี
- สาธารณรัฐประชาชนจีน
- ยูเครน
- บาห์เรน
- อินเดีย
- คูเวต

๕) สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Rights)^{๒๔๔}

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศบรูไน มีดังนี้

- International Law (บทที่ ๗๒ กฎหมายของบรูไน พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๖๓)
- Trade Mark Act (บทที่ ๙๘ กฎหมายของบรูไน พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๕๓)
- Emergency (Industrial Designs) Order พ.ศ. ๒๕๕๒ และ Industrial Design Rules พ.ศ. ๒๕๕๓

^{๒๔๒} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Jakarta: ASEAN Secretariat, February ๒๐๑๐, p.๑๐

^{๒๔๓} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Jakarta: ASEAN Secretariat, February ๒๐๑๐, p.๑๐

^{๒๔๔} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Jakarta: ASEAN Secretariat, February ๒๐๑๐, p.๑๐-๑๑

- อนุสัญญากรุงเบิร์นว่าด้วยความคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Work) ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๙
- สมาชิกองค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (WIPO) ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ องค์การการค้าโลก (WTO) (ปี ๒๕๓๘) ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวพันกับการค้า (TRIPS) (ปี ๒๕๓๘)

๖) การระงับข้อพิพาท^{๒๔๔}

ประเทศบรูไน มีกฎหมาย Arbitration Order (๒๐๐๙) เป็นกฎหมายกำกับดูแลกระบวนการอนุญาโตตุลาการภายในประเทศ ส่วนกฎหมาย International Arbitration Order (๒๐๐๙) เป็นกฎหมายที่กำกับดูแลการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ

กฎหมายทั้งสองฉบับรับหลักการมาจากกฎหมายแม่แบบอันซีทรีล (UNCITRAL Model Law) ซึ่งส่งผลให้ประเทศบรูไนยอมรับมาตรฐานกลางในการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ โดยศาลภายในของบรูไนจะต้องยอมรับคำชี้ขาดจากอนุญาโตตุลาการที่เลือกโดยความตกลงใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายให้มีผลบังคับในระบบกฎหมายของบรูไนเอง โดยในเรื่องนี้ประเทศบรูไน ได้เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับนับถือและการใช้บังคับคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการต่างประเทศฉบับนครนิวยอร์ก (อนุสัญญานครนิวยอร์ก) (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, The New York Convention) และอนุสัญญาการระงับข้อพิพาทการลงทุนระหว่างรัฐกับคนชาติของรัฐอื่น (Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States ๑๙๖๕: ICSID Convention) ซึ่งการเป็นภาคีของอนุสัญญาทั้งสองฉบับได้สร้างความเชื่อมั่นแก่นักลงทุนต่างชาติว่าประเทศบรูไนได้ยอมรับมาตรฐานสากลที่อนุญาตให้คำชี้ขาดจากอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศมีผลบังคับใช้ในประเทศบรูไน ด้วย

๓.๖ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนของคนต่างด้าว

๑) กระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (Ministry of Industry and Primary Resources: MIPR)

มีหน้าที่รับผิดชอบการอนุมัติโครงการการลงทุน โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพื้นฐาน เช่น เกษตร ประมง และป่าไม้ รวมทั้งรับผิดชอบการให้สิทธิภายใต้พระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ นอกจากนี้ MIPR โดยกรรมการด้านเทคนิคและดำเนินโครงการ (Project Implementation and Technical Committee) สามารถพิจารณาสถานภาพเป็นอุตสาหกรรมนำร่อง MIPR โดย Brunei Industrial Development Authority (BINA) ได้จัดตั้งเขตอุตสาหกรรม (Industrial Site) จำนวน ๙ แห่ง มีพื้นที่ ๕๖๘ เฮกตาร์ และ Industrial Complex ๓ แห่ง สำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

^{๒๔๔} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Jakarta: ASEAN Secretariat, February ๒๐๑๐, p.๑๑

๒) Brunei Economic Development Board (BEDB)

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแห่งประเทศบรูไน (BEDB) เป็นองค์กรที่จัดตั้งโดย The Brunei Economic Development Board Act (Cap ๑๐๔) จัดตั้งโดยสูลต่านของบรูไน เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๔ เพื่อเป็นองค์กรในการนำการพัฒนาทางเศรษฐกิจของบรูไน โดยมีหน้าที่เป็นหน่วยงานแรกในการดึงดูด รักษา และเพิ่มมูลค่าการลงทุนจากในประเทศและต่างประเทศ พร้อมทั้งเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เป็นประโยชน์สูงสุด โดยกำหนดนโยบายกฎหมาย ระบบการสถาบัน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาการส่งเสริมการลงทุน

๓) สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (The Registry of Companies and Business Names: ROCBN)

สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๕๙ ภายใต้สำนักงานอัยการสูงสุด (The Attorney General's Chamber Office) ภายหลังได้มีการย้ายสำนักงานฯ เข้ามาอยู่ภายใต้กระทรวงการคลัง (Ministry of Finance) เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. ๒๐๑๒ และได้ดำเนินการอยู่ภายใต้กระทรวงการคลังจนถึงปัจจุบัน^{๒๔๖} หน้าที่หลักของสำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) คือการจดทะเบียนธุรกิจเพื่อจัดตั้งบริษัทในบรูไน

๓.๗ บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการลงทุนของคนต่างด้าว

ประเทศบรูไนมีหลักเกณฑ์ที่ดีตามพระราชกำหนดการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ (Investment Incentive Order ๒๐๐๑) ในการจูงใจให้คนต่างด้าวเข้ามาลงทุนในประเทศ โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้แบ่งประเภทของอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนไว้อย่างชัดเจน และให้สิทธิประโยชน์เพื่อส่งเสริมการลงทุนที่หลากหลาย ซึ่งส่วนมากเป็นการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี เช่น การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล ยกเว้นภาษีนำเข้าอุปกรณ์ เครื่องมือ ส่วนประกอบ หรือโครงสร้างอาคาร ยกเว้นภาษีนำเข้าสำหรับวัตถุดิบที่ไม่สามารถหาได้ในประเทศบรูไน สามารถยกยอดการขาดทุนและค่าลดหย่อนไปใช้ในปีถัดไปได้ เป็นต้น นอกจากนี้ประเทศบรูไนยังมีหลักเกณฑ์อื่นๆ ที่คุ้มครองการลงทุน เช่น เงินเหรียญบรูไนสามารถแลกเปลี่ยนเงินสกุลอื่นได้โดยรัฐบาลไม่ควบคุม ข้อกำหนดสำหรับการเวนคืนและการชดเชยถูกรวมในความตกลงเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน เป็นต้น

ภายใต้หลักเกณฑ์การส่งเสริมการลงทุนดังกล่าวที่ให้สิทธิประโยชน์อันหลากหลาย ผู้ประกอบการไทยมีโอกาสดีในการเข้ามาลงทุนในประเทศบรูไน โดยควรพิจารณาทั้งประเภทของอุตสาหกรรมที่ต้องการเข้ามาลงทุน และสิทธิประโยชน์ทางภาษี เช่น หากต้องการลงทุนในธุรกิจเกี่ยวกับบริการด้านคอมพิวเตอร์ ก็

^{๒๔๖} The Government of Brunei, Ministry of Finance, the Registry of Companies and Business Names, <http://www.mof.gov.bn/index.php/divisions/registry-of-companies-and-business-names>, accessed ๑๕ April ๒๐๑๕.

อาจขอรับการส่งเสริมการลงทุนสำหรับอุตสาหกรรมบริษัทด้านการบริการนำร่อง (Pioneer Service Company) ซึ่งทำให้ได้สิทธิประโยชน์ในการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นระยะเวลา ๘ ปี และสามารถยกยอดการขาดทุนและค่าลดหย่อนไปใช้ในปีถัดไปได้

บทที่ ๔

กฎหมายคนเข้าเมืองของประเทศบรูไน

๔.๑ บทนำ

การเข้ามาในประเทศบรูไนจากประเทศไทยส่วนมากเป็นการเข้าประเทศเนื่องจากการจ้างงาน ทั้งนี้ประเทศบรูไนมีนโยบายเกี่ยวกับเรื่องแรงงานค่อนข้างยืดหยุ่น ทั้งนี้เนื่องจากมีจำนวนแรงงานในประเทศค่อนข้างน้อยจึงมีการอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานที่มาจากต่างประเทศ โดยมีสัดส่วนแรงงานต่างชาติในบรูไนสูงถึงหนึ่งในสามของ แรงงานภายในประเทศบรูไนทั้งหมดโดยจะพบมากในสาขาที่ขาดแคลน แรงงานต่างประเศนั้นจะต้องมีใบอนุญาตซึ่งมีอายุครั้งละ ๒ ปี โดยในครั้งแรกต้องยื่นผ่านกรมแรงงานเพื่อขอใบอนุญาตทำงาน และจะต้องมีการวางหลักประกันเป็นเงินสดหรือหนังสือค้ำประกันจากธนาคารจำนวนเท่ากับราคาค่าบัตรโดยสารเครื่องบินเพื่อเดินทางกลับประเทศของแรงงานนั้นๆ เมื่อได้รับความเห็นชอบของกรมแรงงานแล้ว กรมตรวจคนเข้าเมืองจะอนุญาตให้แรงงานต่างชาติรายนั้นๆ เดินทางเข้าประเทศบรูไนได้ แต่จะต้องต้องมีการจัดตั้งหรือจดทะเบียนบริษัทที่ว่าจ้างแรงงานต่างชาตินั้นก่อน นอกจากนี้ยังมีวีซ่าประเภทต่างๆ ซึ่งมีลักษณะตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางเข้ามาในประเทศบรูไน การมีถิ่นที่อยู่ถาวรในบรูไนนั้น จำต้องมีการยื่นขออนุญาตโดยมีคุณสมบัติและเอกสารแนบตามที่ Immigration Act กำหนด

๔.๒ สรุปสาระสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนเข้าเมือง

- Immigration Act (Chapter ๑๓) ๑๙๕๘ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ การแต่งตั้งเจ้าพนักงานและการกำหนดอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับบทบัญญัติตามกฎหมายนี้ ข้อกำหนดกฎเกณฑ์การเข้าเมือง ข้อจำกัดในการเข้าเมือง การอนุญาตให้เข้าเมืองและวีซ่า ข้อปฏิบัติในการเข้าเมืองและการออกนอกเมือง เหตุแห่งการให้ออกจากประเทศ
- Immigration Regulations ๑๙๕๘ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับแบบฟอร์มที่ใช้เพื่อให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ตามที่ Immigration Act กำหนด เช่น การขออนุญาตเดินทางเข้าประเทศ การขออนุญาตเดินทางเข้ามาอีกครั้ง (Re-Entry Permit) วีซ่าท่องเที่ยว (Visit Pass) วีซ่านักเรียน (Student Pass) วีซ่าพิเศษ (Special Pass) การขออนุญาตเพื่อเข้ามาทำงาน (Covenant by Employer) ฟอร์มแสดงรายชื่อลูกเรือ (Crew List)
- Passport Act (Chapter ๑๔๖) ๑๙๘๓ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ การออกหนังสือเดินทาง ระยะเวลาเดินทางเข้าประเทศ การยกเลิกการอนุญาตให้เดินทางเข้าประเทศ ค่าธรรมเนียมเรียกเก็บจากเจ้าของและผู้เดินทาง อำนาจในการจับกุมของเจ้าพนักงาน บทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดตามกฎหมายนี้ อำนาจในการออกหนังสือเดินทาง การต่ออายุหนังสือเดินทาง การยกเลิกหนังสือเดินทาง ข้อกำหนดเกี่ยวกับวีซ่า บทบัญญัติเกี่ยวกับความผิด ค่าธรรมเนียม

- Passport Regulation ๑๙๘๓ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ สถานะการมีสัญชาติบรูไน การขึ้นทะเบียนผู้เยาว์ อำนาจของศาลด้านเกี่ยวกับกฎเกณฑ์การให้หรือเพิกถอนสัญชาติ
- Nationality Act (Chapter ๑๕) ๑๙๖๒ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ ใบรับรองสัญชาติ การขออนุญาตถือสัญชาติบรูไนของชาย หญิง และผู้เยาว์ การจดทะเบียนผู้มีสัญชาติบรูไนที่เกิดภายนอกประเทศ การสูญเสียสัญชาติบรูไน
- National Registration Act (Chapter ๑๙) ๑๙๖๕ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามกฎหมายนี้ อำนาจของเจ้าพนักงาน การดำเนินการขึ้นทะเบียน การออกบัตรประจำตัวประชาชน การยกเลิกการจดทะเบียน การระงับการพิสูจน์ถึงความถูกต้องของเอกสารประกอบการขึ้นทะเบียน หน้าที่ในการถือหนังสือเดินทาง

๔.๓ การเข้าประเทศบรูไน

๔.๓.๑ บุคคลซึ่งมีลักษณะต้องห้ามมิให้เดินทางเข้าประเทศ

บุคคลซึ่งเจ้าหน้าที่มีความเห็นว่าไม่ได้มีสัญชาติบรูไนและมีลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้^{๒๔๗}

- ๑) บุคคลซึ่งไม่สามารถแสดงได้ว่ามีเงินสนับสนุนตัวเองหรือผู้ติดตาม หรือยังคงรอการจ้างงาน หรือมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ยากไร้
- ๒) บุคคลซึ่งวิกลจริตหรือป่วยทางจิต
- ๓) บุคคลที่ปฏิเสธส่งผลการตรวจร่างกายในกรณีที่อยู่ในข่ายที่จะต้องได้รับการตรวจร่างกายเป็นพิเศษ
- ๔) บุคคลที่ผลการตรวจร่างกายแล้วพบว่าเป็นโรคติดต่ออันตราย
- ๕) บุคคลที่ถูกพิพากษาจำคุกตามกฎหมายของประเทศใดก็ตาม
- ๖) บุคคลที่ไม่ได้รับการอภัยโทษ
- ๗) บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและเจ้าพนักงานพิจารณาห้ามไม่ให้เข้าประเทศ
- ๘) ผู้ที่ให้บริการทางเพศ
- ๙) ผู้ที่นำเข้ามาหรือพยายามที่จะนำเข้ามาซึ่งผู้หญิงหรือเด็กหญิงเพื่อให้บริการทางเพศ
- ๑๐) คนเร่ร่อนหรือขอทาน
- ๑๑) บุคคลที่ในขณะที่เข้าประเทศบรูไนนั้นถือเป็นผู้ที่ตามกฎหมายฉบับนี้หรือมีกฎหมายอื่นบัญญัติว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมายนั้น

^{๒๔๗} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๙ (๑) ระบุว่า “The Minister of Home Affairs with the approval of His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan may, by order –

(a) Where he deems it expedient so to do in the interests of public security or by reason of any economic, industrial, social, educational or other conditions in Brunei Darussalam -...”

๑๒) บุคคลที่อาจเชื่อได้ว่าจะเป็นภัยต่อรัฐบาลบรูไนหรือ รัฐบาลของประเทศในเครือจักรภพ

๑๓) บุคคลที่เป็นสมาชิกหรือเป็นเครือข่ายกับองค์กรที่สอนหรือสนับสนุนให้กระทำการอันผิดกฎหมาย

๑๔) บุคคลที่มีข้อมูลเชื่อถือได้ปรากฏแก่เจ้าหน้าที่ หรือจากหน่วยงานของรัฐผ่านทางเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าหน้าที่ทางการทูตว่าเป็นบุคคลที่ไม่ควรได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศ

๑๕) บุคคลที่ถูกให้ออกจากประเทศอื่นโดยรัฐบาลของประเทศนั้นหรือเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลถูกให้ออกจากประเทศอื่น

๑๖) บุคคลที่มีกฎหมายกำหนดให้ต้องถือเอกสารเดินทางที่มีผลทางกฎหมายแต่ไม่ได้ถือเอกสารดังกล่าวหรือถูกยึดเอกสารนั้นเนื่องด้วยการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนั้น

๑๗) บุคคลที่มีได้มีสัญชาติบรูไนที่ไม่สามารถแสดงได้ว่าประสงค์จะเดินทางกลับประเทศนั้น

๑๘) ครอบครัวและผู้ติดตามของบุคคลที่ต้องห้ามมิให้เข้าประเทศ

๑๙) บุคคลที่ถูกห้ามตามมาตรา ๙^{๒๔๘} มิให้เดินทางเข้าประเทศ

๔.๓.๒ บุคคลซึ่งได้รับการยกเว้นไม่ต้องมีหนังสือเดินทางหรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทาง

บุคคลที่มีได้มีสัญชาติบรูไนหากจะเดินทางเข้าบรูไนจะต้องมีวีซ่าและถือหนังสือเดินทางหรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางที่ยังไม่หมดอายุ ทั้งนี้เป็นไปตาม The Immigration Act มาตรา ๖ (๑) (c)^{๒๔๙} และ the Passport Act มาตรา ๓ (๑)^{๒๕๐} แต่มีข้อยกเว้นตาม มาตรา ๕๔ กรณีที่คณะมนตรีแห่งสูลต่านมีคำสั่งยกเว้นเงื่อนไขหรือข้อห้ามตามที่กำหนดในกฎหมายฉบับนี้ให้กับบุคคลหรือบุคคลที่เข้าข่ายเป็นบุคคลต้องห้ามตามกฎหมายนี้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ อาจเป็นการยกเว้นโดยเด็ดขาดหรือโดยมีเงื่อนไข^{๒๕๑}

^{๒๔๘} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๙ (๑) ระบุว่า “The Minister of Home Affairs with the approval of His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan may, by order –

(a) Where he deems it expedient so to do in the interests of public security or by reason of any economic, industrial, social, educational or other conditions in Brunei Darussalam -...”

^{๒๔๙} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๖ (๑) ระบุว่า “No person other than a citizen of Brunei Darussalam shall enter Brunei Darussalam from any place outside Brunei Darussalam unless - ...

(a) He is in possession of a valid Pass lawfully issued to him to enter Brunei Darussalam”

^{๒๕๐} Laws of Brunei Revised Edition ๑๙๘๔ CAP ๑๔๖ Passports Act Section ๓ (๑) ระบุว่า “Every person entering Brunei Darussalam from any place beyond Brunei Darussalam shall produce to an immigration officer a passport; and that passport shall, in the case of a person other than a citizen of Brunei Darussalam have a valid visa for Brunei Darussalam issued on the authority of and by or on behalf of the Government of Brunei Darussalam...”

^{๒๕๑} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๕๔ (๑) ระบุว่า “Notwithstanding anything contained in this Act, His Majesty in Council may, by order exempt, absolutely or conditionally, any person or class of persons from all or any of the provisions of this Act...”

๔.๓.๓ อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการตรวจคนเข้าเมือง

๑) อำนาจของเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบเอกสารสำคัญและการอนุญาตให้เข้าเมือง^{๒๕๒}

๒) อำนาจในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาห้ามบุคคลเข้าเมืองตามมาตรา ๘^{๒๕๓} ทั้งนี้ บุคคลดังกล่าว ได้แก่ บุคคลที่มีลักษณะตามที่ระบุใน มาตรา ๘ (๒) ได้แก่ บุคคลซึ่งไม่สามารถแสดงได้ว่ามีเงินสนับสนุนตัวเองหรือผู้ติดตาม หรือยังครองการจ้างงาน หรือมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ยากไร้บุคคลซึ่งวิกลจริตหรือป่วยทางจิต บุคคลที่ปฏิเสธส่งผลการตรวจร่างกายในกรณีที่อยู่ในข่ายที่จะต้องได้รับการตรวจร่างกายเป็นพิเศษ บุคคลที่ผลการตรวจร่างกายแล้วพบว่าเป็นโรคติดต่ออันตราย บุคคลที่ถูกพิพากษาจำคุกตามกฎหมายของประเทศใดก็ตาม บุคคลที่ไม่ได้รับการอภัยโทษ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและเจ้าพนักงานพิจารณาห้ามไม่ให้เข้าประเทศ ผู้ที่ให้บริการทางเพศ ผู้ที่นำเข้ามาหรือพยายามที่จะนำเข้ามาซึ่งผู้หญิงหรือเด็กหญิงเพื่อให้บริการทางเพศ คนเร่ร่อนหรือขอทาน บุคคลที่ในขณะที่เข้าประเทศบรูไนนั้นถือเป็นผู้ที่ตามกฎหมายฉบับนี้หรือมีกฎหมายอื่นบัญญัติว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมายนั้น บุคคลที่มีเหตุเชื่อได้ว่าจะเป็นภัยต่อรัฐบาลบรูไนหรือ รัฐบาลของประเทศในเครือจักรภพ บุคคลที่เป็นสมาชิกหรือเป็นเครือข่ายกับองค์กรที่สอนหรือสนับสนุนให้กระทำการอันผิดกฎหมาย บุคคลที่มีข้อมูลที่เชื่อถือได้ปรากฏแก่เจ้าหน้าที่ หรือจากหน่วยงานของรัฐผ่านทางเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ทางการทูตว่าเป็นบุคคลที่ไม่ควรได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศ บุคคลที่ถูกให้ออกจากประเทศอื่นโดยรัฐบาลของประเทศนั้นหรือเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลถูกให้ออกจากประเทศอื่น บุคคลที่มีกฎหมายกำหนดให้ต้องถือเอกสารเดินทางที่มีผลทางกฎหมายแต่มิได้ถือเอกสารดังกล่าวหรือถูกยึดเอกสารนั้นเนื่องด้วยการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนั้น บุคคลที่มีได้มีสัญชาติบรูไนที่ไม่สามารถแสดงได้ว่าประสงค์จะเดินทางกลับประเทศนั้น ครอบครัวและผู้ติดตามของบุคคลที่ต้องห้ามมิให้เข้าประเทศ และบุคคลที่ถูกห้ามตามมาตรา ๙^{๒๕๔} มิให้เดินทางเข้าประเทศ

^{๒๕๒} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๖ (๑) ระบุว่า “No person other than a citizen of Brunei Darussalam shall enter Brunei Darussalam from any place outside Brunei Darussalam unless –

(a) He is in possession of a valid Entry Permit or Re-entry Permit lawfully issued to him under the provisions of section ๑๐ or ๑๑;...”

^{๒๕๓} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๘ (๑) ระบุว่า “Any person who in the opinion of the Controller –

(a) Is not a citizen of Brunei Darussalam; and

(b) Is a member of any of the prohibited classes, as defined in subsection (๒);...

(๔) In any case where the Controller refuses to allow any person to enter Brunei Darussalam on the ground such person is a prohibited immigrant he shall if so requested by such person inform him of the class of prohibited immigrant of which, in the opinion of the Controller, his is a member...”

^{๒๕๔} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๙ (๑) ระบุว่า “The Minister of Home Affairs with the approval of His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan may, by order –

(a) Where he deems it expedient so to do in the interests of public security or by reason of any economic, industrial, social, educational or other conditions in Brunei Darussalam -...”

๓) อำนาจในการซักถามบุคคลถึงความถูกต้องของข้อมูลตามเอกสารประกอบการยื่นวีซ่าหรือต่ออายุวีซ่าตามมาตรา ๑๓^{๒๕๕}

๔) อำนาจในการยกเลิกวีซ่าเมื่อเป็นกรณีตามที่ระบุในมาตรา ๑๔^{๒๕๖}

๕) อำนาจในการตรวจสอบผู้ที่เข้าเมืองโดยทางทะเล และอำนาจในการไม่อนุญาตให้บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๔^{๒๕๗}

๖) เจ้าหน้าที่อาวุโสตรวจคนเข้าเมืองมีอำนาจสั่งให้บุคคลที่มีเหตุสงสัยในการเข้าเมืองนั้นถูกส่งตัวไปที่ด่านเพื่อทำการตรวจสอบเกี่ยวกับการเข้าเมืองตามกฎหมายจนกว่าเจ้าหน้าที่นั้นจะอนุมัติ แต่ระยะเวลาในการกักตัวนั้นจะต้องไม่เกิน ๗ วัน ตาม Immigration Act มาตรา ๒๗^{๒๕๘}

๗) อำนาจในการจับกุมตัวผู้ที่จะต้องถูกให้ออกจากประเทศ และอำนาจในการกักขังบุคคลที่จะต้องถูกให้ออกจากประเทศโดยจะต้องไม่เกินกว่า ๑๔ วัน ในการรอคำสั่งให้ออกนอกประเทศตาม Immigration Act มาตรา ๓๕^{๒๕๙}

๘) เจ้าพนักงานผู้ควบคุมตาม Immigration Act นี้มีอำนาจในการออกหมายเรียกและสอบสวนพยานและเรียกเอกสารประกอบที่เกี่ยวข้องเพื่อการปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ ทั้งนี้ เป็นไปตาม Immigration Act มาตรา ๓๙^{๒๖๐}

^{๒๕๕} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๑๓ ระบุว่า “The Controller may before the issue of an entry or Re-entry Permit under this Act or before making any endorsement thereon under the provisions of section ๑๒ make such enquiries or require the production of such evidence as he may think fit in order to satisfy himself as to the truth of any statement made in the application for such Permit.”

^{๒๕๖} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๑๔ (๑) ระบุว่า “When the holder of any Entry Permit or Re-entry Permit seeks to enter Brunei Darussalam accompanied by any child whose name is not endorsed upon such Permit under the provisions of section ๑๒ and who is not otherwise entitle to enter Brunei Darussalam under the provisions of this Act, the Controller may cancel the Permit issued to such person...”

^{๒๕๗} Law of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๒๔ (๑) ระบุว่า “Every person arriving by sea intending to disembark in Brunei Darussalam shall appear before a Senior Immigration Officer at such time and place as such officer may direct, and such officer, after such examination as he may consider necessary, shall inform any person whom he considers to be prohibited from entering Brunei Darussalam under the provisions of this Act or of any regulations made thereunder of his finding...”

^{๒๕๘} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๒๗ (๑) ระบุว่า “When a Senior Immigration Officer is in doubt as to the right of any person to enter Brunei Darussalam, it shall be lawful for such officer to direct such person to any immigration depot and, in such case, such person shall proceed forthwith to such depot and shall remain there until permitted to leave by such officer:...”

^{๒๕๙} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๓๕ ระบุว่า “Any person reasonably believed to be a person liable to removal from Brunei Darussalam under any of the provisions of this Act may be arrested without warrant by any Immigration Officer or police officer generally or specially authorized by the Controller in that behalf or by a police officer not below the rank of Inspector...”

๙) เจ้าพนักงานผู้ควบคุมตาม Immigration Act นี้มีอำนาจโดยทำคำสั่งเป็นหนังสือในการให้เจ้าพนักงานประจำด่านยับยั้ง เรือ และอากาศยาน ไม่ให้ออกจากประเทศหากเชื่อได้ว่าได้กระทำความผิดหรือกำลังจะกระทำความผิด ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา ๔๙^{๒๖๑}

๑๐) อำนาจบังคับการตามกฎหมายนี้โดยการปรับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายตามกฎหมายนี้และกฎหมายอื่น ๆ ที่ออกภายใต้กฎหมายฉบับนี้ ทั้งนี้ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการปรับตามคำสั่งศาล ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา ๕๘ A^{๒๖๒}

๔.๓.๔ ข้อควรคำนึงในการเดินทางเข้าประเทศบรูไน^{๒๖๓}

บุคคลสัญชาติไทยที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในบรูไน จะได้รับการยกเว้นการตรวจลงตรา ๑๔ วัน แต่หากเดินทางมาเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ต้องดำเนินการขอรับการตรวจลงตราที่สถานเอกอัครราชทูตบรูไนประจำประเทศไทยก่อน เมื่อเดินทางถึงบรูไน ต้องกรอกแบบฟอร์มของสำนักตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากรบรูไน (ซึ่งจะมีแจกบนเครื่องบิน) ให้เรียบร้อยเพื่อยื่นต่อเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองและเจ้าหน้าที่ศุลกากรก่อนเข้าเมือง ผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมสามารถนำรถสี่ล้อสกูเตอร์เข้าประเทศบรูไนได้ไม่เกิน ๒ ขวด (ขวดละไม่เกิน ๑ ลิตร) และเบียร์ ๑๒ กระป๋องต่อการเดินทางเข้าประเทศ ๑ ครั้งและเพื่อวัตถุประสงค์ในการบริโภคส่วนบุคคลเท่านั้น การนำรถสี่ล้อสกูเตอร์เข้าบรูไนต้องแจ้งและสำแดงต่อเจ้าพนักงานศุลกากรทราบทุกครั้ง ซึ่งหากเดินทางเข้าบรูไนด้วยเครื่องบินโดยสารจะต้องกรอกแบบฟอร์มสำแดงและยื่นต่อศุลกากรที่ท่าอากาศยานที่ช่องทางสำแดง (ช่องสีแดง) หากไม่สำแดงจะได้รับการลงโทษตามพระราชบัญญัติศุลกากรบรูไน ส่วนสินค้าอื่น ๆ ที่มีข้อจำกัดในการนำเข้าประเทศบรูไนได้แก่ บุหรี่สามารถนำเข้าได้ครั้งละไม่เกิน ๒๐๐ มวน (หรือยาสูบ ๒๕๐ กรัม) โดยต้องสำแดงต่อศุลกากรและต้องชำระภาษีบุหรี่ในอัตราเงิน ๒๕ เซนต์บรูไน

^{๒๖๐} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๓๙ (๑) ระบุว่า “The Controller may, for the purpose of any inquiry or appeal under this Act, summon and examine witnesses on oath or affirmation, and may require the production of documents relevant to the inquiry or appeal...”

^{๒๖๑} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๔๙ (๑) ระบุว่า “The Controller may by writing under his hand authorize any Port Officer to detain any vessel or aircraft in connection with which an offence against this Act is reasonably believed to have been or to be about to be committed...”

^{๒๖๒} Laws of Brunei CAP ๑๗ Immigration Act Section ๕๘ A (๑) ระบุว่า “The Controller, and any Immigration Officer not below the rank of Senior Immigration Officer specially authorized by name or by office by the Minister by notification in the Gazette for the purpose, may in his discretion –

(a) In relation to any offence under section ๕(๓) and ๑๕(๒) or under any regulations made under this Act, if he is satisfied that any person has committed such offence, compound the offence by collecting from that person a sum not exceeding \$๖๐๐...”

^{๒๖๓} สถานเอกอัครราชทูต ณ บันดาร์เสรีเบกาวัน, <http://www.thaiembassy.org/bsb/th/thai-people/50952-%E0%B%82%E0%B%9%89%E0%B%AD%E0%B%84%E0%B%A7%E0%B%A3%E0%B%9%E0%B%81%E0%B%9%88%E0%B%AD%E0%B%99%E0%B%80%E0%B%94%E0%B%84%E0%B%99%E0%B%97%E0%B%82%E0%B%87%E0%B%A1%E0%B%82%E0%B%9A%E0%B%A3%E0%B%9%E0%B%84%E0%B%99.html>, accessed on ๒๐ February ๒๐๑๕.

ส่วนน้ำหอม นำเข้าได้ไม่เกิน ๖๐ มิลลิลิตรต่อครั้ง นอกจากนี้ ผู้เดินทางที่จะนำเงินติดตัวเข้าหรือออกจากประเทศบรูไนที่มีมูลค่าเกินกว่า ๑๕,๐๐๐ เหรียญบรูไน (หรือประมาณ ๓๖๐,๐๐๐ บาท) จะต้องสำแดงต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรบรูไนด้วย

๔.๔ ประเภทของการอนุญาตเข้าประเทศบรูไน

๔.๔.๑ การเข้ามาในประเทศบรูไนเพียงชั่วคราว

พระราชบัญญัติหนังสือเดินทางบรูไน (Brunei Passport Act) กำหนดให้ผู้ที่จะเดินทางเข้าประเทศบรูไนรวมทั้งชาวต่างชาติทั้งหมดจะต้องนำหนังสือเดินทางที่ยังไม่หมดอายุมาเพื่อเดินทางเข้าประเทศบรูไน^{๒๖๔} และเมื่อมีการเดินทางออกจากประเทศบรูไนก็จะต้องแสดงหนังสือเดินทางต่อเจ้าพนักงาน และเจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมืองมีอำนาจในการถามคำถามใด และผู้เดินทางจะต้องตอบคำถามนั้นโดยความจริง^{๒๖๕} หากผู้ใดที่เข้ามาในประเทศบรูไนและปฏิบัติฝ่าฝืนพระราชบัญญัติหนังสือเดินทางบรูไนนี้อาจถูกพิจารณาให้ออกจากประเทศบรูไนได้^{๒๖๖} ทั้งนี้ไม่รวมกรณีที่เป็นคนสัญชาติบรูไน ซึ่งคำสั่งให้ออกจากประเทศนี้รวมถึงการควบคุมตัวและกักขังสำหรับระยะเวลาจนกว่าจะมีการส่งตัวออกไปนอกประเทศ^{๒๖๗}

๑) คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขอเข้ามาในประเทศบรูไน

บุคคลผู้เดินทางเข้ามาในประเทศบรูไนจะต้องไม่กระทำการดังที่บัญญัติไว้ใน The Passports Act มาตรา ๑๒ (๑) ได้แก่^{๒๖๘}

^{๒๖๔} Laws of Brunei Revised Edition ๑๙๘๔ CAP ๑๔๖ Passports Act, Section ๓ (๑) ระบุว่า “every person entering Brunei Darussalam from any place beyond Brunei Darussalam shall produce to an immigration officer a passport; and that passport shall, in the case of a person other than a citizen of Brunei Darussalam have a valid visa for Brunei Darussalam issued on the authority of and by or on behalf of the Government of Brunei Darussalam.”

^{๒๖๕} Laws of Brunei Revised Edition ๑๙๘๔ CAP ๑๔๖ Passports Act, Section ๓ (๒), (๓) ระบุว่า

“(๒) Every person leaving Brunei Darussalam for a place beyond Brunei Darussalam shall, if required so to do by an immigration officer produce to that officer a passport.

(๓) An immigration officer may, in relation to any passport produced under this section, put to any person producing that passport such questions as he thinks necessary; and the person shall answer the questions truthfully.”

^{๒๖๖} Laws of Brunei Revised Edition ๑๙๘๔ CAP ๑๔๖ Passports Act, Section ๕ ระบุว่า “without prejudice to any penalty that may be imposed upon him by this Act, a person entering Brunei Darussalam contrary to this Act shall be liable, upon an order in that behalf being made by the Controller, to be removed from Brunei Darussalam ... provided that no such order shall apply to a citizen of Brunei Darussalam...”

^{๒๖๗} Laws of Brunei Revised Edition ๑๙๘๔ CAP ๑๔๖ Passports Act, Section ๕ (๒) ระบุว่า “an order made by the Controller under subsection (1), may provide for the detention in custody, for such period as may be necessary for the purpose of making arrangements for his removal, of the person to whom the order applies; and that person may pursuant to the order be detained either in a prison or in any other place appointed by the Controller for that purpose.”

^{๒๖๘} Laws of Brunei Revised Edition ๑๙๘๔ CAP ๑๔๖ Passports Act, Section ๑๒ (๑) Any person who –

- ปลอมแปลงหนังสือเดินทางหรือวีซ่าหรือใช้หรือพยายามใช้หนังสือเดินทางที่ถูกปลอมขึ้น
- ใช้เอกสารปลอมเพื่อใช้เป็นเอกสารแทนหนังสือเดินทาง
- แสดงตนว่าเป็นบุคคลตามหนังสือเดินทางซึ่งมิใช่ของตนเอง
- ใช้เอกสารปลอมเพื่อรับหนังสือเดินทางของตนหรือของบุคคลอื่น
- มีหรือครอบครองหนังสือเดินทางหรือเอกสารในการเดินทางที่ได้จากการแสดงเอกสารอันเป็นเท็จ
- อนุญาตให้บุคคลอื่นมีไว้หรือครอบครองหนังสือเดินทางของตนโดยรู้ว่าบุคคลนั้นจะนำหนังสือเดินทางของตนไปใช้เพื่อการของบุคคลนั้น
- มีหรือครอบครองหนังสือเดินทางหรือเอกสารในการเดินทางที่ออกให้กับผู้อื่นโดยไม่มีอำนาจ
- ช่วยให้บุคคลอื่นใดเดินทางเข้าประเทศอันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติกฎหมายนี้
- ช่วยให้บุคคลอื่นกระทำความผิดต่อบทบัญญัติกฎหมายนี้
- ขัดขวางเจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมือง ตำรวจ หรือเจ้าพนักงานศุลกากรในการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัติกฎหมายนี้
- พยายามให้หรือให้สินในการกระทำความผิดตามกฎหมายนี้

๒) ประเภทของการเข้ามาในประเทศบรูไน

ก) การติดต่อธุรกิจในระยะสั้น

ข้อปฏิบัติสำหรับวีซ่าประเภทติดต่อ (Visit Visa)

ผู้ที่ถือหนังสือเดินทางประเทศดังต่อไปนี้ไม่จำเป็นต้องขอวีซ่าเพื่อ การท่องเที่ยว ธุรกิจ หรือเพื่อการประกอบอาชีพในระยะเวลาหนึ่ง

- ไทย แคนาดา อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ ลิกเตนสไตน์ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ลักเซมเบิร์ก มัลดีฟ เดนมาร์ก นอร์เวย์ สวีเดน สเปน อิตาลี และเปรู มีระยะเวลา ๑๔ วัน
- มาเลเซีย สิงคโปร์ สหราชอาณาจักร เยอรมนี โอมาน เกาหลี และนิวซีแลนด์ มีระยะเวลา ๓๐ วัน
- อเมริกา มีระยะเวลา ๙๐ วัน^{๒๖๙}

-
- (a) Forges, alters or tampers with any passport or internal travel document, or any visa or endorsement thereon, or without lawful authority uses or attempts to use, or has in his possession, any passport or internal travel document which has been so forged, altered or tampered with:...

^{๒๖๙} The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration Department, Visiting, <http://www.immigration.gov.bn/visiting.htm>, accessed on ๑๕ December ๒๐๑๔.

ผู้ที่ถือสัญชาติประเทศดังรายนามข้างต้นนั้นจะต้องยื่นขอวีซ่าหากมีความประสงค์ที่จะพำนักในประเทศบรูไนเกินกว่าระยะเวลาดังกล่าวข้างต้น^{๒๗๐}

วีซ่าเดินทางผ่านมีเพื่อการพำนักไม่เกิน ๗๒ ชั่วโมงสามารถยื่นขอและจะออกให้เมื่อเดินทางถึงท่าอากาศยานระหว่างประเทศ ณ ประเทศบรูไน ทั้งนี้ผู้ขอวีซ่านั้นจะต้องแสดงตัวเครื่องบินที่จะเดินทางไปจุดหมายปลายทาง (ประเทศที่ ๓) ที่ได้มีการยืนยันการเดินทางเรียบร้อยแล้ว รวมทั้ง จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขอื่นๆ^{๒๗๑}

หากเป็นการเดินทางเข้ามาเพียงครั้งเดียว เจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมืองมีอำนาจออกวีซ่าลงตราในหนังสือเดินทาง โดยบุคคลที่ได้รับการตรวจลงตรานั้นสามารถพำนักอยู่ในประเทศบรูไนได้ไม่เกินระยะเวลาที่ระบุไว้ในวีซ่าและไม่สามารถเดินทางเข้าออกเกินกว่า ๑ ครั้ง^{๒๗๒}

ข) การเดินทางเข้าออกหลายครั้ง

วีซ่าสำหรับการเดินทางเข้าออกหลายครั้งแบ่งเป็น ๔ ประเภท คือ^{๒๗๓}

- (๑) ระยะเวลาพำนักไม่ถึง ๓ เดือน
- (๒) ระยะเวลาพำนัก ๓ – ๑๒ เดือน
- (๓) ระยะเวลาพำนักเกินกว่า ๑๒ เดือน
- (๔) การเดินทางเข้าออกหลายครั้งสำหรับผู้ถือ APEC Business Travel Card (ABTC)^{๒๗๔}
(ระยะเวลาพำนักไม่เกิน ๓ ปี)

ค) การเข้ามาทำงาน

คนต่างด้าวจะต้องได้รับวีซ่าประเภททำงานเพื่อทำงานในประเทศบรูไน โดยสำนักตรวจคนเข้าเมืองและสำนักทะเบียนแห่งชาติในประเทศบรูไนจะออกใบอนุญาตให้ทำงานเพื่อให้คนต่างด้าวสามารถทำงานในประเทศบรูไนได้

^{๒๗๐} Law of Brunei Immigration Act CAP ๑๗ Section ๔ (๑) ระบุว่า “A Visit Pass may be issued by the Controller to any person other than a prohibited immigrant who satisfies the Controller that he wishes to enter Brunei Darussalam –

(i) On a social, business or professional visit; or

(ii) As a tourist.”

^{๒๗๑} The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration Department, <http://www.immigration.gov.bn/visiting.htm>, accessed on ๑๕ December ๒๐๑๔.

^{๒๗๒} Law of Brunei Passports Act CAP ๑๔๖ Section ๒๐ ระบุว่า “The visa referred to in these Regulations shall, unless otherwise stated therein, be valid for a single journey within the period of its validity.”

^{๒๗๓} Laws of Brunei Passports Act CAP ๑๔๖ Schedule Appendix regulation ๒๖(๑) Fees

^{๒๗๔} เป็นเอกสารเดินทางที่ออกให้กับนักธุรกิจซึ่งมีสัญชาติประเทศกลุ่ม APEC หรือ Asia-Pacific Economic Cooperation มีอายุ ๓ ปี โดยผู้ถือบัตรนี้ไม่จำเป็นต้องมีวีซ่าเมื่อเดินทางเข้าประเทศที่เป็นสมาชิก APEC

ง) การเข้ามาในกรณีอื่นๆ

(๑) วีซ่าผ่านทาง (transit visa) วีซ่าผ่านทางนั้นมีใช่เป็นการยืนยันการมีสิทธิเดินทางเข้าประเทศบรูไน โดยการพิจารณาท้ายสุดขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ณ จุดที่มีการเดินทางเข้าประเทศบรูไน เมื่อได้รับการอนุญาตให้เดินทางเข้ามาจะได้รับใบอนุญาตให้เดินทางเข้าประเทศที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจออกให้ภายใต้ข้อบังคับและกฎระเบียบที่ออกโดยพระราชบัญญัติการเข้าเมือง^{๒๗๕}

(๒) วีซ่าที่ออกให้กับหมู่คณะ (Collective or group visa)

(๓) วีซ่าสำหรับเจ้าหน้าที่ทูตและราชการ (Diplomatic, official or courtesy visa)

๓) ขั้นตอนและกระบวนการขออนุญาตและการอนุญาต

ก) การติดต่อธุรกิจในระยะสั้น

เอกสารที่ใช้ในการขอวีซ่า

- หนังสือเดินทางหรือเอกสารการเดินทางที่ได้รับการลงนามรับรองในการเดินทางมายังประเทศบรูไนและเป็นที่ยอมรับระดับระหว่างประเทศ โดยมีการยืนยันว่าจะมีการเดินทางกลับไปยังประเทศที่เดินทางออกมาเพื่อมายังประเทศบรูไนโดยเป็นประเทศที่มีถิ่นที่อยู่หรือเป็นผู้ถิ่นกำเนิดจากที่นั่น และมีอายุของหนังสือเดินทางไม่ต่ำกว่า ๖ เดือน ในวันที่มีการเดินทางเข้ามายังประเทศบรูไน หากการขอวีซ่ามีขึ้นโดยผ่านทางผู้สนับสนุนที่อยู่ในบรูไน อาจจำเป็นที่จะต้องแนบเอกสารอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเพิ่มเติม
- จดหมายแนะนำหรือจดหมายแสดงการสนับสนุนจากบริษัทที่มีความเกี่ยวข้อง ตัวแทนทางธุรกิจ หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานอื่นๆ
- รูปถ่ายจำนวน ๒ รูป
- บัตรโดยสารขาไปและขากลับ

กระบวนการยื่นขอวีซ่า

เอกสารเพื่อขอวีซ่าจะต้องยื่นที่หน่วยงานต่างประเทศของบรูไนหรือยื่นผ่านผู้สนับสนุนที่อยู่ในบรูไนไปยังกรมการเข้าเมืองและสำนักทะเบียนแห่งชาติ (National Registration) ทั้งนี้ อาจมี การเรียกสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ

^{๒๗๕} Laws of Brunei Immigration Act CAP ๑๗ Section ๙ ระบุว่า

“(๒) The Controller may in his discretion require any person applying for a Visit Pass to make application therefor in Form ๘ in the First Schedule and to furnish the Controller with ๒ recent photographs for the purposes of such Form.

(๓) A Visit Pass shall authorize the holder thereof to enter Brunei Darussalam within the period and subject to the conditions stated in such Pass and to remain in Brunei Darussalam for such period as may be stated in such Pass...”

ระยะเวลาในการดำเนินการ

๑ ถึง ๓ วันทำการ ณ สำนักตรวจคนเข้าเมืองและสำนักทะเบียนแห่งชาติ (National Registration)^{๒๗๖}

กฎระเบียบเกี่ยวกับผู้ติดตามผู้เดินทาง

สมาชิกในครอบครัวได้รับการอนุญาตให้ติดตามผู้เดินทางหลักที่ได้วีซ่าธุรกิจ โดยผู้ติดตามจะได้รับวีซ่าประเภทท่องเที่ยว

ค่าธรรมเนียม

วีซ่าประเภทเดินทางเข้าครั้งเดียว ๒๐ เหรียญบรูไน^{๒๗๗}

ข) การเดินทางเข้าออกหลายครั้ง

ระยะเวลา/การขยายระยะเวลาของวีซ่า

วีซ่าธุรกิจมีระยะเวลาที่มีผลทางกฎหมายสูงสุด ๑ ปี การขยายเวลาอาศัยในประเทศสามารถยื่นคำขอได้ที่สำนักงานการเข้าเมืองในประเทศบรูไนโดยยื่นฟอร์ม ๘ พร้อมกับผู้สนับสนุน ทั้งนี้ ระยะเวลาการดำเนินการจะเริ่มทันทีที่มีการยื่นคำขอนั้น

ค่าธรรมเนียมขอวีซ่า

- วีซ่าประเภทเดินทางเข้า-ออกหลายครั้ง (ภายใน ๓ เดือน) ๓๐ เหรียญบรูไน ชำระค่าวีซ่าเป็นเงินสดเท่านั้น
- วีซ่าประเภทเดินทางเข้า-ออกหลายครั้ง (ภายใน ๑ ปี) ๕๐ เหรียญบรูไน ชำระค่าวีซ่าเป็นเงินสดเท่านั้น
- วีซ่าประเภทเดินทางเข้า-ออกหลายครั้ง (มากกว่า ๑ ปี) ๕๐ เหรียญบรูไนต่อปี

ค) การเข้ามาทำงาน

เอกสารที่ต้องใช้ในการขอวีซ่าทำงาน ได้แก่

- จดหมายแนะนำจากผู้สนับสนุนหรือผู้จ้าง
- แบบคำขอการอนุญาตทำงาน

^{๒๗๖} The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration Department, <http://www.immigration.gov.bn/visiting.htm>, accessed on ๑๕ December ๒๐๑๔.

^{๒๗๗} Law of Brunei Passports Act CAP ๑๔๖ Schedule Appendix regulation ๒๖(๑) Fees

- แบบคำขอวีซ่า
- สำเนาหนังสือเดินทางหรือเอกสารเดินทางอื่นเทียบเท่าหนังสือเดินทาง
- ใบอนุญาตการจ้างงานของนายจ้าง และ
- แบบฟอร์ม ๕๐๐ ของกรมแรงงาน (Form ๕๐๐)

วิธีการยื่นคำขอวีซ่า

ผู้ขอวีซ่าทำงานจะต้องยื่นคำขอผ่านทางผู้สนับสนุนหรือผู้จ้างไปยังสำนักทะเบียนแห่งชาติในประเทศ
บรูไน

ระยะเวลาดำเนินการ

๕ วัน

๔) เงื่อนไขของการอนุญาต

เงื่อนไขการขออนุญาตจ้างแรงงานต่างชาติ

กฎระเบียบและขั้นตอนในการจ้างแรงงานต่างชาติ (ตั้งแต่ระดับแรงงานถึงระดับผู้อำนวยการบริหาร) ยกเว้น เจ้าพนักงานธุรการและงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง พนักงานขับรถยนต์ พนักงานรักษาความปลอดภัยและงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่การบริการของอาชีพนี้ต้องดำเนินการตาม เงื่อนไข คือ ก่อนจ้างลูกจ้างต่างชาติ นายจ้างต้องมีใบอนุญาตที่ออกโดยกรมแรงงานของประเทศ บรูไน (Commissioner of Labour Brunei Darussalam) และลูกจ้างต่างชาติต้องมีการตรวจลงตราเพื่อการทำงานและใบอนุญาตให้ทำงาน ซึ่งจะออกโดยผู้อำนวยการสำนักตรวจคนเข้าเมืองของประเทศบรูไน (Director of Immigration of Brunei Darussalam)^{๒๗๘} ทั้งนี้บริษัทผู้จ้างบริษัท ต้องเป็นบริษัทที่ลงทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย^{๒๗๙} กับ Legal Department of Brunei Darussalam

เงื่อนไขการอนุญาตเข้ามาทำงาน

ผู้ที่ประสงค์จะทำงานในบรูไนต้องมีใบอนุญาตทำงาน ซึ่งมีอายุ ๒ ปี บุคคลต่างประเทศที่ไม่ได้รับการยกเว้นการตรวจลงตรา (Visa) ต้องดำเนินการตรวจลงตราก่อน

^{๒๗๘} ระบุเรื่องการลงทุนในอาเซียน : บรูไนดารุสซาลาม, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗, p. ๑๐๒

^{๒๗๙} Law of Brunei, CAP ๙๓ Labor, Section ๑๑๘ (๑) ระบุว่า “ No person shall knowingly employ any immigrant worker unless he has obtained a licence from the Commissioner to do so in such form and subject to such conditions as may be prescribed unless such worker has been brought before the Commissioner for the purpose of subsection (2) of section 50”

ลูกจ้างที่ได้รับใบอนุญาตการทำงานที่มีอายุมากกว่า ๓ เดือน ต้องลงทะเบียนเพื่อรับ Brunei Darussalam (Green) Identity Card ซึ่งมีอายุเท่ากับอายุของใบอนุญาตทำงาน และสามารถต่ออายุได้ตามใบอนุญาตทำงาน โดยลูกจ้างต่างประเทศต้องเดินทางกลับประเทศของตนเมื่อสัญญาทำงานครบ ๒ ปี

นอกจากนี้บุคคลต่างชาติที่มีใบอนุญาตทำงานอายุ ๓ ปี ต้องดำเนินการสมัครใบอนุญาตทำงานที่กรมแรงงาน หลังจากการพิจารณาโดยกรมแรงงาน สำนักตรวจคนเข้าเมืองจะอนุญาตให้บุคคลดังกล่าวมาทำงานในบรูไนฯ กรมแรงงานจะระบุให้มีบันทึกนำเงินสดฝากธนาคารเพื่อรับรองค่าเดินทางหนึ่งเที่ยวกลับประเทศของตน ทั้งนี้ใบอนุญาตทำงานไม่สามารถปรับแก้ไขภายใน ๖ เดือนแรก ผู้สมัครจะไม่สามารถได้รับอนุญาตจนกว่าบริษัทหรือสาขาของบริษัทได้รับรองการลงทะเบียน^{๒๘๐}

ระยะเวลาการพำนัก

ใบอนุญาตทำงานมีผลทางกฎหมายเป็นระยะเวลา ๒-๓ ปีขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่กำหนด

ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตทำงาน

วีซ่าทำงานสำหรับการเข้า-ออกครั้งเดียว มีค่าธรรมเนียม ๑๕ เหรียญบรูไน ทั้งนี้ ไม่มี ค่าใช้จ่าย สำหรับการรับรองใบอนุญาตทำงาน

การต่ออายุใบอนุญาตทำงาน

ใบอนุญาตทำงานสามารถขยายเวลาได้ ๒-๓ ปี ในแต่ละครั้งการต่ออายุ ผู้ขออนุญาตทำงานจะต้องเดินทางกลับประเทศถิ่นกำเนิดก่อนที่จะมีการต่อสัญญาจ้างงานในประเทศบรูไนใหม่ การขอต่ออายุใบอนุญาตทำงานจะต้องทำโดยผู้สนับสนุนหรือผู้จ้างในประเทศบรูไน ทั้งนี้การต่ออายุใบอนุญาตทำงานนั้นไม่เสียค่าใช้จ่าย

กฎระเบียบเกี่ยวกับผู้ติดตามผู้ทำงาน

สมาชิกในครอบครัว (คู่สมรสและบุตร) ได้รับการอนุญาตให้ติดตามผู้ได้รับใบอนุญาตทำงานโดยผู้ติดตามจะได้รับใบอนุญาตให้ติดตามผู้ทำงาน

๔.๔.๒ การเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในประเทศบรูไน

การเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในประเทศบรูไนของบุคคลสัญชาติอื่นนั้น มี ๒ ประเภท คือ Permanent Resident (PR) หรือใบอนุญาตให้มียุติบัตรถิ่นที่อยู่ถาวร และ Long Term Residential Pass หรือการอนุญาตให้พำนักระยะยาว

^{๒๘๐} ระบุเรื่องการลงทุนในอาเซียน : บรูไนดารุสซาลาม, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗, p. ๑๐๓

๑) คุณสมบัติของผู้ขอเข้ามามีถิ่นที่อยู่

(๑) เป็นบุคคลสัญชาติอื่นซึ่งสร้างความเจริญให้กับประเทศบรูไนและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และรวมถึงบุคคลสัญชาติอื่นที่ประกอบอาชีพอื่นๆ ที่พำนักอยู่ในบรูไนเป็นเวลา ๑๐ ปี (สำหรับบุคคลที่เกิดในประเทศบรูไน) และ ๑๕ ปี (สำหรับบุคคลที่เกิดในต่างประเทศ) ทั้งนี้การอนุญาตจะคำนึงถึงระดับของกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์และลักษณะอาชีพที่ส่งผลต่อประเทศบรูไน โดยดูจากมูลค่าทรัพย์สินและการลงทุนที่ผู้ขออนุญาตมีในประเทศบรูไน การส่งผลให้เกิดการเพิ่มมูลค่าสำหรับภาคอุตสาหกรรม โดยมีได้คำนึงถึงเงินบริจาคแต่อย่างใด

(๒) บุคคลที่มีครอบครัว มีคู่สมรสอยู่ในประเทศบรูไน ในกรณีของชายไม่ว่าจะเกิดในประเทศบรูไนหรือไม่ก็ต้องพำนักในบรูไนเป็นเวลา ๑๐ ปี โดยมีการสมรสกับหญิงชาวบรูไน นอกจากนี้บุคคลผู้ไม่มีสัญชาติใดก็สามารถขออนุญาตมีถิ่นที่อยู่ถาวรในบรูไนได้เช่นกัน^{๒๘๑}

๒) ขั้นตอนและกระบวนการขออนุญาตและการอนุญาต

ใบอนุญาตให้เข้ามามีถิ่นที่อยู่ในประเทศบรูไนนั้นผู้ขออนุญาตจะต้องยื่นแบบ Form ๑ และต้องให้ข้อมูลตามที่กำหนด แบบ Form ๑ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลดังนี้

- (๑) ชื่อ-นามสกุล และชื่อ-นามสกุลภาษาจีน
- (๒) สัญชาติ เชื้อชาติ เพศ
- (๓) สถานที่เกิด วันเกิด
- (๔) สถานที่อยู่ถาวร
- (๕) อาชีพ
- (๖) สถานะ โสดหรือสมรส ชื่อ-นามสกุลคู่สมรส ที่อยู่ของคู่สมรส ชื่อ-นามสกุลบุตร วันเกิด และที่อยู่ของบุตร
- (๗) รายละเอียดการพำนักระหว่างเวลา ๑๐ ปีก่อน Immigration Act มีผลบังคับ (อาจแนบรายละเอียดเพิ่มเติมหากมีความจำเป็น)
- (๘) เอกสารแนบเพื่อยืนยันการพำนัก
- (๙) สำเนา หนังสือเดินทาง และรูปถ่าย
- (๑๐) เอกสารเพิ่มเติมอื่นๆ

หลังจากนั้นเอกสารขออนุญาตนี้จะถูกส่งไปที่เจ้าพนักงานผู้ควบคุมตาม Immigration Act และจะต้องแนบรูปถ่ายล่าสุดของผู้ขออนุญาตจำนวน ๒ รูป รูปแบบของใบอนุญาตให้เข้ามามีถิ่นที่อยู่ต้องเป็นไปตาม Form ๒

^{๒๘๑} A guide to applying for Permanent Resident (PR) status as well as Long Term Residential Pass in Brunei.

๓) เงื่อนไขของการอนุญาต

ผู้ที่ต้องการเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในประเทศบรูไนจะต้องได้รับอนุญาตก่อนและกระบวนการจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย Immigration Act (Chapter ๑๗) Immigration (Residence Permit) Regulations Revised Edition ๒๐๐๒ และจะต้องเตรียมข้อมูลส่วนตัวและบุคคลที่เกี่ยวข้องตามรายการที่ระบุในแบบ Form ๑ โดยจะต้องได้รับการพิจารณาอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ควบคุมตาม Immigration Act (Chapter ๑๗) และเมื่อบุคคลดังกล่าวได้รับ Residence Permit แล้วจะมีคุณสมบัติในการขอมีสัญชาติบรูไนตาม Brunei Nationality Act ทั้งนี้ บุคคลสัญชาติอื่นที่ไม่สามารถขอ Permanent Resident สามารถยื่นขอ Long Term Residential หรือหากไม่ประสงค์จะขอ Permanent Resident แต่ประสงค์เพียงการพำนักอยู่ในประเทศบรูไนเป็นระยะเวลายาวกว่าปกติเพื่อประกอบธุรกิจหรือประกอบอาชีพ

๔.๕ การส่งคนต่างด้าวกลับออกไป

ในกรณีที่บุคคลที่เดินทางเข้ามาในประเทศบรูไนได้กระทำความผิดอันบัญญัติตาม the Passport Act เจ้าพนักงานผู้ควบคุมตามกฎหมายนี้มีอำนาจสั่งให้คนต่างด้าวนั้นออกจากประเทศบรูไนตาม the Passport Act มาตรา ๕(๑) ทั้งนี้ เจ้าพนักงานผู้ควบคุมตามกฎหมายนี้มีอำนาจในการควบคุมตัวบุคคลนั้นเป็นระยะเวลาเท่าที่จำเป็นเพื่อการจัดการส่งคนต่างด้าวนั้นออกนอกประเทศ โดยการควบคุมตัวนั้นอาจทำในเรือนจำหรือในสถานที่อื่นที่เจ้าพนักงานผู้ควบคุมมีคำสั่ง^{๒๘๒} บุคคลผู้จะต้องถูกส่งตัวออกนอกประเทศจะต้องถูกควบคุมตัวตามกฎหมายภายในอาณาเขตของประเทศบรูไนหรือภายในเขตน่านน้ำของบรูไน^{๒๘๓}

๔.๖ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเข้าเมือง

กรมการตรวจคนเข้าเมืองและสำนักทะเบียนแห่งชาติ (Immigration and National Registration) เป็นหน่วยงานของรัฐภายใต้กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายดังต่อไปนี้^{๒๘๔}

- Immigration Act (Chapter ๑๗) ๑๙๕๘
- Immigration Regulations ๑๙๕๘

^{๒๘๒} Laws of Brunei Revised Edition ๒๐๑๓ CAP ๑๔๖ Passports Act Section ๕(๒) ระบุว่า “An order made by the Controller under subsection (๑) may provide for the detention in custody, for such period as may be necessary for the purpose of making arrangements for his removal, of the person to whom the order applies; and that person may pursuant to the order be detained either in a prison or in any other place appointed by the Controller for that purpose...”

^{๒๘๓} Laws of Brunei Revised Edition ๒๐๑๓ CAP ๑๔๖ Passports Act Section ๕(๓) ระบุว่า “Any person to whom an order under subsection (๑) applies may be conducted across the frontier or placed on board a suitable vessel by an immigration officer, police officer or officer of custom, and may be lawfully detained on board the vessel during the period that the vessel is within Brunei Darussalam or the territorial waters thereof.”

^{๒๘๔} The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration, <http://www.immigration.gov.bn/about.htm>, accessed on ๑๕ December ๒๐๑๔.

- Passport Act (Chapter ๑๔๖) ๑๙๘๓
- Passport Regulation ๑๙๘๓
- Nationality Act (Chapter ๑๕) ๑๙๖๒
- Nationality Regulation ๑๙๖๒
- National Registration Act (Chapter ๑๙) ๑๙๖๕
- National Registration Regulations ๑๙๖๕
- Registration of Births and Deaths Act (Chapter ๗๙) ๑๙๖๓
- Registration of Births and Deaths Regulation ๑๙๕๗

โครงสร้างของกองตรวจคนเข้าเมือง

กองตรวจคนเข้าเมืองมีผู้ช่วยการกองเป็นหัวหน้าและมีรองผู้ช่วยการ ๒ ท่าน รองผู้ช่วยการท่านแรกรับผิดชอบเกี่ยวกับการตรวจคนเข้าเมืองและอีกท่านรับผิดชอบด้านทะเบียน ในส่วนที่เกี่ยวกับแผนกตรวจคนเข้าเมืองในปัจจุบันมีการแต่งตั้งผู้ช่วยผู้ช่วยการ ๒ ท่าน โดยท่านหนึ่งดูแลเรื่องใบอนุญาตทำงานและงานวีซ่าเข้าประเทศและกิจการด้านการทูต ผู้ช่วยผู้ช่วยการอีกท่านดูแลเรื่องการบังคับและการตรวจตราภายหลัง

๔.๗ กรณีศึกษา : การพำนักอยู่ในประเทศบรูไนโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กรณีคนไทยถูกศาลตัดสินจำคุกในข้อหาพำนักอยู่ในประเทศบรูไนอย่างผิดกฎหมาย

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ เจ้าหน้าที่กองปราบปรามจากหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน อาทิ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ บรูไน ศาลากร สำนักงานปราบปรามยาเสพติด และ กองตรวจคนเข้าเมือง ได้ร่วมมือกันปฏิบัติการตรวจค้นย่านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่ง เจ้าหน้าที่ได้บุกค้นบ้านพักแห่งหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นกระท่อมไม้ ย่าน Kilanas และพบชายไทย อายุ ๕๓ ปี พำนักอาศัยอยู่ในกระท่อมหลังดังกล่าว จากการตรวจสอบบุคคล พบว่า หนังสือเดินทางของชายไทยผู้นี้ ได้หมดอายุลงแล้ว และพำนักอยู่ในบรูไนโดยไม่มีใบอนุญาตการทำงาน (work permit) หลังการสอบสวน เจ้าหน้าที่จึงตั้งข้อหาแก่บุคคลผู้นี้ว่า เป็นผู้อาศัยอยู่ในประเทศบรูไนอย่างผิดกฎหมาย (over-stay) เป็นระยะเวลา ๒,๗๓๑ วัน นับจากวันที่ใบอนุญาตทำงานหมดอายุลงจนถึงวันที่ถูกจับกุม อันถือเป็นการกระทำความผิดกฎหมายคนเข้าเมือง (Immigration Act Chapter ๑๗ section ๑๕(๑))^{๒๘๕} มีบทลงโทษตามกฎหมายหมวดเดียวกัน มาตรา ๑๕

^{๒๘๕} Immigration Act CAP ๑๗ section ๑๕(๑) ระบุว่า “It shall be unlawful for any person to remain in Brunei Darussalam after the cancellation of any Entry Permit or Re-entry Permit or after the making of a declaration under section 14(4) or the expiration or cancellation of any Pass relating to or issued to him unless he is otherwise entitled or authorised to remain in Brunei Darussalam under the provisions of this Act or of any regulation made thereunder.”

(๒)(b)^{๒๘๖} และถือตามมาตรา ๕๕(๓A) คือ จำคุกเป็นเวลาอย่างต่ำ ๓ เดือน และสูงสุดเป็นเวลา ๒ ปี และปรับเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า ๓ ครั้งติดต่อกัน

เนื่องจากจำเลยมีอายุ ๕๓ ปีแล้ว จึงถือเป็นบุคคลที่ได้รับการยกเว้นจากการปรับ แต่จะต้องถูกปรับเป็นเงินสูงสุดไม่เกินจำนวน ๖,๐๐๐ เหรียญบรูไน จำเลยได้ยอมรับผิดตลอดข้อกล่าวหา ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยยอมรับผิด และเป็นการกระทำความผิดเป็นครั้งแรก จึงพิจารณาลดหย่อนโทษให้โดยลงโทษจำคุกเป็นเวลา ๖ เดือน และปรับเป็นเงินจำนวน ๒,๐๐๐ เหรียญบรูไนแทนการปรับ ทั้งนี้ หากจำเลยไม่สามารถนำเงินมาชำระค่าปรับได้ จะต้องถูกจำคุกเพิ่มขึ้นอีกเป็นเวลา ๔ เดือน^{๒๘๗}

๔.๘ บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกฎหมายคนเข้าเมืองของประเทศบรูไน

บุคคลที่ประสงค์จะเดินทางเข้าประเทศบรูไนนั้นจะต้องไม่เป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้เดินทางเข้าประเทศตามที่ Immigration Act ระบุห้ามไว้ และโดยทั่วไปจะต้องแสดงหนังสือเดินทาง (Passport) ให้แก่เจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมืองหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามกฎหมาย Immigration Act ทั้งนี้ อาจไม่จำเป็นต้องมีหนังสือเดินทางหรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางในกรณีที่ได้รับการยกเว้นโดยสุลต่าน การอนุญาตเข้าประเทศบรูไนนั้น แบ่งได้เป็น ๒ ประเภทตามระยะเวลาการพำนัก ได้แก่ การเข้ามาในประเทศบรูไนเพียงชั่วคราว รวมถึง การติดต่อธุรกิจในระยะสั้น การท่องเที่ยว การทำงาน การทูตและราชการ การเรียน ซึ่งแต่ละประเภทมีระยะเวลาการอนุญาตให้พำนักในประเทศสูงสุดแตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังมีการอนุญาตให้เข้าประเทศโดยเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในประเทศบรูไน แบ่งเป็น Permanent Resident (PR) หรือใบอนุญาตให้มียุทธินที่อยู่ถาวร และ Long Term Residential Pass หรือการอนุญาตให้พำนักระยะยาว ในกรณีของบุคคลสัญชาติไทยที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในบรูไนจะได้รับการยกเว้นการตรวจลงตราหากพำนักไม่เกินกว่า ๑๔ วัน แต่หากเดินทางมาเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ก็จำเป็นต้องขอรับการตรวจลงตราที่สถานเอกอัครราชทูตบรูไนประจำประเทศไทยก่อน และเมื่อเดินทางถึงประเทศบรูไน จะต้องกรอกแบบฟอร์มของสำนักตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากรบรูไนเพื่อยื่นต่อเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองและเจ้าหน้าที่ศุลกากรก่อนเดินทางเข้ามาในประเทศบรูไน

^{๒๘๖} Immigration Act CAP ๑๗ section ๑๕(๒)(b) ระบุว่า “in the case where he remains unlawfully for a period exceeding 90 days, shall be liable on conviction to imprisonment for a term of not less than 3 months and not more than 2 years and whipping with not less than 3 strokes cumulatively:

Provided that no sentence of whipping shall be imposed on any person charged in court before 12th June 2004.”

^{๒๘๗} สถานเอกอัครราชทูต ณ บันดาร์เสรีเบกาวัน <http://www.thaiembassybrunei.org/index.php?lay=show&ac=article&id=539309474&Ntype=1> accessed on ๒๐ March ๒๐๑๕.

บทที่ ๕

กฎเกณฑ์เกี่ยวกับธุรกิจภายใน

๕.๑ บทนำ

การลงทุนหลักของนักธุรกิจไทยในบรูไนส่วนมากจะอยู่ในสาขารับเหมาก่อสร้างและสถาปนิก ซึ่งมีบริษัทที่มีชื่อเสียงในบรูไนฯ คือบริษัทรับเหมาก่อสร้าง Brunei Construction และบริษัทสถาปนิก Booty Edwards & Rakan-Rakan ทั้งนี้ การประกอบธุรกิจของชาวต่างชาติในบรูไน จะต้องมีชาวบรูไนเป็นหุ้นส่วน ซึ่งรัฐบาลไม่ได้กำหนดอัตรา การถือหุ้นส่วนอย่างตายตัว นอกจากนี้ นักลงทุนไทยยังประกอบธุรกิจขนาดย่อม ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านขายของ ร้านอาหาร และ อยู่ซ่อมรถ เป็นต้น^{๒๘๘} การจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจในประเทศบรูไนสามารถทำได้สองรูปแบบ คือ การจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจแบบปกติ และการจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจที่เป็นโครงการการลงทุนภายใต้กระทรวง อุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (MIPR) การจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจแบบปกติเป็นการจดทะเบียนเพื่อ ประกอบกิจการค้าในประเทศบรูไน โดยอาจจะจัดตั้งเป็นรูปแบบบริษัท หรือสำนักงานสาขา ส่วนการจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจที่เป็นการลงทุนภายใต้กระทรวง MIPR เป็นการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพื้นฐาน เช่น เกษตร ประมง และป่าไม้ รวมถึงอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรม (Industrial Sites)

๕.๒ การจัดตั้งธุรกิจของคนต่างด้าวในบรูไน

๕.๒.๑ บุคคลธรรมดา

ธุรกิจเจ้าของคนเดียว (Sole Partnership)

เป็นธุรกิจที่ไม่มีภาระภาษีในประเทศบรูไน ผู้เป็นเจ้าของคนเดียวจะต้องรับผิดชอบส่วนตัวต่อหนี้สินที่ เกิดจากกิจการ โดยทั่วไป ไม่มีการอนุญาตให้คนต่างด้าวจดทะเบียนเป็นผู้เป็นเจ้าของคนเดียว^{๒๘๙}

ห้างหุ้นส่วน (Partnership)

ห้างหุ้นส่วนอาจประกอบด้วยบุคคลธรรมดา บริษัทที่จดทะเบียนในประเทศบรูไน และสาขาบริษัท ต่างประเทศ กฎหมายอนุญาตให้มีหุ้นส่วนได้มากที่สุดไม่เกิน ๒๐ คนโดยหุ้นส่วนอย่างน้อย ๑ คน ต้องเป็นคน

^{๒๘๘} สถานเอกอัครราชทูต ณ บันดาร์เสรีเบกาวัน, ข้อมูลประเทศบรูไนฯ, <http://www.thaiembassy.org/bsb/th/thai-people/50987-%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%84%E0%B8%99%E0%B8%AF.html> accessed on ๒๐ March ๒๐๑๕.

^{๒๘๙} See the Brunei Economic Development Board, The Prime Minister's Office website.

สัญชาติบรูไนหรือเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในบรูไนชาวต่างชาติสามารถยื่นสมัครประกอบธุรกิจลักษณะนี้เช่นเดียวกัน โดยต้องผ่านความเห็นชอบจากกรมตรวจคนเข้าเมืองก่อน

๕.๒.๒ นิติบุคคล

บริษัท (Private Company)

บริษัทจดทะเบียนในประเทศบรูไนอยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งบริษัท หรือ Companies Act (CAP ๓๙) หลักการสำคัญในการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทในบรูไน ได้แก่ สำนักงานจดทะเบียนบริษัทต้องเห็นชอบต่อชื่อที่ยื่นขอจดทะเบียน โดยหนังสือบริคณห์สนธิกำหนดตามแบบแผนที่กำหนดที่ยื่นเสนอต่อสำนักงานจดทะเบียนบริษัท พร้อมกับการยื่นขออนุญาตจัดตั้งบริษัท^{๒๙๐} การจดหนังสือบริคณห์สนธิจะต้องมีจำนวนหุ้นอย่างน้อย ๑ หุ้น^{๒๙๑} กรรมการอย่างน้อยครึ่งหนึ่งต้องเป็นผู้ถือสัญชาติบรูไนหรือเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในบรูไน^{๒๙๒} บริษัทจำกัด ต้องมีคำว่า “Berhad” ลงท้ายชื่อบริษัท และถ้าเป็นบริษัทเอกชนต้องมีคำว่า “Sendirian” ก่อนคำว่า “Berhad” ด้วย^{๒๙๓} ทั้งนี้ ระเบียบปฏิบัติในการจดทะเบียนบริษัทและขั้นตอนการปฏิบัติตามบัญชีเป็นไปตามหลักสากล^{๒๙๔} โดยบริษัทต้องมีการยื่นงบการเงินและผลประกอบการต่างๆ ต่อสำนักงานจดทะเบียนบริษัท โดยต้องผ่านการตรวจสอบจากผู้ตรวจสอบบัญชีที่จดทะเบียนของบรูไน^{๒๙๕} ในส่วนของค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนบริษัทนั้นจะขึ้นอยู่กับขนาดของทุนจดทะเบียน เช่น บริษัทที่มีทุนจด

^{๒๙๐} Companies Act CAP ๓๙ Section ๔ (๑) ระบุว่า “Any ๗ or more persons, or, where the company to be formed will be a private company, any two or more persons, associated for any lawful purpose may, by subscribing their names to a memorandum of association and otherwise complying with the requirements of this Act in respect of registration, form an incorporated company, with or without limited liability.”

^{๒๙๑} Companies Act CAP ๓๙ Section ๔(b) ระบุว่า “no subscriber of the memorandum may take less than one share.”

^{๒๙๒} Companies Act CAP ๓๙ Section ๑๓๘ (๒) ระบุว่า “One of the two directors; or where there are more than two directors, two or not less than half of the number of such directors whichever is the greater shall be nationals of Brunei.”

^{๒๙๓} Companies Act CAP ๓๙ Section ๑๒๑ (๑) ระบุว่า “Every company shall cause to be kept proper books of account with respect to –

(a) All sums of money received and expended by the company and the matters in respect of which the receipt and expenditure takes place..”

^{๒๙๔} Companies Act CAP ๓๙ Section ๕(๑) ระบุว่า “The memorandum of every company incorporated after the commencement of this Act must state –

(a) The name of the company, with “Berhad” or the abbreviation “Bhd” as the last word of the name in the case of a company limited by shares or by guarantee;

(b) In the case of a private limited company, with the word “Sendirian” or the abbreviation “Sdn” as part of its name, inserted immediately before the word “Berhad” or before the abbreviation “Bhd” or, in the case of a private unlimited company, at the end of its name...”

^{๒๙๕} Companies Act CAP ๓๙ Section ๑๖ ระบุว่า “ On the registration of the memorandum of a company the Registrar shall under his hand that the company is incorporated and, in the case of a limited company, that the company is limited.”

ทะเบียน ๒๕,๐๐๐ เหรียญดอลลาร์สหรัฐ มีค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียน ๓๐๐ เหรียญดอลลาร์สหรัฐ
ทั้งนี้ ไม่รวมถึงค่าธรรมเนียมในการกรอกเอกสารประกอบอื่นๆ

บริษัทมหาชนจำกัด (Public Company)

วิธีการจัดตั้งบริษัทมหาชนจำกัดเป็นเช่นเดียวกันกับกรณีของบริษัทจำกัด ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งบริษัท บริษัทมหาชนจำกัดสามารถออกหุ้นเปลี่ยนมือให้ประชาชนโดยอยู่ภายใต้ระเบียบบังคับ โดยผู้ถือหุ้นจะต้องมีสัญชาติบรูไนหรือเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศบรูไน และต้องมีคณะกรรมการบริหารในบริษัทเป็นชาวบรูไนไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่ง ต้องมีผู้ถือหุ้นไม่ต่ำกว่า ๗ คน โดยบริษัทในเครือสามารถถือหุ้นในบริษัทแม่ได้ ค่าธรรมเนียมใบทะเบียนบริษัท คือ ๒๕ เหรียญบรูไน ส่วนค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนบริษัทขึ้นอยู่กับขนาดของทุนจดทะเบียน ทั้งนี้ ไม่มีการกำหนดราคาหุ้นขั้นต่ำ

สาขาบริษัทต่างประเทศ (Branch)

บริษัทต่างประเทศใดหากต้องการประกอบธุรกิจในบรูไนและไม่จดทะเบียนเป็นบริษัทในประเทศบรูไนแล้วจะต้องจดทะเบียนเป็นสาขาบริษัทต่างประเทศ สาขาบริษัทต่างประเทศจะต้องจดทะเบียนสำนักงานในประเทศบรูไนและจะต้องมีการแต่งตั้งตัวแทนในประเทศบรูไน เมื่อได้จดทะเบียนแล้วสาขาบริษัทต่างประเทศจะได้รับสิทธิและอำนาจเท่ากับบริษัทจดทะเบียนในประเทศบรูไน สาขาบริษัทต่างประเทศต้องมีการยื่นงบการเงินของบริษัทสำนักงานใหญ่โดยยื่นต่อสำนักจดทะเบียนบริษัททุกปี ทั้งนี้สาขาบริษัทต่างประเทศเองก็ต้องยื่นงบการเงินของสาขานั้นด้วยเช่นกัน

๑) ขั้นตอนสำหรับนักลงทุนที่ประสงค์จะจัดตั้งธุรกิจแบบปกติ

นักลงทุนที่ประสงค์จะจัดตั้งธุรกิจแบบปกติ จะมีรูปแบบองค์กรธุรกิจให้เลือก ๖ รูปแบบ แต่รูปแบบที่นักลงทุนต่างชาติสามารถจดทะเบียนได้มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๒: รูปแบบองค์กรธุรกิจของประเทศบรูไน

รูปแบบองค์กรธุรกิจ	การจดทะเบียนโดยต่างชาติ
กิจการเจ้าของคนเดียว	ไม่สามารถทำได้
ห้างหุ้นส่วน	อนุมัติเป็นรายกรณี
บริษัทเอกชน	สามารถทำได้
บริษัทมหาชน	สามารถทำได้
สำนักงานสาขา	สามารถทำได้
กิจการร่วมทุน	อนุมัติเป็นรายกรณี

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งประเทศบรูไน

เข้าถึงได้ที่ http://www.bedb.com.bn/doing_guides_taxation.html (เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๘)

(๑) หน่วยงานที่รับผิดชอบการจดทะเบียนนิติบุคคล

สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๕๙ ภายใต้สำนักงานอัยการสูงสุด (The Attorney General's Chamber Office) ภายหลังได้มีการย้ายสำนักงานฯ เข้ามาอยู่ภายใต้กระทรวงการคลัง (Ministry of Finance) เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. ๒๐๑๒ และได้ดำเนินการอยู่ภายใต้กระทรวงการคลังจนถึงปัจจุบัน^{๒๙๖}

ก) อำนาจและหน้าที่

หน้าที่หลักของสำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) คือการจดทะเบียนธุรกิจเพื่อจัดตั้งบริษัทในบรูไน โดยสำนักงานฯ มีหน้าที่และความรับผิดชอบหลักดังนี้

- จดทะเบียนบริษัทในประเทศบรูไนตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของกฎหมาย The Companies Act ๑๙๘๔ (Cap ๓๙) และจดทะเบียนชื่อบริษัทในประเทศบรูไนตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของกฎหมาย The Business Names Act ๑๙๘๔ (Cap ๙๒)
- สร้างระบบการจดทะเบียนและข้อมูลให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้
- ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของสำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN)
- เป็นตัวแทนให้กับรัฐบาลของบรูไนในเรื่องการจดทะเบียนและกำกับดูแลองค์กรธุรกิจในประเทศบรูไน

^{๒๙๖} The Government of Brunei, Ministry of Finance, the Registry of Companies and Business Names, <http://www.mof.gov.bn/index.php/divisions/registry-of-companies-and-business-names>, accessed ๑๕ April ๒๐๑๕.

ข) ที่อยู่และการติดต่อ

Registry of Companies and Business Names Division

Level ๑, Island Block

Ministry of Finance

Commonwealth drive, BS ๓๙๑๐

Brunei Darussalam

Website: www.eregistry.agc.gov.bn, www.roc.gov.bn

หมายเลขโทรศัพท์: +๖๗๓ ๒๓๘ ๐๕๐๕

หมายเลขโทรสาร: +๖๗๓ ๒๓๘ ๐๕๐๓

วันและเวลาเปิดทำการ: จันทร์-ศุกร์ และวันเสาร์ เวลา ๘.๐๐ – ๑๕.๓๐ น.

(๒) ขั้นตอนการจัดตั้งธุรกิจในรูปแบบบริษัท

การจัดตั้งบริษัทในประเทศบรูไนประกอบไปด้วย ๔ ขั้นตอนดังนี้

๑. ตรวจสอบชื่อนิติบุคคล

๒. จองชื่อนิติบุคคล

๓. จดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจที่สำนักงานจดทะเบียน (Registrar of Companies)

๔. สำนักงานจดทะเบียนพิจารณาเอกสารและออกหนังสือสำคัญการจดทะเบียน (Certificate of Registration)

ก) ขั้นตอนการตรวจสอบชื่อนิติบุคคลและจองชื่อนิติบุคคล

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกที่นักลงทุนต้องตรวจสอบชื่อและขออนุญาตใช้ชื่อนิติบุคคลจากสำนักงานจดทะเบียน (Registrar of the Companies) ณ สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) ซึ่งสำนักงานจดทะเบียนมีสิทธิที่จะปฏิเสธคำขอใช้ชื่อนิติบุคคล ถ้าหากชื่อที่ขอนั้นเหมือนหรือมีความคล้ายคลึงกับชื่อนิติบุคคลที่ดำเนินกิจการอยู่แล้วในประเทศบรูไน หรือชื่อนั้นเป็นถ้อยคำ ที่รุนแรงหรือหยาบคาย

ชื่อนิติบุคคลที่มีคำว่า “Bank, Finance, Company, Insurance, School, University, Travel Agent” ต้องได้รับการอนุมัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักลงทุนไม่สามารถใช้คำว่า “The Mall” ได้

ข) ระยะเวลาอนุมัติการจองชื่อนิติบุคคล

ระยะเวลาในการอนุมัติคำขอจองชื่อนิติบุคคลจะใช้เวลาประมาณ ๑-๒ สัปดาห์

ค) เอกสารและแบบฟอร์มที่ต้องส่งให้สำนักงานจดทะเบียน

เมื่อได้รับการอนุมัติให้ใช้ชื่อบริษัทได้แล้ว จะต้องส่งเอกสารดังต่อไปนี้ให้แก่สำนักงานจดทะเบียน

๑. หนังสือบริคณห์สนธิ และข้อบังคับบริษัท (Memorandum and Articles of Association)

๒. หนังสือยืนยันว่าการจดทะเบียนเป็นไปอย่างถูกต้อง และมีการลงนามโดยเลขานุการบริษัทที่ปรากฏชื่อในหนังสือบริคณห์สนธิ (Statutory Declaration of Compliance)

๓. เอกสารอนุมัติชื่อกิจการ (Form ๑)

๔. เอกสารอื่นๆ เช่น แบบฟอร์มการจองชื่อ แบบฟอร์มรายชื่อกรรมการและผู้จัดการ (Form X) หนังสือรับรองของกรรมการ (Consent to Act as Directors) และ Notice of Situation of Registered Office

ขั้นตอนการจดทะเบียนโดยปกติจะใช้เวลาประมาณ ๕-๖ สัปดาห์ ก่อนที่จะออกหนังสือ รับรองการจดทะเบียนบริษัท (Certificate of Incorporation)

ง) ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน

ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนนิติบุคคลขึ้นอยู่กับทุนจดทะเบียนนิติบุคคลที่ได้รับการอนุมัติ ถ้าหากทุนจดทะเบียนอนุมัติที่ ๒๕,๐๐๐ เหรียญรูปี จะมีค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนประมาณ ๗๕๐-๘๕๐ เหรียญรูปี

โดยปกติแล้วค่าธรรมเนียมอื่นๆเช่น ค่าธรรมเนียมการรับรองเอกสาร และค่าธรรมเนียมการเก็บเอกสารจะรวมอยู่ในค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนนี้แล้ว

ตารางที่ ๒๓: รายการแบบฟอร์มในการจดทะเบียนบริษัทและค่าธรรมเนียม

รายการ	ค่าธรรมเนียม (เหรียญรูปี)
ค่าแบบฟอร์มเอกสาร	
๑. แบบฟอร์มการจองชื่อนิติบุคคล	๕
๒. แบบฟอร์มรายชื่อกรรมการและผู้จัดการ: แบบฟอร์ม X	๑๐
๓. ค่าอากรแสตมป์	๑๐
ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน	
๑. ค่าธรรมเนียมการอนุมัติจองชื่อนิติบุคคล	๓๐
๒. ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน	
๒.๑ ทุนจดทะเบียนไม่เกิน ๒๕,๐๐๐ เหรียญรูปี	๓๐๐

รายการ	ค่าธรรมเนียม (เหรียญบรูไน)
๒.๒ ทุนจดทะเบียนที่เพิ่มขึ้นทุก ๕,๐๐๐ เหรียญบรูไน	๒๐
๓. ค่าธรรมเนียมหนังสือบริคณห์สนธิและข้อบังคับบริษัท (Memorandum and Articles of Association)	๒๐
๔. หนังสือรับรองของกรรมการ (Consent letter) (ฉบับละ)	๑๐
๕. Notice of the situation of registered office	๑๐
๖. หนังสือสำคัญการจดทะเบียน (Certificate of Incorporation)	๒๕

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งประเทศบรูไน http://www.bedb.com.bn/doing_guides_setting_companyadd.html#fee (เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๘)

จ) ธุรกิจที่ต้องขอใบอนุญาตพิเศษจากรัฐบาล

รัฐบาลบรูไนกำหนดให้การจัดตั้งธุรกิจบางประเภทที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะจำเป็นต้องขอใบอนุญาตพิเศษจากรัฐบาล อาทิเช่น ธนาคาร บริษัทการเงินหลักทรัพย์ บริษัทประกันภัย บริษัทนำเที่ยว และบริษัทออกเงินกู้ หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องจะพิจารณาการให้ใบอนุญาตแก่ธุรกิจเหล่านี้ก่อนที่จะดำเนินการจดทะเบียน โดยการพิจารณาใช้ระยะเวลา ๕-๖ สัปดาห์

ฉ) ธุรกิจที่ต้องขอใบอนุญาตประกอบธุรกิจเฉพาะ (Miscellaneous License: Rampaian)

ธุรกิจที่ระบุไว้ในตารางข้างล่างจะต้องทำการยื่นขอใบอนุญาตประกอบธุรกิจเฉพาะ (Rampaian) โดยสามารถซื้อแบบฟอร์มได้ที่สำนักงานเขต (District Office)

ตารางที่ ๒๔: รายการธุรกิจเฉพาะและค่าธรรมเนียม

รายการ	ค่าธรรมเนียม (เหรียญบรูไน)				
	๑ ปี	๒ ปี	๓ ปี	๔ ปี	๕ ปี
ร้านกาแฟ (Coffee Shop)	๒๕	๕๐	๗๕	๑๐๐	๑๒๕
ร้านอาหาร (Eating House)	๕๐	๑๐๐	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐
สถานบริการที่พัก (Boarding House)					
จำนวน ๑๐ ห้องขึ้นไป	๑๐๐	๒๐๐	๓๐๐	๔๐๐	๕๐๐
จำนวนน้อยกว่า ๑๐ ห้อง	๕๐	๑๐๐	๓๐๐	๔๐๐	๕๐๐

รายการ	ค่าธรรมเนียม (เหรียญบรูไน)				
	๑ ปี	๒ ปี	๓ ปี	๔ ปี	๕ ปี
บ้านพักแรม (Lodging House)	๒๕	๕๐	๗๕	๑๐๐	๑๒๕
รีสอร์ท และสถานบันเทิง (Resort and Entertainment)	๑๐๐	๒๐๐	๓๐๐	๔๐๐	๕๐๐
ร้านค้าแผงลอย (Hawker)	๑๐	๒๐	๓๐	๔๐	๕๐
ผู้ค้ารถยนต์ (Motor Vehicle Dealer)					
ตัวแทนจำหน่ายหลัก (Main Dealer)	๕,๐๐๐	๑๐,๐๐๐	๑๕,๐๐๐	๒๐,๐๐๐	๒๕,๐๐๐
สาขา (Branch)	๓,๐๐๐	๖,๐๐๐	๙,๐๐๐	๑๒,๐๐๐	๑๕,๐๐๐
ผู้แทน (Agent)	๑,๐๐๐	๒,๐๐๐	๓,๐๐๐	๔,๐๐๐	๕,๐๐๐
สถานีบริการน้ำมัน (Petrol Station)	๑๐๐	๒๐๐	๓๐๐	๔๐๐	๕๐๐
ร้านค้าปลีก (Retail Shop)	๕๐	๑๐๐	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐
ร้านค้าไม้หรือร้านเฟอร์นิเจอร์ (Timber store, Furniture Factory)	๑๐๐	๒๐๐	๓๐๐	๔๐๐	๕๐๐
ร้านทดลองสินค้า ร้านซ่อม (Workshop)	๕๐	๑๐๐	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐

ที่มา: Miscellaneous Licenses Act, Amendment (CAP ๑๒๗)

ข) ข้อกำหนดเรื่องกรรมการบริษัทและผู้ถือหุ้น

ภายใต้กฎหมายบริษัทบรูไน (Brunei Company Act, Cap. ๓๙) กำหนดให้บริษัทที่จัดตั้งในประเทศบรูไนจะต้องมีส่วนประกอบของกรรมการบริษัทและผู้ถือหุ้นดังนี้

- บริษัทจะต้องประกอบไปด้วยกรรมการอย่างน้อยสองคน และกรรมการอย่างน้อยกึ่งหนึ่ง (ร้อยละ ๕๐) ของจำนวนกรรมการทั้งหมดจะต้องเป็นชาวบรูไน (Brunei Residents)
- บริษัทจะต้องประกอบไปด้วยผู้ถือหุ้นอย่างน้อยสองคน แม้ว่าจะไม่มีข้อกำหนดเรื่องสัญชาติของผู้ถือหุ้น แต่รัฐบาลอาจกำหนดสัดส่วนหุ้นบรูไนในธุรกิจบางสาขา

ข) ขั้นตอนการปฏิบัติรายปีหลังจากจัดตั้งธุรกิจแล้ว (Annual Requirements)

- แต่งตั้งผู้ตรวจสอบบัญชีที่จดทะเบียนในประเทศบรูไนประจำบริษัท
- จัดประชุมสามัญประจำปีผู้ถือหุ้น
- รายงานผลตอบแทนและงบการเงินประจำปี
- รายงานข้อมูลทางบัญชีประจำปีต่อกรมเศรษฐกิจและการพัฒนา (Department of Economic and Development) สำนักนายกรัฐมนตรี

- ส่งแบบประเมินภาษีเงินได้นิติบุคคล และภาษีหัก ณ ที่จ่าย

(๓) การจัดตั้งธุรกิจรูปแบบสำนักงานสาขา (Branch)

ขั้นตอนการจัดตั้งธุรกิจแบบสำนักงานสาขา มีขั้นตอนที่แตกต่างจากการจัดตั้งบริษัทเพียงเล็กน้อยอันจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

ก) ขั้นตอนการจองชื่อสำนักงานสาขา

การจองชื่อสำนักงานสาขาตามชื่อของบริษัทแม่ (Parent Company) จะต้องขออนุมัติจากสำนักงานจดทะเบียน (Registrar of the Companies) ณ สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) ซึ่งจะใช้เวลาในการอนุมัติประมาณ ๑-๒ สัปดาห์

ข) ขั้นตอนการส่งเอกสารเพื่อจดทะเบียนจัดตั้งสำนักงานสาขา

เมื่อได้รับการอนุมัติชื่อสำนักงานสาขาแล้ว นักลงทุนจะต้องส่งเอกสารดังต่อไปนี้ให้สำนักงานจดทะเบียนเพื่อพิจารณา

- มติกรรมการบริษัทให้มีการจดทะเบียนสำนักงานสาขาในประเทศบรูไน
- สำเนาหนังสือรับรองการจดทะเบียนบริษัทของบริษัทแม่
- สำเนาหนังสือบริคณห์สนธิ และข้อบังคับบริษัทของบริษัทแม่ (Memorandum and Articles of Association)
- หนังสือรับรองจากผู้ถือหุ้นของบริษัทแม่ (Letter of Undertaking)
- แบบฟอร์ม IV (F) แสดงรายละเอียดกรรมการของบริษัทแม่
- แบบฟอร์มการแต่งตั้งผู้ได้รับมอบอำนาจให้จดทะเบียนสำนักงานสาขา (Form of the appointment of authorized person)
- หนังสือมอบอำนาจการแต่งตั้งผู้ได้รับมอบอำนาจ (Power of Attorney on the appointment of authorized person)
- เอกสารยืนยันการดำเนินงานของผู้ได้รับมอบอำนาจ (Statutory declaration executed by the authorized person)

ค) ระยะเวลาการพิจารณาการจดทะเบียนสำนักงานสาขา

ขั้นตอนการพิจารณาจะใช้เวลาประมาณ ๕-๖ สัปดาห์ก่อนที่จะออกหนังสือรับรองการจดทะเบียนสำนักงานสาขา (Certificate of Registration)

ง) ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนสำนักงานสาขา

ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนสำนักงานสาขาขึ้นอยู่กับทุนจดทะเบียนที่ได้รับการอนุมัติ ถ้าหากทุนจดทะเบียนอนุมัติที่ ๑๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน จะมีค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนประมาณ ๔๕๐-๕๐๐ เหรียญบรูไน

โดยปกติแล้วค่าธรรมเนียมอื่นๆเช่น ค่าธรรมเนียมการรับรองเอกสาร และค่าธรรมเนียมการเก็บเอกสารจะรวมอยู่ในค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนนี้แล้ว

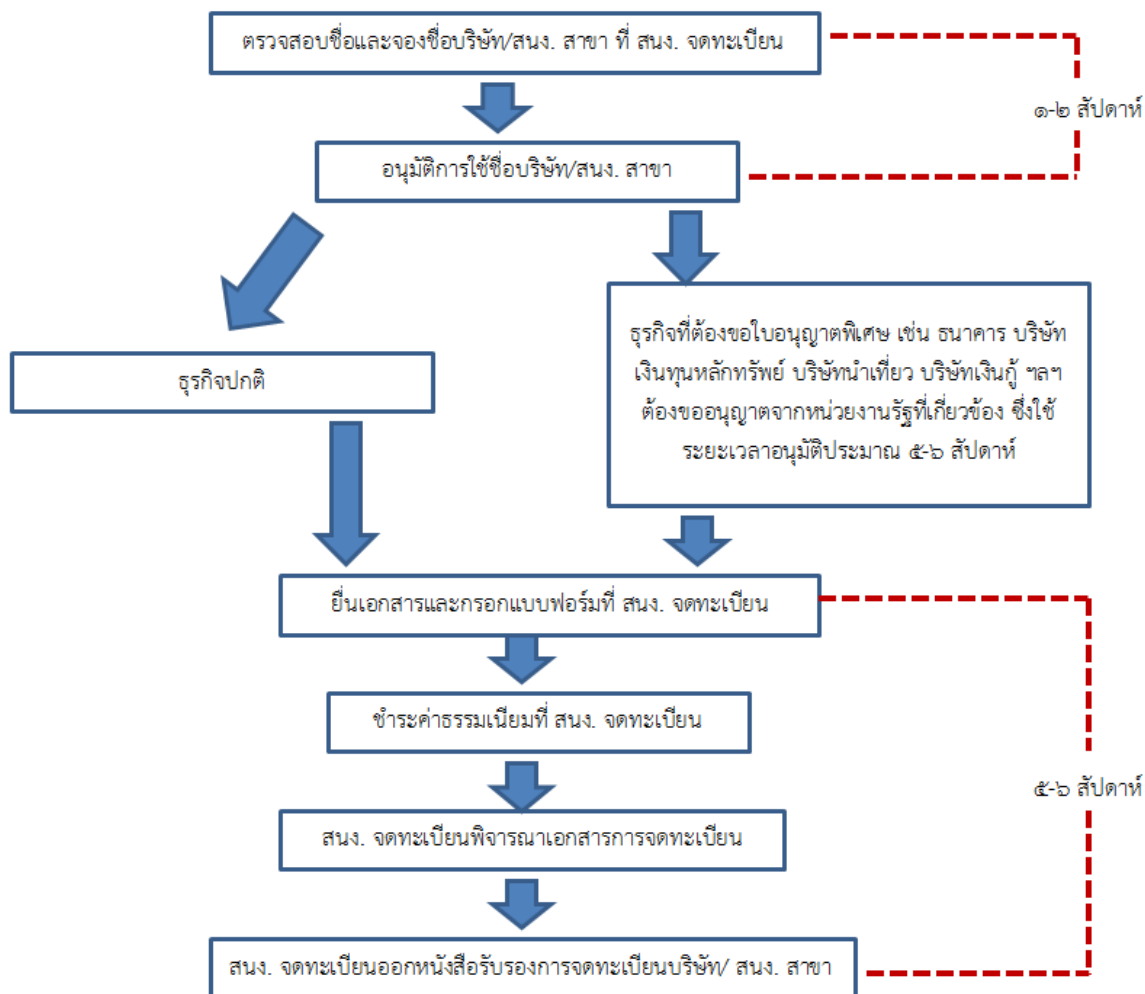
จ) ธุรกิจที่ต้องขอใบอนุญาตพิเศษจากรัฐบาล

รัฐบาลบรูไนกำหนดให้การจัดตั้งธุรกิจบางประเภทที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะ จำเป็นต้องขอใบอนุญาตพิเศษจากรัฐบาล อาทิเช่น ธนาคาร บริษัทการเงินหลักทรัพย์ บริษัทประกันภัย บริษัทนำเข้าและบริษัทออกเงินกู้ หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องจะพิจารณาการให้ใบอนุญาตแก่ธุรกิจเหล่านี้ ก่อนที่จะดำเนินการจดทะเบียน โดยการพิจารณาใช้ระยะเวลา ๕-๖ สัปดาห์

ฉ) ขั้นตอนการปฏิบัติรายปีหลังจากจัดตั้งสำนักงานสาขา (Annual Requirements)

- รายงานผลตอบแทนและงบการเงินประจำปี
- รายงานการเปลี่ยนแปลง (ถ้ามี) ที่เกี่ยวกับหนังสือบริคณห์สนธิ ข้อบังคับบริษัท กรรมการบริษัท ชื่อและที่อยู่ของผู้ได้รับมอบอำนาจ สถานที่ทำการ หรือในเรื่องอื่นๆ ต่อสำนักงานจดทะเบียนในระยะเวลาที่กำหนด
- ส่งแบบประเมินภาษีเงินได้นิติบุคคล และภาษีหัก ณ ที่จ่าย

ภาพที่ ๖ ภาพขั้นตอนการจัดตั้งธุรกิจในประเทศบรูไน

ทั้งนี้ ขั้นตอนการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทในบรูไนรวมถึงระยะเวลาดำเนินการและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ เริ่มจากการตรวจสอบชื่อว่ามีซ้ำหรือไม่และทำการจองชื่อบริษัทและสิ้นสุดที่การรับใบอนุญาต RAMPAIAN สรุปได้ดังตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ ๒๕: ขั้นตอนการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทในประเทศบรูไน^{๒๕๗}

ขั้นตอน	ระยะเวลา	คำดำเนินการ
๑) ตรวจสอบชื่อว่ามีซ้ำหรือไม่และทำการจองชื่อบริษัท หน่วยงาน: สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) กระทรวงการคลัง	๕ วัน	๕ เหรียญบรูไนต่อคำขอจองชื่อ และ ๑๕ เหรียญบรูไนสำหรับการจองชื่อ
๒) ทำคำแถลงต่อศาลแขวง หน่วยงาน : Magistrate's Court	๑ วัน	๙ เหรียญบรูไน
๓) ยื่นเอกสารจดทะเบียนและชำระค่าธรรมเนียม หน่วยงาน : Registrar of Companies Division, Ministry of Finance	๑๐ วัน	พิจารณารายละเอียดขั้นตอน
๔) ทำตรายางบริษัท สถานที่ : Seal-making shop	๓ วัน	๑๘๕ เหรียญบรูไน
๕) จดทะเบียนกองทุนสมทบลูกจ้าง หน่วยงาน : สำนักงานกองทุนสมทบลูกจ้าง	๑ วัน (พร้อมกับขั้นตอนข้างต้น)	ไม่มี
๖) ซื้อแบบฟอร์มการขออนุญาตประเภทต่างๆ หน่วยงาน : คณะกรรมการท้องถิ่น (Municipal Board of Bandar Seri Begawan)	๑ วัน	๒ เหรียญบรูไน
๗) ยื่นขอใบอนุญาตประเภทต่างๆ หน่วยงาน : คณะกรรมการท้องถิ่น	๒ เดือน	๕๐ เหรียญบรูไน ต่อคำขออนุญาต และ ๕๐ เหรียญบรูไนสำหรับคำขอ กับ กรม ป้อง กั้น อัคคีภัย
๘) ยื่นคำขอกับกรมป้องกันอัคคีภัย (Fire Services Department) (สำหรับการขออนุญาตประเภทอื่นๆ หรือ RAMPAIN) หน่วยงาน : กรมป้องกันอัคคีภัย	๑ วัน (พร้อมกับขั้นตอนที่ ๗)	ไม่มี
๙) ยื่นคำขอต่อกระทรวงสาธารณสุข (สำหรับการขออนุญาตประเภทอื่นๆ หรือ RAMPAIN) หน่วยงาน : กระทรวงสาธารณสุข	๑ วัน (พร้อมกับขั้นตอนที่ ๗)	ไม่มี

^{๒๕๗} World Bank Group, Doing Business: Starting Business in Brunei Darussalam, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/brunei/starting-a-business>, accessed on ๑๔ December ๒๐๑๔.

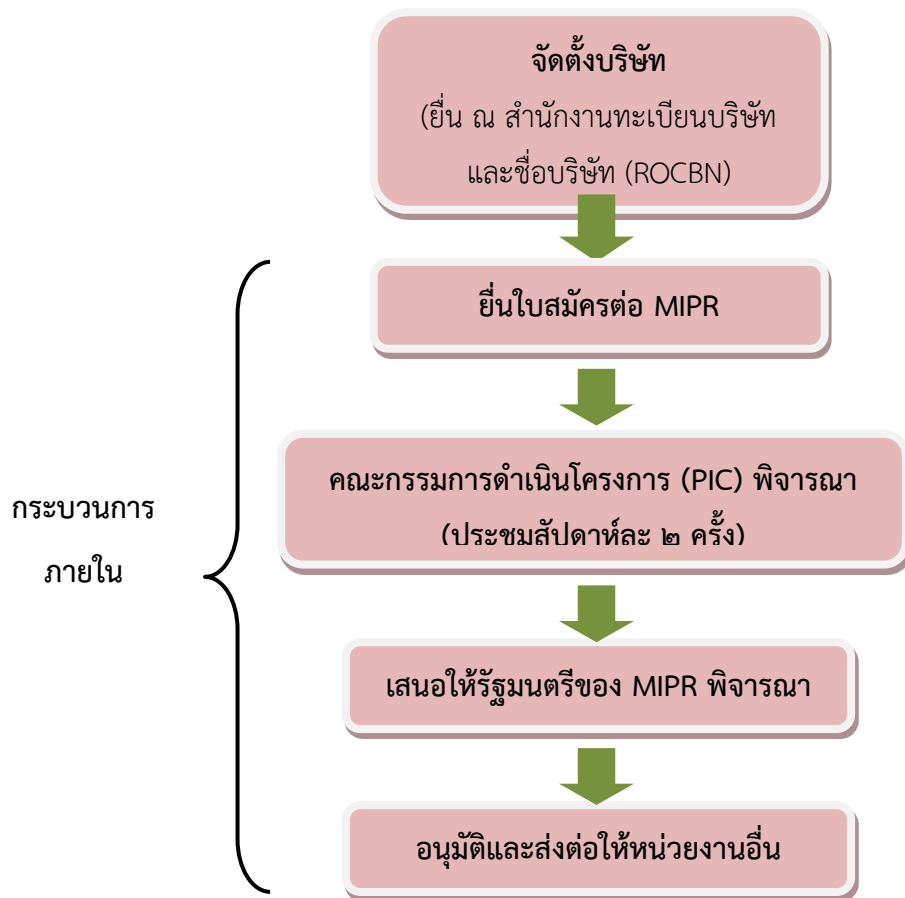
ขั้นตอน	ระยะเวลา	ค่าดำเนินการ
๑๐) รับการตรวจสอบจากกรมป้องกันอัคคีภัย หน่วยงาน : กรมป้องกันอัคคีภัย	๑ วัน (พร้อมกับ ขั้นตอนที่ ๗)	๗๕๐ เหรียญบรูไน
๑๑) รับการตรวจสอบจากกระทรวงสาธารณสุข หน่วยงาน : กระทรวงสาธารณสุข	๑ วัน (พร้อมกับ ขั้นตอนที่ ๗)	ไม่มี
๑๒) รับใบรับรองจากกรมป้องกันอัคคีภัย หน่วยงาน : กรมป้องกันอัคคีภัย	๑ วัน (พร้อมกับ ขั้นตอนที่ ๗)	ไม่มี
๑๓) รับใบรับรองจากกระทรวงสาธารณสุข หน่วยงาน : กระทรวงสาธารณสุข	๑ วัน (พร้อมกับ ขั้นตอนที่ ๗)	ไม่มี
๑๔) ส่งใบรับรองให้กับหน่วยงานที่ต้องให้อนุญาตต่างๆ หน่วยงาน : คณะกรรมการท้องถิ่น	๑ วัน (พร้อมกับ ขั้นตอนที่ ๗)	ไม่มี
๑๕) รับใบอนุญาต RAMPAIAN หน่วยงาน : คณะกรรมการท้องถิ่น	๒๑ วัน	๑๐๐ เหรียญบรูไน

๒) ขั้นตอนสำหรับนักลงทุนที่ประสงค์จะจัดตั้งธุรกิจที่เป็นโครงการการลงทุนภายใต้กระทรวง MIPR

สำหรับโครงการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพื้นฐาน เช่น เกษตร ประมง และป่าไม้ รวมถึงอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรม นักลงทุนที่ต้องการลงทุนในโครงการลงทุนที่กล่าวมาข้างต้น จะต้องยื่นข้อเสนอที่กระทรวง MIPR แต่นักลงทุนจะต้องยื่นจดทะเบียนและจัดตั้งนิติบุคคล ณ สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื้อบริษัท (ROCBN) เพื่ออนุมัติการจัดตั้งนิติบุคคลก่อนที่จะเสนอโครงการการลงทุนต่อกระทรวง MIPR

ระบบการพิจารณาของ MIPR จะเป็นระบบ One-Stop-Service นักลงทุนเพียงแค่อื่นข้อเสนอการลงทุนที่ MIPR จากนั้น MIPR จะประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และรายงานผลการอนุมัติข้อเสนอการลงทุนให้นักลงทุนทราบ โดยนักลงทุนสามารถเข้าไปใช้บริการและยื่นเสนอโครงการลงทุนผ่านเว็บไซต์ของ MIPR ได้ที่ <http://www.bruneimipr.gov.bn>

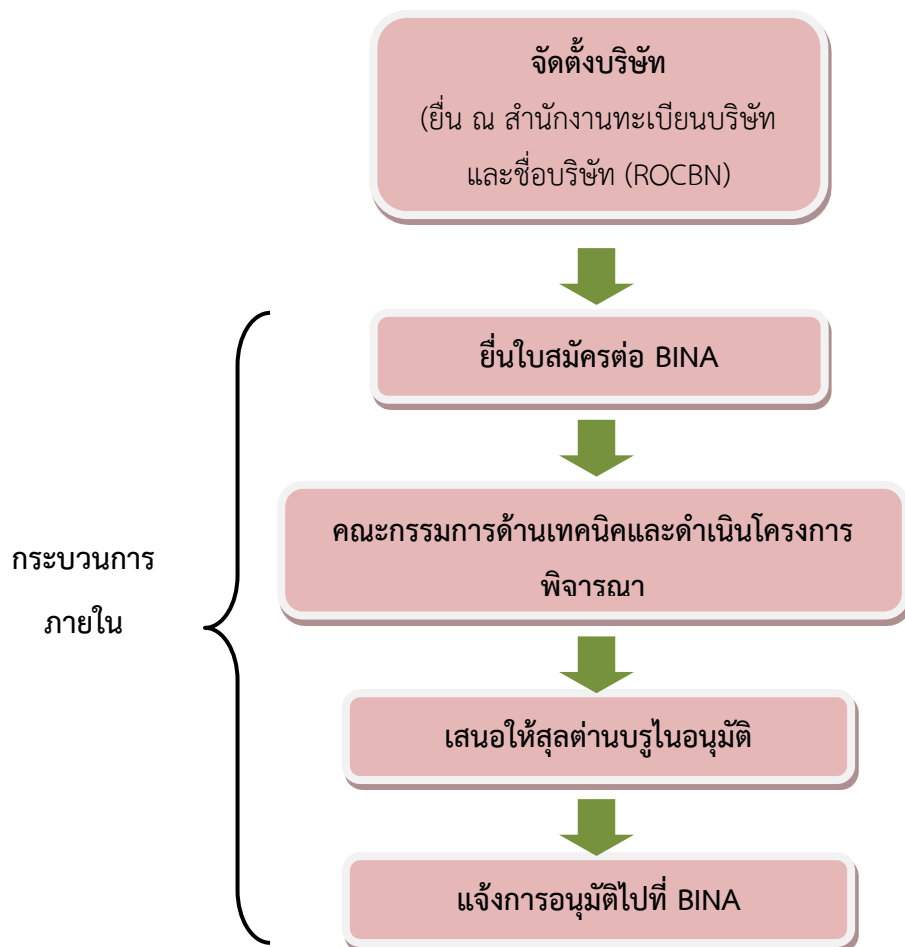
ภาพที่ ๗ ภาพแสดงกระบวนการยื่นขอลงทุนเพื่อให้ MIPR อนุมัติ

นักลงทุนต่างชาติที่มีความประสงค์จะเข้าพื้นที่ในเขตอุตสาหกรรม (Industrial Site) และศูนย์อุตสาหกรรม (Industrial Complex) สามารถยื่นข้อเสนอการลงทุนต่อ Brunei Industrial Development Authority (BINA) ซึ่งจะทำให้การสนับสนุนด้านการบริการในการเสนอแนะข้อมูลให้บริษัทที่อยู่ในเขตอุตสาหกรรมต่างๆ โดยรวมถึงการประสานงานกับกรมแรงงานในเรื่องการขึ้นทะเบียนแรงงาน และประสานงานกับสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองในเรื่องใบอนุญาตการทำงาน และเรื่อง Visa

ข้อเสนอจะได้รับการพิจารณาใน BINA โดย Pre PIC Meeting Committee ก่อนส่งต่อไปพิจารณาที่ คณะกรรมการดำเนินโครงการ (Project Implementation Committee: PIC) ภายใต้ MIPR (การตัดสินใจขั้นสุดท้าย)

ภาพที่ ๘ ภาพแสดงกระบวนการยื่นขอลงทุนสำหรับพื้นที่อุตสาหกรรมภายใต้ BINA

๕.๒.๓ การร่วมทุนกับรัฐ

กิจการร่วมทุน (Joint Venture) อาจทำในรูปแบบบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนขึ้นอยู่กับปัจจัยในการประกอบกิจการลักษณะโครงการ ในกรณีกิจการร่วมทุนประเภทบริษัท เจ้าของจะมีความรับผิดชอบเฉพาะส่วนที่นำมาลงทุน ต่างจากในกรณีของกิจการร่วมทุนแบบห้างหุ้นส่วนซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนจะรับผิดชอบโดยไม่จำกัดจำนวน ความสามารถในการลงทุนโดยต่างชาติในประเทศบรูไนนั้น นักลงทุนต่างชาติไม่สามารถลงทุนในธุรกิจรูปแบบเจ้าของคนเดียวได้ แต่สามารถลงทุนในห้างหุ้นส่วนและบริษัทร่วมทุนได้โดยขึ้นอยู่กับการพิจารณาของ BEDB (The Brunei Economic Development Board) นักลงทุนต่างชาติสามารถลงทุนในบริษัท บริษัทมหาชน และสาขาของธุรกิจต่างชาติได้

นอกเหนือจากกระบวนการการเปลี่ยนระบบการบริหารจากรัฐเป็นเอกชน (Corporatization) รัฐบาลบรูไนก็ยังดำเนินการร่วมทุนระหว่างรัฐกับเอกชน (Private-Public Partnership: PPP) เพื่อดำเนินกิจการสาธารณะในรูปแบบทางการค้าเอกชน ทั้งนี้เนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว

เป็นเหตุให้รัฐบาลมีความจำเป็นต้องเร่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดเศรษฐกิจที่มีความยั่งยืนและสามารถแข่งขันได้โดยผ่านทางภาคเอกชน จึงจำต้องทบทวนกระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เช่น การขายหุ้นเสี่ยงข้างน้อยหรือแม้แต่หุ้นเสี่ยงข้างมากในบริษัทมหาชน การร่วมทุนระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐ และการเปิดการประมูลอย่างเสรีเพื่อที่จะยกเลิกการผูกขาด^{๒๙๘}

บรูไนกำหนดวิสัยทัศน์ ปี ๒๐๓๕ เพื่อให้มีการส่งเสริมด้านการลงทุนโดยผ่านทาง การร่วมทุนระหว่างรัฐกับเอกชน (Public-Private Partnerships) ในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานโดยเน้นที่การศึกษา การสาธารณสุข และอุตสาหกรรม ในปัจจุบัน โครงการภายในประเทศทั้งหมดได้รับเงินสนับสนุนจากงบประมาณพัฒนาประเทศของ สำนักพัฒนาประเทศที่บริหารโดย Department of Economic Planning and Development (DEPD) โดยจะต้องมีการเสนอโครงการไปยัง DEPД เพื่อพิจารณาและอนุมัติ โดยโครงการนั้นจะต้องเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของประเทศบรูไน ปี ๒๐๓๕ เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วจะมีการจัดสรรเงินสนับสนุนเป็นไปตามแต่ละกระทรวงที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการนั้น

ในปัจจุบันนี้การร่วมทุนระหว่างรัฐกับเอกชนยังมิได้รับความนิยมในประเทศบรูไนเมื่อเทียบกับการร่วมทุนที่มีในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย สิงคโปร์ และมาเลเซีย โดยในปัจจุบันยังคงเป็นนโยบายที่กำลังดำเนินการและดำเนินการโดยหน่วยงาน DEPД โดยมีโครงการที่ได้เริ่มดำเนินการแล้วคือการลงทุนและการปรับปรุงห้องชุด (Apartment) ๓ ตำแหน่งใน Ong Sum Ping และที่กำลังดำเนินการอยู่คือพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัยและเพื่อการพาณิชย์จำนวน ๒๐๐๐ แห่งที่ Kuala Belait โดยคาดว่าจะได้ประโยชน์คืออนุญาตให้เอกชนเข้ามาทำการค้าขายในพื้นที่โดยสามารถใช้สิ่งอำนวยความสะดวกที่จะเกิดขึ้นได้ โดยรัฐจะได้รับรายได้จากการให้เช่าที่ดินที่ทำประโยชน์นั้น

บรูไนควรพิจารณาส่งเสริมให้มีกฎหมายและนโยบายการแข่งขันทางธุรกิจ เนื่องจากเงื่อนไขสำคัญหนึ่งในการพัฒนาภาคเอกชนและส่งเสริมกระบวนการผลิตก็คือการเพิ่มการแข่งขันซึ่งจะต้องอาศัยกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการแข่งขันอย่างเหมาะสมและชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้เศรษฐกิจบรูไนสามารถปรับเปลี่ยนจากเศรษฐกิจแบบพึ่งพาไฮโดรคาร์บอน อีกทั้ง ด้วยแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint) ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมให้เกิดนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันของประเทศชาติให้ทันกำหนดปี ๒๐๑๕ จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาการแข่งขันทางธุรกิจในบรูไนนี้อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประเทศอื่นๆ ในอาเซียน ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม^{๒๙๙} ทั้งนี้ บรูไนควรส่งเสริมให้มีการแข่งขันในภาคธุรกิจหลัก ได้แก่ กิจการธนาคารและกิจการโทรคมนาคม ข้อมูลจาก World Bank's Global Financial Development ชี้ว่าการแข่งขันในกิจการธนาคารมีน้อยเมื่อเทียบกับ

^{๒๙๘} Hjh Zainab binti Hj Morshidi, Proceedings Paper Presentations Session : Privatisation and Corporatisation: Brunei Darussalam's Experience, Department of Policy and Coordination, Economic Planning and Development Department, Brunei Darussalam, http://www.csstc.org/reports/egm/p4/presentation_Brunei.htm, accessed on ๑๙ December ๒๐๑๔.

^{๒๙๙} The World Economic Forum's Global Competitiveness Report ๒๐๑๒-๒๐๑๓.

ประเทศที่พัฒนามากว่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้^{๓๐๐} ประเทศบรูไนยังคงไม่มีกฎหมายและนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องของการแข่งขันทางการค้าและยังถือว่าอยู่ในช่วงการเริ่มต้นเท่านั้น ทั้งนี้มีกฎหมายเดียวที่มีความเกี่ยวข้องกับการแข่งขันคือ Monopolies Act (Chapter ๗๓) ซึ่งมีได้มีการแก้ไขมาตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้เมื่อปี ๑๙๓๒ และเป็นการล้าสมัยที่จะใช้ปฏิบัติในปัจจุบัน ดังนั้นบรูไนจึงได้ออกนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมการแข่งขันโดยออกแผนการดำเนินงานในรูปแบบกฎหมายที่เกี่ยวกับการแข่งขันปรากฏในกิจการโทรคมนาคมโดยอยู่ภายใต้การควบคุมของ the Authority for Info-communications Technology Industry หรือ ATI)^{๓๐๑} ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลอุตสาหกรรมเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารและข้อมูลข่าวสารตั้งแต่ปี ๒๐๐๖ โดยก่อนหน้านี้การกำกับดูแลเป็นหน้าที่ของกรมโทรคมนาคม (Telecommunications Department) ภายใต้กระทรวงสื่อสาร (Ministry of Communications)

๕.๓ กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจของคนต่างด้าวในบรูไน

๕.๓.๑ การนำเงินเข้า - ออก

Autoriti Monetari Brunei Darussalam (AMBD) ได้กำหนดระเบียบการนำเงินเข้าออกประเทศของบรูไนว่า ผู้ที่ต้องการจะเดินทางเข้าออก ประเทศบรูไนโดยถือเช็ค/พันธบัตร/ตัวแลกเงิน/เงินสดใดๆ ที่มีมูลค่ามากกว่า ๑๕,๐๐๐ เหรียญบรูไน จะต้องสำแดง ณ จุดควบคุม^{๓๐๒} โดยกฎข้อบังคับดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการฟอกเงินและการใช้เงินในกิจกรรมก่อการร้าย ตลอดจนเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยทางการบรูไนขอให้ผู้เดินทางที่ถือเงินเกินกว่าจำนวนที่กำหนดดังกล่าว ยื่นแบบฟอร์มต่อกรมศุลกากรและสรรพสามิตในการเดินทางขาเข้า และต่อกรมตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนสัญชาติก่อนเดินทางออก หากฝ่าฝืนจะต้องชำระค่าปรับเป็นเงินไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน หรือต้องโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๓๐๓}

^{๓๐๐} Organisation for Economic Co-operation and Development , Structural Policy Country Notes Brunei Darussalam, the Economic Outlook for Southeast Asia, China and India ๒๐๑๔: Beyond the Middle-Income Trap, <http://dx.doi.org/10.1787/saeo-2014-en>, p.๘. accessed on ๑๗ March ๒๐๑๕.

^{๓๐๑} Organisation for Economic Co-operation and Development , Structural Policy Country Notes Brunei Darussalam, the Economic Outlook for Southeast Asia, China and India ๒๐๑๔: Beyond the Middle-Income Trap, <http://dx.doi.org/10.1787/saeo-2014-en>, p.๙. accessed on ๑๗ March ๒๐๑๕.

^{๓๐๒} Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ Section ๔๑ (๑) ระบุว่า “An authorized officer may, with such assistance as is reasonable and necessary, examine any article or baggage which a person has with him if he...for the purpose of finding out whether he has with him any cash in respect of which a report under section ๓๗ is required or to determine the accuracy of the information contained in the report...”

^{๓๐๓} การคุ้มครองคนไทย, ระเบียบการนำเงินเข้า-ออกประเทศของบรูไน, - ข้อมูล ณ วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๔ http://protectthaicitizen.blogspot.com/2011/08/blog-post_04.html เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗

๕.๓.๒ การภาษีอากร

ระบบภาษีของประเทศบรูไนค่อนข้างที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับนักลงทุน และอัตราภาษีในปัจจุบันนั้นส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างดี

ตารางที่ ๒๖: รูปแบบธุรกิจและอัตราภาษี^{๓๐๔}

รูปแบบธุรกิจ	อัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล	
	รอบบัญชีภาษีปี ๒๕๕๕-๒๕๕๗	รอบบัญชีภาษีปี ๒๕๕๘ เป็นต้นไป
ธุรกิจเจ้าของคนเดียว	ได้รับการยกเว้นภาษี	
ห้างหุ้นส่วน	ได้รับการยกเว้นภาษี	
บริษัท	ร้อยละ ๒๐ ของผลกำไร	ร้อยละ ๑๘.๕ ของผลกำไร
บริษัทมหาชน	ร้อยละ ๒๐ ของผลกำไร	ร้อยละ ๑๘.๕ ของผลกำไร
สาขาของธุรกิจต่างชาติ	ร้อยละ ๒๐ ของผลกำไร	ร้อยละ ๑๘.๕ ของผลกำไร
บริษัทร่วมทุน	ร้อยละ ๒๐ ของผลกำไร	ร้อยละ ๑๘.๕ ของผลกำไร

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

บรูไนไม่มีการเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา^{๓๐๕} บุคคลธรรมดาไม่ต้องเสียภาษีส่วนเพิ่มของทุน (capital gains tax) และกำไรที่ได้จากการขายทรัพย์สินโดยบุคคลธรรมดาก็ไม่มีภาระภาษี บุคคลที่ไม่มีถิ่นที่อยู่ในบรูไนก็ไม่มีภาระภาษีเช่นกัน

ภาษีกับห้างหุ้นส่วน

ผู้ประกอบการรายเดี่ยว (Sole Proprietorship) และหุ้นส่วนที่เป็นบุคคลธรรมดานั้นไม่มีภาระภาษีทางตรง ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้บุคคลธรรมดาจัดตั้งธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม^{๓๐๖} ส่วนแบ่งกำไรที่จ่ายให้กับหุ้นส่วนประเภทบุคคลธรรมดาในห้างหุ้นส่วนไม่มีภาระภาษี

^{๓๐๔} Ministry of Finance, Income tax rate, <http://www.mof.gov.bn/index.php/type-of-taxes/income-tax> accessed on ๑๑ February ๒๕๕๘

^{๓๐๕} Income Tax Act, CAP ๓๕, ๑๒๗, First Schedule Section ๑(๒) ระบุว่า “Extent to which Act applies, (a) Tax shall be charged, levied and collected only in respect of the incomes of companies within the meaning of section 2, and the provisions of the Act shall not have effect in respect of incomes of any other persons or bodies of persons.”

^{๓๐๖} Oxford Business Group, The Report: Brunei Darussalam ๒๐๑๑.

ภาษีกับบริษัทจดทะเบียนในประเทศบรูไน

The Brunei Income Tax Act กำหนดให้เก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลกับเงินได้ทางภาษีที่เกิดขึ้นจากงานที่ทำหรือได้รับการจ่ายในประเทศบรูไน ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ นิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนในประเทศบรูไนภายใต้ the Brunei Darussalam Companies Act (Chapter ๓๙) หรือตามกฎหมายที่มีการบังคับอื่น ซึ่งตาม Companies Act หากบริษัทใดต้องการที่จะประกอบธุรกิจในประเทศบรูไน จะต้องมีการจดทะเบียนที่สำนักจดทะเบียนบริษัทซึ่งก็จะเป็นการจดทะเบียนเป็นผู้เสียภาษีด้วยในทีเดียวกัน (Collector of Income)

วิธีการในการชี้ว่าบริษัทมีถิ่นที่อยู่ในประเทศบรูไนเพื่อกำหนดภาระภาษีนั้นยึดหลักแหล่งที่มีการใช้อำนาจบริหารจัดการมากกว่าการพิจารณาว่ามีการจดทะเบียนจัดตั้งที่ใด ซึ่งหลักอำนาจบริหารจัดการนี้หมายถึงพิจารณาสถานที่ที่มีการประชุมกรรมการและใช้อำนาจบริหารบริษัท

รายได้ ทุกบริษัทที่ประกอบกิจการในประเทศบรูไนไม่ว่าจะมีการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทในต่างประเทศหรือในประเทศบรูไน หรือจะทะเบียนสาขาของบริษัทต่างประเทศ ล้วนต้องเสียภาษีเงินได้จากรายได้ที่เกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากกิจการที่ทำหรือเป็นรายได้ที่จ่ายในประเทศบรูไน^{๓๐๗}

ส่วนเพิ่มของทุน บรูไนไม่มีการจัดเก็บภาษีส่วนเพิ่มของทุน ถ้าปริมาณของทรัพย์สินชนิดใกล้เคียงกันที่มีการซื้อและขายเป็นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่กรมจัดเก็บภาษีอาจประเมินว่ามีการดำเนินธุรกิจและประเมินเงินกำไรที่ได้รับจากการค้าขายตามปกติได้

รายได้จากต่างประเทศ บริษัทที่จดทะเบียนในบรูไนหากได้รับรายได้จากต่างประเทศจะต้องเสียภาษีหากมีการรับเงินนั้นมีขึ้นในประเทศบรูไน

เงินปันผลระหว่างบริษัท (Intercompany Dividends) เงินปันผลที่เกิดจากหรือเนื่องจากกิจการที่ในประเทศบรูไนต้องถูกนำมารวมเป็นรายได้เพื่อเสียภาษียกเว้นเป็นเงินปันผลจากบริษัทที่เสียภาษีในบรูไนแล้วจะได้รับการยกเว้นภาษี ไม่มีการหักภาษี ณ ที่จ่ายสำหรับเงินปันผลที่จ่ายโดยบริษัทจดทะเบียนในบรูไน

ภาษีหัก ณ ที่จ่าย บริษัทจดทะเบียนในประเทศบรูไนจะต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย ร้อยละ ๒๐ สำหรับดอกเบี้ย رباحค่าธรรมเนียม ดอกเบี้ยหุ้นกู้ หรือเงินกู้ ที่จ่ายให้แก่ผู้ประกอบการที่ไม่มีถิ่นที่อยู่ในบรูไน ไม่มีการหักภาษี ณ ที่จ่ายในกรณีอื่น^{๓๐๘}

^{๓๐๗} Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๘ (๑) ระบุว่า “Income tax shall, subject to the provisions of this Act, be payable at the rate or rates specified hereinafter for each year of assessment upon the income of any person accruing in, derived from, or received in Brunei Darussalam in respect of –

(a) Gains or profits from any trade, business, profession or vocation, for whatever period of time such trade, business, profession or vocation may have been carried on or exercised;...”

^{๓๐๘} Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๓๗ (๑) ระบุว่า “Where any person is liable to pay to another person, not known to him to be resident in Brunei Darussalam, any interest which is chargeable to tax under this Act, the person paying the interest shall deduct therefrom tax at the rate of 20 per cent on every dollar of the interest, and shall immediately give notice of

บริษัทที่มีถิ่นที่อยู่ในบรูไน มีภาระภาษีสำหรับรายได้ที่เกิดจากหรือเนื่องจากและมีการรับในประเทศบรูไน รายได้นี้จะมีการประเมินจัดเก็บโดยตรงหรือผ่านทางตัวแทนไม่ว่าตัวแทนนั้นจะได้รับใบเสร็จรับรายได้นั้นหรือไม่ก็ตาม หากบริษัทที่มีถิ่นที่อยู่ในบรูไนนั้นประกอบธุรกิจร่วมกับบริษัทที่มีถิ่นที่อยู่ในบรูไนและมีการจัดการธุรกิจเพื่อให้บริษัทที่มีถิ่นที่อยู่ในบรูไนได้รับกำไรเป็นจำนวนน้อยกว่าที่สมควร ธุรกิจนี้อาจถือได้ว่าเป็นการประกอบธุรกิจของบริษัทต่างประเทศโดยมีตัวแทนอยู่ในประเทศบรูไน โดยหากจำนวนกำไรในส่วนของบริษัทที่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศบรูไนนั้นไม่อาจกำหนดได้แน่นอน จึงพิจารณาได้จากการจัดสรรสัดส่วนกำไรที่เหมาะสมระหว่างบริษัทที่มีถิ่นที่อยู่ในบรูไนและบริษัทที่มีถิ่นที่อยู่ในบรูไน

สาขาของบริษัทต่างประเทศ กำไรที่ได้จากในบรูไนจะต้องเสียภาษีในอัตราร้อยละ ๒๐ สำหรับการประกอบกิจการภายในประเทศบรูไน และต้องมีการจัดทำบัญชีการเงินสำหรับสาขาของบริษัทต่างประเทศ และยื่นเป็นเอกสารประกอบการยื่นเสียภาษีโดยบัญชีนี้ไม่จำเป็นต้องมีการรับรองโดยผู้ตรวจสอบบัญชี^{๓๐๙}

อัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล

บริษัทที่เพิ่งจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทจะได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับรายได้ ๑๐๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน โดยร้อยละ ๕๐ ของจำนวน ๑๕๐,๐๐๐ เหรียญบรูไนจะถูกนำมาคำนวณเสียภาษีในอัตราภาษีของปีนั้นๆ การให้สิทธิยกเว้นภาษีนี้นี้มีสำหรับ ๓ ปีแรกนับจากวันจดทะเบียนจัดตั้งบริษัท ปัจจุบันอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลอยู่ที่ร้อยละ ๒๐^{๓๑๐}

การหักค่าใช้จ่ายทางภาษี^{๓๑๑}

ค่าใช้จ่ายทั้งหมดหรือเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเนื่องจากจากรายได้ที่จะต้องเสียภาษีนี้นั้นสามารถนำมาหักเป็นค่าใช้จ่ายในทางภาษี ซึ่งรวมถึงค่าใช้จ่ายดังนี้

- ดอกเบี้ยที่จ่ายจากเงินกู้ยืมเพื่อใช้ในการหารายได้^{๓๑๒}

the deduction of tax in writing and pay to the Collector the amount so deducted and every such amount shall be a debt due from him to the Government and shall be recoverable as such.”

^{๓๐๙} Fidfinvest, Doing Business in Brunei, http://www.fidfinvest.com/pdf/Doing%20business%20in%20Brunei_english.pdf, P.9/9, accessed on ๑๑ December ๒๐๑๔.

^{๓๑๐} Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๓๕ (๑) ระบุว่า “There shall be levied and paid for —

... (e) the year of assessment 2012 and the subsequent years of assessment upon the chargeable income of every company, tax at the rate of 20 per cent, on every dollar of the chargeable income thereof..”

^{๓๑๑} The Brunei Economic Development Board, The Prime Minister’s Office, Business Guide: Taxation, http://www.bedb.com.bn/doing_guides_taxation.html, accessed on ๑๙ December ๒๐๑๔.

^{๓๑๒} Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๑๑ (๑) ระบุว่า “For the purpose of ascertaining the income of any person for any period from any source chargeable with tax under this Act (in this Part referred to as the income), there shall be deducted all outgoings and expenses wholly and exclusively incurred during that period by such person in the production of the

- ค่าเช่าที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่ใช้ในการค้าและการประกอบธุรกิจ
- ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมอาคาร โรงงาน และเครื่องจักร
- หนี้เสียและหนี้สงสัยจะสูญ ซึ่งในภายหลังได้รับชำระคืนซึ่งถือเป็นรายได้เมื่อได้รับเงินนั้น
- ส่วนของนายจ้างที่จ่ายเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพและกองทุนบำเหน็จบำนาญ

กรณีดังต่อไปนี้ไม่อนุญาตให้นำมาหักเป็นค่าใช้จ่าย^{๓๑๓}

- ค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้เป็นค่าใช้จ่ายทั้งหมดของการได้มาซึ่งรายได้ หรือมิใช่ค่าใช้จ่ายอันเกิดเนื่องจากการได้มาซึ่งรายได้
- รายจ่ายส่วนตัว
- เงินทุนที่ถอนออกมาใช้หรือการใช้เงินส่วนที่เป็นทุนของบริษัท
- การใช้ทุนในการปรับปรุงนอกจากเป็นการใช้เพื่อการเพาะปลูกทำเกษตรกรรมอีกครั้ง
- เงินชดเชยที่ได้รับจากการประกันภัยหรือสัญญาชดเชยความเสียหาย
- ค่าเช่าค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมซึ่งเกิดเนื่องจากการได้มาซึ่งรายได้
- ภาษีเงินได้ที่ได้จ่ายในประเทศบรูไนหรือในประเทศอื่น
- การจ่ายเงินให้กับกองทุนบำนาญและกองทุนรวมที่ไม่ได้รับการรับรอง
- เงินบริจาคที่ไม่สามารถนำมาหักเป็นค่าใช้จ่ายเว้นแต่เป็นกรณีที่บริจาคให้กับสถาบันที่มีการรับรอง

รายจ่ายฝ่ายทุน

ค่าเสื่อมราคาไม่สามารถนำมาหักเป็นค่าใช้จ่าย โดยมีการให้สิทธิการหักรายจ่ายฝ่ายทุนที่นำมาใช้หักได้เป็นรายการนี้

ค่าเสื่อมราคาของสินทรัพย์ที่ผู้เสียภาษีนำมาคำนวณได้มีดังนี้

อาคารสำนักงานหักค่าเสื่อมราคาได้ร้อยละ ๑๐ ในปีแรกและร้อยละ ๒ ในปีถัดไป โดยใช้วิธีการคิดค่าเสื่อมราคาแบบเส้นตรง (Straight Line Method) คือ การคิดค่าเสื่อมราคาของสินทรัพย์ให้เท่ากันทุก ๆ ปี ตลอดอายุการใช้งานไปจนหมดอายุการใช้งานของสินทรัพย์ถาวรนั้น หรือจะเลือกใช้ ค่าใช้จ่ายในการลงทุน (Capital Allowance) ร้อยละ ๑๐๐ ภายใน ๓ ปี ที่ได้มีการถือครองทรัพย์สินนั้น ซึ่งค่าใช้จ่ายในการลงทุนนี้ ใช้กับคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์สำนักงานที่มีการระบุให้สิทธินี้ ในปีที่มีการซื้อทรัพย์สินนี้ โรงงานหรือเครื่องจักร

income, including — (a) any sum paid by way of interest upon any money borrowed by such person where the Collector is satisfied that the interest was payable on capital employed in acquiring the income;...”

^{๓๑๓} Income Tax Act, CAP ๓๕ Section ๑๒ ระบุว่า “Subject to the provisions of this Act, for the purpose of ascertaining the income of any person, no deduction shall be allowed in respect of — (a) domestic or private expenses;...”

ที่มีราคาไม่เกิน ๒,๐๐๐ เหรียญดอลลาร์สหรัฐ (โดยรวมกันแล้วต้องไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ เหรียญดอลลาร์สหรัฐ) จะได้รับสิทธิหักค่าใช้จ่ายร้อยละ ๑๐๐ โดยหักได้ตลอดการดำเนินธุรกิจประเภทเดิมค่าใช้จ่ายนี้สามารถยกยอดไปใช้ในปีถัดไปได้^{๓๑๔} มีการให้เครดิตภาษีตั้งแต่ปี ๒๐๑๒ โดยการลงทุนในโรงงานและเครื่องจักรใหม่จะได้รับเครดิตภาษีจำนวนร้อยละ ๑๕ โดยเป็นการให้เพื่อหักเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับปี ๒๐๑๒-๒๐๑๗ และเครดิตภาษีสามารถยกยอดหรือโอนไปใช้ในปีถัดไปได้อีก ๒ ปี^{๓๑๕}

ผลขาดทุนยกมา

ผลขาดทุนสุทธิที่เกิดขึ้นมีสิทธินำไปหักออกจากผลกำไรในปีถัดไปได้แต่ไม่เกิน ๖ ปี และสามารถนำผลขาดทุนไปหักออกจากผลกำไรในปีก่อนได้ ทั้งนี้ไม่มีการบังคับถึงความเป็นเจ้าของบริษัทที่ยังคงต้องมีอยู่ และสิทธิการใช้ผลขาดทุนสะสมนี้มีได้มีข้อบังคับให้ใช้เฉพาะการประกอบกิจการเดิมเท่านั้น

เครดิตภาษี

มีการให้เครดิตภาษีเฉพาะแก่บริษัทที่จดทะเบียนในประเทศบรูไนเท่านั้น การให้สิทธิยกเว้นภาษีฝ่ายเดียวนั้นมีสำหรับรายได้ที่เกิดจากประเทศในเครือจักรภพซึ่งได้ให้สิทธิยกเว้นภาษีเช่นเดียวกัน แต่สิทธิการยกเว้นภาษีสูงสุดจะต้องไม่เกินครึ่งหนึ่งของอัตราภาษีของบรูไน สิทธิยกเว้นภาษีนี้ใช้กับทั้งบริษัทที่จดทะเบียนในบรูไนและบริษัทที่มีได้จดทะเบียนในบรูไน^{๓๑๖}

อากรแสตมป์

จัดเก็บจากการทำตราสารประเภทต่างๆ ตราสารบางประเภทต้องใช้อากรแสตมป์ตามมูลค่า และตราสารประเภทอื่นใช้อากรแสตมป์ตามลักษณะของตราสารชนิดนั้นๆ

^{๓๑๔} Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๑๖B (๑) ระบุว่า “Notwithstanding section 16, where a person carrying on a trade, profession or business incurs capital expenditure on the provision of machinery or plant for the purposes of that trade, profession or business, he shall, in lieu of the allowances provided by section 16, be entitled for a period of 3 years to an annual allowance of 33½ per cent in respect of the capital expenditure incurred...”

^{๓๑๕} Oxford Business Group, Deloitte, Tax Overview, The Report: Brunei Darussalam ๒๐๑๑, p.๒๐๓.

^{๓๑๖} Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๔๒ (๑) ระบุว่า “The provisions of this section shall have effect where, under arrangements having effect under section ๔๑, tax payable in respect of any income in the territory, with the Government, of which the arrangements are made is to be allowed as a credit against tax payable in respect of that income in Brunei Darussalam; and in this section ...”

ภาษีปิโตรเลียม

มีบทกฎหมายเฉพาะสำหรับภาษีที่จัดเก็บจากรายได้จากการประกอบธุรกิจปิโตรเลียมโดยอยู่ภายใต้ Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๓๕A^{๓๑๗} ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดเก็บที่ใช้กันทั่วไปในกลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมันในตะวันออกกลาง โดยมีอัตราภาษีอยู่ที่ร้อยละ ๕๕ ของกำไร^{๓๑๘}

ภาษีมรดก

ภาษีมรดกจะถูกเก็บจากกองมรดกที่มีราคาเกิน ๒ ล้านเหรียญบรูไนในอัตราร้อยละ ๓ จากผู้ที่เสียชีวิตตั้งแต่วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๑๙๘๘ เป็นต้นมา

ภาษีศุลกากร

หลักการจัดเก็บภาษีศุลกากรเป็นไปตาม Constitution of Brunei Darussalam (Order under Article ๘๓(๓)) Customs Order ๒๐๐๖ โดยรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของสูลต่านและ Yang Di-Pertuan ประกาศเป็นคำสั่งและลงในราชกิจจานุเบกษาระบุมติอัตราศุลกากรของสินค้าแต่ละประเภทที่นำเข้ามาหรือส่งออกไปจากประเทศบรูไนและจ่ายโดยผู้นำเข้าหรือผู้ส่งออกแล้วแต่กรณี^{๓๑๙} กฎหมายฉบับนี้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีศุลกากร เช่น อำนาจของเจ้าพนักงานศุลกากร การนำเข้าและส่งออก พิธีการศุลกากร โกดังสินค้า การสำแดงสินค้า การขอคืนภาษี การตรวจและยึดสินค้า การไต่สวน ความผิดและโทษ เป็นต้น^{๓๒๐} ทั้งนี้ อาหารทั่วไป สินค้าเพื่อใช้ในอุตสาหกรรม ได้รับการยกเว้นภาษี เครื่องมือและเครื่องใช้ไฟฟ้า ผลิตภัณฑ์ไม้ซุง อุปกรณ์และเครื่องด้านการถ่ายภาพ เพอร์นิเจอร์ ยานพาหนะและอะไหล่ เรียกเก็บอัตราร้อยละ ๒๐ ส่วนน้ำหอมและเครื่องสำอางจะถูกเรียกเก็บในอัตราร้อยละ ๓๐^{๓๒๑} อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศไทยและบรูไนต่างเป็นสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียน ที่มีการประกาศลดภาษีสินค้านี้ระหว่างกันอยู่ระหว่างร้อยละ ๐-๕ โดยสินค้าที่มีการเรียกเก็บภาษี (ปี ๒๕๕๐) อยู่ในร้อยละ ๕ เช่น น้ำมันหล่อลื่น เครื่องสำอาง สบู่และแชมพู ผงซักฟอก อุปกรณ์ถ่ายภาพ ยางรถยนต์และรถจักรยาน เสื้อผ้าและสิ่งทอบางประเภท อัญมณีและเครื่องประดับ เครื่องปรับอากาศ เครื่องทำความเย็น เครื่องพิมพ์ และเครื่องจักรบางชนิด เป็นต้น และมีสินค้า ต้องห้ามบางประเทศที่เรียกเก็บภาษีสูง เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยาสูบ

^{๓๑๗} Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๓๕A. ระบุว่า “Notwithstanding the foregoing, where chargeable income of any company derives from — (a) the liquefaction of gas in its natural state;...”

^{๓๑๘} www.bedb.com.bn/print.html

^{๓๑๙} Customs Order ๒๐๐๖ Section ๔ (๑) ระบุว่า “The Minister may, with the approved of His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan, by order published in the Gazette, fix the customs duties to be levied on any goods imported into or exported from Brunei Darussalam and to be paid by the importer or exporter, as the case may be.”

^{๓๒๐} Customs Order, ๒๐๐๖, Part ๒-๑๕

^{๓๒๑} Ibp Usa, Brunei Business Law Handbook, International Business Publications, USA, updated ๒๐๑๑, P.๑๗๒.

สำหรับตัวอย่างของสินค้าที่ต้องเสียภาษีและอัตราภาษีมีดังนี้^{๓๒๒}

ตารางที่ ๒๗: ตัวอย่างสินค้าที่ต้องเสียภาษีและอัตราภาษี

สินค้าที่ต้องเสียภาษี	อัตราภาษีนำเข้า
กาแฟ (ไม่คั่ว)	๑๑ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
กาแฟ (คั่ว)	๒๒ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
ชา	๒๒ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
กาแฟสำเร็จรูป / ชาสำเร็จรูป / ครีมเทียม	ร้อยละ ๕
จาระบี	๑๑ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
น้ำมันหล่อลื่น	๔๔ เซ็นต์บรูไน / ๑ กิโลกรัม
พรม และเส้นใยผ้าอื่นๆ ที่ใช้วางบนพื้น	ร้อยละ ๕
เสื้อ และแผ่นพลาสติก	ร้อยละ ๑๐
ไม้ และสิ่งของที่ทำจากไม้	ร้อยละ ๒๐
รองเท้า และสิ่งอื่นที่ใช้งานเหมือนรองเท้า	ร้อยละ ๕
เครื่องสำอาง น้ำหอม สบู่ ยาสระผม ฯลฯ	ร้อยละ ๕
อุปกรณ์สำหรับรถยนต์	ร้อยละ ๒๐
อัญมณี และสิ่งที่ทำเลียนอัญมณี	ร้อยละ ๕
นาฬิกา นาฬิกาข้อมือ และส่วนประกอบต่างๆ	ร้อยละ ๕
เครื่องดนตรี	ร้อยละ ๑๐

ภาษีสรรพสามิต

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภาษีสรรพสามิตของประเทศบรูไน คือ Constitution of Brunei Darussalam - Excise Order, ๒๐๐๖ ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการแต่งตั้งและอำนาจของเจ้าหน้าที่สรรพสามิต อำนาจของรัฐมนตรีในการกำหนดสินค้าที่ต้องเสียภาษีสรรพสามิต กฎเกณฑ์การนำเข้าสินค้า การขนส่งสินค้า การผลิตสินค้า การเก็บสินค้า การกำหนดให้มีการสำแดงสินค้าที่นำเข้า สินค้าที่ได้รับยกเว้นภาษี อำนาจในการตรวจค้นและจับกุม บทกำหนดการดำเนินคดีและขั้นตอนการดำเนินคดี ความผิดและบทลงโทษ

ทั้งนี้ ภาษีสรรพสามิตของประเทศบรูไนมีฐานภาษีสรรพสามิตอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่ ตามมูลค่า (Ad Valorem Tax) และตามปริมาณ (Specific Tax) ผู้มีหน้าที่เสียภาษีได้แก่ ผู้ผลิตสินค้าหรือผู้ประกอบการ

^{๓๒๒} Custom Import Duty, Custom Matters, KEMENTERIAN KEWANGAN, Ministry of Finance,

<http://www.mof.gov.bn/index.php/royal-custom-matters/customs-procedures/custom-import-duty>, accessed on ๗ December ๒๐๑๔.

อุตสาหกรรมและผู้นำเข้าซึ่งสินค้า^{๓๒๓} ประเภทสินค้าที่จัดเก็บภาษีสรรพสามิต มีดังนี้ ยาสูบ (Chapter ๒๔) สุรา (Chapter ๒๒) รถยนต์ (Chapter ๘๗) ทั้งนี้ ภายหลังจากวันที่ ๑ เมษายน ๒๐๑๒ ภาษีสรรพสามิตยังจัดเก็บกับสินค้าประเภท เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ หม้อไอน้ำ และเครื่องจักร เครื่องมือทางการแพทย์ (Chapter ๘๔) และอุปกรณ์ทางการแพทย์และศัลยกรรม (Chapter ๙๐)^{๓๒๔} ทั้งนี้ การจัดเก็บภาษีสรรพสามิตสินค้าที่สำคัญแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้

ยาสูบ

บรูไนจัดเก็บภาษีสรรพสามิตยาสูบโดยมีอัตราแบ่งได้ดังนี้

ตารางที่ ๒๘: การจัดเก็บภาษียาสูบในประเทศบรูไน

ประเภทบุหรี่	อัตราภาษี
บุหรี่ซิการ์เรต	๐.๒๕ เหรียญบรูไน/มวน
ยาสูบที่ยังไม่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป, เศษของยาสูบ	๖๐ เหรียญบรูไน/กิโลกรัม
บุหรี่ที่ทำจากยาสูบประเภท Beedies	๑๒๐ เหรียญบรูไน/กิโลกรัม
ซิการ์, เซอรูต, ซิการิลโล	๒๐๐ เหรียญบรูไน/กิโลกรัม
บุหรี่ที่ทำจากยาสูบประเภทอื่นๆ	๑๒๐ เหรียญบรูไน/กิโลกรัม
การอนุญาตสำหรับนักท่องเที่ยว	ห้าม

ที่มา: Excise Duties (Amendment) Order ๒๐๑๒ (S ๖๕/๒๑)

ทั้งนี้ผู้จำหน่ายจะต้องได้รับใบอนุญาตจำหน่ายและผู้นำเข้ายาสูบจะต้องได้รับใบอนุญาตนำเข้า โดยจากสถิติปี ๒๕๕๕ มีการยื่นขอใบอนุญาตผู้จำหน่ายรายย่อยจำนวน ๒๔๓ ใบและมีการออกใบอนุญาตผู้จำหน่ายรายย่อยเป็นจำนวน ๗๐ ใบ ทั้งนี้มีผู้ได้รับใบอนุญาตผู้นำเข้าเป็นจำนวน ๒ ใบในปีดังกล่าว^{๓๒๕} โดย

^{๓๒๓} Constitution of Brunei Darussalam -Excise Order, ๒๐๐๖, Section ๙ (๑) ระบุว่า “The Minister may, with the approval of His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan, by order published in the Gazette, fix the excise duties to be levied and paid on –

(a) Any goods manufactured in Brunei Darussalam; or
(b) Any goods imported into Brunei Darussalam...”

^{๓๒๔} Excise Duties Order ๒๐๐๗ (S ๒๖/๐๗) amended by amendment order S ๑๑๔/๐๘, S ๙๑/๑๐, and S ๖๕/๑๒.

^{๓๒๕} ASEAN Tobacco Tax Report Card, May ๒๐๑๓

ราคาใบอนุญาตผู้จำหน่ายรายย่อยนั้นมีราคา ๓๐๐ เหรียญบรูไน/ปี และใบอนุญาตผู้นำเข้า ราคา ๒๕๐๐ เหรียญบรูไน/ปี^{๓๒๖}

สุรา

ประชาชนส่วนใหญ่ของบรูไนนับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด จึงห้ามการดื่มและครอบครองสุราในที่สาธารณะ และไม่มีการจำหน่าย สุราในโรงแรม แต่คนที่ไม่ใช่ชาวมุสลิม สามารถนำสุราเข้าประเทศได้คนละ ๒ ขวด และเปียร์ ๑๒ ขวด โดยต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรบรูไนก่อนนำเข้า^{๓๒๗} ฐานภาษีสรรพสามิตสุราเป็นอัตราตามปริมาณ (ลิตรแห่งแอลกอฮอล์บริสุทธิ์)

อัตราภาษีสุราเป็นไปดังนี้

ตารางที่ ๒๙: อัตราภาษีสุราประเทศบรูไน

รายการสินค้า	อัตราภาษี (เหรียญบรูไน/ลิตรแห่ง แอลกอฮอล์บริสุทธิ์)
เปียร์ที่ทำจากมอลท์	๓๐
ไวน์องุ่น	๕๕-๑๒๐
เหล้าองุ่น	๕๕-๙๐
สุราแช่อื่นๆ	๓๐-๙๐
สุราที่มีแรงแอลกอฮอล์ ๘๐ ดีกรีหรือมากกว่า	๒๕๐
สุราที่มีแรงแอลกอฮอล์น้อยกว่า ๘๐ ดีกรี	๙๐-๒๕๐

ที่มา: Excise Duties (Amendment) Order ๒๐๑๒ (S ๖๕/๒๑)

^{๓๒๖} Ibid

^{๓๒๗} กรมสรรพสามิต สำนักแผนภาษี, บรูไนดารุสซาลาม <http://aec.excise.go.th/cs/groups/public/documents/document/mjaw/mdm4/~edisp/webportal16200038871.pdf> เข้าถึงเมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๕๕๘

รถยนต์

ประเทศบรูไนให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมี นโยบายเกี่ยวกับการลดการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งรถยนต์ เป็นหนึ่งในสินค้าที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้นประเทศบรูไนจึงใช้มาตรการ ทางภาษีมาควบคุมการใช้รถยนต์ของประชาชน

ประเภทยานพาหนะที่จัดเก็บภาษีแบ่งได้ดังนี้

ตารางที่ ๓๐: อัตราภาษียานพาหนะในประเทศบรูไน

ประเภทที่	รายการสินค้า	อัตราภาษี (ร้อยละ)
๘๗.๐๑	รถแทรกเตอร์	๑๕
๘๗.๐๒	รถยนต์ที่มีที่นั่ง ๑๐ คน หรือมากกว่า	๒๐
๘๗.๐๓	รถยนต์อื่น (นอกจากประเภทที่ ๘๗.๐๓) รวมถึงรถโดยสารและรถแข่ง	๒๐
๘๗.๐๔	รถบรรทุก	๒๐
๘๗.๐๕	ยานพาหนะที่มีวัตถุประสงค์การใช้งานพิเศษ (รถเครน, รถดับเพลิง, รถคอนกรีต เป็นต้น)	๒๐
๘๗.๐๖	โครงรถยนต์รวมเครื่องยนต์สำหรับรถยนต์ประเภทที่ ๘๗.๐๑และ ๘๗.๐๕	๒๐
๘๗.๐๗	ตัวถังรถยนต์สำหรับรถยนต์ประเภทที่ ๘๗.๐๑และ ๘๗.๐๕	๒๐
๘๗.๑๑	มอเตอร์ไซค์ (รวมถึงขนาดน้อยกว่า ๕๐ cc)	๒๐

ที่มา : Excise Duties Order, ๒๐๐๖ (S ๔๐ ๐๖) -Excise Duties Order, ๒๐๐๗

เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ หม้อไอน้ำ และเครื่องจักร เครื่องมือทางการแพทย์ และอุปกรณ์ทางการแพทย์และศัลยกรรม

อัตราภาษีสรรพสามิตอยู่ที่ ร้อยละ ๕ จากมูลค่าของสินค้า

ภาษีทางอ้อม

ประเทศบรูไนไม่มีภาษีทางอ้อม เช่น ภาษีการบริการและภาษีสินค้า ภาษีมูลค่าเพิ่ม หรือ ภาษีการขาย

ภาษีสำหรับการจัดตั้งบริษัทการค้าต่างประเทศ (จัดตั้งในประเทศบรูไน หรือ Brunei International Finance Centre)

บริษัทการค้าต่างประเทศไม่ต้องเสียภาษีรายได้ ภาษีส่วนเพิ่มของทุน อากรแสตมป์ หรือภาษีทางตรงอื่นๆ แต่ยังคงมีหน้าที่ยื่นแบบภาษี และจัดทำรายงานบัญชี แต่ไม่มีการบังคับให้มีผู้ตรวจสอบบัญชี เว้นแต่เป็นกรณีที่จะต้องมีการออกใบอนุญาตประกอบกิจการเช่นกรณีของ ธนาคาร ผู้จัดการกองทุน กิจการประกันภัย และธุรกิจที่ปรึกษาทางการเงิน โดยทั่วไปบริษัทการค้าต่างประเทศนี้จะต้องดำเนินธุรกิจนอกประเทศบรูไนและไม่ได้รับอนุญาตให้ทำการดำเนินธุรกิจกับผู้มีถิ่นที่อยู่ในบรูไน เว้นแต่ได้รับการอนุญาตเป็นการล่วงหน้า^{๓๒๘}

อนุสัญญาเพื่อการเว้นการเก็บภาษีซ้อน

บรูไนได้ทำอนุสัญญาเพื่อการเว้นการเก็บภาษีซ้อนกับประเทศดังต่อไปนี้ สหราชอาณาจักร (มีผลบังคับเมื่อ ๑๙๕๐) อินโดนีเซีย (๒๐๐๓) บาห์เรน จีน (๒๐๐๗) ฮองกง (๒๐๑๑) ญี่ปุ่น (๒๐๑๐) คูเวต (๒๐๑๒) มาเลเซีย (๒๐๑๑) โอมาน (๒๐๑๐) ปากีสถาน (๒๐๑๐) สิงคโปร์ (๒๐๐๕) เวียดนาม (๒๐๑๐) ลาว (๒๐๑๑) และทาจิกิสถาน (๒๐๑๐ แต่ยังไม่มียกเว้น)^{๓๒๙} เพื่อเป็นการบรรเทา หรือขจัดภาระจากการจัดเก็บภาษีซ้ำซ้อนระหว่างประเทศดังกล่าว บทบัญญัติแห่งสัญญาว่าด้วยการเว้นการเก็บภาษีซ้อนจึงได้กำหนดให้บุคคลหรือบริษัทได้รับการยกเว้น หรือลดอัตราภาษีอากรตามกฎหมายภายใน การให้สิทธิเว้นการเก็บภาษีฝ่ายเดียว (Unilateral relief) มีให้กับรายได้ที่เกิดจากประเทศในเครือจักรภพอังกฤษที่มีการให้สิทธินี้เช่นกัน แต่การให้สิทธิยกเว้นภาษีนี้จะต้องไม่เกินครึ่งหนึ่งของอัตราภาษีที่กำหนดในประเทศบรูไน^{๓๓๐} เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานระดับสูงเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อการความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Corporation and Development: OECD) ได้กำหนดไว้ บรูไนได้เริ่มการเจรจาใหม่เกี่ยวกับบทบัญญัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลในอนุสัญญาภาษีซ้อนที่มีผลบังคับอยู่ใน

^{๓๒๘} Oxford Business Group, Deloitte, Tax Overview, The Report: Brunei Darussalam ๒๐๑๑, p.๒๐๕.

^{๓๒๙} Ministry of Finance, Brunei, "Avoidance of Double Taxation Agreement" <http://www.mof.gov.bn/index.php/tax-treaties> accessed on ๒๖ February ๒๐๑๕.

^{๓๓๐} Income Tax Act CAP ๓๕ Section ๔๐ (๑) ระบุว่า "If any person resident in Brunei Darussalam who has paid, by deduction or otherwise, or is liable to pay tax under this Act for any year of assessment on any part of his income, proves to the satisfaction of the Collector that he has paid, by deduction or otherwise, or is liable to pay, Commonwealth income tax for that year in respect of the same part of his income, he shall be entitled to relief from tax in Brunei Darussalam paid or payable by him on that part of his income at a rate thereon to be determined as follows —..."

ปัจจุบัน เป็นผลให้มีการลงนามในเรื่องดังกล่าวกับประเทศสิงคโปร์เพื่อที่จะปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลในอนุสัญญาภาษีซ้อนบรูไนกับสิงคโปร์เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลปัจจุบัน และอนุสัญญาที่ได้มีการลงนามตั้งแต่ปี ๒๐๐๙ เป็นต้นไปจะประกอบไปด้วยบทบัญญัติเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูล ปรากฏในอนุสัญญาที่ทำกับประเทศมาเลเซีย ฮองกง และทาจิเกิสถาน^{๓๓๑}

๕.๔ กฎเกณฑ์อื่นๆ เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจในประเทศบรูไน

๕.๔.๑ ด้านการเงินการคลัง

The Autoriti Monetari Brunei Darussalam

หน่วยงาน AMBD เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งตามกฎหมาย^{๓๓๒} เพื่อดำเนินงานเสมือนกับธนาคารกลางของบรูไน มีหน้าที่ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ควบคุมเสถียรภาพของราคาภายในประเทศ ๒) รักษาเสถียรภาพของระบบการเงิน และกำหนดนโยบายการเงินและนำไปสู่การปฏิบัติ ๓) ให้ความช่วยเหลือในการก่อตั้งและการดำเนินการตลอดจนการกำกับดูแลระบบการจ่ายเงิน และ ๔) ควบคุมดูแลธนาคารและสถาบันการเงิน^{๓๓๓} กฎหมายนี้ยังกำหนดความสัมพันธ์กับรัฐบาลในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการธนาคาร^{๓๓๔} ข้อห้ามในการให้กู้ยืมแก่รัฐบาล^{๓๓๕} และการประสานความร่วมมือกับรัฐบาล^{๓๓๖} นอกจากนี้ยังมีการกำหนดความสัมพันธ์กับธนาคารและสถาบันการเงินอื่นตาม The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order, ๒๐๑๐ Part VI^{๓๓๗} ทั้งนี้แผนกกำกับสถาบันการเงินและตลาดการเงินของสำนัก AMDB มีหน้าที่ออกใบอนุญาต กำกับดูแล และออก

^{๓๓๑} Ministry of Finance, Brunei, “Avoidance of Double Taxation Agreement” <http://www.mof.gov.bn/index.php/tax-treaties> accessed on ๒๖ February ๒๐๑๕.

^{๓๓๒} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order (๒๐๑๐)

^{๓๓๓} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๓๖(๑) ระบุว่า “In implementing its objects, the Authority may, exercise and discharge the following functions, powers and duties –

(a) Act as the central bank of Brunei Darussalam, including the conduct of monetary policy, the issuance of the currency of Brunei Darussalam, the oversight of payment systems and serving as banker to and financial agent of the government...”

^{๓๓๔} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๔๙ (๑) ระบุว่า “The Authority may act as a banker to, and a financial agent of, the Government...”

^{๓๓๕} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๕๐(a) ระบุว่า “The Authority shall not grant credit to the Government or State-owned entity provided but-...”

^{๓๓๖} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๕๑(๑) ระบุว่า “Without prejudice to sections ๓(๕) and ๑๑ (๔) and in pursuit of its objects and functions, the Authority shall hold regular meetings with the Government on monetary and fiscal policies and other matters of common interest, and both the Authority and the Government shall keep one another fully informed of all matters that affect them jointly...”

^{๓๓๗} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Part VI Relations with banks and Financial Institutions.

กฎระเบียบธนาคารและสถาบันการเงิน^{๓๓๘} (ทั้งอิสลามและทั่วไป) ธนาคารต่างประเทศ บริษัทซื้อขายและเปลี่ยนและให้บริการโอนเงินออกนอกประเทศ และบริษัทนายหน้าเงินทุน เพื่อดำเนินการดังกล่าวจึงออกกฎหมายดังรายการต่อไปนี้

- Banking Order, ๒๐๐๖ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการให้ใบอนุญาตประกอบธุรกิจธนาคาร การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเงินทุนสำรอง เงินปันผล งบการเงิน กำหนดกิจการที่ถูกห้ามประกอบธุรกิจ อำนาจให้การควบคุมธนาคาร ควบคุมการดำเนินงานสาขาและสำนักงานผู้แทนธนาคารในประเทศ
- Islamic Banking Order, ๒๐๐๘ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้มีอำนาจกระทำการตามกฎหมายนี้ การให้ใบอนุญาตประกอบกิจการแก่ธนาคารอิสลาม การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเงินทุนสำรอง เงินปันผล งบการเงิน กำหนดกิจการที่ถูกห้ามประกอบธุรกิจ การกำหนดสินทรัพย์ขั้นต่ำ อำนาจให้การควบคุมธนาคารอิสลาม
- International Banking Order, ๒๐๐๐ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการขออนุญาตประกอบกิจการธนาคารระหว่างประเทศ อำนาจหน้าที่ในการควบคุมธุรกิจโดยรัฐมนตรีและหน่วยงานที่มีอำนาจอำนาจในการตรวจสอบข้อมูล การมีคำสั่งเพื่อป้องกันหรือระงับอาชญากรรมหรือการฟอกเงิน การรักษาข้อมูลความลับของบัญชีลูกค้าธนาคาร ข้อยกเว้นเรื่องข้อบังคับเกี่ยวกับการรักษาข้อมูลเป็นความลับ การรายงานข้อมูลทางบัญชีต่อหน่วยงานที่มีอำนาจ การยกเว้นภาษีและอากร
- Finance Companies Act, Chapter ๘๙ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการควบคุมและตรวจสอบธุรกิจการเงิน การให้ใบอนุญาตประกอบกิจการธุรกิจการเงิน การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเงินทุนสำรอง เงินปันผล งบการเงิน
- Hire Purchase Order, ๒๐๐๖ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ รูปแบบและส่วนประกอบของสัญญาเช่าซื้อ การคุ้มครองผู้เช่าซื้อและผู้ค้าประกัน การเช่า การค้าประกัน การประกันภัย
- Pawnbrokers Order, ๒๐๐๒ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับธุรกิจโรงรับจำนำ ผู้ประกอบธุรกิจนี้จะต้องได้รับใบอนุญาต กฎหมายนี้ประกอบไปด้วยบทบัญญัติที่ว่าด้วยการยกเลิกใบอนุญาต การทำสัญญาจำนำ การออกตั๋วจำนำ จำนวนเงินกู้และระยะเวลาชำระหนี้คืน หน้าที่ของผู้รับจำนำ การจัดเก็บทรัพย์สินที่นำมาจำนำ ค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาทรัพย์สินที่จำนำ ความรับผิดชอบและความรับผิดชอบของผู้รับจำนำ การไม่สามารถชำระหนี้จำนำ เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถแจ้งผู้รับจำนำในกรณีเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ถูกขโมย

^{๓๓๘} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๓๖(๑) ระบุว่า “...(b) manage the exchange rate regulation regime, in particular by entering into foreign exchange arrangements...”

- Money-Changing and Remittance Businesses Act, Chapter ๑๗๔ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับกำหนดผู้ประกอบการกิจการแลกเปลี่ยนเงินตราให้ต้องได้รับอนุญาตประกอบกิจการ การขออนุญาต ค่าใช้จ่าย ระยะเวลา การยกเลิก อำนาจในการตรวจสอบกิจการ การกระทำความผิดของธุรกิจ ความรับผิดชอบของกรรมการและผู้ถือหุ้น การชดเชย การควบคุมและข้อยกเว้น ในการปฏิบัติภารกิจข้างต้น AMBD ได้กำหนดรูปแบบการดำเนินการตามมาตรฐานสากล เทียบเท่า The Basel Core Principles ซึ่งกำหนดโดย the Basel Committee on Banking Supervision^{๓๓๙} และตามที่กำหนดโดย the Islamic Financial Services Board (IFSB)^{๓๔๐}

ปัจจุบัน หน่วยงาน AMBD ได้ผนวก Brunei Currency and Monetary Board (BCMB) ซึ่งเดิมเป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงการคลังที่ทำหน้าที่รักษาเสถียรภาพค่าเงินเหรียญบรูไน เข้าเป็นส่วนหนึ่งของ AMBD ในปี ค.ศ. ๒๐๑๑ นอกจากนั้นแล้ว AMBD ได้ผนวกหน่วยงานอีก ๓ หน่วยงานซึ่งเดิมอยู่ภายใต้กระทรวงการคลังให้อยู่ภายใต้ AMBD คือ The Financial Institution Division (FID), the Brunei International Financial Center (BIFC) และ Research and International Division (RID)^{๓๔๑}

Brunei Currency and Monetary Board (BCMB) ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการหมุนเวียนและการบริหารจัดการเกี่ยวกับสกุลเงินต่างๆ ในประเทศ^{๓๔๒} หน้าที่หลักของ BCMB คือการรักษาเสถียรภาพค่าเงินเหรียญบรูไน โดยกำหนดว่าหากมีการผลิตเงิน ๑ เหรียญบรูไน เพื่อหมุนเวียนในตลาด บรูไนจะต้องนำเงินไปลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ในต่างประเทศในมูลค่าที่เท่ากัน เพื่อเป็นการค้ำประกัน ซึ่งที่ผ่านมามบรูไนสามารถรักษาอัตราเงินเฟ้อในประเทศให้อยู่ในช่วงร้อยละ ๑ -๑.๕ ได้มาโดยตลอด นอกจากนี้ BCMB มีมาตรการที่เข้มแข็งในการดูแลสถาบันการเงินการธนาคารในบรูไน ซึ่งประกอบด้วยธนาคารท้องถิ่น ๒ แห่ง คือ Baiduri Bank และ TAIB ธนาคารต่างชาติ ๖ แห่ง คือ HSBC, Standard Chartered, UOB, Citibank, MAYBANK (มาเลเซีย) และ RHB (มาเลเซีย)

ในด้านการลงทุน BCMB จะมีบทบาทเสริมการทำงานของ Brunei Financial Center ซึ่งเป็นหน่วยงานดูแลด้านการลงทุนหลัก โดย BCMB จะช่วยพิจารณาการลงทุนที่สำคัญๆ รวมทั้งการนำเข้าสินค้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีพ ได้แก่ อาหาร สินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งวัตถุดิบ การบริการ ฯลฯ^{๓๔๓}

^{๓๓๙} The Basel Committee on Banking Supervision เป็นผู้จัดเวทีเพื่อให้ความร่วมมือกันในเรื่องเกี่ยวกับการควบคุมกิจการธนาคาร เพื่อพัฒนาคุณภาพในการควบคุมกิจการธนาคารของทั่วโลก

^{๓๔๐} Autoriti Monetari Brunei Darussalam, Banking and Specialized Market Supervision, <http://www.ambd.gov.bn/regulatory/banking-specialized-markets>, accessed on ๑๘ December ๒๐๑๔.

^{๓๔๑} Autoriti Monetari Brunei Darussalam (AMBD), <http://www.ambd.gov.bn/about-ambd>

^{๓๔๒} Constitution of Brunei Darussalam (Order under section ๘๓(๓)) Currency and Monetary Order, ๒๐๐๔, Section ๑๓ (๑) ระบุว่า “The Board shall have the sole right to manage and to issue currency notes and coins in Brunei Darussalam and only currency notes and coins issued by the Board shall be legal tender in Brunei Darussalam.”

^{๓๔๓} East Asia Watch, หน่วยงานหลักด้านการกำหนดนโยบายการเงินการคลังของบรูไนดารุสซาลาม Brunei Currency and Monetary Board <http://www.eastasia-watch.in.th/article.php?id=๖๖๕> ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

Financial Institution Division (FID) ทำหน้าที่ในการออกใบอนุญาตและวางข้อกำหนดสถาบันการเงินต่างๆ รวมถึงการกำหนดทุนสำรองขั้นต่ำในอัตราที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์ของผู้ลงทุน สมาคมธนาคารแห่งบรูไนเป็นผู้กำหนดอัตราดอกเบี้ยประจำวันที่เหมาะสม แต่ก็มีแนวโน้มว่าหน่วยงานจัดการการเงินในหนึ่งเดียวจะถูกจัดตั้งขึ้นในอนาคตเพื่อทำหน้าที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยประจำวันแทน^{๓๔๔}

โดยขณะนี้เงินลงทุนจากต่างประเทศนั้นมีปริมาณไม่มากนัก บรูไนจะกำหนดมาตรการทางการเงินการคลังที่ค่อนข้างเข้มงวด เน้นระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงและมีเสถียรภาพ แต่ก็พร้อมปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทั้งนี้ บรูไนยืนยันพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามข้อดีต่าง ๆ ของอาเซียน^{๓๔๕} นอกจากนี้ บรูไนยังไม่มีกฎเกณฑ์ควบคุมเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ธนาคารพาณิชย์อนุญาตให้เปิดบัญชีของสัญชาติอื่น และไม่มีกฎเกณฑ์ควบคุมเกี่ยวกับการกักเงินของคนต่างด้าว ทั้งนี้ มีแนวโน้มในการพัฒนาตลาดเงินทุนและระบบการเงินให้ได้มาตรฐานเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจ (ASEAN Economic Community) ใน ค.ศ. ๒๐๑๕

๕.๔.๒ ด้านการประกันภัยหรือการค้ำประกันร่วม

The Autoriti Monetari Brunei Darussalam (AMDB) มีแผนกที่ดำเนินการเกี่ยวกับการจดทะเบียน การออกใบอนุญาต และกำกับดูแลบริษัทที่ดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจประกันภัยหรือธุรกิจการค้ำประกันร่วม (Takaful) การเป็นตัวกลางเกี่ยวกับตลาดทุนและหุ้นและกองทุนรวมทั้งรูปแบบที่ปฏิบัติโดยทั่วไปและตามอิสลามปฏิบัติ โดยดำเนินการตามรูปแบบที่ปฏิบัติในกลุ่มสมาคมการประกันภัยสากล (The International Associations of Insurance Supervisors: IAIS) และ องค์การคณะกรรมการหลักทรัพย์สากล (The International Organization of Securities Commissions: IOSCO)

โดยในปัจจุบันมีกฎหมายที่อยู่ภายใต้การกำกับของแผนกนี้ได้แก่

- Insurance Order ๒๐๐๖ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ การประกอบธุรกิจประกันภัย การตรวจสอบบัญชีการสืบสวนเมื่อเลิกกิจการ และการโอนกิจการธุรกิจประกันภัย
- International Insurance and Takaful Order ๒๐๐๒ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการให้อนุญาตประกอบกิจการธุรกิจประกันภัยระหว่างประเทศและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง องค์ประกอบทางการเงินหน้าที่และข้อจำกัดของผู้ที่ได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจ ข้อกำหนดในเรื่องการโอนกิจการ การยกเลิกกิจการ การแจ้งการเปลี่ยนแปลง การยกเว้นภาษีและอากร

^{๓๔๔} Ibp Usa, Brunei Business Law Handbook, International Business Publications, USA, updated ๒๐๑๑, P.๑๗๐

^{๓๔๕} East Asia Watch,

หน่วยงานหลักด้านการกำหนดนโยบายการเงินการคลังของบรูไนครูสซาลาม Brunei Currency and Monetary Board <http://www.eastasia-watch.in.th/article.php?id=๖๖๕> ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

- Motor Vehicle Insurance (Third Party Risks) Act, Chapter ๙๐ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดให้ผู้ใช้นยนต์จะต้องทำประกันภัยต่อบุคคลที่สาม เงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัยและเงินประกัน เงื่อนไขที่หากมีขึ้นจะส่งผลให้การประกันภัยไม่เป็นผล หน้าที่ของของบริษัทประกัน สิทธิของบุคคลที่สามต่อผู้ทำประกันภัย
- Mutual Funds Order ๒๐๐๑ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการวางกฎเกณฑ์การประกอบกิจการกองทุนรวม โดยกำหนดการควบคุมและตรวจสอบกิจการ รวมถึงการก่อตั้ง การตรวจสอบบัญชี หน้าที่ของผู้จัดการกองทุนรวม กฎเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับการรักษาความลับ การอนุญาตให้มีการเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่มีอำนาจหน่วยงานอื่น การยกเลิกใบอนุญาต
- Securities Order ๒๐๐๑ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการควบคุม การจัดการใบอนุญาตที่เกี่ยวข้องกับตลาดหลักทรัพย์ การเก็บข้อมูล การประกอบธุรกิจหลักทรัพย์ การดำเนินการด้านการบันทึกบัญชีและการตรวจสอบบัญชี การซื้อขายหลักทรัพย์ การบังคับและการตรวจสอบกิจการ
- Takaful Order ๒๐๐๘^{๓๔๖} มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ การประกอบธุรกิจ Takaful การจดทะเบียน การประกอบการ การวางเงินประกัน ใบแสดงการจดทะเบียน เงินทุน Takaful และการประกอบการใหม่ การตรวจสอบบัญชีและการโอนกิจการ การบริหารและการควบคุมกิจการ

ข้อมูลประวัติการชำระสินเชื่อและการชำระบัตรเครดิตของบุคคลจากสถาบันการเงินหรือเครดิตบูโร (Credit Bureau)

เป็นข้อปฏิบัติในการขอสินเชื่อ สถาบันการเงินจะพิจารณาสถานภาพข้อมูลประวัติการชำระสินเชื่อและการชำระบัตรเครดิตของผู้กู้เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สินเชื่อ ป้องกันปัญหาหนี้เสียหรือหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เนื่องจากข้อมูลประวัติการชำระสินเชื่อและการชำระบัตรเครดิตของผู้กุนั้นอยู่กับสถาบันการเงินแต่ละแห่งและไม่สามารถนำมาเปิดเผยระหว่างกันได้การวิเคราะห์สินเชื่ออย่างครบถ้วนจึงจำเป็นต้องอาศัยเครดิตบูโรแห่งนี้

ทั้งนี้ ตาม Section ๔๒ of The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order, ๒๐๑๐^{๓๔๗} AMBD ได้ตั้งเครดิตบูโร ขึ้นมาโดยเป็นหน่วยงานภายใต้ AMBD มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลประวัติการชำระสินเชื่อในรูปแบบของการรายงานการชำระสินเชื่อ โดยให้บริการตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๐๑๒ แก่ธนาคาร สถาบันการเงิน และกองทุนอิสลามิกทรัสต์ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการในบรูไนและเป็นสมาชิกของเครดิตบูโร มีรายชื่อดังนี้

^{๓๔๖} Autoriti Monetari Brunei Darussalam, Insurance / Takaful and Capital Market Supervision, <http://www.ambd.gov.bn/regulatory/insurance-takaful-capital-markets>, accessed on ๑๘ December ๒๐๑๔.

^{๓๔๗} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๔๒(๑) ระบุว่า “The Authority shall be exclusively responsible for the regulation, licensing, registration and supervision of banks and financial institutions operating in Brunei Darussalam...”

- Baiduri Bank Berhad
- Baiduri Finance Berhad
- Bank Islam Brunei Darussalam (BIBD)
- BIBD At-Tamwil Berhad
- Hongkong and Shanghai Banking Corporation Limited (HSBC)
- HSBC Finance (B) Berhad
- Malayan Banking Berhad (Maybank)
- United Overseas Bank Limited (UOB)
- RHB Bank Berhad
- Standard Chartered Bank
- Perbadanan Tabung Amanah Islam Brunei (TAIB)

นอกจากหน้าที่หลักในการรวบรวมข้อมูลประวัติการชำระสินเชื่อในรูปแบบของการรายงานการชำระสินเชื่อ เครดิตบูโรยังเป็นหน่วยงานที่รวบรวมสถิติเพื่อช่วยประกอบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เครดิตบูโรจะไม่เสนอความเห็นหรือคำแนะนำเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือทางเครดิตของผู้กู้ในการออกรายงานข้อมูลเครดิต^{๓๔๘}

๕.๔.๓ ด้านตลาดทุน

The Autoriti Monetari Brunei Darussalam (AMBD) ได้ออกแนวปฏิบัติสำหรับตลาดทุน (guidelines for the Securities Market Order) หรือ SMO เพื่อเตรียมทางให้การจัดตั้งตลาดทุนขึ้นในบรูไน ทั้งนี้ The Securities Market Regulations (SMR) ๒๐๑๔ จะมีผลบังคับใช้วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๐๑๖ เป็นต้นไป โดย SMR นี้ได้ถูกบัญญัติออกมาให้สอดคล้องกับมาตรา ๒๖๘(๑) ของ SMO^{๓๔๙} ทั้งนี้ SMO นี้เป็นกฎหมายที่ร่างขึ้นโดยเป็นไปตามวัตถุประสงค์และหลักการกฎเกณฑ์เกี่ยวกับหลักทรัพย์ของ the International Organization of Securities Commissions กฎหมายฉบับนี้มีขึ้นเพื่อให้การควบคุมตลาดทุนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อความคุ้มครองแก่ผู้ลงทุนและยกระดับความลับในตลาด กฎหมายนี้มีผลเป็นการยกเลิก the Securities Order ๒๐๐๑ และ Mutual Funds

^{๓๔๘} Autoriti Monetari Brunei Darussalam, About the Credit Bureau, <http://www.ambd.gov.bn/birokredit/overview-of-credit-bureau>, accessed on ๑๘ December ๒๐๑๔.

^{๓๔๙} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๒๖๘(๑) ระบุว่า “The Authority may, with the approval of His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan, make such regulations as it considers necessary or expedient for giving effect to and carrying out the provisions of this Order, including the prescription of any fees or other things required to be or which may be prescribed.”

Order ๒๐๐๑^{๓๕๐} SMO มีการกำหนดแนวทางการอนุญาตและการควบคุมกิจกรรมเกี่ยวกับตลาดทุน ในปัจจุบัน สำนัก AMBD ได้ลงนามในบันทึกความตกลงกับคณะกรรมการหลักทรัพย์ มาเลเซียเพื่อที่จะส่งเสริมความร่วมมือในเรื่องตลาดทุน^{๓๕๑}

๕.๔.๔ ด้านการฟอกเงิน

บรูไนได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการฟอกเงินที่ให้อำนาจแก่หน่วยงานของรัฐให้อำนาจอย่างกว้างขวางในการจับกุมธุรกิจ ระบุบัญชี และบังคับให้บุคคลแสดงรายการทรัพย์สินหากเป็นกรณีที่มีหลักฐานถึงทรัพย์สินที่ไม่สามารถอธิบายได้ถึงที่มา (Unexplained Wealth Declarations)^{๓๕๒} โดย Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ และ amendments to Anti-Terrorism Order ให้อำนาจเจ้าหน้าที่เพื่อให้มีเครื่องมือในการตรวจสอบอาชญากรรมทางการเงิน^{๓๕๓} โดยมีการกำหนดการกระทำที่ถือเป็นการฟอกเงินใน Money laundering offences Section ๓ ได้แก่ มีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อมกับธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชญากรรม กระทำการแลกเปลี่ยน การโอนเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยตรงหรือโดยอ้อมจากการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงเพื่อปิดบังหรือซ่อนเร้นถึงที่มาของเงินและทรัพย์สินหรือเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีส่วนในการกระทำความผิดหรือหลบหนีการกระทำความผิด^{๓๕๔} เป็นต้น นอกจากนี้สถาบันการเงินยังมีหน้าที่ต้องตรวจสอบและยืนยันธุรกรรมการเปิดบัญชีระหว่างประเทศด้วย^{๓๕๕}

The Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ ให้อำนาจแก่ Financial Intelligence Unit (FIU) ในการระบุธุรกรรมต้องสงสัย เข้าถึงและตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล สถาบันการเงิน หรือธุรกิจที่มีใช้

^{๓๕๐} Autoriti Monetari Brunei Darussalam Policy Statement ๒/๒๐๑๓ dated ๓๑ December ๒๐๑๓. <http://www.ambd.gov.bn/images/policy/AMBD%20Policy%20Statement%202013.pdf> accessed on ๒๐ February ๒๐๑๕.

^{๓๕๑} The Brunei Times, AMBD issues Securities Market Regulations ๒๐๑๔, Bandar Seri Begawan, , <http://www.bt.com.bn/news-national/2015/02/03/ambd-issues-securities-market-regulations-2014> accessed on ๓ February ๒๐๑๕.

^{๓๕๒} Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒, Unexplained wealth, Section ๘๖ (๑) For the purposes of this Order, a person has unexplained wealth if the value of the person's total wealth as described in subsection (๒) is greater than the value of the person's lawfully acquired wealth as described in subsection (๓)...

^{๓๕๓} กล่าวโดย the Attorney General's Chambers ในการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๐๑๒

^{๓๕๔} Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ Section ๓ (๑) ระบุว่า "A person commits the offence of money laundering if the person (a) engages, directly, or indirectly in a transaction that involves money, or property, that is the proceeds of crime;..."

^{๓๕๕} Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ Section ๑๐ ระบุว่า "When entering into cross-border correspondent banking relationships, financial institutions shall- (a) identify and verify the identification of respondent institutions with which they conduct correspondent banking relationships;..."

สถาบันการเงินรวมถึงบุคคลในสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้อง^{๓๕๖} ได้แก่ นายหน้าซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ทนายความ นักบัญชี ผู้ค้าอัญมณี^{๓๕๗} ทั้งนี้ธุรกรรมที่มีมูลค่าที่กำหนดตามกฎหมายที่กระทำผ่านบุคคลดังกล่าวจะต้องมีการรายงานไปยัง FIU^{๓๕๘} หากฝ่าฝืนมีโทษจำคุกสูงถึง ๓ ปี และมีโทษปรับสูงถึง ๕๐,๐๐๐ เหรียญบรูไน^{๓๕๙}

๕.๔.๕ ด้านการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ

การจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐทั้งหมดถูกกระจายความรับผิดชอบไปแต่ละกระทรวงและกรมซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการจัดการในเรื่องดังกล่าว แต่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบด้านการเงินและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐที่คณะกรรมการประมวลภาครัฐภายใต้กระทรวงการคลังอนุมัติ

การจัดซื้อของภาครัฐจะต้องเป็นไปตาม Financial Regulations of ๑๙๘๓ ซึ่งจะต้องเป็นไปอย่าง ยุติธรรม เปิดเผย มีการแข่งขันได้ ทั้งยังต้องเป็นไปตามนโยบายเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างที่มีความโปร่งใส และมีประสิทธิภาพ ผู้ชนะการประมูลจะต้องเป็นผู้ที่เสนอราคาที่ดีที่สุดเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่รัฐบาลและ เป็นไปตามข้อกำหนดในเรื่องการประมูล หากเป็นงานหรือบริการที่มีมูลค่าไม่เกิน ๕,๐๐๐ เหรียญดอลลาร์สหรัฐ ไม่จำเป็นต้องมีการประมูลต่อสาธารณะทั้งนี้เป็นไปตาม Financial Regulation ๓๒๗^{๓๖๐} แต่หากเป็นงาน หรือบริการที่มีมูลค่าเกินกว่า ๕,๐๐๐ เหรียญดอลลาร์สหรัฐ จะต้องดำเนินการกระบวนการประมูลตามกฎหมาย

^{๓๕๖} Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ Section ๖ (๑) ระบุว่า “Financial institutions or designated non-financial businesses and professions shall, with respect to each customer, obtain and verify, as part of their obligation under section ๕...”

^{๓๕๗} Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ Access to information Section ๓๑ (๑) ระบุว่า “ In relation to any information it has received in accordance with its functions, the Financial Intelligence Unit is authorized to obtain from any entity or person, subject to the reporting obligations required by sections ๑๕ and ๑๖, any additional information that the Financial Intelligence Unit deems necessary to carry out its functions and such information requested shall be provided within the time limits set and in a form specified by the Financial Intelligence Unit...”

^{๓๕๘} Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ Reports about cross border movements of cash Section ๓๗ (๑) ระบุว่า “A person shall not move or attempt to move into or out of Brunei Darussalam cash the total value of which exceeds the prescribed amount, without giving a report in respect of the movement accordance with this section...”

^{๓๕๙} Constitution of Brunei Darussalam (Order made under Article ๘๓(๓)) the Criminal Asset Recovery Order ๒๐๑๒ Reports about cross border movements of cash Section ๓๗ (๒) ระบุว่า “A person who contravene subsection (๑) is guilty of an offence and liable on conviction to a fine not exceeding \$๕๐๐๐, imprisonment for a term not exceeding ๓ years or both...”

^{๓๖๐} Financial Regulation Article ๓๒๗ ระบุว่า “Works, services and stores not exceeding \$๕,๐๐๐ in cost may be indented without recourse to public tender. However, if the cost is expected to exceed \$๑,๐๐๐ the Controlling Officer shall invite written quotations from a reasonable number of reputable suppliers and shall accept the quotation most favourable to the Government. Reference to the correspondence shall be shown on the payment voucher. Indents for works or services shall show the full specification of the works or services required and of the agreed charges, and it shall also show the agreed time of completion. Indents for stores shall be drawn up as is provided in Regulation ๕๑๗.”

ที่กำหนดใน Circular Letter ref: ๓/๒๐๐๔ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๐๐๔^{๓๖๑} ทั้งนี้ รัฐบาลได้ยึดหลักการสำคัญในเรื่องของ ความคุ้มค่าด้านราคา เป็นไปอย่างเปิดเผยและยุติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความซื่อตรง โดยรูปแบบของการจัดซื้อจัดจ้าง ได้แก่ การจัดซื้อรายย่อย โดยการเสนอราคา และโดยการประมูล การประมูลยังแบ่งออกได้เป็น ๓ วิธี ได้แก่ การประมูลโดยเปิดเผย โดยคัดเลือกเฉพาะราย โดยจำกัด การประมูลหรือเป็นกรณียกเว้น^{๓๖๒}

๕.๔.๖ ด้านอื่นๆ

การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานส่วนมากในบรูไนมาจากงบประมาณของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น ในช่วงแผนพัฒนาประเทศที่ ๗ (The Seventh National Development Plan ๑๙๙๖-๒๐๐๐) การลงทุนกว่า ๘,๐๐๐ ล้านเหรียญบรูไนมาจากการลงทุนของภาครัฐถึงร้อยละ ๗๐.๘ และมาจากการลงทุนภาคเอกชนร้อยละ ๒๙.๒ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการลงทุนของภาคเอกชนยังมีสัดส่วนที่น้อยอยู่ แต่หากเมื่อพิจารณาสถานการณ์ที่รัฐต้องพึ่งพาการส่งออกน้ำมันและก๊าซซึ่งถือเป็นร้อยละ ๘๐ ของรายได้ทั้งหมดของประเทศแล้วจะพบว่า การพึ่งพาการส่งออกน้ำมันซึ่งเป็นทรัพยากรสิ้นเปลืองไม่สามารถทดแทนได้และมีโอกาสที่จะหมดลง ตลอดจนต้องขึ้นอยู่กับราคาน้ำมันของตลาดโลก ดังนั้น รัฐบาลบรูไนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาทางเลือกในการพัฒนาเพื่อช่วยในการปรับปรุงคุณภาพของบริการสาธารณะและเปิดโอกาสภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาให้เกิดความหลากหลายและการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจ

บรูไนได้เริ่มกระบวนการนโยบายการพัฒนาประเทศโดยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งได้เริ่มโดยผนวกเข้าไว้ใน แผนพัฒนาประเทศที่ ๕ (The Fifth National Development Plan ๑๙๘๖-๑๙๙๐) และได้มีการดำเนินการต่อเนื่องในแผนต่อมา^{๓๖๓} ทั้งนี้รูปแบบของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในบรูไนนับได้เริ่มขึ้นจากร่วมมือระหว่างตัวแทนรัฐบาลและ / หรือหน่วยงานภาครัฐก่อนที่จะมีการแปรรูปจากรัฐบาลเป็นเอกชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ตัวแทนรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐได้ถูกแปรรูปไปเป็นรูปแบบองค์กรนิติบุคคลที่มีการจดทะเบียนและประกอบกิจการภายใต้ Companies Act โดยยังไม่มีเปลี่ยนแปลงสถานะความเป็นเจ้าของ

^{๓๖๑} Financial Regulation Article ๓๒๘ ระบุว่า “Where works, services, and stores exceed \$๕,๐๐๐ in cost, tenders procedure shall be followed.” (Please refer to Circular Letter ref:๓/๒๐๐๔ dated ๒๖ October ๒๐๐๔ for updated regulation.) See more at: <http://www.mof.gov.bn/index.php/tender-process/financial-regulation#sthash.PZiC8EMv.dpuf> accessed on ๑๗ March ๒๐๑๕.

^{๓๖๒} Kementerian Dewangan, Ministry of Finance, Brunei Darussalam, State Tender Board, Guidelines for Government Procurement, Brunei Darussalam Government, <http://www.mof.gov.bn/index.php/general-information-state-tender-board>, accessed on ๑๗ December ๒๐๑๔.

^{๓๖๓} Hjh Zainab binti Hj Morshidi, Proceedings Paper Presentations Session : Privatisation and Corporatisation: Brunei Darussalam's Experience, Department of Policy and Coordination, Economic Planning and Development Department, Brunei Darussalam, http://www.csstc.org/reports/egm/p4/presentation_Brunei.htm, accessed on ๑๙ December ๒๐๑๔.

โดยระยะเปลี่ยนถ่ายจนกว่าองค์กรนิติบุคคลจะแปรรูปเป็นรัฐวิสาหกิจนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะองค์กรที่จะเกิดขึ้นใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพร้อมในการแปรรูปเป็นบริษัทเอกชนอย่างแท้จริง

กระบวนการการเปลี่ยนระบบการบริหารจากรัฐเป็นเอกชน (Corporatization) หรือการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (Privatization) ในประเทศบรูไนนั้นเป็นไปตามแต่ละกรณี โดยทั่วไปแล้วหน่วยงาน The Economic Planning and Development Department จะพิจารณาข้อเสนอจากแต่ละกระทรวงและหน่วยงานราชการ แต่ละข้อเสนอจะถูกประเมินและพิจารณาตามหลักเกณฑ์ เช่น ความสามารถในการได้มาซึ่งกำไรและการเจริญเติบโตของธุรกิจ พิจารณาการดำรงอยู่ของประโยชน์ต่อสังคมตามเป้าหมายขององค์กรที่เคยมีมา นอกจากนี้ ยังต้องข้อเสียเปรียบจากกระบวนการแปรรูปที่จะกระทบต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ขององค์กร และมูลค่าของประโยชน์ที่ได้รับจะต้องอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ทั้งนี้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการประเมินและพิจารณาข้อเสนอเป็นอำนาจของคณะกรรมการเฉพาะกิจสำหรับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยก่อนหน้านี้มีผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธาน โดยคณะกรรมการนี้ได้ถูกย้ายไปอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักนายกรัฐมนตรีเมื่อปลายปี ๒๐๐๑ คณะกรรมการเฉพาะกิจนี้ประกอบด้วยสมาชิก ๘ ท่าน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่อาวุโสของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและปัจจุบันมีเลขานุการประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ทั้งนี้ เมื่อข้อเสนอกระบวนการการเปลี่ยนระบบการบริหารจากรัฐเป็นเอกชนหรือข้อเสนอการแปรรูปรัฐวิสาหกิจได้รับการประเมินโดยคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยที่ผ่านมามีการพิจารณาการเปลี่ยนระบบการบริหารจากรัฐเป็นเอกชนสำหรับกรมสื่อสารโดยการก่อตั้งเป็นบริษัทสืบทอดกิจการ (successor company) โดยบริษัทสืบทอดกิจการนี้อยู่ภายใต้ the Successor Company Act และกำกับโดยองค์กรกำกับดูแลที่กำหนดโดย Telecommunication Act^{๓๖๔}

๕.๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจภายในของบรูไน

การได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจในประเทศบรูไนนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการและอาจต้องใช้เวลาในการพิจารณา ทั้งนี้ ผู้ลงทุนสามารถสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ของ BEDB ที่ www.bedb.com.bn ข้อมูลและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการลงทุนในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติ สามารถขอรับได้จากหน่วยงานสนับสนุนและพัฒนาผู้ประกอบการ Ministry of Industry and Primary Resources ขึ้น ๓ Jalan Menteri besar, Bandar Seri Begawan BB๓๙๑๐ เบอร์โทรศัพท์ ๖๗๓-๒๓๘๐๐๒๖ เว็บไซต์ www.industry.gov.bn แม้ธุรกิจที่ไม่มีตัวแทนปรากฏอยู่ในประเทศบรูไน ธุรกิจนั้นๆ ก็จะต้องมีใบอนุญาตประกอบกิจการหากมีการประกอบการในบรูไน เว้นแต่ เป็นกรณีที่มีการทำตลาดสินค้านั้นแบบถึงมือผู้รับหรือแบบประตูถึงประตู (Door To Door) ซึ่งทำการโดยพนักงานขายในประเทศบรูไน หากเป็นกรณีที่ทำธุรกิจ

^{๓๖๔} Hjh Zainab binti Hj Morshidi, Proceedings Paper Presentations Session : Privatisation and Corporatisation: Brunei Darussalam's Experience, Department of Policy and Coordination, Economic Planning and Development Department, Brunei Darussalam, http://www.csstc.org/reports/egm/p4/presentation_Brunei.htm, accessed on ๑๙ December ๒๐๑๔.

หรือขายสินค้าโดยตรงกับรัฐบาลนั้นไม่จำเป็นต้องมีผู้แทนที่ถือสัญชาติบรูไนในการดังกล่าว^{๓๖๕} ปัจจุบันบรูไนไม่มีกฎหมายกำหนดแบบเกี่ยวกับสัญญาเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้าโดยเฉพาะ สัญญาที่ทำระหว่างคู่สัญญาจะอยู่ภายใต้บังคับของ Contracts Act Chapter ๑๐๖ และ Unfair Contract Terms Act Chapter ๑๗๑ ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาโดยทั่วไปและ The Sale of Goods Act Chapter ๑๗๐ เป็นบทกฎหมายที่กำหนดการทำสัญญาเกี่ยวกับการขายสินค้า

ทั้งนี้ อาจสรุปรูปแบบการทำธุรกิจในประเทศบรูไน ลักษณะการประกอบธุรกิจแต่ละประเภทและผู้มีสิทธิจัดตั้งองค์กรธุรกิจได้ดังนี้

ตารางที่ ๓๑: รูปแบบและเงื่อนไขของแต่ละประเภทองค์กรธุรกิจ

รูปแบบองค์กรธุรกิจ	ลักษณะ	ผู้มีสิทธิจัดตั้ง
ธุรกิจเจ้าของคนเดียว	มีเจ้าของคนเดียว และรับผิดชอบไม่จำกัด	นักลงทุนในประเทศเท่านั้น
ห้างหุ้นส่วน	ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๒๐ คนขึ้นไป และจะต้องมีหุ้นส่วนชาวบรูไนฯ หรือผู้ได้รับอนุญาตให้อยู่ในบรูไนฯ โดยถาวรอย่างน้อย ๑ คน	การลงทุนโดยนักลงทุนต่างด้าวขึ้นอยู่กับพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
บริษัทเอกชน	จัดตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งบริษัท และมีจำนวนผู้ถือหุ้นตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปแต่ไม่เกิน ๕๐ คน ต้องมีกรรมการบริษัทอย่างน้อยสองคน และกรรมการบริษัทจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งต้องเป็นคนบรูไนฯ	นักลงทุนต่างด้าวได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจ
บริษัทมหาชน	ต้องมีผู้ถือหุ้นอย่างน้อย ๗ คนขึ้นไป และต้องมีกรรมการบริษัทที่เป็นคนบรูไนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดในบริษัท	นักลงทุนต่างด้าวได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจ
สาขาของธุรกิจต่างด้าว	นักลงทุนต่างด้าวที่ไม่สามารถจัดตั้งบริษัท สามารถจัดตั้งเป็นสาขาธุรกิจต่างด้าวได้ ซึ่งจะมีอำนาจในการ	นักลงทุนต่างด้าวได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจ

^{๓๖๕} Ibu Usa, Business Intelligence Report, Vol ๑, Strategic Information and Opportunities, International Business Publications, USA, ๒๐๐๐, p. ๑๑๙.

รูปแบบองค์กรธุรกิจ	ลักษณะ	ผู้มีสิทธิจัดตั้ง
	ดำเนินกิจการต่างๆเหมือนกับบริษัท	
กิจการร่วมทุน	ร่วมทุนในลักษณะการก่อตั้งบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนระหว่างบริษัทต่างชาติและบริษัทของบรูไนฯ	การลงทุนโดยนักลงทุนต่างด้าวขึ้นอยู่กับพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ที่มา: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ รอบรู้เรื่องการลงทุนในอาเซียน:
 บรูไนดารุสซาลาม (๒๕๕๗) และ APEC Services Trade Access Requirements (STAR) Database,
 Asia-Pacific Economic Cooperation (๒๐๑๓)

บทที่ ๖

กฎหมายที่ดินของประเทศบรูไน

๖.๑ บทนำ

การปกครองที่ดินและอาณาเขตของบรูไนมีที่มาจากศาสนาอิสลามมีอำนาจเหนืออาณาจักรบรูไนในช่วงศตวรรษที่ ๑๔ และอาณาจักรบรูไนเริ่มจะมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในช่วงศตวรรษที่ ๑๕ และ ๑๖ เมื่อบรูไนได้ปกครองอาณาเขตบริเวณชายฝั่งของตะวันตกเฉียงเหนือของบอร์เนียว และบางส่วนของกาลิมันตัน (Kalimantan) และฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ ชาวดัตช์ โปรตุเกส และสเปนได้เริ่มมาเยือนหลังจากศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นมา บรูไนได้สูญเสียการปกครองให้กับสเปนและดัตช์และลดอำนาจลงเรื่อยมาจนกระทั่งกลายเป็นอาณานิคมภายใต้อังกฤษและดัตช์ในท้ายที่สุด^{๓๖๖} ในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ บรูไนอยู่ภายใต้การสนับสนุนจากอังกฤษในการปกป้องบริเวณชายฝั่งจากการบุกรุกของโจรสลัด Dayak และสถาปนา James Brooke ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกชาวอังกฤษให้เป็น Rajah of Sarawak ในปี ๑๘๓๙ ต่อมาได้มีการรวมเอาดินแดนที่เรียกว่าลาบวน (Labuan) ในปี ๑๘๔๖ ต่อมาในปี ๑๘๘๘ บอร์เนียวเหนือกลายเป็นอาณานิคมภายใต้การคุ้มครองโดยอังกฤษโดยมีสุลต่านปกครองแต่โดยที่อังกฤษมีอำนาจในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ต่อมาได้มีการเสียพื้นที่ที่เรียกว่า Limbang ถึง Sarawak ในปี ๑๘๙๐ ทำให้บรูไนถูกแยกเป็นสองส่วนและยังคงเป็นอุปสรรคในเรื่องดินแดนกับมาเลเซียจนปัจจุบัน^{๓๖๗}

ในส่วนของความเป็นเจ้าของอาณาเขต ช่วงเวลาก่อนปี ๑๙๐๖ บรูไนใช้ระบบศักดินา (Feudalism) ซึ่งประกอบด้วย Tulin, Kuripan, และ Kerajaan โดยเจ้าของที่ดินประเภทดังกล่าวสามารถใช้สิทธิในการบังคับเหนือแม่น้ำและสัตว์ที่อาศัยบริเวณนั้น ระบบการบริหารในรูปแบบนี้ได้ถูกยกเลิกมาเป็นลำดับในเวลาต่อมาเมื่อบรูไนอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ

Kerajaan หรือ แม่น้ำ Kerajaan เป็นของสำนักทรัพย์สินสุลต่านโดยส่วนมากเป็นบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงกับพระราชวัง เป็นที่ดินที่ประกอบด้วยแรงงานที่มีฝีมือและทรัพยากรที่ใช้ในการดำรงชีพ และเมื่อสุลต่านที่ครอบครองอยู่สิ้นพระชนม์ลง kerajaan จะกลับคืนสู่สำนักทรัพย์สินสุลต่านและสืบทอดให้กับรัชทายาทซึ่งเป็นสุลต่านคนต่อไป^{๓๖๘}

Kuripan หรือ แม่น้ำ Kuripan เป็นของ ๔ รัฐมนตรี (Wazir) และเป็นแหล่งรายได้ให้กับรัฐมนตรี (Wazir) ทั้งนี้รัฐมนตรี (Wazir) ทุกคนจะมีแม่น้ำเป็นของตนเอง และมีข้อบังคับให้ Wazir จะต้องแบ่งส่วนของ

^{๓๖๖} The Commonwealth, Brunei Darussalam: History, <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/brunei-darussalam/history>, accessed on ๑๕ March ๒๐๑๕.

^{๓๖๗} The Commonwealth, Brunei Darussalam: History, <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/brunei-darussalam/history>, accessed on ๑๕ March ๒๐๑๕.

^{๓๖๘} Jatswan S. Sidhu, Historical Dictionary of Brunei Darussalam, Scarecrow Press, ๒๐๐๙, p.iii

รายได้ที่ได้จาก Kuripan นี้ให้กับสุลต่านและเช่นเดียวกับกรณีของ Kerajaan ที่ Kuripan จะสามารถโอนต่อหรือสืบทอดกันทางมรดกสู่ทายาทได้

Tulin หรือ แม่น้ำ Tulin โดยผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ ได้แก่ สุลต่าน รัฐมนตรี (Wazir) หรือ มเหสี (Pengiran) ซึ่งเป็นการถือกรรมสิทธิ์เป็นการส่วนตัว

การโอนให้ซึ่งสิทธิในแม่น้ำเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการอนุญาตอย่างเป็นทางการจากสุลต่านและรัฐมนตรีของสุลต่านจำนวนหนึ่งหรือสองคน อย่างไรก็ตาม ระบบการถือครองอสังหาริมทรัพย์ข้างต้นได้ถูกกระจายอำนาจ โดยอาณาจักรทั้งหมดได้ถูกควบคุมอำนาจโดยส่วนกลางที่เมืองหลวงใน Kampong Ayer หรือที่เรียกว่าเป็นที่นั่งของอาณาจักร (the seat of the kingdom) โดยมีสุลต่านปกครองโดยส่งผู้ทำการแทนไปบริหารจัดการ sungai (แม่น้ำ) และ jajahan (ส่วนที่เป็นเมืองขึ้น) เพื่อให้สามารถปกครองชนจากหลายเชื้อชาติและหลายเผ่าพันธุ์ที่อยู่บนเกาะบอร์เนียว (Borneo) และซูลู (Sulu) ทั้งนี้มีผู้นำชุมชนอยู่ในการบริหารปกครองในระดับของ sungai และ jajahan แต่อำนาจการปกครองสูงสุดจะอยู่ภายใต้ผู้ทำการแทนสุลต่าน^{๓๖๙} ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์ของที่ดินในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นไปเพื่อเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่

ในปี ๑๙๐๖ มีการลงนามในสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษและบรูไนเป็นผลให้บรูไนตกเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษ สนธิสัญญานี้บัญญัติถึงการสืบทอดราชวงศ์โดยอยู่ภายใต้การจัดการของ British resident ที่จะทำการแนะนำสุลต่านในกิจการต่างๆ ยกเว้นในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมเนียมปฏิบัติและศาสนาของบรูไนเอง ภายหลังจากมีการประกาศใช้ Land Code ๑๙๐๙ การบริหารจัดการที่ดินนั้นอยู่ภายใต้หน่วยงานสองหน่วยงานคือ The British Residents และ คณะมนตรีแห่งสุลต่าน (His Majesty the Sultan in Council) ทั้งนี้ ตั้งแต่ปี ๑๙๒๙ ได้มีการค้นพบแหล่งน้ำมันในบรูไนทำให้ประเทศเกิดความมั่งคั่งต่อมาในปี ๑๙๕๙ รัฐธรรมนูญฉบับลายลักษณ์อักษรได้ประกาศใช้และให้อำนาจปกครองภายในโดยคณะมนตรีนิติบัญญัติ (Legislative Council) และเป็นการยกเลิก The Residency Agreement of ๑๙๐๖ และได้โอนอำนาจอปกครองโดย Resident มายังสุลต่านและมีการแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการภายใต้คำสั่งของสุลต่าน โดยในปี ๑๙๗๑ ภายใต้ข้อตกลงระหว่างบรูไนและอังกฤษยกเลิกการเป็นรัฐในอารักขาของบรูไน รัฐธรรมนูญได้ถูกแก้ไขโดยให้อำนาจอปกครองในเรื่องภายในประเทศทั้งหมดแก่สุลต่าน และอังกฤษมีอำนาจเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันประเทศและกิจการต่างประเทศเท่านั้น ทั้งนี้ บรูไนกลายเป็นรัฐอิสระภาพในวันที่ ๑ มกราคม ๑๙๘๔^{๓๗๐}

ตั้งแต่ปี ๑๙๕๙ เมื่อรัฐธรรมนูญฉบับแรกได้บัญญัติขึ้นเป็นผลให้อำนาจบริหารประเทศเป็นของสุลต่านเป็นประมุขของประเทศ โดยที่สุลต่านได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำจากคณะมนตรีทั้ง ๕ ได้แก่ the Religious Council, the Privy Council, the Council of Ministers, the Legislative Council, the

^{๓๖๙} Jatswan S. Sidhu, Historical Dictionary of Brunei Darussalam, Scarecrow Press, ๒๐๐๙, p.iii

^{๓๗๐} The Commonwealth, Brunei Darussalam: History, <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/brunei-darussalam/history>, accessed on ๑๕ March ๒๐๑๕.

Council of Succession^{๓๗๑} ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับที่ดิน สุลต่านโดยการใช้อำนาจผ่านทางคณะมนตรีมีอำนาจเกี่ยวกับ การโอนที่ดิน การออกกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การอนุมัติการโอนที่ดิน การปรับ การเช่า และการเช่าช่วง การแต่งตั้งเจ้าพนักงานเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย การจัดเก็บรายได้ให้กับรัฐจากค่าเช่า และค่ารายปีที่รัฐเรียกเก็บ โดยมีการมอบอำนาจให้กับคณะกรรมการของคณะรัฐมนตรีหรือเจ้าหน้าที่รัฐอื่น หรือองค์กรเจ้าหน้าที่รัฐอื่น^{๓๗๒}

๖.๒ ประเภทของที่ดิน

ประเทศบรูไนแบ่งเป็น ๔ เขต ประกอบด้วย Brunei/Muara เป็นเขตที่เล็กที่สุดแต่มีความหนาแน่นของพื้นที่ในการบริหารมากที่สุดโดยรวมถึงเมืองหลวง Bandar Seri Begawan และ Tutong ซึ่งเป็นเขตที่อยู่อาศัยของหลายเผ่าพันธุ์ในพื้นที่ชนบท และ Belait ซึ่งเป็นเขตผลิตน้ำมันของประเทศ และ Temburong ซึ่งถูกแบ่งแยกออกจากพื้นที่ของประเทศโดย Limbang ของ Sarawak และเป็นเขตพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่น้อยที่สุดในบรูไน โดยพื้นที่ร้อยละ ๗๕ ของประเทศยังคงไม่ได้รับการพัฒนาและยังถูกปกคลุมด้วยป่าดิบชื้น ทั้งนี้การจัดประเภทของที่ดินอาจแบ่งได้ตามที่กำหนดโดยกฎหมาย Land Acquisition (Cap ๔๑) ได้เป็น ๔ ประเภท ได้แก่^{๓๗๓}

๖.๒.๑ ที่ดินเพื่อประโยชน์สาธารณะ

บรูไนมีนโยบายในการรักษาพื้นที่ป่าเพื่อเป็นการผลิตป่าไม้เพื่อใช้ภายในประเทศ และการตัดไม้ทำลายป่าตามธรรมชาตินั้นต้องเป็นไปในระดับที่รักษาความยั่งยืน และมีการรักษาพื้นที่ป่าที่มีไม้สักไว้เนื่องจากเศรษฐกิจของบรูไนส่วนมากยังคงขึ้นอยู่กับการส่งออกปิโตรเลียม การเกษตรในบรูไนนั้นไม่เป็นที่นิยมมากนักเนื่องจากมีปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่นที่ให้รายได้และจูงใจมากกว่า^{๓๗๔} รัฐบาลอนุญาตให้มีการทำการ

^{๓๗๑} John O'Shaughnessy, Clifford J. Shultz, Anthony Pecotich, Handbook of Markets and Economies: East Asia, Southeast, M.E. Sharpe, New York, ๒๐๐๖, P.๕๒.

^{๓๗๒} Ministry of Development Brunei Darussalam, Land Administration System in Brunei Darussalam “Towards a Progressive Land Administration and Management”, Presented by Haji Rahmad Haji Japar (Acting Commissioner of Land) Negara Brunei Darussalam Geospatial Forum ๑๗-๑๙ September ๒๐๑๒, Hanoi, Vietnam

^{๓๗๓} Land Acquisition Cap ๔๑ Article ๓(๑) Land may be acquired under the provisions of this Act whenever it is needed –

- (a) For a public purpose; or
- (b) For a residential site area; or
- (c) For a factory area; or
- (d) For any person, association of persons or company undertaking a work of public utility.

^{๓๗๔} Virginia H. Dale, Effects of Land-Use Change on Atmospheric CO₂ Concentrations-South and Southeast Asia as a Case Study, Springer-Verlag New York, Inc, New York, ๑๙๙๔, P.๓๙.

เกษตรกรรมบนที่ดิน ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ปีก การเพาะไร่ การปลูกผัก ผลไม้ กาแฟ และเนื่องจากส่วนมากของพื้นที่เป็นเขตป่าร้อนชื้นจึงมีการทำไม้ซึ่งเป็นจำนวนมาก ถือเป็นรายได้หลักประเภทหนึ่งของประเทศ^{๓๗๕}

ประมาณร้อยละ ๙๕.๙๔ ของเนื้อที่ที่ดินทั้งประเทศเป็นของรัฐ โดยมาตรา ๔ ประมวลกฎหมายที่ดินบทที่ ๔๐ กำหนดว่า ที่ดินที่เป็นพื้นที่ป่าไม้ ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ไม่มีเจ้าของ หรือไม่ได้มีการทำสิทธิกรรมให้สันนิษฐานว่าเป็นที่ดินของรัฐและอยู่ภายใต้กฎหมายนี้ เว้นแต่ถูกกำหนดเป็นอย่างอื่นภายใต้ Land Code ค.ศ.๑๙๐๗^{๓๗๖} ทั้งนี้การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้อยู่ภายใต้ดุลพินิจของคณะมนตรีแห่งสภาผู้แทนเพื่อประโยชน์และเป็นไปตามที่กำหนดตามกฎหมายนี้^{๓๗๗}

๖.๒.๒ ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย

เป็นบริเวณที่รัฐกำหนดให้เป็นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย

๖.๒.๓ ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม

พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในภาคการผลิตน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ^{๓๗๘}

๖.๒.๔ ที่ดินสำหรับบุคคล สมาคม คณะบุคคล หรือบริษัทที่ดำเนินกิจการเพื่อสาธารณูปโภค

เป็นที่ดินเพื่อใช้ทำการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อสาธารณูปโภค เช่น ท่าเรือ สะพาน ถนน ทางหลวง ท่อส่งน้ำมัน และการวางเครือข่ายโทรคมนาคม เป็นต้น

๖.๓ สิทธิในที่ดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

ในศตวรรษที่ ๑๙ บรูไนมีสิทธิในที่ดิน ๓ ประเภทโดยมีชนชั้นสูงหรือเชื้อพระวงศ์ (Pengirans) เป็นผู้ครองพื้นที่โดยเรียกกันโดยทั่วไปว่าบรูไนและได้รับรายได้จากที่ดินนั้น สิทธินี้ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงการปกครองอาณาบริเวณเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการเก็บภาษีผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น โดยส่วนมากการแบ่งพื้นที่

^{๓๗๕} John O'Shaughnessy, Clifford J. Shultz, Anthony Pecotich, Handbook of Markets and Economies: East Asia, Southeast Asia, Australia, New Zealand, M.E. Sharpe, New York, ๒๐๐๖, ๑๙๙๕, P.๔๘.

^{๓๗๖} Land Code Cap ๔๐ Section ๔ All forest, waste unoccupied or uncultivated land shall be presumed, subject to the establishment of any claim thereto registered in accordance with the provisions of the Land Code ๑๙๐๗ to be state land and all cultivated lands which have been abandoned or suffered to lie waste shall be deemed to be forest or waste land within the meaning of this section:...

^{๓๗๗} Land Code Cap ๔๐ Section ๓ His Majesty in Council may alienate Government land for such interest and in such manner as is authorised by this Code.

^{๓๗๘} Marshall Cavendish Corporation, World and Its Peoples: Malaysia, Philippines, Singapore, and Brunei, Marshall Cavendish Corporation, New York, ๒๐๐๘, p.๑๒๐๘.

เป็นไปตามลักษณะภูมิประเทศ ได้แก่ ภูเขา แม่น้ำลำธาร ความร่ำรวยของผู้ปกครองพื้นที่นั้นจึงขึ้นอยู่กับจำนวนของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ตนปกครอง^{๓๗๙}

การถือครองที่ดินมี ๓ ประเภท ดังนี้

(๑) Kerajaan เป็นที่ดินประเภทที่สุลต่านมีสิทธิในอำนาจตุลาการ การเงิน และการพาณิชย์

(๒) Kuripan เป็นที่ดินประเภทที่รัฐมนตรี (wazirs) มีสิทธิในอำนาจตุลาการ การเงิน และการค้าขาย

(๓) Sungei และ hamba tulin หรือ pusaka เป็นที่ดินสำหรับเอกชนถือครองและสามารถสืบทอดสิทธิทางการเงินและทางการพาณิชย์ทางมรดกได้

บรูไนใช้ระบบที่ปรับเปลี่ยนได้ (Modified system) ในการจดทะเบียนสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ โดยมีรูปแบบการถือครองที่ดินดังต่อไปนี้

๖.๓.๑ กรรมสิทธิ์

การถือของสิทธิ์เด็ดขาด (Freehold) โฉนดที่ดินที่ได้มีการจดทะเบียนแล้วจะมีกรรมสิทธิ์ตลอดอายุของผู้ถือกรรมสิทธิ์ การโอนกรรมสิทธิ์ทำได้โดยจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะมนตรีแห่งสุลต่าน

ภายหลังรัฐบาลบรูไนได้เปลี่ยนระบบการครอบครองที่ดินโดยยกเลิกการครอบครองที่ดินของคนต่างด้าวผ่านการมอบอำนาจให้กับนายกระทำการแทน ในวันที่ ๑ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๑๑ เพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการครอบครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มีผลทำให้โฉนดที่ดินทั้งหมด ๔๗,๐๐๐ ฉบับที่ออกโดยการมอบอำนาจให้ทนายความนั้น ถูกแปลงเป็นการเช่าระยะเวลา ๖๐ ปี ที่จะต้องจดทะเบียนที่กรมที่ดิน โดยก่อนหน้านี้ โฉนดที่ดินที่ออกโดยทนายผู้รับมอบอำนาจนั้นไม่จำเป็นต้องมีการจดทะเบียนที่กรมที่ดินแต่อย่างใด

การเปลี่ยนแปลงนี้มีผลบังคับต่อผู้ที่พำนักอาศัยอยู่ในบรูไนและนักลงทุนต่างชาติที่ใช้ทนายผู้รับมอบอำนาจในการซื้อทรัพย์สินที่รวมทั้งที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ภายใต้กฎหมายบรูไน ผู้ที่จะมีสิทธิถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นจะต้องเป็นพลเมืองชาวบรูไน อย่างไรก็ตาม มีข้อกังวลว่านโยบายใหม่นี้จะเป็นอุปสรรคต่อนักลงทุนในบรูไน

ในกรณีของการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ เจ้าของที่ดินที่ต้องการขายที่ดินของตนจะเลือกวิธีการชำระเงินโดยผ่านความตกลงในการโอน หรือ Memorandum of Transfer (MOT) ทั้งนี้ การชำระราคาเต็มจำนวนจะต้องมีก่อนวันสิ้นสุดของระยะเวลาเช่า ๖๐ ปี หรือภายหลังระยะเวลาเช่าสิ้นสุดลง ในทางปฏิบัติ โฉนดการเช่าที่ดินระยะเวลา ๖๐ ปีนี้ สามารถใช้เป็นหลักประกันกับทางธนาคารได้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎหมายรองรับก็ตาม อย่างไรก็ตาม หากรัฐบาลพบว่า การเช่าที่ดินในระยะเวลา ๖๐ ปีนี้ นำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์จากที่

^{๓๗๙} R. Haller-Trost, Edited by Clive Schofield and Martin Pratt, The Brunei-Malaysia Dispute Over Territorial and Maritime Claims in International Law, Maritime Briefing, Vol ๑ No. ๓, International Boundaries Research Unit, United Kingdom, ๑๙๙๔.P.๙.

เคยแจ้งรัฐบาลไว้ รัฐบาลสามารถที่จะเพิกถอนสิทธิการเช่าที่ดินนั้น โดยแจ้งให้ผู้เช่าที่ดินทราบล่วงหน้า ๓๐ วัน โดยไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยใดๆ^{๓๘๐}

๖.๓.๒ สิทธิครอบครอง

- การถือครอง Strata ซึ่งเป็นการถือครองสิ่งปลูกสร้างบนที่ดินที่อยู่ภายใต้ Land Code (Strata) S๒๙/๙๙ Revised Edition ๒๐๐๐^{๓๘๑} โดยการถือครอง Strata จะได้สิทธิการถือครองประเภทนี้ในสิ่งปลูกสร้างเป็นระยะเวลาสูงสุด ๙๙ ปี
- รัฐบาลอาจให้ใบอนุญาตครอบครองอย่างชั่วคราวในที่ดินของรัฐเพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรม การพาณิชย์ ที่พักอาศัย หรืออุตสาหกรรม ใบอนุญาตนี้ไม่มีการจดทะเบียนและจะต้องต่ออายุทุกปี

๖.๓.๓ สิทธิในที่ดินที่สงวนไว้โดยรัฐ

สิทธิในที่ดินที่สงวนไว้โดยรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน

มาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินกำหนดว่าโฉนดที่ดินที่ทำการจดทะเบียนไว้แล้วเป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้ที่มีชื่อปรากฏบนโฉนดนั้น และมีสิทธิเพียงบนหน้าดินของที่ดินนั้นและมีสิทธิในการโอนเปลี่ยนมือการโอนโดยทางมรดก การให้สิทธิในดอกผลการครอบครองในที่ดิน โดยอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ทั้งนี้ข้อยกเว้นดังต่อไปนี้ซึ่งหากมิได้มีบทบัญญัติใดบัญญัติยกเว้นไว้ โดยรัฐบาลจะเป็นผู้มีสิทธิดังนี้

- ๑) สิทธิในแร่ วัตถุดิบจากแร่รวมทั้งน้ำมัน ที่อยู่ใต้ที่ดินที่พบภายหลังจากใช้บังคับประมวลกฎหมายที่ดิน การใช้สิทธินั้น การจ่ายค่าชดเชยต่อความเสียหาย
- ๒) สิทธิเรียกคืนส่วนหนึ่งส่วนใดของที่ดินนั้นเพื่อประโยชน์สาธารณะโดยการพิจารณาจากคณะมนตรี แห่งสุลต่านและจะมีการจ่ายค่าชดเชยให้
- ๓) สิทธิในการขุดดินออก ดินเหนียว กรวด หิน หรือวัตถุชนิดอื่นซึ่งมีความจำเป็นจะต้องนำมาใช้เพื่อทำถนน สิ่งปลูกสร้างสาธารณะ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอื่นโดยไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยเว้นแต่เป็นความเสียหายโดยตรงแก่พืชเกษตร ดอกผล ต้นไม้ และสิ่งปลูกสร้าง
- ๔) สิทธิในการจัดการทางน้ำสำหรับการระบายน้ำ หรือเพื่อประโยชน์เกี่ยวกับเหมือง หรืออุตสาหกรรม และเพื่อการใช้ประโยชน์อื่นโดยทั่วไป ทั้งนี้ไม่มีการระบุในกฎหมายถึงการจ่ายค่าชดเชยให้แต่อย่างใด

^{๓๘๐} บทสัมภาษณ์นักกฎหมายบรูไน วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๘ บันดาร์เสรีเบกาวัน บรูไนดารุสซาลาม

^{๓๘๑} Land Code (Strata) S๒๙/๙๙ Revised Edition ๒๐๐๐ Section ๓ This Act applies only to registered land.

๕) สิทธิสำหรับรัฐบาล เจ้าพนักงานรัฐ ตัวแทน เพื่อสร้างถนนตัดผ่านหรือเหนือที่ดินที่มีการโอน ภายหลังวันที่ ๑ กรกฎาคม ๑๙๕๕ และเพื่อการเดินข้ามผ่านหรือผ่านโดยรถลากที่มีหรือไม่มี สัตว์ลาก และไม่ว่าโดยยานพาหนะขนาดใดก็ตาม และในการขุดเจาะทั้งบนดินและใต้พื้นดินเพื่อ การวางท่อสำหรับขุมสายโทรเลขและโทรศัพท์ หรือทำการอันจำเป็นเพื่อการดังกล่าว ซึ่งไม่เกิน ๑๕๐ การเชื่อมต่อหนึ่งจุด จะได้รับค่าชดเชยที่เหมาะสมจากรัฐในกรณีที่เกิดความเสียหายต่อ พืชผลเกษตรหรือต่อหน้าดินเนื่องจากการกระทำดังกล่าว^{๓๘๒}

๖.๓.๔ การเช่า

- การถือครองโดยการเช่า (Leasehold) รัฐอาจอนุมัติให้มีการจดทะเบียนสิทธิการเช่า อสังหาริมทรัพย์โดยให้เวลาการถือครองสิทธิ ๒๕ ๕๐ หรือ ๙๙ ปี โดยโอนอาจมีการโอน เปลี่ยนมือโดยการอนุมัติจากคณะมนตรีแห่งสุลต่าน อาจขอขยายระยะเวลาการเช่าโดยได้รับ อนุมัติจากคณะมนตรีแห่งสุลต่านและจะต้องมีการชำระค่ารายปีที่รัฐเรียกเก็บอย่างครบถ้วน
- ดอกผลจากการเช่า สิทธิการเช่าระยะยาวในอสังหาริมทรัพย์เพื่อการพาณิชย์จะมีแก่ผู้ที่ถือครอง กรรมสิทธิ์ในที่ดิน การเช่าจะมีระยะเวลาจดทะเบียนได้ถึง ๖๐ ปี ผู้เช่าสามารถนำไปเช่าช่วง การเช่าที่มีระยะเวลามากกว่า ๗ ปีจะต้องมีการจดทะเบียนโดยต้องได้รับการอนุมัติจากคณะ มंत्रीสุลต่าน
- บริษัทสามารถเช่าที่ดินเพื่อประกอบกิจการในอุตสาหกรรมของตน โดยนำไปใช้ในการ อุตสาหกรรม การเกษตร การป่าไม้ การประมง เป็นระยะเวลาถึง ๓๐ ปี และขอขยายเวลาให้ เข้าได้โดยค่าเช่าจะเป็นไปตามอัตราราคาที่ดิน^{๓๘๓}

๖.๔ การจดทะเบียนและการโอนที่ดิน

๖.๔.๑ การจดทะเบียนที่ดิน

การจดทะเบียนที่ดินในบรูไนใช้ระบบ Torrens เป็นรูปแบบในการบันทึกความเป็นเจ้าของซึ่งรัฐให้ การยืนยันสิทธิความเป็นเจ้าของตามกฎหมายที่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร^{๓๘๔} เป็นระบบที่ให้สิทธิในที่ดิน

^{๓๘๒} Laws of Brunei Chapter ๔๐ Land Code Article ๙ (๑) Every title by entry in the Register shall vest in the person named therein a surface right only to the land specified therein and such person shall have a permanent transmissible and transferable estate, interest and occupancy of his land subject to the provisions of this Act or such lesser estate as shall be specified in the entry...

^{๓๘๓} Association of Southeast Asian Nations, ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Indonesia, ๒๐๑๐, p.๒๙.

^{๓๘๔} Land Code Article ๗. The officer in charge of the Land Office shall keep a Register of all land alienated under the provisions of this Code in the Form A in the Schedule with such variations as circumstances may require. The Register shall contain an entry of the special conditions (if any) imposed in respect of any lands. The officer shall also keep a Journal in the Form B in the Schedule of all transactions with regard to land entered in the Register.

แก่ผู้ทรงสิทธิซึ่งได้แก่ผู้ที่มีชื่อในทะเบียนอย่างเต็มที่ เว้นแต่เป็นกรณีที่มีการได้มาซึ่งที่ดินนั้นเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือโดยเจตนาทุจริต ทั้งนี้ ระบบ Torrens ไม่ใช่ระบบการจดทะเบียนโฉนดแต่เป็นระบบการทำโฉนดโดยการจดทะเบียน^{๓๘๕} โดยระบบนี้มีการเริ่มจากออสเตรเลียได้ในปี ๑๘๕๘ โดย Sir Robert Torrens^{๓๘๖} เป็นระบบที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของเจ้าของที่ดินเพื่อป้องกันปัญหาและค่าใช้จ่ายในการติดตามข้อมูลการจดทะเบียนในอดีตและผู้ที่มีสิทธิในที่ดินอยู่เดิม และเพื่อตรวจสอบถึงความถูกต้องแท้จริงของสิทธิของตนในที่ดินนั้น^{๓๘๗} อย่างไรก็ตาม ระบบการจดทะเบียนที่ดินของบรูไนภายใต้การใช้ระบบ Torrens นั้นมีความแตกต่างจากประเทศอื่นที่ใช้ระบบ Torrens เช่นกัน การโอนที่ดินเป็นไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากความโปร่งใสของระบบการโอนที่ดินมีน้อย ดังนั้นการโอนที่ดิน และสิ่งปลูกสร้างส่วนตัว หรืออสังหาริมทรัพย์เพื่อการพาณิชย์แม้เป็นการโอนระหว่างคนสัญชาติบรูไนด้วยกันก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก ทั้งนี้ผู้ที่มิได้ถือสัญชาติบรูไนไม่สามารถมีชื่อในโฉนดที่ดินได้แต่สามารถมีกรรมสิทธิ์โดยผ่านทางทราสต์และการมอบอำนาจ และอาจต้องใช้เวลาหลายปีกว่าจะได้รับแจ้งการตอบรับจากเจ้าหน้าที่ว่าที่ดินนั้นสามารถทำการโอนเปลี่ยนมือได้หรือไม่ ซึ่งส่งผลให้เกิดค่าใช้จ่ายต่อธุรกิจก่อสร้าง และอสังหาริมทรัพย์เพื่อการอุตสาหกรรมทั้งหมด แต่ในส่วนข้อดีของระบบทะเบียนที่ดินของบรูไนคือตลาดอสังหาริมทรัพย์ยังไม่มีการแข่งขันที่สูงมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่น หากแต่ข้อเสียคือการลงทุนระยะยาวนั้นมีอุปสรรคที่เกิดจากระบบการจดทะเบียนที่ดินปัจจุบัน^{๓๘๘}

การจดทะเบียนที่ดินในประเทศบรูไนที่ใช้ระบบ Torrens นี้เป็นระบบที่ใช้ฐานข้อมูลเป็นการบันทึกลงกระดาษ (paper-based system) แตกต่างจากระบบที่ใช้ฐานข้อมูลบันทึกลงคอมพิวเตอร์ (Computer-based systems) โดยระบบคอมพิวเตอร์จะทำให้การตรวจสอบการฉ้อโกงได้ โดยเฉพาะระบบคอมพิวเตอร์ที่มีการออกแบบอย่างเหมาะสมจะป้องกันไม่ให้เกิดการฉ้อโกงได้โดยง่ายและธุรกรรมที่ไม่ปกติจะถูกตรวจสอบได้โดยระบบนี้^{๓๘๙}

การจดทะเบียนอสังหาริมทรัพย์ในบรูไนนั้นเริ่มจากการตรวจสอบโดยทนายความว่าที่ดินนั้นมีภาระติดพันและผู้ใดมีกรรมสิทธิ์โดยกระทำได้ที่สำนักงานที่ดิน โดยทนายความกระทำในนามของทั้งผู้ขายและผู้ซื้อในการสืบค้นภาระในที่ดินนั้น การสืบเรื่องเกี่ยวกับการล้มละลาย การชำระบัญชีบริษัทที่เลิก ทนายความจะยืนยันว่าผู้ขายมีสิทธิโดยชอบในการขายอสังหาริมทรัพย์นี้ ถัดมาจะเป็นขั้นตอนการลงนามในสัญญาจะซื้อขาย ณ สำนักงานที่ดินเช่นกัน โดยสัญญาซื้อขายที่ดินมีการลงนามโดยคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายที่

^{๓๘๕} According to Breskvar v Wall (๑๙๗๑) ๑๒๖ CLR ๓๗๖, ๓๘๕ (Barwick CJ), “It is not a system of registration of title but a system of title by registration”.

^{๓๘๖} โปรดดู P Mocrlin Fox, The Story behind the Torrens System (๑๙๕๐) ๒๓ Australian Law Journal ๔๘๙. Cf S Robinson, Transfer of Land in Victoria (๑๙๗๙) ch.๑ สำหรับความเป็นมาของระบบ Torrens และการพัฒนาและการนำมาใช้

^{๓๘๗} Kelvin F K Low “The Nature of Torrens Indefeasibility: Understanding the Limits of Personal Equities” Melbourne University Law Review, Vol.๓๓, pp.๒๐๕-๒๐๖.

^{๓๘๘} Oxford Business Group, The Report: Brunei Darussalam ๒๐๑๓, Oxford Business Group, ๒๐๑๓, p.๑๙๘.

^{๓๘๙} Greg Taylor, The Law of the Land: The Advent of the Torrens System in Canada, University of Toronto Press, Canada, ๒๐๐๘, p.๑๖๗.

สำนักงานกฎหมายของทนายความ และมีการทำบันทึกความตกลงในการโอนที่ดินในเวลาเดียวกัน จากนั้นดำเนินการยื่นแบบ Form A และ Form B ที่กรมที่ดิน โดยต้องมีการกรอกข้อความอย่างครบถ้วนทั้ง Form A และ Form B และยื่นที่สำนักงานที่ดิน สำนักงานที่ดินจะให้วันนัดรับเอกสารและลงนามในบันทึกความตกลงในการโอนที่ดิน โดยส่วนมากจะไม่เกิน ๒ สัปดาห์ และ ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายกลับมาที่สำนักงานที่ดินเพื่อที่จะลงนามในบันทึกความตกลงในการโอนที่ดินต่อหน้าเจ้าหน้าที่จากสำนักงานที่ดิน ในการโอนอสังหาริมทรัพย์ในบรูไนจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะมนตรีสูงสุดที่ประกอบด้วยเจ้าพนักงานผู้กระทำการแทนสูงสุดท่านเมื่อบันทึกความตกลงในการโอนที่ดินได้รับอนุมัติแล้วสำนักงานที่ดินจะดำเนินการประเมินราคาตลาดของทรัพย์สินนั้นและแจ้งผู้ยื่นขอจดทะเบียนถึงจำนวนอากรแสตมป์ที่จะต้องเสีย รวมทั้งจะต้องมีการชำระค่าจดทะเบียนและค่าภาษีที่ดิน โดยจะต้องยื่นหลักฐานการชำระเงินทั้งหมดต่อสำนักงานที่ดิน ขั้นตอนต่อไป ผู้ตรวจสอบที่ดินจากสำนักงานที่ดินจะตรวจเยี่ยมอสังหาริมทรัพย์เพื่อที่จะประเมินราคาอากรแสตมป์ที่แท้จริงและการประกอบการ ณ สิ่งปลูกสร้างนั้น การโอนที่ดินขั้นตอนสุดท้ายคือการจดทะเบียนที่สำนักทะเบียนที่ดิน

ตารางที่ ๓๒: แสดงขั้นตอน ระยะเวลา และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการจดทะเบียนอสังหาริมทรัพย์ในบรูไน^{๓๙๐}

ลำดับ	ขั้นตอน	ระยะเวลา	ค่าใช้จ่าย
๑	การตรวจสอบโดยทนายความว่าที่ดินนั้นมีภาระติดพันและผู้ใดมีกรรมสิทธิ์ หน่วยงาน: สำนักงานที่ดิน	๑ วัน	๑ ดอลลาร์บรูไน
๒	การลงนามในสัญญาซื้อขาย หน่วยงาน: สำนักงานที่ดิน	๑ วัน	๑๐๐- ๓๐๐ ดอลลาร์บรูไน
๓	ยื่นแบบ Form A และ Form B ที่กรมที่ดิน หน่วยงาน: สำนักงานที่ดิน	๗ วัน	๑ ดอลลาร์บรูไน ต่อ ๑ แบบฟอร์ม
๔	การลงนามบันทึกความตกลงในการโอนที่ดิน หน่วยงาน: สำนักงานที่ดิน	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๕	รับบันทึกความตกลงในการโอนที่ดินที่ได้รับอนุมัติแล้ว หน่วยงาน: สำนักงานที่ดิน	๖ เดือนถึง ๑ ปี (ดำเนินการไปพร้อมกับ	๖ ดอลลาร์บรูไน ทุกๆมูลค่าของ ทรัพย์สินราคา ๑๐๐๐ ดอลลาร์

^{๓๙๐} การเก็บข้อมูลนี้เป็นส่วนหนึ่งของ Doing Business Project ที่ทำการเปรียบเทียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวงจรของธุรกิจภายในประเทศขนาดย่อม และขนาดกลางใน ๑๘๙ ประเทศ มีการเก็บข้อมูลล่าสุดเมื่อ มิถุนายน ๒๐๑๔ Doing Business-World Bank Group, Registering Property in Brunei Darussalam, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/brunei/registering-property/> accessed on ๒๐ January ๒๐๑๕.

ลำดับ	ขั้นตอน	ระยะเวลา	ค่าใช้จ่าย
		ขั้นตอนที่ ๖)	บรูไน + ค่าจดทะเบียนจำนวน ๑ ดอลลาร์ บรูไน+ ภาษีที่ดิน จำนวน ๑๕๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์ สำหรับที่ดินเพื่อการพาณิชย์ต่อปี
๖	การตรวจเยี่ยมที่ดินโดยเจ้าพนักงานที่ดิน หน่วยงาน: สำนักงานที่ดิน	๑ วัน (ดำเนินการไปพร้อมกับขั้นตอนที่ ๕)	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๗	จดทะเบียนการโอนที่สำนักงานที่ดิน/สำนักทะเบียน หน่วยงาน: สำนักงานที่ดิน	๑๕ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย

๖.๔.๒ การจดทะเบียนโอนที่ดิน

- การโอนที่ดินกระทำได้เฉพาะกรณีที่เป็นการโอนที่ดินระหว่างคนสัญชาติบรูไน เท่านั้น
- บริษัทต่างชาติไม่สามารถถือครองที่ดินและจดทะเบียนโอนที่ดินในบรูไน
- บริษัทที่จดทะเบียนภายในบรูไนจดทะเบียนโอนที่ดินต่อ the Brunei Economic Development Board และ การโอนที่ดินจะทำได้เฉพาะพื้นที่เฉพาะที่ประกาศเป็นบริเวณที่จัดให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic Development Zones)

๖.๕ สิทธิในที่ดินของคนต่างด้าว

๖.๕.๑ กรรมสิทธิ์

กฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของบรูไน (Regulation on Acquisition of Land and Buildings) กำหนดไว้ว่าบุคคลต่างชาติไม่สามารถครอบครองที่ดินเว้นแต่ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลบรูไน^{๓๙๑} อย่างไรก็ตาม ผู้ที่พำนักอาศัยในบรูไนและบุคคลต่างชาติสามารถซื้อและเป็นเจ้าของห้องในตึกได้ (Strata units) บริษัทต่างชาติไม่สามารถถือครองที่ดินและจดทะเบียนโอนที่ดินในบรูไน

๖.๕.๒ สิทธิครอบครอง

บุคคลต่างชาติไม่สามารถครอบครองที่ดินเว้นแต่ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลบรูไน

๖.๕.๓ การเช่า

บุคคลต่างชาติมีสิทธิการเช่าที่ดินเฉพาะกรณีที่กำหนดให้เป็นเขตอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม โดยระยะเวลาการเช่านั้นเป็นไปตามดุลพินิจของรัฐบาล^{๓๙๒} โดยระยะเวลาเช่านั้นมีถึง ๖๐ ปีและสามารถต่ออายุการเช่าได้โดยจะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐบาลบรูไน

๖.๖ การบริหารจัดการที่ดินของรัฐ

๖.๖.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดิน

กฎหมายหลัก: กฎหมายบรูไน ได้แก่

- ประมวลกฎหมายที่ดิน ๑๙๐๙ บทที่ ๔๐ (The Land Code: Cap ๔๐) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการโอนที่ดินที่เป็นของรัฐ การจัดประเภทของที่ดิน การออกเอกสารสิทธิในที่ดิน การจดทะเบียนที่ดิน เอกสารแสดงสิทธิในที่ดิน การจ่ายค่าทดแทน การแต่งตั้งเจ้าพนักงานที่ดิน
- พระราชบัญญัติการจัดหาที่ดิน บทที่ ๔๑ (The Land Acquisition: Cap ๔๑) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดการที่ดินประเภทต่างๆ การประกาศว่าที่ดินใดเป็นที่ดินเพื่อการสาธารณะ อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่ดิน การดำเนินการทางศาล การประเมินที่ดิน
- ประมวลกฎหมายห้องชุด (Strata) บทที่ ๑๘๙ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ ห้องชุดและทรัพย์สินส่วนกลาง การโอนกรรมสิทธิ์ห้องชุด แผนการก่อสร้างและประกอบกิจการห้องชุด การจัดตั้งและการบริหารนิติบุคคลห้องชุด การประกันภัย ข้อบังคับนิติบุคคลห้องชุด การยกเลิกกิจการห้องชุด

^{๓๙๑} Paul Davidson, Franca Ciambella, Investment in South East Asia, Routledge, Singapore, ๑๙๙๕. P.๓๐.

^{๓๙๒} Paul Davidson, Franca Ciambella, Investment in South East Asia, Routledge, Singapore, ๑๙๙๕. P.๓๐.

- คำอธิบายประมวลกฎหมายที่ดิน บทที่ ๑๐๑ สาระสำคัญเกี่ยวกับ การรับรองการปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการประกาศอาณาเขตของที่ดิน การออกสำเนาใบอนุญาตเกี่ยวกับที่ดิน การตรวจสอบและรับรองความถูกต้องของเอกสารเกี่ยวกับที่ดินโดยไม่ต้องขอรับรองโดยศาล

กฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องทางอ้อม ได้แก่

- พระราชบัญญัติพินัยกรรม (Probate Act) บทที่ ๑๑ มีบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอสังหาริมทรัพย์ของเจ้ามรดก
- พระราชบัญญัติอากรแสตมป์ บทที่ ๓๔ บัญญัติ บัญญัติกำหนดให้ธุรกรรมที่เกี่ยวกับที่ดินบางประเภท เช่น การเช่า ทรัพย์มรดก ต้องเสียอากรแสตมป์
- พระราชบัญญัติการวางผังเมืองและชนบท ๑๙๗๒ บทที่ ๑๔๓ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ของที่ดินทั้งในเขตเมืองและชนบท
- พระราชบัญญัติรังวัดที่ดิน บทที่ ๑๐๐ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการตามกฎหมายรังวัดที่ดิน ผู้ที่ได้รับการอนุญาตให้เป็นเจ้าหน้าที่รังวัดที่ดิน การขออนุญาตรังวัดที่ดิน และใบอนุญาต การกระทำอันเป็นการละเมิดกฎหมายนี้
- กฎหมายชะรีอะฮ์ ที่เกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์

๖.๖.๒ กฎหมายเกี่ยวกับการรังวัดที่ดิน

ข้อ ๘ ของ กฎหมายบรูไนบทที่ ๑๐๐ เกี่ยวกับพนักงานรังวัดที่ดินที่ได้รับอนุญาต กำหนดให้พนักงานรังวัดที่มีชื่อปรากฏตามทะเบียนและต้องมีการชำระค่าใบอนุญาตเป็นรายปีในปีนั้นๆ เท่านั้นจึงจะสามารถปฏิบัติการเป็นพนักงานรังวัดที่ดินและมีอำนาจในการเดินสำรวจโฉนดที่ดิน ทั้งนี้มีกำหนดในข้อ ๔ ของกฎหมายดังกล่าวว่าหากผู้ใดมิได้เป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เป็นพนักงานรังวัดที่ดินตามกฎหมายหรือเป็นเจ้าพนักงานรังวัดที่ดินของรัฐได้ทำการลงนามรับรองความถูกต้องของโฉนดแสดงการรังวัดหรือลงนามในแบบแสดงการรังวัด หรือมิใช่ผู้ที่ได้รับมอบหมายภายใต้การสั่งการของผู้ที่ได้รับอนุญาต โดยกระทำการใดอันเกี่ยวกับการรังวัดที่ดินจะมีความผิดมีโทษทางอาญาและมีโทษปรับจำนวน ๕,๐๐๐ ดอลลาร์บรูไนสำหรับแต่ละกระทงความผิด และปรับเป็นจำนวน ๕๐ ดอลลาร์บรูไนต่อวันต่อการกระทำผิดต่อเนื่องเป็นจำนวนหลายวัน^{๓๙๓}

^{๓๙๓} Laws of Brunei, Cap ๑๐๐ LICENSED LAND SURVEYORS ๖ of ๑๙๘๐.

๖.๖.๓ หน้าที่ของกรมที่ดินในกระบวนการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์

- กรมที่ดินเป็นหนึ่งในหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายใต้กระทรวงการพัฒนา (Ministry of Development)
- ให้การสนับสนุนวิสัยทัศน์ของกระทรวงพัฒนาที่จะมุ่งไปสู่ความรุ่งเรืองของประเทศ มาตรฐานการดำรงชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- มีวิสัยทัศน์คือ การใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างสูงสุด
- หน้าที่ของกรมที่ดิน ได้แก่ จัดทะเบียน บริหารจัดการ และการจัดการที่ดิน ธุรกรรมเกี่ยวกับที่ดินเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ^{๓๙๔}

๖.๖.๔ การวางผังเมือง

การวางผังเมืองและชนบทเป็นระบบการวางผังโดยรัฐบาลต้องการที่จะหาสมดุลระหว่างการพัฒนา เศรษฐกิจและคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การวางผังเมืองของบรูไนนั้นมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ต่อมาหลังจากการประกาศอิสรภาพของบรูไนในปี ๑๙๘๔ กรมการวางผังเมืองและชนบทอยู่ภายใต้กระทรวง การพัฒนาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในปี ๑๙๘๕ รัฐบาลได้ประกาศความจำเป็นในการใช้แผนพัฒนาประเทศและ ให้มีคณะกรรมการประจำโดยแผนการนี้ได้เตรียมการโดยที่ปรึกษาจากนานาประเทศและสำเร็จในปี ๑๙๘๗ โดยมีเป้าหมายหลักในการวางหลักการและทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการมุ่งหาความประสงค์ของประเทศ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เพื่อที่จะป้องกันการใช้พื้นที่ที่ขาดแคลน ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดตั้งกรอบการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาการใช้ที่ดินในระยะ ๒๐ ปี ข้างหน้า การขยายตัวของเมืองบันดาร์เสรีเบกาวันส่งผลให้ผู้วางแผนจะต้องพิจารณาใหม่ถึงลักษณะเมือง หลวงที่ควรจะเป็นและทบทวนว่าเมืองเก่านั้นยังมีความเหมาะสมอยู่หรือไม่และมีความต้องการการมีส่วนร่วม ของทุกฝ่ายในการวางแผนพัฒนาประเทศโดยอาศัยความมุ่งมั่น ความเป็นหนึ่งเดียว ความคิดสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบเพื่อที่จะได้บรรลุเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ^{๓๙๕}

๖.๖.๕ การเวนคืนและจ่ายค่าชดเชย

ในการเวนคืน หากรัฐมนตรีเห็นความจำเป็นว่าพื้นที่ใดเหมาะสมเพื่อนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ สาธารณะ เพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อสร้างพื้นที่ในการตั้งโรงงาน หรือเพื่อใช้ดำเนินงานในเรื่อง

^{๓๙๔} Lands Department, Ministry of Development, <http://www.csdila.unimelb.edu.au/projects/tehran/Presentations/pdf/Ppt0000003.pdf>, accessed on ๑๐ January ๒๐๑๕

^{๓๙๕} The Brunei Times, Town and Country Planning in Brunei, Rozan Yunus BR, ๒๓ March ๒๐๐๘, http://www.bt.com.bn/life/2008/03/23/town_and_country_planning_in_brunei, accessed on ๒๐ January ๒๐๑๕.

สาธารณูปโภคพื้นฐาน^{๓๙๖} รัฐมนตรีมีอำนาจออกประกาศกำหนดให้ที่ดินนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการใช้ที่ดินดังที่กำหนดได้ โดยประกาศ ณ สำนักงานที่ดินท้องถิ่นถึงสถานะของที่ดินและวัตถุประสงค์ในการใช้ที่ดินพื้นที่โดยประมาณ และบริเวณที่จะมีการรังวัดและตรวจสอบที่ดิน การประกาศนี้ถือเป็นหลักฐานคำชี้ขาดถึงความจำเป็นในการใช้ที่ดินนี้เพื่อวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้^{๓๙๗}

ในเรื่องค่าชดเชยให้เจ้าของที่ดินที่ถูกโอน กฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่ที่ดิน (Land Officer) ในการประกาศให้เจ้าของที่ดินทราบถึงการเวนคืนที่ดินของรัฐบาล ประเมินราคาของที่ดินที่จะถูกเวนคืนตามราคาตลาด (Market Value) และจ่ายค่าชดเชยให้กับเจ้าของที่ดินที่ถูกเวนคืน^{๓๙๘}

๖.๖.๖ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจกับอสังหาริมทรัพย์: แผนการพัฒนาประเทศบรูไนในระยะยาว (๒๐๐๗ - ๒๐๑๗)

เป้าหมายของแผนการพัฒนาประเทศบรูไนในระยะยาวนี้มี ๓ ประการ ได้แก่ ประชากรมีการศึกษาและมีทักษะการทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีระบบเศรษฐกิจที่สามารถปรับเปลี่ยนตามสภาพและมีความยั่งยืน และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในเรื่องคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร แผนการพัฒนาระยะยาวจึงเน้นไปที่โครงการที่อยู่อาศัย การศึกษา และการสาธารณสุขเพื่อประชาชน โดยมีงบประมาณในการพัฒนาทั้งสิ้น ๑.๕๕๖ ล้านล้านดอลลาร์บรูไนที่ถูกจัดสรรให้กับการก่อสร้างที่อยู่อาศัยเพื่อประชาชน ซึ่งรวมไปถึงงานโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับประชาชนแห่งใหม่ที่ดินจำนวนมากกว่า ๗๐๐ เอเคอร์ได้ถูกนำมาจัดสรรเพื่อพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับประชาชนตามแผนพัฒนา ๒๐๑๓-๒๐๑๗ มุ่งที่จะสร้างบ้านจำนวน ๑๐,๐๐๐ หลัง และที่ดินกว่า ๑,๔๐๐ แปลงจะถูกจัดสรรในย่านพักอาศัยแห่งใหม่ ทั้งนี้ เนื่องด้วยที่พักอาศัยนั้นเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต รัฐบาลจึงบรรจุเป็นนโยบายระยะยาวเพื่อที่จะจัดให้มีที่พักอาศัยที่มีคุณภาพและมีความปลอดภัย ด้วยราคาอันเหมาะสมให้กับประชาชน^{๓๙๙}

^{๓๙๖} Laws of Brunei Cap ๔๑ Land Acquisition, Article ๓ (๑) “land may be acquired under the provisions of this Act whenever it is needed — (a) for a public purpose; or (b) for a residential site area; or (c) for a factory area; or (d) for any person, association of persons or company undertaking a work of public utility.”

^{๓๙๗} Laws of Brunei Cap ๔๑ Land Acquisition, Article ๕(๑) Whenever it appears to the Minister that any particular land is needed for any of the purpose for which it is needed, its approximate area and all other particulars necessary for identifying it and also the place where a plan of the land if any has been made may be inspected...

^{๓๙๘} Laws of Brunei Cap ๔๑ Land Acquisition, Article ๖ (๑) “the Land Officer shall thereupon cause a plan of the land to be made...and shall cause notices to be posted at convenient places on or near the land...”, Article ๑๗ (๑) (a) “in determining the amount of compensation to be awarded for land and that claims to compensation for all interests therein may be made to him... (a) the market value at the date of the publication of the notification.”

^{๓๙๙} SENIOR OFFICIALS MEETING OF THE ๑๗TH ASEAN CONFERENCE ON CIVIL SERVICE MATTERS

๖.๖.๗ การขออนุญาตก่อสร้างคลังสินค้า

การก่อสร้างคลังสินค้าในบรูไนนั้นมีทั้งหมด ๑๗ ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการขอใบอนุญาตก่อสร้างที่ Authority Of Building Construction Industry ต่อจากนั้นจะต้องขอและรับการตรวจสอบจาก Public Health Department และ Public Works Department (JKR) หน่วยงานต่อไปที่จะต้องติดต่อ ได้แก่ Fire Services Department โดยต้องดำเนินการขอการตรวจสอบและรับการตรวจสอบในส่วนนี้จะต้องมีการจ่ายค่าธรรมเนียม ต่อด้วยการขอและรับการตรวจสอบขั้นสุดท้ายจาก Department of Electrical Services และรับบันทึกความตกลงที่ได้รับการอนุมัติแล้วจากหน่วยงานต่างๆ ที่ได้ทำการขอและรับการตรวจสอบเรียบร้อยแล้วข้างต้น เมื่อได้รับบันทึกความตกลงครบทั้ง ๘ ฉบับแล้วจึงนำเสนอ ABCI และจะได้รับใบอนุญาตการครอบครอง หลังจากนั้นจึงรับการเชื่อมต่อบริการประปาจาก JKR

ตารางที่ ๓๓: ตารางแสดงขั้นตอน ระยะเวลา และค่าใช้จ่ายในการขออนุญาตก่อสร้างคลังสินค้า^{๔๐๐}

ลำดับที่	ขั้นตอนการดำเนินการ	ระยะเวลา	ค่าใช้จ่าย
๑	ขอและรับใบอนุญาตก่อสร้าง หน่วยงาน: Authority Of Building Construction Industry (ABCI)	๖๐ วัน	๔๕๖ ดอลลาร์ที่บรูไน
๒	ขอและรับการตรวจสอบขั้นสุดท้ายจาก ABCI หน่วยงาน: ABCI	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๓	ขอและรับการตรวจสอบขั้นสุดท้ายจาก Public Health Department หน่วยงาน: Public Health Department	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๔	ขอและรับการตรวจสอบขั้นสุดท้ายจาก Public Works Department (JKR) หน่วยงาน: Public Works Department (JKR)	๑ วัน	๗๕๐ ดอลลาร์ที่บรูไน
๕	ขอการตรวจสอบจาก Fire Services Department และจ่ายค่าธรรมเนียม หน่วยงาน: Fire Services Department	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย

๒๖-๒๗ SEPTEMBER ๒๐๑๓, YANGON, MYANMAR, “Promotion of Good Governance: Towards Fulfilling People’s Aspirations and Welfare”, COUNTRY PAPER, BRUNEI DARUSSALAM: NATIONAL HOUSING PROGRAMME IN BRUNEI DARUSSALAM: ‘HOMES FOR THE NATION’, <http://www.ocsc.go.th/ocsc/th/files/000/Brunei%20Paper.pdf> accessed on ๒๐ January ๒๐๑๕.

^{๔๐๐}World Bank Group, Doing Business, Dealing with Construction Permits in Brunei Darussalam, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/brunei/dealing-with-construction-permits>, accessed on ๒๑ January ๒๐๑๕.

ลำดับที่	ขั้นตอนการดำเนินการ	ระยะเวลา	ค่าใช้จ่าย
๖	รับการตรวจสอบจาก Fire Services Department หน่วยงาน: Fire Services Department	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๗	ขอและรับการตรวจสอบขั้นสุดท้ายจาก Department of Electrical Services (DES) หน่วยงาน: Department of Electrical Services (DES)	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๘	รับบันทึกความตกลงที่ได้รับการอนุมัติแล้วจาก Town and Country Planning Department หน่วยงาน: Town and Country Planning Department	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๙	รับบันทึกความตกลงที่ได้รับการอนุมัติแล้วจาก Land Department หน่วยงาน: Land Department	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๑๐	รับบันทึกความตกลงที่ได้รับการอนุมัติแล้วจาก Public Health Department หน่วยงาน: Public Health Department	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๑๑	รับบันทึกความตกลงที่ได้รับการอนุมัติแล้วจาก Public Works Department (JKR) หน่วยงาน: Public Works Department (JKR)	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๑๒	รับบันทึกความตกลงที่ได้รับการอนุมัติแล้วจาก Fire Services Department หน่วยงาน: Fire Services Department	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๑๓	รับบันทึกความตกลงที่ได้รับการอนุมัติแล้วจาก Department of Electrical Services (DES) หน่วยงาน: Department of Electrical Services (DES)	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๑๔	รับบันทึกความตกลงที่ได้รับการอนุมัติแล้วจาก Brunei Mauara District Office หน่วยงาน: Brunei Mauara District Office	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๑๕	นำส่ง บันทึกความตกลงทั้ง ๘ ฉบับต่อ ABCI หน่วยงาน: ABCI	๑ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย
๑๖	รับใบอนุญาตการครอบครอง หน่วยงาน: ABCI	๑๔ วัน	ไม่มีค่าใช้จ่าย

ลำดับที่	ขั้นตอนการดำเนินการ	ระยะเวลา	ค่าใช้จ่าย
๑๗	รับการเชื่อมต่อระบบประปาจาก JKR หน่วยงาน: Public Works Department (JKR)	๑ วัน	๕๐๐ ดอลลาร์ บรูไน

๖.๗ ภาษีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์

๖.๗.๑ ภาษีที่ดิน

ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินที่มีการจดทะเบียนจะต้องเสียภาษีจากค่าเช่ารายปีโดยอัตราภาษีจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการใช้ที่ดินดังต่อไปนี้^{๔๐๑}

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวนภาษี
ไร่ Padi	๒ ดอลลาร์บรูไน/เอเคอร์
เกษตรกรรม	๕ ดอลลาร์บรูไน/เอเคอร์
ยาง	๕ ดอลลาร์บรูไน/เอเคอร์
ที่พักอาศัย	๑๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์ (อยู่นอกเขต หน่วยงานควบคุมการพัฒนา หรือ Development Control Competent Authority) และ ๕๐ ดอลลาร์ บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์ (ภายในเขต)
ที่พักอาศัยและการพาณิชย์ขนาดเล็ก	๑๒.๕๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์ (อยู่นอกเขต) และ ๖๒.๕๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์ (ภายใน เขต)
ที่พักอาศัยและการพาณิชย์	๑๒๕.๐๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์
แฟลต	๑๐๐.๐๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์
แฟลตและการพาณิชย์	๑๒๕.๐๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์
การพาณิชย์	๑๕๐.๐๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์
ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวนภาษี
การพาณิชย์และอุตสาหกรรม	๑๕๐.๐๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์
อุตสาหกรรม	๑๕๐.๐๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์
อาคารเพื่อสถาบัน	๖๒.๕๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์
อาคารเพื่อสถาบัน การพาณิชย์ และอุตสาหกรรม	๑๕๐.๐๐ ดอลลาร์บรูไน/ ๑/๔ เอเคอร์

^{๔๐๑} Jones Lang LaSalle, Brunei Property Investment Guide ๒๐๑๓, P.๔.

โรงแรม	๑๕๐.๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ/ ๑/๔ เอเคอร์
สถานีจ่ายน้ำมัน	๑๒๕.๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ/ ๑/๔ เอเคอร์
เพื่อการทูต	๖๒.๕๐ ดอลลาร์สหรัฐ/ ๑/๔ เอเคอร์

๖.๗.๒ ภาษีทรัพย์สิน

ทรัพย์สินที่ใช้เพื่อการพาณิชย์นั้นจะต้องมีภาระภาษีทรัพย์สินโดยยึดตามราคาประเมินของทรัพย์สินนั้น โดยเจ้าพนักงานส่วนท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดอัตราภาษี

๖.๗.๓ ภาษีมรดก (ยกเลิก)

เมื่อก่อนวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๖ ภาษีมรดก มีอัตราตั้งแต่ร้อยละ ๑ ของมรดกที่มีค่าตั้งแต่ ๓,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐไปถึง ๕,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ จนถึงร้อยละ ๒๐ สำหรับมรดกที่มีค่ามากกว่า ๑๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยบังคับจัดเก็บมาจากอสังหาริมทรัพย์ที่เจ้าของมรดกมีภูมิลำเนาในขณะที่ถึงแก่ความตาย และรวมทั้งทรัพย์สินที่ตั้งอยู่ในบรูไน (แม้เจ้ามรดกจะมีได้มีภูมิลำเนาอยู่ในบรูไนในเวลาเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ทั้งนี้ภาษีมรดกได้ถูกยกเลิกไปแล้ว)

๖.๘ บทสรุปเกี่ยวกับกฎหมายที่ดินของบรูไนและสิทธิการถือครองที่ดินของคนต่างด้าว

ที่ดินส่วนมากยังอยู่ภายใต้ความดูแลของรัฐบาลโดยมีเพียงประมาณร้อยละ ๔ ของที่ดินทั้งประเทศอยู่ภายใต้การถือครองโดยเอกชน โดยเป็นที่ดินเพื่อประโยชน์ทางพาณิชย์เพียงร้อยละหนึ่งเท่านั้น พื้นที่ส่วนมากได้ถูกกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ป่าไม้ ดังนั้นพื้นที่ที่ใช้เพื่อการพาณิชย์จึงมีสัดส่วนที่น้อย มีการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาล ดังนั้นยังคงมีพื้นที่อีกมากที่อาจใช้พัฒนาเพื่อการอุตสาหกรรมและพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม กฎหมายที่ดินของบรูไนนั้นเป็นกฎหมายที่ล้าสมัย เนื่องจากมีการบังคับใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๐๔ โดยยังไม่มี การแก้ไขปรับปรุงแม้จะเคยมีการพยายามแก้ไขโดย Ministry of Development ในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ แล้วแต่ก็ยังไม่เป็นผล ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาหน่วยงานที่มีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศหลายหน่วยงานให้มีความล่าช้าและเป็นอุปสรรคต่อการประกอบธุรกิจ นอกจากนี้กฎหมายที่ล้าสมัยยังเป็นอุปสรรคต่อนักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนหรือประกอบธุรกิจในบรูไนเนื่องจากไม่สามารถถือครองที่ดินและจดทะเบียนโอนที่ดินในบรูไน โดยมีเพียงสิทธิการเช่าเพียง ๒๐-๓๐ ปี และสามารถขยายได้ไม่เกิน ๖๐ ปีเท่านั้น เงื่อนไขในการครอบครองที่ดินลักษณะนี้เป็นข้อเสียเปรียบสำหรับสถาบันการเงินและผู้รับประกันภัยในการขาดหลักประกันทางอสังหาริมทรัพย์ที่มั่นคง

บทที่ ๗

กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไน

๗.๑ บทนำ

แม้ว่าประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาหลักที่มีความสำคัญ ๘ ฉบับขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization: ILO) ซึ่งได้แก่ อนุสัญญาฉบับที่ ๒๙, ๘๗, ๙๘, ๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๕, ๑๓๘ และ ๑๘๒ แต่ประเทศบรูไนก็ได้ปรับปรุงกฎหมายแรงงานภายในประเทศตนเองให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาหลายฉบับ โดยเฉพาะการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็ก เช่น การห้ามไม่ให้มีการจ้างแรงงานเด็กอายุต่ำกว่า ๑๖ ปี ในกรณีที่นายจ้างต้องการจ้างแรงงานเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองก่อน เป็นต้น รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานภาคบังคับ เช่น การกำหนดโทษทางกฎหมายไว้ค่อนข้างสูงในพระราชกำหนดการค้ามนุษย์และการลักลอบนำคนเข้ามาในประเทศ (Trafficking and Smuggling Persons Order) โดยหากบุคคลใดค้ามนุษย์หรือลักลอบนำคนเข้ามาในประเทศ หรือคุกคามต่อคนหรือความปลอดภัยต่อคนที่ถูกค้าหรือลักลอบนำเข้ามา บุคคลนั้นต้องถูกปรับ ๖๐๐,๐๐๐ เหรียญดอลลาร์สหรัฐ และจำคุกสูงสุดถึง ๓๐ ปี เป็นต้น

๗.๒ กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไน

ประเทศบรูไนมีกฎหมายแรงงานหลายฉบับ กฎหมายแรงงานที่มีความสำคัญมักจะถูกตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ส่วนกฎหมายแรงงานที่มีความสำคัญรองลงมามักจะถูกตราขึ้นเป็นกฎหรือระเบียบ ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

๗.๒.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑) กฎหมายแรงงานที่มีความสำคัญ

กฎหมายแรงงานที่มีความสำคัญประกอบด้วยพระราชบัญญัติ ๕ ฉบับ ดังต่อไปนี้^{๔๐๒}

(๑) พระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙) เป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของนายจ้างและลูกจ้าง รวมถึงกำกับดูแลแรงงานต่างชาติที่เข้ามาในประเทศบรูไน

(๒) พระราชบัญญัติสหภาพแรงงาน พ.ศ. ๒๕๐๔ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๑๕) (Trade Union Act ๑๙๖๑ (Amended in ๑๙๗๒)) เป็นกฎหมายที่กำหนดแนวทางในการจัดตั้งสหภาพแรงงาน ซึ่งต้องจดทะเบียนกับรัฐบาล รวมถึงอนุญาตให้แรงงานทั้งหมดยกเว้นทหารและตำรวจสามารถจัดตั้งหรือเข้า

^{๔๐๒} Asia pacific labour law review, Asia monitor resource centre, ๒๐๐๓, p.๓

ร่วมกับสหภาพแรงงานได้ ทั้งนี้ห้ามนายจ้างเลือกปฏิบัติต่อลูกจ้างที่เป็นสมาชิกของสหภาพ ทั้งนี้สหภาพแรงงานได้รับอนุญาตให้รวมตัวกันเป็นสหพันธ์แรงงานได้ แต่ห้ามเข้าไปร่วมกับองค์กรใดๆ ของสหภาพแรงงานระหว่างประเทศ

(๓) พระราชบัญญัติการระงับข้อพิพาทแรงงาน พ.ศ. ๒๕๐๔ (Trade Disputes Act of ๑๙๖๑) เป็นกฎหมายที่กำหนดกลไกในการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้บริหารและสหภาพแรงงานผ่านการไกล่เกลี่ยและชี้ขาด รวมถึงกำหนดมาตรการเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของสหภาพแรงงานให้มากขึ้น

(๔) พระราชบัญญัติจำกัดการจ้างแรงงานเด็ก พ.ศ. ๒๔๙๘ (Child Employment Restriction Act ๑๙๕๕) เป็นกฎหมายที่กำหนดห้ามการจ้างแรงงานเด็กอายุต่ำกว่า ๑๖ ปี นอกจากนี้การจ้างแรงงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองและคณะกรรมการแรงงาน (Labour Commission)

(๕) พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๐๐ (Workmen's Compensation Act ๑๙๕๗) เป็นกฎหมายที่กำหนดความรับผิดชอบของนายจ้างต่อลูกจ้างเกี่ยวกับการจ่ายเงินทดแทน และกำกับดูแลการจ่ายเงินทดแทนให้เป็นไปตามกฎหมาย

๒) กฎหมายแรงงานลำดับรอง

ประเทศบรูไนได้ออกกฎหมายแรงงานลำดับรองที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานและการคุ้มครองแรงงาน ประกอบด้วยระเบียบและประกาศแรงงานหลายฉบับ ซึ่งปัจจุบันบางฉบับถูกยกเลิกโดยพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้^{๔๐๓}

(๑) ระเบียบแรงงานว่าด้วยผลประโยชน์ของแรงงานหญิงที่คลอดบุตร พ.ศ. ๒๔๙๘ (Labour Regulation – Maternity Benefits ๑๙๕๕) เป็นกฎหมายที่กำหนดขอบเขตของสวัสดิการที่แรงงานหญิงจะได้รับระหว่างลาคลอดบุตร ได้แก่ ค่าจ้าง และสวัสดิการต่างๆ เช่น ค่าน้ำมัน เป็นต้น (ปัจจุบันถูกยกเลิกโดยพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙))

(๒) ประกาศแรงงานว่าด้วยสถานประกอบการพิเศษ พ.ศ. ๒๔๙๙ (Labour (Special Places of Employment) Notification ๑๙๕๖) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้สถานที่ทำงานแห่งอื่นนอกจากสถานประกอบการหลักของนายจ้างที่ดำเนินธุรกิจด้านอุตสาหกรรม (Industrial undertaking) ซึ่งมีลูกจ้างทำงานตั้งแต่ ๒๕ คนขึ้นไป อยู่ให้ถือเป็นสถานประกอบการของนายจ้างที่ต้องจัดให้มีสุขอนามัยอย่างเพียงพอตามกฎหมายแรงงาน (ปัจจุบันถูกยกเลิกโดยพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙))

^{๔๐๓} Asia pacific labour law review, Asia monitor resource centre, ๒๐๐๓, p.๓

- (๓) ระเบียบแรงงานว่าด้วยวันหยุดราชการประจำปี พ.ศ. ๒๔๙๙ (Labour Regulation – Public Holidays ๑๙๕๖) เป็นกฎหมายที่กำหนดว่าวันใดบ้างที่ถือเป็นวันหยุดราชการ (ปัจจุบันถูกยกเลิกโดยพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙))
- (๔) ระเบียบแรงงานว่าด้วยคนรับใช้ภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๔ (Labour (Domestic Servants) Rules ๑๙๗๑) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้นำเนื้อหาหลายหมวดในพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. ๒๔๙๗ (Labour Act (Chapter ๙๓) ๑๙๕๔)^{๔๐๔} มาใช้กับแรงงานอาชีพคนรับใช้ (ปัจจุบันถูกยกเลิกโดยพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙))
- (๕) ระเบียบแรงงานว่าด้วยสัญญาจ้างของรัฐ พ.ศ. ๒๕๑๔ (Labour (Public Contracts) Rules ๑๙๗๑) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้คู่สัญญาที่เข้ามาทำสัญญาจ้างกับรัฐต้องปฏิบัติตามแรงงานของตนไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดในกฎหมายแรงงาน
- (๖) ระเบียบแรงงานว่าด้วยใบอนุญาตจ้างแรงงานต่างชาติ พ.ศ. ๒๕๑๔ (Labour (Immigrant Workers' Employment License) Rules ๑๙๗๑) เป็นกฎหมายที่กำหนดแบบฟอร์มใบอนุญาตการจ้างแรงงานต่างชาติสำหรับนายจ้าง
- (๗) ระเบียบแรงงานว่าด้วยการจำกัดหน้าที่และอำนาจ พ.ศ. ๒๕๑๔ (Labour Regulation – Limitations of Duties and Powers ๑๙๗๑) เป็นกฎหมายที่จำกัดขอบเขตของหน้าที่และอำนาจของเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายการทำงานจากคณะกรรมการแรงงาน
- (๘) ระเบียบแรงงานว่าด้วยการจ่ายเงินเดือนด้วยเช็ค พ.ศ. ๒๕๑๔ (Labour Regulation – Salary Payment in Cheque ๑๙๗๕) เป็นกฎหมายที่อธิบายถึงวิธีการจ่ายค่าจ้างแรงงานด้วยเช็ค ซึ่งการจ่ายค่าจ้างด้วยเช็คนั้นต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้างด้วย (ปัจจุบันถูกยกเลิกโดยพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙))

๗.๒.๒ มาตรการคุ้มครองแรงงาน

พระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙) เป็นกฎหมายหลักที่บังคับใช้กับการทำสัญญาจ้างแรงงานในประเทศบรูไน โดยครอบคลุมแรงงานเกือบทุกประเภท ยกเว้นแรงงานบางประเภทตามที่กฎหมายกำหนด เช่น แรงงานประมง คนรับใช้ ผู้บริหารระดับสูง เป็นต้น โดยพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการจ้างแรงงาน ดังต่อไปนี้

^{๔๐๔} ปัจจุบันถูกยกเลิกโดยพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙)

๑) สัญญาจ้างแรงงาน

นายจ้างและลูกจ้างสามารถทำสัญญาจ้างได้ด้วยวาจาหรือหนังสือ โดยข้อสัญญาต้องไม่มีมาตรฐานต่ำกว่าที่กำหนดในพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙)^{๔๐๕}

คู่สัญญาสามารถเลิกสัญญาได้โดยการตกลงร่วมกัน หรือเมื่องานที่จ้างแรงงานนั้นสำเร็จลง หรือเมื่อถึงกำหนดตามสัญญาหรือสิ้นสุดระยะเวลาทำงานตามที่กำหนดในสัญญา หรือคู่สัญญาอาจใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยบอกกล่าวล่วงหน้าเป็นหนังสือไปยังคู่สัญญาอีกฝ่ายก็ได้ แม้ว่าคู่สัญญาอีกฝ่ายไม่ได้ทำผิดสัญญา ภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้^{๔๐๖}

บอกกล่าวล่วงหน้าอย่างน้อย ๑ วัน ในกรณีที่ลูกจ้างทำงานน้อยกว่า ๒๖ สัปดาห์

บอกกล่าวล่วงหน้าอย่างน้อย ๑ สัปดาห์ ในกรณีที่ลูกจ้างทำงานตั้งแต่ ๒๖ สัปดาห์ แต่น้อยกว่า ๒ ปี

บอกกล่าวล่วงหน้าอย่างน้อย ๒ สัปดาห์ ในกรณีที่ลูกจ้างทำงานตั้งแต่ ๒ ปี แต่น้อยกว่า ๕ ปี

บอกกล่าวล่วงหน้าอย่างน้อย ๔ สัปดาห์ ในกรณีที่ลูกจ้างทำงานตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป

ในกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเจตนาผิดสัญญา คู่สัญญาอีกฝ่ายสามารถใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้า ดังนี้^{๔๐๗}

^{๔๐๕} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๑๒ ระบุว่า “Every term of a contract of service, whether made before or after the commencement of this Order, which provides a condition of service which is less favourable to an employee than any of the conditions of service prescribed by this Order shall be illegal and not valid to the extent that it is so less favourable.

^{๔๐๖} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๒๒ ระบุว่า

“(๑) Either party to a contract of service may at any time give to the other party notice of his intention to the contract of service.

(๒) The length of such notice shall be determined by the contract of service or, in the absence of any provision, in accordance with subsection (๓)

(๓) Subject to subsection (๒), the notice to terminate a contract of service shall not be less than –

(a) one day’s notice, if the employee has been employed for less than ๒๖ weeks;

(b) one week’s notice, if the employee has been employed for at least ๒๖ weeks but less than ๒ years;

(c) ๒ week’s notice, if the employee has been employed for at least ๒ years but less than ๕ years;

(d) ๔ week’s notice, if the employee has been employed for at least ๕ years

(๔) The section does not prevent either party from waiving his right to notice on any occasion.

(๕) The notice to terminate shall be in writing and may be given at any time, and the day on which the notice is given shall be included in calculating the period of the notice.”

^{๔๐๗} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๑๙ ระบุว่า

“(๑) An employer shall be deemed to be in breach of his contract of service with the employee if he fails to pay his salary in accordance with this Order.

(๒) An employee shall be deemed to be in breach of his contract of service with the employer if he has been continuously absent from work for more than ๒ days –

(a) without prior leave from his employer or without reasonable excuse; or

(b) without informing or attempting to inform his employer of the reason for the absence.”

กรณีที่นายจ้างผิดสัญญา ได้แก่ กรณีที่นายจ้างไม่ยอมจ่ายค่าตอบแทนการทำงานให้ลูกจ้าง

กรณีที่ลูกจ้างผิดสัญญา ได้แก่ กรณีที่ลูกจ้างขาดงานติดต่อกันมากกว่า ๒ วัน โดยไม่ได้ขอความยินยอมจากนายจ้างหรือโดยปราศจากข้อแก้ตัวอันสมควร หรือโดยไม่ได้บอกกล่าวหรือไม่ได้พยายามบอกกล่าวเหตุผลในการขาดงานต่อนายจ้าง

นอกจากนี้ ในกรณีที่ไม่มีฝ่ายใดผิดสัญญา ลูกจ้างสามารถใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้า หากว่าลูกจ้างหรือบริวารของลูกจ้างประสบอันตรายต่อร่างกายด้วยความรุนแรง หรือโรคภัยไข้เจ็บจนลูกจ้างไม่สามารถทำงานต่อได้ตามสัญญาจ้างแรงงาน^{๔๐๘}

ทั้งนี้คณะกรรมการสามารถเลิกสัญญาจ้างแรงงานระหว่างนายจ้างและลูกจ้างได้หากพบว่าลูกจ้างถูกปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อร่างกายและทรัพย์สิน โดยในกรณีดังกล่าวคณะกรรมการสามารถสั่งให้นายจ้างชดเชยค่าเสียหายที่เหมาะสมจากการปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อลูกจ้าง^{๔๐๙}

๒) ค่าจ้าง

นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้ลูกจ้างรายเดือนอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ในกรณีของค่าจ้างปกติ ต้องจ่ายภายใน ๗ วันหลังจากวันกำหนดจ่ายค่าจ้างตามสัญญาจ้าง ในกรณีของค่าจ้างล่วงเวลา ค่าจ้างในวันหยุด หรือค่าล่วงเวลาในวันหยุด ต้องจ่ายภายใน ๑๔ วันหลังจากวันกำหนดจ่ายค่าจ้างตามสัญญาจ้าง และหากลูกจ้างลาออกโดยบอกกล่าวล่วงหน้า ลูกจ้างจะได้รับเงินเดือนที่ค้างจ่ายอยู่ทั้งหมดในวันสุดท้ายที่ทำงาน^{๔๑๐} ทั้งนี้หากลูกจ้างลาออกโดยไม่บอกกล่าวล่วงหน้า นายจ้างต้องจ่ายเงินที่ค้างอยู่ภายใน ๗ วันหลังจากสิ้นสุดสัญญา^{๔๑๑} โดยทั่วไปแล้วนายจ้างไม่มีสิทธิหักเงินเดือนของลูกจ้าง เว้นแต่กรณีตามที่กฎหมายกำหนด เช่น

^{๔๐๘} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๑๘ ระบุว่า “An employee may terminate his contract of service with his employer without notice where he or his dependant is immediately threatened by danger to the person by violence or disease such as the employee did not by his contract of service undertake to run.”

^{๔๐๙} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๑๗ ระบุว่า “A contract of service may be terminated by the Commissioner if the employee has been mistreated in person or property, and in such event the Commissioner may order the employer to award the employee reasonable compensation for such mistreatment.”

^{๔๑๐} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๓๙ ระบุว่า

“(๑) Salary earner by an employee under a contract of service, other than additional payments for overtime work, shall be paid before the expiry of the ๗th Day after the last day of the salary period in respect of which the salary is payable.

(๒) Additional payments for overtime work shall be paid not later than ๑๔ days after the last day of the salary period during which the overtime work was performed.

(๓) The total salary due to an employee on completion of his contract of service shall be paid to him on completion of the contract.”

^{๔๑๑} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๔๐(๒) ระบุว่า “Subject to the provisions of this Order, the total salary due to an employee who —

(a) terminates his contract of service without giving prior notice to his employer as required under section ๒๒; or

การขาดงาน ความเสียหายของสินค้าหรือตัวเงินที่เกิดจากลูกจ้าง เป็นต้น หรือกรณีที่มีคำสั่งศาลให้หักเงินเดือนได้^{๔๑๒}

๓) ค่าจ้างขั้นต่ำ

ประเทศบรูไนไม่ได้กำหนดค่าจ้างขั้นต่ำไว้ ดังนั้นค่าจ้างจึงขึ้นอยู่กับความตกลงระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง^{๔๑๓}

๔) ชั่วโมงการทำงาน

ลูกจ้างที่ไม่ได้ทำงานแบบกะ (Non-shift worker) เวลาทำงานปกติไม่เกินวันละ ๘ ชั่วโมง และไม่เกินสัปดาห์ละ ๔๔ ชั่วโมง ลูกจ้างที่ทำงานแบบกะ (Shift worker) เวลาทำงานปกติไม่เกินสัปดาห์ละ ๔๔ ชั่วโมง แต่ในกรณีที่ต้องทำงานติดต่อกันตั้งแต่ ๓ สัปดาห์โดยไม่มีวันหยุด เวลาทำงานปกติไม่เกินวันละ ๑๒ ชั่วโมง หากเกินจากกำหนดเวลาที่กล่าวมา ให้ถือว่าเป็นการทำงานล่วงเวลา (Overtime)^{๔๑๔}

๕) วันทำงาน

ลูกจ้างทำงานไม่เกินสัปดาห์ละ ๖ วัน^{๔๑๕}

๖) วันหยุดประจำสัปดาห์ วันหยุดตามประเพณี

นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างมีวันหยุดประจำสัปดาห์อย่างน้อย ๑ วัน (กรณีลูกจ้างที่ทำงานเป็นกะต้องจัดให้หยุด ๓๐ ชั่วโมงติดต่อกัน) และลูกจ้างมีวันหยุดตามประเพณีปีละ ๑๑ วัน^{๔๑๖}

๗) วันหยุดพักผ่อนประจำปี

ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อหยุดพักผ่อนประจำปีได้ตามที่กำหนดในสัญญาจ้างแรงงาน แต่ต้องไม่น้อยกว่ามาตรฐานดังต่อไปนี้^{๔๑๗}

(b) has already given prior notice under section ๒๒, but the employee terminates his contract of service without waiting for the expiry of the notice,

Shall be paid to him not later than ๗ days after the day on which the contract of service is terminated.”

^{๔๑๒} Brunei Darussalam Country Report, Ministry of Health, Labour and Welfare of Japan, ๒๐๑๑, p. ๑๑

^{๔๑๓} *Ibid*, p. ๑๑

^{๔๑๔} *Ibid*, p. ๑๒

^{๔๑๕} *Ibid*, p. ๑๒

^{๔๑๖} *Ibid*, p. ๑๒

^{๔๑๗} *Ibid*, p. ๑๓

ตารางที่ ๓๔: ตารางแสดงสิทธิลาหยุดเพื่อพักผ่อนตามจำนวนปีที่ทำงาน

จำนวนปีที่ทำงาน	จำนวนวันลาพักผ่อน (ขั้นต่ำ)
๑	๗
๒	๘
๓	๙
๔	๑๐
๕	๑๑
๖	๑๒
๗	๑๓
๘ ปีขึ้นไป	๑๔

๘) วันลา

ลาป่วย

ลูกจ้างมีสิทธิลาป่วยอย่างน้อยปีละ ๑๔ วันในกรณีที่ไม่ต้องรักษาตัวในโรงพยาบาล และ ๖๐ วันในกรณีที่ต้องรักษาตัวในโรงพยาบาล โดยลูกจ้างที่ได้สิทธิดังกล่าวต้องทำงานให้นายจ้างมาแล้วอย่างน้อย ๖ เดือน และมีใบรับแพทย์มายืนยันในการลาป่วยแต่ละครั้ง^{๔๑๘}

ลาคลอด

ปัจจุบันแรงงานหญิงที่ทำงานในภาครัฐและเอกชนสามารถลาคลอดได้สูงสุด ๑๐๕ วัน^{๔๑๙} ตามระเบียบการลาคลอด พ.ศ. ๒๕๕๔ (Maternity Leave Regulation ๒๐๑๑)^{๔๒๐}

๙) ค่าทำงานล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุด

ลูกจ้างที่ไม่ทำงานแบบกะทำงานได้ไม่เกินวันละ ๑๒ ชั่วโมง (รวมการทำงานล่วงเวลา) เว้นแต่กรณีงานสำคัญที่กฎหมายกำหนด เช่น งานที่จำเป็นต่อชีวิตของชุมชน ความมั่นคงของรัฐ งานเร่งด่วน เป็นต้น

^{๔๑๘} Ibid, p. ๑๓

^{๔๑๙} Brunei Darussalam Country Report, Bangkok Thailand, ๒๐๑๔, p. ๕

^{๔๒๐} ตามพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. ๒๔๙๗ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๒๓) (Labour Act ๑๙๕๔ (Amended in ๑๙๘๐)) นั้นลูกจ้างหญิงมีสิทธิลาคลอดอย่างน้อย ๙ สัปดาห์ โดยมีสิทธิลา ๔ สัปดาห์ก่อนคลอด และ ๕ สัปดาห์หลังคลอด ทั้งนี้ลูกจ้างหญิงมีสิทธิได้รับค่าจ้างระหว่างลาคลอดเท่ากับค่าจ้างอย่างน้อย ๘ สัปดาห์ อย่างไรก็ตามนายและลูกจ้างสามารถตกลงร่วมกันว่าให้ใช้สิทธิลาคลอด ๔ สัปดาห์สุดท้ายในระยะเวลาใดๆ ภายใน ๖ เดือนนับแต่วันที่คลอด โดยลูกจ้างหญิงจะได้รับสิทธิดังกล่าวเมื่อทำงานมาแล้วอย่างน้อย ๖ เดือน

ส่วนลูกจ้างที่ทำงานแบบกะทำงานได้ไม่เกินวันละ ๑๒ ชั่วโมง (รวมการทำงานล่วงเวลา) โดยไม่มีข้อยกเว้น นายจ้างสามารถให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาได้หากว่าลูกจ้างยินยอม^{๔๒๑} โดยนายจ้างต้องจ่ายค่าทำงานล่วงเวลา ภายใน ๑๔ วันหลังจากวันกำหนดจ่ายค่าจ้างตามสัญญาจ้าง ทั้งนี้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาได้ไม่เกินเดือนละ ๗๒ ชั่วโมง เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการแรงงาน (Commissioner of Labour)

ในกรณีที่ลูกจ้างทำงานนอกเหนือจากเวลางานปกติ (ทำงานล่วงเวลา ทำงานในวันหยุด ทำงานล่วงเวลาในวันหยุด) ลูกจ้างจะได้รับเงินค่าทำงานล่วงเวลาเป็นรายชั่วโมง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ กรณีใหญ่ๆ ได้แก่

กรณีที่ลูกจ้างขอทำงานล่วงเวลาเอง อัตราค่าล่วงเวลาเป็นดังนี้^{๔๒๒}

ตารางที่ ๓๕: ตารางแสดงอัตราค่าล่วงเวลาในกรณีที่ลูกจ้างขอทำงานล่วงเวลาเอง

จำนวนเวลาที่ทำงานล่วงเวลา	อัตราค่าล่วงเวลา
ไม่เกินครึ่งหนึ่งของจำนวนเวลาทำงานปกติ	๕๐% ของอัตราค่าจ้างปกติ
เกินครึ่งหนึ่งของจำนวนเวลาทำงานปกติ แต่ไม่เกิน ๑ เท่าของจำนวนเวลาทำงานปกติ	๑ เท่าของอัตราค่าจ้างปกติ
เกิน ๑ เท่าของจำนวนเวลาทำงานปกติ	๑ เท่าของอัตราค่าจ้างปกติ

^{๔๒๑} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๖๔ (๑) ระบุว่า “Subject to section ๖๕(๒), no employer shall be compelled to work on rest day unless he is engaged in work which by reason of its nature requires to be carried on continuously by a succession of shifts”

^{๔๒๒} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๖๔ (๓) ระบุว่า

“(๓) Any employee who at his own request works on a rest day or a public holiday shall be paid for that day –

(a) if the period of work does not exceed one-half of his normal hours of work, a sum at the basic rate of pay for half a day’s work;

(b) if the period of work is more than one-half but does not exceed his normal hours of work, a sum of the basic rate of pay for one day’s work;

(c) if the period of work exceeds his normal hours of work for one day –

(i) a sum at the basic rate of pay for one day’s work; and

(ii) a sum at the rate of not less than one and one-half times his hourly basic rate of pay for each hour or part thereof that the period of work exceeds his normal hours of work for one day.”

กรณีที่นายจ้างร้องขอให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาและลูกจ้างยินยอม อัตราค่าล่วงเวลาเป็นดังนี้^{๔๒๓}

ตารางที่ ๓๖: ตารางแสดงอัตราค่าล่วงเวลาในกรณีที่นายจ้างร้องขอให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลา

จำนวนเวลาที่ทำงานล่วงเวลา	อัตราค่าล่วงเวลา
ไม่เกินครึ่งหนึ่งของจำนวนเวลาทำงานปกติ	๑ เท่าของอัตราค่าจ้างปกติ
เกินครึ่งหนึ่งของจำนวนเวลาทำงานปกติ แต่ไม่เกิน ๑ เท่าของจำนวนเวลาทำงานปกติ	๒ เท่าของอัตราค่าจ้างปกติ
เกิน ๑ เท่าของจำนวนเวลาทำงานปกติ	๒ เท่าของอัตราค่าจ้างปกติ

ทั้งนี้ การคำนวณอัตราค่าจ้างโดยเปลี่ยนจากรายเดือนเป็นรายชั่วโมง (เพื่อใช้คำนวณค่าล่วงเวลา) สามารถคำนวณได้ดังนี้^{๔๒๔}

$$\frac{๑๒ \times \text{เงินเดือนของลูกจ้างในอัตราปกติ}}{๕๒ \times ๔๔ \text{ ชั่วโมง}}$$

๑๐) ค่าชดเชย

กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไนไม่ได้กำหนดสิทธิในการเรียกร้องค่าชดเชยจากนายจ้างเมื่อลูกจ้างถูกเลิกจ้าง ดังนั้นการกำหนดค่าชดเชยจึงขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ซึ่งอาจถูกกำหนดไว้

^{๔๒๓} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๖๔ (๔) ระบุว่า

(๔) Any employee who at the request of the employer works on a rest day or a public holiday shall be paid for that day –

(a) if the period of work does not exceed one-half of his normal hours of work, a sum at the basic rate of pay for one a day’s work;

(b) if the period of work is more than one-half but does not exceed his normal hours of work, a sum of the basic rate of pay for ๒ day’s work;

(c) if the period of work exceeds his normal hours of work for one day –

(i) a sum at the basic rate of pay for ๒ day’s work; and

(ii) a sum at the rate of not less than one and one-half times his hourly basic rate of pay for each hour

or part thereof that the period of work exceeds his normal hours of work for one day.

^{๔๒๔} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๖๕ (๖) (a) ระบุว่า “in the case of a person employed on a monthly rate of pay —

ในข้อเลิกสัญญาของสัญญาจ้างแรงงานก็ได้ เช่น กำหนดให้นายจ้างบอกเลิกสัญญาจ้างแรงงานได้โดยแจ้งให้ลูกจ้างทราบล่วงหน้า ๑ เดือนและจ่ายค่าชดเชยตามจำนวนที่ตกลงกัน^{๔๒๕}

๑๑) การจ้างแรงงานเด็ก

แม้ว่าประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันเกี่ยวกับแรงงานเด็ก แต่ประเทศบรูไนก็ให้ความสำคัญกับเด็กและแรงงานเด็ก โดยประเทศบรูไนให้การศึกษาทั้งหมดแก่เด็กนักเรียนชาวบรูไนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ตามประกาศการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๕๐ (Compulsory Education Order ๒๐๐๗) ของประเทศบรูไนได้กำหนดให้เด็กทุกคนไม่ว่าศึกษาในโรงเรียนรัฐหรือเอกชน ต้องได้รับการศึกษาอย่างน้อย ๙ ปี (อายุ ๖-๑๕ ปี) อันได้แก่ การศึกษาในระดับประถมและระดับมัธยมต้น อย่างไรก็ตาม นโยบายการศึกษาระดับชาติของประเทศบรูไนก็กำหนดว่าเด็กนักเรียนทุกคนควรผ่านการศึกษาระดับภาคบังคับอย่างน้อย ๑๒ ปี^{๔๒๖} นอกจากนี้กฎหมายแรงงานยังห้ามไม่ให้มีการจ้างแรงงานเด็กอายุต่ำกว่า ๑๖ ปี หากนายจ้างต้องการจ้างแรงงานเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครอง และคณะกรรมการแรงงาน (Labour Commission)^{๔๒๗} แรงงานเด็กหญิงที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ห้ามทำงานในเวลากลางคืนหรือในแทนขุดเจาะน้ำมันนอกชายฝั่ง ทั้งนี้กรมแรงงาน (Department of Labour) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงมหาดไทย (Ministry of Home Affair) เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายแรงงานเกี่ยวกับแรงงานเด็กของประเทศบรูไน

๑๒) การจ้างแรงงานผู้หญิง

นายจ้างห้ามเลิกจ้างแรงงานผู้หญิงเพราะเหตุาลาคลอด^{๔๒๘} อย่างไรก็ตาม กฎหมายของประเทศบรูไนไม่ได้กำหนดบทบัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติด้านเชื้อชาติ เพศ ความทุพพลภาพ ภาษา หรือฐานะทางสังคมแล้ว ดังนั้นปัจจุบันแรงงานหญิงชาวบรูไนจึงยังคงไม่ได้รับความเท่าเทียมกับผู้ชายในการจ้างงาน โดยแรงงานชายชาวบรูไนมีโอกาสได้ทำงานประจำในองค์กรต่างๆ ของรัฐบาล แม้ว่าจะไม่จระดับปริญญาจากมหาวิทยาลัยก็ตาม^{๔๒๙}

^{๔๒๕} ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักกฎหมายบรูไน วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๘ บันดาร์เสรีเบกาวัน บรูไนดารุสซาลาม โดยผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “Severance pay: no direct laws on severance payment but governed by a termination clause of the contract e.g., ๑ months notice and compensation as agreed in the contract.”

^{๔๒๖} SECOND HIGH LEVEL MEETING (HLM) ON SOUTH-SOUTH COOPERATION FOR CHILD RIGHTS IN ASIA AND THE PACIFIC “FULFILLING CHILD RIGHTS WITH EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT” NEW DELHI, INDIA, October ๒๐๑๓, p. ๔

^{๔๒๗} *Ibid*, p. ๘

^{๔๒๘} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๙๘ ระบุว่า “Subject to the provisions of this PART, When a female employee absents herself from work in accordance with the provisions of this Part it shall not be lawfull for her employer to give her notice of dismissal during her absence or on such a day that the notice will expire during her absence.”

^{๔๒๙} INTERNATIONALLYRECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM, February ๒๐๐๘, p.๖

แรงงานต่างชาติในประเทศบรูไนซึ่งมีจำนวนประมาณร้อยละ ๓๐-๔๐ ของแรงงานทั้งหมด หรือมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน อันประกอบด้วยแรงงานต่างชาติในภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอมากกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ต้องประสบปัญหาการเลือกปฏิบัติในตลาดแรงงาน เนื่องจากแรงงานต่างชาติไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานเช่นเดียวกับแรงงานชาวบรูไน นอกจากนี้แรงงานจำนวนมากร้องเรียนเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่ไม่ดีและไม่เป็นไปตามข้อกำหนดในสัญญาจ้าง รวมถึงแรงงานหญิงต่างด้าวหลายคนก็ร้องเรียนเกี่ยวกับการเยียนตี ชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน และการไม่จ่ายค่าจ้าง ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา เคยมีการชุมนุมประท้วงเกี่ยวกับการไม่จ่ายค่าจ้าง เช่น เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ (ค.ศ. ๒๐๐๕) แรงงานต่างชาติ ๓๐๐ คนของโรงงานสิ่งทอได้ชุมนุมประท้วงเนื่องจากนายจ้างไม่จ่ายค่าจ้างนาน ๖ เดือน ต่อมารัฐบาลได้ดำเนินการเพื่อให้การชุมนุมประท้วงยุติและดำเนินคดีกับนายจ้าง^{๔๓๐}

สำหรับอาชีพคนรับใช้หญิงซึ่งส่วนมากเป็นแรงงานต่างชาติ มักตกอยู่ภายใต้การใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของนายจ้าง มีรายงานว่าคนรับใช้หญิงหลายคนถูกเยียนตี หรือไม่ให้สิทธิลาพักผ่อนในวันหยุด ซึ่งแรงงานต่างชาติหญิงส่วนมากไม่ต้องการร้องเรียนนายจ้าง เนื่องจากแรงงานดังกล่าวต้องพึ่งพาอาศัยนายจ้างมากกว่าอาชีพอื่นๆ

๑๓) สวัสดิการในสถานที่ทำงาน

นายจ้างมีหน้าที่ตามพระราชกำหนดความปลอดภัยในที่ทำงานและสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๒ (Workplace safety and health order, ๒๐๐๙) ที่ต้องจัดหาสร้างความปลอดภัยในที่ทำงานและสุขภาพ เช่น ต้องมีมาตรการในการสร้างความปลอดภัยในการใช้เครื่องจักร อุปกรณ์ กระบวนการทำงาน การเก็บสินค้า การขนส่ง เป็นต้น^{๔๓๑}

๑๔) เงินทดแทน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเงินทดแทนในประเทศบรูไน ได้แก่ พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๐๐ (Workmen's Compensation Act ๑๙๕๗) ซึ่งกำหนดให้นายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินให้ลูกจ้าง ในกรณีที่ลูกจ้างประสบอันตรายได้รับบาดเจ็บ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ลูกจ้างทำงานในทางการที่จ้างหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนดเช่น การได้รับบาดเจ็บขณะมีนเมา เป็นต้น โดยลูกจ้างมีสิทธิได้รับเงินทดแทนในแต่ละกรณีไม่เท่ากัน เช่น กรณีที่ลูกจ้าง (ไม่ได้เป็นผู้เยาว์) ได้รับบาดเจ็บจนพิการ จะได้รับเงินทดแทนคิดเป็นเงินเดือน ๕๔ เดือน หรือคิดเป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ เหรียญ แล้วแต่อย่างใดมีจำนวนน้อย

^{๔๓๐} INTERNATIONALLY RECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM, February ๒๐๐๘, p.๖

^{๔๓๑} Workplace safety and health order, ๒๐๐๙, Section ๑๒ (b) ระบุว่า “ensuring that adequate safety measures are taken in respect of any machinery, equipment, plant, article of process used by those persons;”

กว่า กรณีที่ลูกจ้าง (เป็นผู้เยาว์) ได้รับบาดเจ็บจนพิการ จะได้รับเงินทดแทนคิดเป็นเงินเดือน ๑๐๘ เดือน หรือคิดเป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ เหรียญ แล้วแต่อย่างใดมีจำนวนน้อยกว่า^{๔๓๒}

๑๕) เงินประกันสังคม

ประเทศบรูไนไม่ใช้ระบบประกันสังคม แต่ใช้ระบบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Employee trust fund) ระบบบำนาญเสริม (Supplemental contributory pensions fund) และระบบบำนาญผู้สูงอายุและผู้พิการ (Old-age and disability pensions)^{๔๓๓}

๑๖) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกองทุนสำรองเลี้ยงชีพในประเทศบรูไน ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. ๒๕๓๕ (Employees' trust fund of ๑๙๙๒) โดยผู้มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามกองทุนต้องเป็นลูกจ้างที่จ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนคิดเป็นร้อยละ ๕ ของเงินเดือน (นายจ้างจ่ายเงินสมทบอีกร้อยละ ๕) ซึ่งสิทธิประโยชน์แต่ละประเภทขึ้นอยู่กับระยะเวลาการจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน เช่น ลูกจ้างซึ่งเป็นคนสัญชาติบรูไนมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป มีสิทธิได้รับบำนาญชราภาพ ๑๕๐ เหรียญบรูไนต่อเดือน ภายใต้เงื่อนไข คือ ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพติดต่อกันอย่างน้อย ๓๕ ปี ซึ่งหากเป็นบุคคลที่เกิดในประเทศบรูไน ต้องอยู่ในประเทศบรูไนอย่างน้อย ๑๐ ปี และหากเป็นบุคคลที่เกิดนอกประเทศบรูไน ต้องอยู่ในประเทศบรูไนอย่างน้อย ๓๐ ปี^{๔๓๔}

๑๗) การคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน

ปัจจุบันประเทศบรูไนไม่มีหลักเกณฑ์เฉพาะในการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน

^{๔๓๒} ๘ (๑) Subject to the provisions of this Act, the amount of compensation shall be as follows, namely—

...

(b) where permanent total incapacity results from the injury—

(i) in the case of an adult, a sum equal to ๕๔ months' wages or \$ ๓๐,๐๐๐ whichever is the less;

(ii) in the case of a minor, a sum equal to ๑๐๘ months' wages or \$ ๓๐,๐๐๐ whichever is the less;

...

^{๔๓๓} Brunei, Pension & Development Network, <http://www.pensiondevelopment.org/51/brunei.htm> , accessed on ๓ March ๒๐๑๕

^{๔๓๔} Brunei, Pension & Development Network, <http://www.pensiondevelopment.org/51/brunei.htm> , accessed on ๓ March ๒๐๑๕

๑๘) ข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน (ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง)

กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไนไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับข้อบังคับการทำงาน อย่างไรก็ตาม สัญญาจ้างแรงงานที่นายจ้างได้ทำสัญญากับลูกจ้างรายบุคคลต้องเป็นไปตามที่กำหนดในพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙)^{๔๓๕}

๗.๒.๓ มาตรการกำกับดูแล

คณะกรรมการแรงงาน (Commissioner) และเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบอำนาจจากคณะกรรมการแรงงาน (Authorised officer) มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบสถานที่ใดๆ ที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะมีลูกจ้างอาศัยหรือทำงานอยู่ หรืออาคารใดๆ ที่ถูกใช้หรือมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการจ้างงาน นอกจากนี้ยังมีอำนาจที่จะไต่สวนเท่าที่จำเป็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแรงงานตามพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙)^{๔๓๖}

นอกจากนี้คณะกรรมการแรงงานยังมีอำนาจในการไต่สวนคำร้องในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อสัญญาจ้าง หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแรงงานตามพระราชกำหนดการจ้างงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ (Employment Order, ๒๐๐๙) หรือระเบียบต่างๆ ภายใต้พระราชกำหนดดังกล่าว^{๔๓๗} รวมถึงมีอำนาจสั่งให้แก้ไขและบังคับการให้เป็นไปตามคำสั่ง ทั้งนี้หากนายจ้างหรือลูกจ้างไม่พอใจคำสั่งของคณะกรรมการแรงงานอันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ไปที่ศาลชั้นสูง (High Court) ได้^{๔๓๘}

^{๔๓๕} See Part ๒ Contracts of Service, Employment Order ๒๐๐๙

^{๔๓๖} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๑๑๘ ระบุว่า “The commissioner and any authorized officer may –

- (a) enter and inspect, without previous notice at any hour of the day or night –
 - (i) any place where he has reasonable cause to believe that any employee resides or is employed; or
 - (ii) any building occupied or used for any purpose connected with that employment: and
- (b) make any enquiry which he considers necessary in relation to any matter within the provisions of this Order.

^{๔๓๗} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๑๒๔ (๑) ระบุว่า “The Commissioner may inquire into and decide any dispute between an employee and his employer or any person liable under the provisions of this Order to pay any salary due to the employee, where the dispute arises out of –

- (a) any term the contract of service between the employee and his employer; or
- (b) any of the provisions of this Order or any regulations made thereunder”

^{๔๓๘} Employment Order ๒๐๐๙, Section ๑๓๓ (๑) ระบุว่า “If any person whose financial interests are affected is dissatisfied with the decision or order of the Commissioner under sections ๑๒๔, ๑๒๕ or ๑๒๙, he may appeal to the High Court.

๗.๓ แรงงานต่างด้าว

๗.๓.๑ การคุ้มครองแรงงานต่างด้าว

คนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้ทำงานในประเทศบรูไน จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน เช่นเดียวกับคนสัญชาติบรูไน แต่ในทางปฏิบัติ แรงงานต่างชาติดูอาจประสบปัญหาการเลือกปฏิบัติ โดยไม่อยู่ในสถานะที่จะได้รับสิทธิต่างๆ ตามกฎหมายแรงงานเช่นเดียวกับแรงงานชาวบรูไน

๗.๓.๒ ใบอนุญาตทำงาน

ลูกจ้างที่ทำงานในประเทศบรูไนต้องมีใบอนุญาตทำงานซึ่งมีอายุ ๒ ปี ทั้งนี้ลูกจ้างที่ได้รับใบอนุญาตการทำงานที่มีอายุมากกว่า ๓ เดือน ต้องลงทะเบียนเพื่อรับ Brunei Darussalam (Green) Identity Card ซึ่งมีอายุเท่ากับอายุของใบอนุญาตทำงาน และสามารถต่ออายุได้ตามใบอนุญาตทำงาน โดยลูกจ้างต่างประเทศต้องเดินทางกลับประเทศของตนเมื่อสัญญาทำงาน ๒ ปี หมดอายุ

นอกจากนี้บุคคลต่างชาติที่มีใบอนุญาตทำงานอายุ ๓ ปี ต้องดำเนินการสมัครใบอนุญาตทำงานที่กรมแรงงาน หลังจากการพิจารณาโดยกรมแรงงาน กรมตรวจคนเข้าเมืองจะอนุญาตให้บุคคลดังกล่าวมาทำงานในบรูไนฯ กรมแรงงานจะระบุให้มีบันทึกนำเงินสดฝากธนาคารเพื่อรับรองค่าเดินทางหนึ่งเที่ยวกลับประเทศของตน ทั้งนี้ใบอนุญาตทำงานไม่สามารถปรับแก้ไขภายใน ๖ เดือนแรก ผู้สมัครจะไม่ได้รับอนุญาตจนกว่าบริษัทหรือสาขาของบริษัทได้รับรองการลงทะเบียน^{๔๓๙}

๗.๓.๓ สหภาพแรงงาน

แม้ว่าประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาเกี่ยวกับเสรีภาพในการสมาคมและสิทธิในการร่วมเจรจาต่อรอง แต่ประเทศบรูไนก็มีพระราชบัญญัติสหภาพแรงงาน พ.ศ. ๒๕๐๔ (ค.ศ. ๑๙๖๑) ซึ่งตราขึ้นเพื่อควบคุมการก่อตั้งสหภาพแรงงาน โดยกำหนดให้ต้องจดทะเบียนกับรัฐบาล และห้ามนายจ้างไม่ให้กระทำการใดๆ อันเป็นการเลือกปฏิบัติต่อแรงงานอันเนื่องมาจากการแรงงานดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมของสหภาพแรงงาน รวมถึงสหภาพแรงงาน (Trade unions) ก็ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งสหพันธ์แรงงาน (Federations) อย่างไรก็ตาม กฎหมายห้ามสหภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงานไม่ให้เข้าร่วมกับองค์กรใดๆ ของสหภาพแรงงานระหว่างประเทศ เว้นแต่ได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (Minister of Home Affair) และกรมแรงงาน (Labour Department)

ทั้งนี้แม้ว่ากฎหมายจะอนุญาตให้จัดตั้งสหภาพแรงงานได้ แต่ในความเป็นจริงประเทศบรูไนมีสหภาพแรงงานเพียง ๓ แห่งเท่านั้น ซึ่งทั้งหมดอยู่ในอุตสาหกรรมน้ำมันเชื้อเพลิง โดยมีแรงงานรวมกันในสหภาพทั้งหมด ๑,๕๐๐ คน โดยสหภาพแรงงาน ๒ แห่งมีเพียงสถานที่ทำงานแต่ไม่มีการทำกิจกรรมใดๆ

^{๔๓๙} รอบรู้เรื่องการลงทุนในอาเซียน : บรูไนดารุสซาลาม, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗, p. ๑๐๓

ขณะที่อีก ๑ แห่ง มีการทำกิจกรรมของสหภาพแรงงานอย่างจำกัด สหภาพแรงงานทั้ง ๓ แห่งมีความอิสระเพียงเล็กน้อยจากการควบคุมของรัฐบาล ข้าราชการของประเทศบรูไนที่ไม่ใช่ทหารได้รับอนุญาตให้จัดตั้งหรือเข้าร่วมกับสหภาพแรงงานได้ แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่มีการจัดตั้งสหภาพแรงงานและไม่มีข้าราชการคนใดเข้าร่วมกับสหภาพแรงงาน

๗.๔ การระงับข้อพิพาท

ประเทศบรูไนไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงสิทธิในการร่วมเจรจาต่อรองหรือสิทธิในการนัดหยุดงาน ดังนั้นสัญญาจ้างแรงงานระหว่างนายจ้างและลูกจ้างแต่ละคนจึงสามารถตกลงเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างไรก็ได้ และกิจกรรมของสหภาพแรงงานก็ไม่อาจฝ่าฝืนสัญญาจ้างแรงงานดังกล่าวได้

กฎหมายแรงงานส่วนมากนำมาใช้กับแรงงานที่มีสัญชาติบรูไนเท่านั้น แต่ไม่ใช้กับแรงงานต่างด้าวซึ่งมีจำนวนร้อยละ ๓๐-๔๐ ของแรงงานในประเทศทั้งหมด มีเพียงแต่เขตส่งเสริมการส่งออกมูวรา (Muara Export Zone) เท่านั้น ที่กฎหมายแรงงานทั้งหมดถูกนำมาใช้กับแรงงานต่างชาติด้วย

โดยสรุป ประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของสหภาพแรงงาน ดังนั้นที่ผ่านมาจึงไม่มีกิจกรรมใดๆ ของสหภาพแรงงาน (Trade Union) ในประเทศบรูไน และไม่มีกฎหมายให้อำนาจสหภาพแรงงานร่วมเจรจาต่อรองหรือหยุดงาน (Strike) นอกจากนี้ภายใต้การเมืองของประเทศบรูไนที่ระงับให้สิทธิทางประชาธิปไตยแก่ประชาชนชั่วคราวยังกีดกันไม่ให้สหภาพแรงงานทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ชาวต่างชาติที่ทำงานในประเทศบรูไนไม่ได้รับสิทธิตามกฎหมายแรงงานต่างๆ เช่นเดียวกับแรงงานสัญชาติบรูไน^{๔๔๐}

๗.๕ มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ

แม้ว่าประเทศบรูไนได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization: ILO) เมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ. ๒๕๕๐ (ค.ศ. ๒๐๐๗) แต่ประเทศบรูไนก็ไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาหลักที่มีความสำคัญ ๘ ฉบับของ ILO ซึ่งได้แก่ ฉบับที่ ๒๙, ๘๗, ๙๘, ๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๕, ๑๓๘ และ ๑๘๒^{๔๔๑}

ทั้งนี้ ILO มีนโยบายส่งเสริมและติดตามผลให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติให้สอดคล้องกับอนุสัญญาทั้ง ๘ ฉบับดังกล่าว แม้ว่าประเทศสมาชิก ILO จะไม่ได้ให้สัตยาบันก็ตาม เนื่องจากเป็นอนุสัญญาที่กำหนดมาตรฐานแรงงานเกี่ยวกับประเด็นสำคัญ ๔ ประการ ภายใต้ปฏิญญา ILO เรื่อง หลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการ

^{๔๔๐} INTERNATIONALLY RECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM, February ๒๐๐๘, p.๔-๕

^{๔๔๑} INTERNATIONALLY RECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM, February ๒๐๐๘, p.๑

ทำงาน (ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work) ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่^{๔๔๒}

กลุ่มที่ ๑ เสรีภาพในการสมาคมและการยอมรับสิทธิในการร่วมเจรจาต่อรอง

เป็นสิทธิพื้นฐานไปสู่การคุ้มครองสิทธิด้านอื่นๆ เพื่อความก้าวหน้าทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน ความเสมอภาค และต่อต้านความยากจน

(๑) อนุสัญญา No. ๘๗ ว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคมและการคุ้มครองสิทธิในการรวมตัว พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) (Freedom of Association and Protection of the Right to Organise)

เป็นอนุสัญญาที่ให้สิทธิแก่นายจ้างและลูกจ้างอย่างเท่าเทียมกันในการรวมตัวกันเป็นสมาคมได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตล่วงหน้าและปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยหน่วยงานรัฐต้องละเว้นการแทรกแซงใดๆ หรือการขัดขวางการจัดตั้งองค์กรของนายจ้างและองค์กรลูกจ้าง นอกจากนี้องค์กรของนายจ้างและของลูกจ้างมีสิทธิก่อตั้งเป็นสหพันธ์หรือสมาพันธ์รวมทั้งการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับองค์กรระหว่างประเทศด้วย^{๔๔๓}

(๒) อนุสัญญา No. ๙๘ ว่าด้วยสิทธิในการรวมตัวและการร่วมเจรจาต่อรอง พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) (Right to Organise and Collective Bargaining)

เป็นอนุสัญญาที่คุ้มครองลูกจ้างมิให้ถูกเลือกปฏิบัติโดยสาเหตุสืบเนื่องมาจากการเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน (เช่น การจ้างงานที่มีเงื่อนไขว่าลูกจ้างจะต้องไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานหรือต้องสละสถานภาพของการเป็นสมาชิกของสหภาพแรงงาน หรือมีอคติต่อลูกจ้างที่เป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน เป็นต้น) และกำหนดให้องค์กรนายจ้างและลูกจ้างต้องได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอจากการกระทำใดๆ อันเป็นการแทรกแซงกัน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากกลไกการเจรจาต่อรองร่วมกันโดยสมัครใจระหว่างนายจ้างหรือองค์กรนายจ้างกับองค์กรลูกจ้างเพื่อให้ได้มาซึ่งกฎเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับสภาพการจ้าง^{๔๔๔}

^{๔๔๒} อังคณา เตชะโกเมนทร์, ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ ILO, สำนักพัฒนามาตรฐานแรงงาน, หน้า ๔-๕

^{๔๔๓} นิรมล สุธรรมกิจ, มาตรฐานแรงงานกับการค้าระหว่างประเทศ, เอกสารวิจัยหมายเลข ๖ โครงการ WTO Watch (จัดกระแสดังกล่าวการค้าโลก), หน้า ๓๑

^{๔๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑

กลุ่มที่ ๒ การจัดการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและอาชีพ

โดย “การเลือกปฏิบัติ” หมายถึง ความแตกต่างใด ๆ การกีดกัน หรือการให้สิทธิพิเศษแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุผลทาง เชื้อชาติ เพศ ศาสนา ความเห็นทางการเมือง ฯลฯ

(๑) อนุสัญญา No. ๑๐๐ ว่าด้วยค่าตอบแทนที่เท่ากัน พ.ศ. ๒๔๙๔ (ค.ศ. ๑๙๕๑) (Equal Remuneration for Men and Women Workers for Work of Equal Value)

เป็นอนุสัญญาที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องพิจารณากำหนดอัตราค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกันสำหรับคนงานชายและหญิงในงานที่มีหน่วยการทำงานที่เหมือนกันหรือเท่าเทียมกัน หรือกำหนดค่าตอบแทนโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติทางเพศ โดย “ค่าตอบแทน” หมายความว่า รวมถึง ค่าจ้างหรือเงินเดือนปกติพื้นฐานขั้นต่ำและค่าตอบแทนเพิ่มเติมใดๆ (เงินสดและสิ่งของที่นายจ้างให้แก่ลูกจ้างทั้งโดยตรงและโดยอ้อม)^{๔๔๕}

(๒) อนุสัญญา No. ๑๑๑ ว่าด้วยการเลือกปฏิบัติ (การจ้างงานและอาชีพ) พ.ศ. ๒๕๐๑ (ค.ศ. ๑๙๕๘) (Discrimination (Employment and Occupation) Convention)

เป็นอนุสัญญาที่ห้ามการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานหรือประกอบอาชีพเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคของโอกาสและการปฏิบัติในการจ้างงานและอาชีพ ทั้งนี้ “การเลือกปฏิบัติ” หมายความว่า รวมถึงการแบ่งแยก การกีดกันหรือการลำเอียงใดๆ ที่กระทำบนพื้นฐานของเชื้อชาติ สีผิว เพศ ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติหรือพื้นฐานทางสังคม ซึ่งมีผลลบถ่วงหรือสร้างความเสียหายต่อความเสมอภาคในโอกาสหรือในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจ้างงานหรืออาชีพ^{๔๔๖}

กลุ่มที่ ๓ การจัดการใช้แรงงานเด็ก

เป็นการคุ้มครองแรงงานเด็กจากการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและมีให้เด็กต้องทำงานอันตราย

(๑) อนุสัญญา No. ๑๓๘ อายุขั้นต่ำ พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. ๑๙๗๓) (Minimum Age for Admission to Employment)

เป็นอนุสัญญาที่มีเป้าหมายเพื่อยกเลิกการใช้แรงงานเด็กและเพื่อเพิ่มอายุขั้นต่ำในการจ้างงานให้สูงขึ้น โดยอนุสัญญากำหนดอายุขั้นต่ำที่อนุญาตให้เด็กทำงานว่าจะต้องไม่ต่ำกว่าอายุที่สำเร็จการศึกษาขั้นบังคับและไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตามต้องไม่ต่ำกว่า ๑๕ ปี และสำหรับในประเทศที่ระบบการศึกษายังไม่พัฒนาเพียงพออาจจะกำหนดอายุขั้นต่ำไว้ที่ ๑๔ ปีได้ แต่ต้องแจ้งถึงเหตุผลให้

^{๔๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔

^{๔๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕

การยังคงอายุขั้นต่ำ ๑๔ ปี หรือวันที่จะยกเลิกอายุขั้นต่ำนี้ สำหรับอายุขั้นต่ำในการจ้างงานอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัยหรือศีลธรรมของผู้เยาว์ต้องไม่ต่ำกว่า ๑๘ ปี บทบัญญัตินี้บังคับใช้กับทุกกิจการ ยกเว้นการผลิตภายในครอบครัวและการผลิตขนาดเล็กเพื่อการบริโภคในท้องถิ่นและไม่มีการจ้างลูกจ้างเป็นประจำ และไม่บังคับกับงานที่เด็กและผู้เยาว์กระทำในโรงเรียนเพื่อการศึกษาทั่วไป การศึกษาทางอาชีวหรือทางเทคนิคหรือสถาบันการฝึกอบรมอื่นๆ^{๔๔๗}

(๒) อนุสัญญา No. ๑๘๒ ว่าด้วยรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของแรงงานเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙) (Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour)

เป็นอนุสัญญาที่ห้ามและจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็กอย่างรวดเร็วโดยคำนึงถึงความสำคัญของการศึกษาและการจัดแรงงานเด็กเป็นสำคัญ โดยให้ความช่วยเหลือที่จำเป็นโดยตรงและเหมาะสมเพื่อให้เด็กพ้นจากรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็กและเพื่อฟื้นฟูและบูรณาการทางสังคมของเด็กและเพื่อให้มั่นใจว่าเด็กทั้งปวงที่ออกจากการทำงานที่มีรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดต้องได้รับการศึกษาพื้นฐานและการฝึกอบรมอาชีพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (หากเป็นไปได้) และเหมาะสม ทั้งนี้ "เด็ก" หมายถึงบุคคลใดๆ ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี^{๔๔๘}

กลุ่มที่ ๔ การขจัดแรงงานบังคับหรือการเกณฑ์แรงงานในทุกรูปแบบ

โดย “แรงงานบังคับ” หมายถึง งานหรือบริการใด ๆ ที่ได้มาภายใต้การขู่บังคับ ลงโทษ โดยที่บุคคลผู้นั้นมิได้สมัครใจ

(๑) อนุสัญญา No. ๒๙ แรงงานบังคับ พ.ศ. ๒๔๗๓ (ค.ศ. ๑๙๓๐) (Forced Labour Convention)

เป็นอนุสัญญาที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกห้ามบังคับใช้แรงงานและการเกณฑ์แรงงานทุกรูปแบบ ซึ่งหมายถึงการระงับการใช้งานหรือบริการทุกชนิด โดยการบังคับขู่เข็ญหรืออยู่ภายใต้การข่มขู่ว่าจะมีโทษหากไม่ทำงานนั้น^{๔๔๙}

^{๔๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓

^{๔๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓

^{๔๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒

(๒) อนุสัญญา No. ๑๐๕ การยกเลิกแรงงานบังคับ พ.ศ. ๒๕๐๐ (ค.ศ. ๑๙๕๗) (Abolition of Forced Labour)

เป็นอนุสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อปราบปรามและยกเลิกการเกณฑ์แรงงานโดยวิธีการบังคับในกรณีต่อไปนี้ ได้แก่ กรณีประโยชน์ทางการเมือง การล้างสมอง การลงโทษ สืบเนื่องจากบุคคลนั้นแสดงทัศนคติทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กรณีเพื่อระดมมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ กรณีเพื่อเป็นวิธีการลงโทษคนงานทางวินัย กรณีเพื่อลงโทษเนื่องจากเข้าร่วมในการนัดหยุดงาน และ กรณีเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างในเรื่องผิว สังคมหรือศาสนา^{๔๕๐}

ทั้งนี้กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไนหลายด้านยังไม่ได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับข้อผูกพันของบรูไนที่ยอมรับในปฏิญญารัฐมนตรีขององค์การการค้าโลก (WTO Ministerial Declaration) ที่ประเทศสิงคโปร์ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ (ค.ศ. ๑๙๙๖) และเมืองโดฮาในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ (ค.ศ. ๒๐๐๑) และในปฏิญญาปฏิญญา ILO เรื่อง หลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน (ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work) ที่ยอมรับในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ (ค.ศ. ๑๙๙๘)^{๔๕๑} โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

๗.๕.๑ เสรีภาพในการสมาคมและสิทธิในการร่วมเจรจาต่อรอง

ประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญา ILO No. ๘๗ ว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคมและการคุ้มครองสิทธิในการรวมตัว พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) (Freedom of Association and Protection of the Right to Organise) และ No. ๙๘ ว่าด้วยสิทธิในการรวมตัวและการร่วมเจรจาต่อรอง พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) (Right to Organise and Collective Bargaining)

๗.๕.๒ การเลือกปฏิบัติและการให้ค่าตอบแทนอย่างเท่าเทียม

ประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญา ILO No. ๑๐๐ ว่าด้วยค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกัน พ.ศ. ๒๔๙๔ (ค.ศ. ๑๙๕๑) (Equal Remuneration for Men and Women Workers for Work of Equal Value) และ No. ๑๑๑ ว่าด้วยการเลือกปฏิบัติ (การจ้างงานและอาชีพ) พ.ศ. ๒๕๐๑ (ค.ศ. ๑๙๕๘) (Discrimination (Employment and Occupation) Convention) ดังนั้นแรงงานหญิงชาวบรูไนจะไม่ได้รับการจ้างงานเช่นเดียวกับแรงงานชาย และมักจะมีสถานะเป็นเพียงลูกจ้างชั่วคราวมากกว่าลูกจ้างประจำ แรงงานต่างชาติก็ประสบปัญหาการเลือกปฏิบัติเช่นกัน โดยไม่อยู่ในสถานะที่จะได้รับสิทธิต่างๆ ตามกฎหมาย

^{๔๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒

^{๔๕๑} INTERNATIONALLY RECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM, February ๒๐๐๘, p.๑

แรงงานเช่นเดียวกับแรงงานชาวบรูไน แม้ว่าบางกรณี รัฐบาลบรูไนแสดงเจตนาที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดต่อแรงงานต่างชาติผู้หญิง แต่สถานะของกลุ่มแรงงานต่างชาติหญิงก็ยังคงน่าเป็นห่วงเช่นเดิม^{๔๕๒}

นอกจากนี้รัฐบาลบรูไนยังเคยแสดงความหวังไว้อ่อนสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ พ.ศ. ๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๙) (Elimination of all Forms of Discrimination against Women) อาจขัดต่อรัฐธรรมนูญของประเทศบรูไน รวมถึงความเชื่อและหลักของศาสนาอิสลามด้วย

๗.๕.๓ แรงงานเด็ก

ประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญา ILO No. ๑๓๘ อายุขั้นต่ำ พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. ๑๙๗๓) (Minimum Age for Admission to Employment) และ No. ๑๘๒ ว่าด้วยรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของแรงงานเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙) (Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour)^{๔๕๓}

๗.๕.๔ แรงงานบังคับ

ประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญา ILO No. ๒๙ แรงงานบังคับ พ.ศ. ๒๔๗๓ (ค.ศ. ๑๙๓๐) (Forced Labour Convention) และ No. ๑๐๕ การยกเลิกแรงงานบังคับ พ.ศ. ๒๕๐๐ (ค.ศ. ๑๙๕๗) (Abolition of Forced Labour)

แม้ว่าประเทศบรูไนจะไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาเกี่ยวกับแรงงานบังคับ แต่กฎหมายของประเทศบรูไนก็ห้ามการใช้แรงงานบังคับ ซึ่งก็มีรายงานเช่นกันว่าแรงงานต่างชาติบางส่วนทำงานภายใต้เงื่อนไขที่ไม่อาจยอมรับได้ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับแรงงานบังคับ แรงงานต่างชาติที่ประสบปัญหาดังกล่าวส่วนมากมาจากประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ปากีสถาน อินเดีย และบังคลาเทศ แรงงานต่างชาติบางคนซึ่งอยู่ในอุตสาหกรรมสิ่งทอได้ทำสัญญากับนายหน้าจัดหางานในประเทศของตนเอง โดยยินยอมให้หักเงินค่านายหน้าจากเงินเดือนที่ตนเองได้รับในการทำงาน

โดยสรุป ประเทศบรูไนไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของ ILO ในการใช้แรงงานบังคับ และแม้ว่ามีกฎหมายห้ามการใช้แรงงานบังคับ แต่สภาพความเป็นอยู่และสภาพการทำงานของแรงงานชาวต่างชาติบางคนก็อาจคล้ายคลึงกับแรงงานบังคับ รวมถึงการค้ามนุษย์เพื่อนำมาใช้ทำงานยังคงมีอยู่บ้าง^{๔๕๔}

^{๔๕๒} INTERNATIONALLY RECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM, February ๒๐๐๘, p.๗

^{๔๕๓} INTERNATIONALLY RECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM, February ๒๐๐๘, p.๘

^{๔๕๔} INTERNATIONALLY RECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM, February ๒๐๐๘, p.๙

๗.๖ บทสรุปเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานของประเทศบรูไน และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการทางธุรกิจ

๗.๖.๑ บทสรุปเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานของประเทศบรูไน

กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไนให้ความคุ้มครองพื้นฐาน เช่น ค่าจ้าง ชั่วโมงทำงาน วันทำงาน วันหยุด วันลา การจ้างแรงงานเด็ก การจ้างแรงงานผู้หญิง เช่นเดียวกับประเทศไทย ซึ่งสิทธิตามกฎหมายแรงงานบรูไนบางอย่างมีมาตรฐานสูงกว่าสิทธิตามกฎหมายแรงงานไทย เช่น ระเบียบการลาคลอด พ.ศ. ๒๕๕๔ (Maternity Leave Regulation ๒๐๑๑) กำหนดให้แรงงานหญิงที่ทำงานในภาครัฐและเอกชนสามารถลาคลอดได้สูงสุด ๑๐๕ วัน และบางอย่างก็มีมาตรฐานต่ำกว่าสิทธิตามกฎหมายแรงงานไทย เช่น พระราชบัญญัติการระงับข้อพิพาทแรงงาน พ.ศ. ๒๕๐๔ (Trade Disputes Act of ๑๙๖๑) กำหนดห้ามไม่ให้ลูกจ้างนัดหยุดงาน

๗.๖.๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการทางธุรกิจ

สำหรับผู้ประกอบการไทยที่ต้องการประกอบธุรกิจในประเทศบรูไน และมีสถานะเป็นนายจ้างในประเทศบรูไน กฎหมายแรงงานของประเทศบรูไนมีข้อดีที่สามารถเอื้อประโยชน์ในการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการไทยหลายประการ เช่น ไม่มีการกำหนดค่าแรงขั้นต่ำ ไม่อนุญาตให้ลูกจ้างใช้สิทธินัดหยุดงาน เป็นต้น

สำหรับแรงงานไทยที่ต้องการเข้าไปเป็นลูกจ้างในประเทศบรูไนนั้น นอกจากต้องคำนึงถึงการขออนุญาตเข้าเมืองและการขออนุญาตทำงานอย่างถูกกฎหมายแล้ว แรงงานหญิงอาจได้รับโอกาสในการจ้างงานโดยนายจ้างชาวบรูไนน้อยกว่าแรงงานชาย เนื่องจากสภาพทางสังคมที่ให้การยอมรับผู้ชายและผู้หญิงไม่เท่าเทียมกัน

บทที่ ๘

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศบรูไน

๘.๑ บทนำ

ปัจจุบันทรัพย์สินทางปัญญาหลายประเภทได้รับการคุ้มครองในประเทศบรูไน ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ เครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ และแบบผังภูมิวงจร เนื่องจากประเทศบรูไนได้เข้าเป็นภาคีสันติสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ ได้แก่ อนุสัญญากรุงเบิร์นว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works), อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property), สันติสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty: PCT), ความตกลงกรุงเฮกเกี่ยวกับการจดทะเบียนงานออกแบบอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ (The Hague Agreement Concerning the International Registration of Industrial Designs) ส่งผลให้ประเทศบรูไนต้องออกกฎหมายภายในให้เป็นไปตามข้อผูกพันของสนธิสัญญาที่ตนให้สัตยาบันไว้

นอกจากนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ประเทศบรูไนยังมีแผนที่จะเข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญาอื่นด้วย^{๔๕๕} เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (Convention on International Union for the Protection of New Varieties of Plants: UPOV) ทำให้พันธุ์พืชได้รับการคุ้มครองเพิ่มเติมในอนาคต รวมถึงเข้าเป็นภาคีของพิธีสารเกี่ยวกับความตกลงกรุงมาดริดเกี่ยวกับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าระหว่างประเทศ (The Protocol Relating to the Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks) หรือที่เรียกว่า พิธีสารกรุงมาดริด (Madrid Protocol) ด้วย

๘.๒ สารสำคัญของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

สารสำคัญของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีผลบังคับใช้ภายในประเทศบรูไน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๘.๒.๑ กฎหมายว่าด้วยสิ่งประดิษฐ์ (พระราชบัญญัติสิ่งประดิษฐ์ พ.ศ. ๒๕๖๘)

พระราชบัญญัติสิ่งประดิษฐ์ พ.ศ. ๒๕๖๘ (Inventions Act (Cap ๗๒) of ๑๙๒๕) พระราชกำหนดสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๕๔ (Patents Order of ๒๐๑๑) และระเบียบสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๕๕ (Patent Rules of

^{๔๕๕} Hariz Khalid, RECENT DEVELOPMENTS IN IP IN BRUNEI DARUSSALAM, ๒๐๑๔, BRUNEI DARUSSALAM INTELLECTUAL PROPERTY OFFICE, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๓ March ๒๐๑๕, p. ๕

๒๐๑๒) ให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์ ภายใต้ระบบการนำสิทธิบัตรในประเทศอื่นมาจดทะเบียนในประเทศบรูไนอีกครั้ง (Re-registration) ทั้งนี้บุคคลที่ต้องการได้รับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในประเทศบรูไนสามารถยื่นคำขอรับสิทธิบัตรได้ หากว่าบุคคลดังกล่าวเคยได้รับการจดทะเบียนสิ่งประดิษฐ์นั้นในประเทศอังกฤษ มาเลเซีย หรือสิงคโปร์ โดยคำขอรับสิทธิบัตรดังกล่าวต้องยื่นภายใน ๓ ปีหลังจากได้รับสิทธิบัตรในประเทศดังกล่าวแล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าภายใต้ระบบการจดทะเบียนสิ่งประดิษฐ์ของประเทศบรูไนในปัจจุบัน นักประดิษฐ์ในประเทศบรูไนต้องได้รับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในประเทศอังกฤษ มาเลเซีย หรือสิงคโปร์ก่อน จึงจะสามารถยื่นจดทะเบียนในประเทศบรูไนได้^{๔๕๖}

ผู้ที่ได้รับการจดทะเบียนสิทธิบัตรการประดิษฐ์จากนายทะเบียนในประเทศบรูไนแล้ว จะมีสิทธิเช่นเดียวกับที่ได้รับตามกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศอังกฤษ มาเลเซีย หรือสิงคโปร์ โดยสิทธิดังกล่าวจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ได้รับจดทะเบียนสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในประเทศดังกล่าว และสิ้นสุดลงเมื่อระยะเวลาที่สิทธิบัตรในประเทศดังกล่าวหมดอายุ ทั้งนี้หลักเกณฑ์โดยทั่วไปของกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศบรูไนจะคล้ายคลึงกับกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศอังกฤษ มาเลเซีย หรือสิงคโปร์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑) เงื่อนไขการได้รับความคุ้มครอง

สิ่งประดิษฐ์ที่ได้รับความคุ้มครองต้องได้รับการจดสิทธิบัตร ทั้งนี้สิ่งประดิษฐ์ที่สามารถจดสิทธิบัตรได้ต้องมีลักษณะดังนี้^{๔๕๗}

(๑) เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มีความใหม่ ณ วันที่คำยื่นขอจดทะเบียน หรือ ณ วันที่ยื่นคำขอครั้งแรกในต่างประเทศ (Priority date) ในกรณีที่มีการขอถือสิทธิใช้วันที่ยื่นคำขอครั้งแรกในต่างประเทศเป็นวันยื่นคำขอในประเทศบรูไน โดยสิ่งประดิษฐ์ที่มีความใหม่ต้องไม่เคยได้รับการประกาศโฆษณาหรือได้รับการจดทะเบียนแล้วในต่างประเทศ รวมถึงต้องไม่เคยถูกใช้งานหรือถูกขายในประเทศบรูไนหรือในต่างประเทศก่อนที่จะยื่นจดทะเบียน

(๒) มีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น

(๓) สามารถประยุกต์ใช้ได้ทางอุตสาหกรรม

๒) ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครอง

ระบบการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์ของประเทศบรูไนเป็นระบบที่หน่วยงานบรูไนรับยื่นเพียงเอกสาร แต่จะไม่ดำเนินการตรวจค้นหรือตรวจสอบให้ ดังนั้นผู้ขอรับสิทธิบัตรจึงต้องยื่นเอกสารเพื่อ

^{๔๕๖} General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM, www.wipo.int/ipdevelopment/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๕ January ๒๐๑๕.

^{๔๕๗} Brunei IP Handbook, Pintas IP Group, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๑๕ January ๒๐๑๕, p. ๔

พิสูจน์เองว่าสิ่งประดิษฐ์ของตนนั้นเข้าเงื่อนไขที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย นอกจากนี้ปัจจุบันประเทศบรูไนเป็นภาคีของ Patent Cooperation Treaty หรือเรียกโดยย่อว่า PCT ซึ่งเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศสมาชิกรุ่นสัญญากรุงปารีส อยู่ภายใต้การบริหารขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization – WIPO) ดังนั้นผู้ขอรับสิทธิบัตรจึงสามารถเลือกที่จะยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในประเทศบรูไนเพียงประเทศเดียว หรือยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในหลายประเทศผ่านระบบ PCT โดยเลือกใช้ประเทศบรูไนเป็นประเทศต้นทางของผู้ยื่นคำขอ และระบุประเทศที่ประสงค์ได้รับสิทธิบัตร (Designated countries) เป็นประเทศปลายทางที่ต้องการขอรับความคุ้มครอง ทั้งนี้ประเทศปลายทางที่ระบุนั้นต้องเป็นสมาชิก PCT ด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงอาจแบ่งขั้นตอนการยื่นขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ได้ดังนี้

กรณีที่ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในประเทศบรูไนเพียงประเทศเดียว ขั้นตอนการยื่นขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์มีดังนี้^{๔๕๘}

- (๑) ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ที่สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไน (Brunei Darussalam Intellectual Property Office: BruiIPO) โดยวันยื่นคำขอดังกล่าวจะได้รับการประกาศใน Patent Journal A
- (๒) สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไนตรวจสอบเอกสารเบื้องต้นว่าครบถ้วนหรือไม่ หลังจากนั้นสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไนก็จะประกาศโฆษณาคำขอรับสิทธิบัตรนั้นใน Patent Journal B ภายใน ๑๘ เดือนนับแต่วันยื่นคำขอ
- (๓) สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไนจะไม่ดำเนินการตรวจค้นหรือตรวจสอบว่าสิ่งประดิษฐ์ดังกล่าวมีลักษณะที่จดสิทธิบัตรได้หรือไม่ แต่จะพิจารณารับจดทะเบียนจากผลการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรในต่างประเทศ โดยให้ผู้ขอรับสิทธิบัตรต้องนำสิทธิบัตร (Certificate of grant) ที่ได้รับจากต่างประเทศมาแสดง
- (๔) เมื่อได้รับสิทธิบัตรจากต่างประเทศแล้ว สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไนจะให้สิทธิบัตรการประดิษฐ์แก่ผู้ขอรับสิทธิบัตร

กรณีที่ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในหลายประเทศ ผู้ขอรับสิทธิบัตรต้องดำเนินการตามขั้นตอนการยื่นขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในระบบ PCT ควบคู่ไปด้วย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้^{๔๕๙}

- (๑) ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ที่สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไน โดยผู้ยื่นคำขอต้องมีถิ่นที่อยู่หรือมีสัญชาติของประเทศสมาชิก PCT

^{๔๕๘} Ibid, p. ๕

^{๔๕๙} Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๕๑

- (๒) ผู้ขอรับสิทธิบัตรต้องยื่นคำขอระหว่างประเทศ (International application) ผ่านระบบ PCT ภายใน ๑๒ เดือนนับแต่วันที่ยื่นคำขอในประเทศบรูไน โดยเมื่อยื่นคำขอผ่านระบบ PCT แล้ว จะมีสิทธิใช้วันยื่นคำขอครั้งแรกในประเทศบรูไนเป็นวันที่ยื่นคำขอในต่างประเทศได้ (Priority claim)
- (๓) คำขอระหว่างประเทศดังกล่าวจะถูกส่งให้องค์กรตรวจค้นระหว่างประเทศ (International Searching Authority) โดยผู้ขอรับสิทธิบัตรมีสิทธิแก้ไขข้อถ้อยสิทธิของสิ่งประดิษฐ์ได้ภายใน ๒ เดือนนับแต่ได้รับรายการผลการตรวจค้นระหว่างประเทศ ทั้งนี้หากผลการตรวจค้นพบว่า สิ่งประดิษฐ์ดังกล่าวไม่เข้ากับสิทธิบัตรที่มีอยู่ สำนักกระหว่างประเทศ (International Bureau) ของ WIPO ก็จะประกาศโฆษณาระหว่างประเทศภายใน ๑๘ เดือนนับแต่วันยื่นคำขอครั้งแรก
- (๔) หลังจากการประกาศโฆษณาระหว่างประเทศแล้ว ผู้ขอรับสิทธิบัตรสามารถเลือกได้ว่าต้องการยื่นคำขอให้ตรวจสอบเบื้องต้นระหว่างประเทศหรือไม่ โดยองค์กรตรวจสอบเบื้องต้นระหว่างประเทศ (International Preliminary Examining Authority) จะจัดทำรายงานผลการตรวจสอบภายใน ๖ เดือนนับแต่วันยื่นคำขอให้ตรวจสอบเบื้องต้นระหว่างประเทศ หลังจากนั้น สำนักกระหว่างประเทศจะส่งรายงานการตรวจสอบเบื้องต้นระหว่างประเทศไปยังสำนักงานสิทธิบัตรในประเทศที่ถูกเลือก ทั้งนี้ประเทศปลายทางที่ผู้ขอรับสิทธิบัตรต้องการขอรับความคุ้มครองไม่จำเป็นต้องพิจารณาออกสิทธิบัตรตามผลการตรวจสอบเบื้องต้นดังกล่าว
- (๕) ผู้ขอรับสิทธิบัตรต้องเลือกประเทศที่ประสงค์ได้รับสิทธิบัตรภายใน ๓๐ เดือนนับแต่วันยื่นคำขอครั้งแรก โดยหลังจากที่เลือกแล้ว คำขอระหว่างประเทศก็จะเข้าสู่กระบวนการจดทะเบียนสิทธิบัตรตามกฎหมายภายในของประเทศที่ถูกเลือก และการออกสิทธิบัตรขึ้นอยู่กับการพิจารณาของแต่ละประเทศ

ทั้งนี้การยื่นคำขอรับสิทธิบัตรผ่านระบบ PCT ทำให้ผู้ที่ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรในประเทศบรูไนสามารถระบุประเทศปลายทางที่ต้องการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรต่อไปได้ ตามขั้นตอนของระบบ PCT อันถือเป็นการลดภาระของผู้ขอรับสิทธิบัตร ทำให้ไม่ต้องไปยื่นคำขอรับสิทธิบัตรในประเทศต่างๆ ที่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ระบบ PCT ไม่ได้เป็นระบบการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรที่จะส่งผลให้ประเทศที่เป็นสมาชิกต้องรับจดทะเบียนตามไปด้วย เนื่องจากระบบ PCT จะมีการดำเนินการในขั้นตอนต้นๆ ของการขอรับสิทธิบัตรเท่านั้น ไม่มีการรับจดทะเบียนแต่อย่างใด การรับจดทะเบียนสิทธิบัตรผ่านระบบ PCT เป็นอำนาจอธิปไตยของแต่ละประเทศที่ผู้ขอรับสิทธิบัตรประสงค์จะขอความคุ้มครอง ซึ่งจะมีการตรวจสอบตามขั้นตอนและเงื่อนไขของกฎหมายภายในประเทศนั้นต่อไป^{๔๖๐}

^{๔๖๐} *Ibid*, p. ๕๐

๓) อายุความคุ้มครอง

อายุการคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์นาน ๒๐ ปีนับแต่วันยื่นคำขอรับสิทธิบัตร

ทั้งนี้หากมีผู้ละเมิดสิทธิบัตร เช่น ผลิตหรือขายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร เป็นต้น ผู้ทรงสิทธิบัตรสามารถฟ้องคดีผู้ละเมิดได้^{๔๖๑}

๘.๒.๒ กฎหมายว่าด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์ (พระราชกำหนดการออกแบบผลิตภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๒)

พระราชกำหนดการออกแบบผลิตภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ (Industrial Designs Order of ๑๙๙๙) และระเบียบการออกแบบผลิตภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๓ (Industrial Designs Rules of ๒๐๐๐) ถูกบังคับใช้ในวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ มีส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้^{๔๖๒}

ส่วนที่ ๑ การตีความและคำขอจดทะเบียนงานออกแบบผลิตภัณฑ์

ส่วนที่ ๒ การจดทะเบียนงานออกแบบผลิตภัณฑ์

ส่วนที่ ๓ สิทธิในงานออกแบบผลิตภัณฑ์

ส่วนที่ ๔ การใช้สิทธิในงานออกแบบผลิตภัณฑ์โดยรัฐบาล

ส่วนที่ ๕ ขั้นตอนดำเนินการทางกฎหมาย

ส่วนที่ ๖ การบริหารและเบ็ดเตล็ด

ส่วนที่ ๗ กฎและระเบียบ

ส่วนที่ ๘ การกระทำความผิด

๑) เงื่อนไขการได้รับความคุ้มครอง

งานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความคุ้มครองต้องได้รับการจดทะเบียน ทั้งนี้งานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถจดทะเบียนได้ต้องมีลักษณะดังนี้^{๔๖๓}

- (๑) เป็นงานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความใหม่ ณ วันที่คำยื่นขอจดทะเบียน หรือ ณ วันที่ยื่นคำขอครั้งแรกในต่างประเทศในกรณีที่มีการขอถือสิทธิใช้วันที่ยื่นคำขอครั้งแรกในต่างประเทศเป็นวันยื่นคำขอในประเทศบรูไน โดยงานออกแบบอุตสาหกรรมที่มีความใหม่ต้องไม่เคยได้รับการ

^{๔๖๑} Dr. Burcu Kilic and Peter Maybarduk, Comparative Analysis of the United States' Intellectual Property Proposal and the Law of Brunei Darussalam, ๒๐๑๑, p.๒

^{๔๖๒} General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๕ January ๒๐๑๕.

^{๔๖๓} Brunei IP Handbook, Pintas IP Group, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๑๕ January ๒๐๑๕, p. ๘

ประกาศโฆษณาหรือได้รับการจดทะเบียนแล้วในต่างประเทศ รวมถึงต้องไม่เคยถูกใช้งานหรือถูกขายในประเทศบรูไนหรือในต่างประเทศก่อนที่จะยื่นจดทะเบียน

- (๒) สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งทางอุตสาหกรรม เช่น ถูกผลิตขึ้นในลักษณะเป็นชิ้นที่ไม่ใช้งานฝีมือ เป็นต้น

“งานออกแบบผลิตภัณฑ์” ตามพระราชบัญญัติการออกแบบผลิตภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙) หมายถึง องค์ประกอบของรูปร่าง ลักษณะ ลวดลาย หรือส่วนประกอบที่นำมาใช้กับสิ่งของโดยผ่านกระบวนการทางอุตสาหกรรม ซึ่งดึงดูดและสามารถพิจารณาได้ด้วยสายตา ซึ่งไม่รวมถึง

- (๑) วิธีการหรือกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้น
- (๒) องค์ประกอบของรูปร่างและลักษณะของสิ่งของ ซึ่งมีเพียงแต่ประโยชน์ใช้สอยอย่างเดียว
- (๓) ชิ้นส่วนที่ผู้ออกแบบมุ่งหมายให้ประกอบขึ้นเป็นชิ้นงานสิ่งอื่น

งานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่จดทะเบียนไม่ได้ มีดังนี้

- (๑) งานประติมากรรม ที่ไม่ใช้งานหล่อหรือขึ้นรูปเพื่อใช้ในอุตสาหกรรม
- (๒) แผ่นผนัง และเหรียญรางวัลที่แกะสลัก
- (๓) สิ่งที่พิมพ์ลงไปในงานวรรณกรรมหรือศิลปกรรม

นอกจากนี้บุคคลที่เคยยื่นคำขอจดทะเบียนงานออกแบบผลิตภัณฑ์ในประเทศที่เป็นสมาชิกของอนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) หรือในประเทศที่เป็นสมาชิกร่างการค้าโลก (WTO) มีสิทธิที่จะขอใช้วันที่ยื่นคำขอครั้งแรกในต่างประเทศเป็นวันยื่นคำขอในประเทศบรูไน (Right of priority) แต่ต้องยื่นคำขอในประเทศบรูไนภายในระยะเวลาไม่เกิน ๖ เดือนนับแต่วันยื่นคำขอในต่างประเทศครั้งแรก^{๔๖๔}

๒) ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครอง

การยื่นคำขอจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์ในประเทศบรูไน ตามพระราชบัญญัติการออกแบบผลิตภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ มีขั้นตอนดังนี้^{๔๖๕}

- (๑) ยื่นคำขอจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไน
- (๒) นายทะเบียนจะตรวจสอบว่าเอกสารครบถ้วนหรือไม่ หากไม่ครบถ้วนก็จะขอให้ยื่นเอกสารเพิ่มเติม

^{๔๖๔} General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๕ January ๒๐๑๕.

^{๔๖๕} Brunei IP Handbook, Pintas IP Group, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๑๕ January ๒๐๑๕, p. ๘

(๓) เมื่อเอกสารครบถ้วนแล้ว คำขอรับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์จะได้รับการประกาศโฆษณา

(๔) หลังจากประกาศโฆษณาแล้ว นายทะเบียนจะตรวจสอบว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นเข้าเงื่อนไขที่จะได้รับการคุ้มครองหรือไม่ หากเข้าเงื่อนไข นายทะเบียนก็จะรับจดทะเบียน

นอกจากนี้ประเทศบรูไนยังเป็นสมาชิกของความตกลงกรุงเฮกเกี่ยวกับการจดทะเบียนงานออกแบบอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ (The Hague Agreement Concerning the International Registration of Industrial Designs ๑๙๒๕) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่ช่วยลดต้นทุนค่าธรรมเนียมให้กับผู้ที่ต้องการยื่นคำขอจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์จำนวนมากในหลายประเทศ ดังนั้นผู้ขอจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์จึงสามารถเลือกยื่นคำขอตามระบบของความตกลงกรุงเฮกต่างหากได้ ภายใต้ขั้นตอนต่อไปนี้^{๔๖๖}

(๑) ผู้ยื่นคำขอต้องมีถิ่นที่อยู่หรือมีสัญชาติของประเทศสมาชิก Hague Agreement โดยยื่นคำขอจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และระบุว่าต้องการได้รับความคุ้มครองในประเทศใดบ้างที่เป็นสมาชิก Hague Agreement

(๒) WIPO ตรวจสอบว่าเอกสารครบถ้วนหรือไม่ (ไม่ได้ตรวจสอบว่าเข้าเงื่อนไขในการรับจดทะเบียนหรือไม่) หลังจากนั้นจึงประกาศโฆษณา

(๓) WIPO ส่งคำขอจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์ไปยังองค์กรที่รับผิดชอบการจดทะเบียนในประเทศต่างๆ ที่ระบุไว้ตามคำขอ

(๔) องค์กรที่รับผิดชอบการจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์ในประเทศต่างๆ จะตรวจสอบว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นเข้าเงื่อนไขการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศนั้นหรือไม่ หากเข้าเงื่อนไข คำขอจดทะเบียนดังกล่าวก็จะได้รับจดทะเบียนในประเทศนั้น

๓) อายุความคุ้มครอง

อายุการคุ้มครองการออกแบบผลิตภัณฑ์สูงสุดนาน ๑๕ ปีนับแต่วันยื่นคำขอจดทะเบียน โดยเมื่อจดทะเบียนแล้วจะมีอายุการคุ้มครองเริ่มแรก ๕ ปี และสามารถต่ออายุความคุ้มครองครั้งละ ๕ ปี ได้อีก ๒ ครั้ง^{๔๖๗}

หากมีผู้ละเมิดสิทธิของเจ้าของแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดทะเบียน ด้วยการกระทำละเมิด เช่น ผลิต หรือขายผลิตภัณฑ์ที่มีรูปร่างเช่นเดียวกับที่จดทะเบียน เจ้าของแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับจดทะเบียนสามารถเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดชดเชยความเสียหายได้ โดยอาจได้รับการชดเชยความเสียหายดังนี้^{๔๖๘}

^{๔๖๖} Venner Shipley, The Hague Agreement, http://www.vennershipley.co.uk/uploads/files/Venner_Shipley_LLP_-_the_hague_agreement.pdf, accessed on ๒๐ January ๒๐๑๕, p. ๑

^{๔๖๗} *Ibid.*

- (๑) ค่าเสียหายจากการละเมิดแบบผลิตภัณฑ์
- (๒) คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวโดยศาล ไม่ให้ผู้ละเมิดกระทำการละเมิดต่อไป
- (๓) ค่าเสียหายจากการละเมิดสิทธิอื่นๆ ของเจ้าของแบบผลิตภัณฑ์
- (๔) การส่งมอบของกลางที่เกิดจากการกระทำละเมิด
- (๕) ของกลางที่ส่งมอบจะถูกริบ ทำลาย หรือจำหน่ายจ่ายโอนโดยเจ้าของแบบผลิตภัณฑ์

๘.๒.๓ กฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายสินค้า (พระราชบัญญัติเครื่องหมายสินค้า พ.ศ. ๒๕๔๖)

พระราชบัญญัติเครื่องหมายสินค้า พ.ศ. ๒๕๔๖ (Merchandise Marks Act of ๑๙๕๓) ใช้คุ้มครองตราสินค้าที่ใช้ในการค้า ซึ่งบางคนอาจเรียกตราสินค้านี้ว่า “เครื่องหมายการค้า”^{๔๖๘} เนื่องจากถูกนำมาใช้กับสินค้าในลักษณะเดียวกับเครื่องหมายการค้า แม้ว่าจะไม่ได้รับการจดทะเบียนก็ตาม ทั้งนี้พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าและพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ก็อ้างอิงถึงพระราชบัญญัติเครื่องหมายสินค้านี้เช่นกัน โดยพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าได้อ้างถึงอำนาจของเจ้าหน้าที่ศุลกากรในการยึดสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าจดทะเบียนโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าปลอมตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายสินค้า^{๔๗๐} ส่วนพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ได้อ้างถึงอำนาจของเจ้าหน้าที่ศุลกากรในการเปิดเผยข้อมูลสินค้าในกรณีที่มีการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือมีการใช้เครื่องหมายการค้าปลอมตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายสินค้า^{๔๗๑}

^{๔๖๘} General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๕ January ๒๐๑๕.

^{๔๖๙} Merchandise Marks Act of ๑๙๕๓, Section ๓ ระบุว่า “A mark used for denoting that goods are the manufacture or merchandise of a particular person is called a trade mark.”

^{๔๗๐} Trade Mark Act (Cap ๙๘) of ๑๙๙๙, Section ๑๐๔ (๑) ระบุว่า “Where there has come into the possession of any person in connection with the investigation or prosecution of an offence under section ๙๔ of this Act or under the Merchandise Marks Act (Chapter ๙๖), or any offence involving dishonesty or deception —

(a) goods which, or the packaging of which, bear a sign identical to or likely to be mistaken for a registered trade mark;

(b) material bearing such a sign and intended to be used for labelling or packaging goods, as a business paper in relation to goods, or for advertising goods; or

(c) articles specifically designed or adapted for making copies of such a sign, that person may apply to the court under this section for an order for the forfeiture of those goods, material or articles.”

^{๔๗๑} Emergency (Copyright) Order ๑๙๙๙, Section ๑๑๘ ระบุว่า Where information relating to infringing copies of any work, sound recording or film mentioned in subsections (๑) or (๓) of section ๑๐๙ has been obtained by the Controller of Customs for the purpose of, or in connection with, the exercise of his functions under that section, or under any other law relating to imported goods, he may authorise the disclosure of that information to facilitate the exercise by any person of

บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายสินค้า พ.ศ. ๒๔๙๖ เกี่ยวข้องกับลักษณะการกระทำ ความผิดอาญาต่อเครื่องหมายการค้า เช่น การใช้เครื่องหมายการค้าปลอม (False trademark) การใช้ เครื่องหมายทรัพย์สินปลอม (False property mark) การทำหรือครอบครองสิ่งของที่เลียนแบบเครื่องหมาย การค้าหรือเครื่องหมายทรัพย์สินปลอม การนำเข้าหรือขายสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมาย ทรัพย์สินปลอม การทำให้เครื่องหมายทรัพย์สิน^{๔๗๒} ของผู้อื่นเสียหาย การใช้คำอธิบายสินค้าปลอม เป็นต้น รวมถึงขั้นตอนการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด และการกำหนดโทษทางอาญา ซึ่งโทษทางอาญาตาม พระราชบัญญัติมีตั้งแต่โทษปรับจนถึงจำคุกสูงสุด ๓ ปี ขึ้นอยู่กับประเภทของความผิด และศาลจะสั่งรับ สินค้าปลอมดังกล่าวด้วย^{๔๗๓}

๘.๒.๔ กฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า (พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๕๒)

ปัจจุบันกฎหมายที่ใช้คุ้มครองเครื่องหมายการค้า ได้แก่ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๕๒ (Trade Mark Act (Cap ๙๘) of ๑๙๙๙) และระเบียบเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๕๓ (Trade Mark Rules of ๒๐๐๐) เริ่มบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ทั้งนี้ก่อนที่พระราชบัญญัตินี้จะ บังคับใช้ กฎหมายเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าที่เคยถูกบังคับใช้ คือ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๔๙๖ (Trade Mark Act of ๑๙๕๓) ทั้งนี้ประเทศบรูไนมีแผนที่จะเข้าเป็นภาคีของพิธีสารเกี่ยวกับความตกลง กรุงมาดริดเกี่ยวกับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าระหว่างประเทศ (The Protocol Relating to the Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks) หรือที่เรียกว่า พิธีสารกรุง มาดริด (Madrid Protocol) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ (ค.ศ. ๒๐๐๕) ดังนั้นปัจจุบันหลักเกณฑ์การจดทะเบียน เครื่องหมายการค้าของประเทศบรูไน จึงยังไม่มีผลการนำระบบการจดทะเบียนของพิธีสารกรุงมาดริดมาใช้^{๔๗๔}

พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าฉบับปัจจุบัน ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า รวมถึงเหตุที่ทำให้นายทะเบียนปฏิเสธการจดทะเบียน ผลของการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า การละเมิดเครื่องหมายการค้า การโอนเครื่องหมายการค้า การอนุญาตให้ใช้สิทธิ การขอถือสิทธิวันยื่นคำขอครั้งแรกในต่างประเทศ กระบวนการจดทะเบียน ระยะเวลาให้ ความคุ้มครอง การต่ออายุเครื่องหมายการค้า การถอนเครื่องหมายการค้า เครื่องหมายร่วม และเครื่องหมาย รับรอง

any function in connection with the investigation or prosecution of an offence under sections ๒๐๔ or ๒๐๕ of the Order or under the Merchandise Marks Act.”

^{๔๗๒} เครื่องหมายที่ใช้แสดงให้เห็นว่าสังหาริมทรัพย์ใดเป็นของบุคคลใดโดยเฉพาะ

^{๔๗๓} General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM, www.wipo.int/ipdevelopment/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๕ January ๒๐๑๕.

^{๔๗๔} Hariz Khalid, RECENT DEVELOPMENTS IN IP IN BRUNEI DARUSSALAM, ๒๐๑๔, BRUNEI DARUSSALAM INTELLECTUAL PROPERTY OFFICE, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๓ March ๒๐๑๕, p. ๕

ส่วนที่ ๒ การให้ความคุ้มครองเครื่องหมายที่มีชื่อเสียงแพร่หลาย ตราสัญลักษณ์

ส่วนที่ ๓ อำนาจและหน้าที่ของนายทะเบียน การอุทธรณ์เครื่องหมายการค้า ค่าธรรมเนียมการประกาศโฆษณา การแต่งตั้งตัวแทนจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า

ส่วนที่ ๔ การนำเข้าสินค้าที่ละเมิดเครื่องหมายการค้า การกระทำความผิด การริบสินค้าที่ละเมิดเครื่องหมายการค้า

ส่วนที่ ๕ บททั่วไป และบทเบ็ดเตล็ด

๑) เงื่อนไขการได้รับความคุ้มครอง

เครื่องหมายการค้าที่ได้รับความคุ้มครองต้องได้รับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า โดยต้องมีลักษณะดังนี้^{๔๗๕}

- (๑) เป็นเครื่องหมายการค้าที่มีความใหม่ (ต้องไม่เหมือนหรือคล้ายกับเครื่องหมายที่ใช้กับสินค้าชนิดหรือประเภทเดียวกัน)
- (๒) มีลักษณะบ่งเฉพาะ.

ประเภทของเครื่องหมายการค้าที่สามารถจดทะเบียนได้ มีดังนี้^{๔๗๖}

- (๑) เครื่องหมายการค้าสินค้า (Trademark for goods)
- (๒) เครื่องหมายการค้าบริการ (Trademark for services)
- (๓) เครื่องหมายร่วม (Collective mark)
- (๔) เครื่องหมายรับรอง (Certification mark)
- (๕) เครื่องหมายการค้า ๓ มิติ (๓ Dimensional mark)
- (๖) เครื่องหมายรูปร่าง (Shape mark)
- (๗) สีที่ใช้เป็นเครื่องหมายการค้า (Color(s) as a trade mark)
- (๘) บรรจุภัณฑ์ (Packaging)
- (๙) คำขวัญ (Slogan)
- (๑๐) เครื่องหมายชุด (Series mark)

ทั้งนี้กรณีที่มีผู้ขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าหลายคน ผู้ที่ใช้เครื่องหมายการค้ามาก่อนผู้อื่นจะเป็นผู้มีสิทธิดีกว่า

^{๔๗๕} Brunei IP Handbook, Pintas IP Group, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๑๕ January ๒๐๑๕, p. ๑

^{๔๗๖} IPR Toolkit for Brunei Darussalam, ๒๐๐๖, http://brunei.usembassy.gov/uploads/images/FtR_7ZJl6W6pmlZkxPlrA/2006IPRTOOLKIT.pdf, accessed on ๘ January ๒๐๑๕.

๒) ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครอง

การยื่นคำจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในประเทศบรูไน มีขั้นตอนดังนี้^{๔๗๗}

- (๑) ยื่นคำขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไน
- (๒) นายทะเบียนตรวจสอบว่าเครื่องหมายการค้าดังกล่าวเข้าเงื่อนไขที่จะได้รับการคุ้มครองหรือไม่ โดยนายทะเบียนอาจออกคำสั่งแก้ไขเครื่องหมายการค้าและผู้จดทะเบียนสามารถชี้แจงต่อนายทะเบียนได้
- (๓) เครื่องหมายการค้าที่ผ่านการตรวจสอบจากนายทะเบียนแล้ว จะได้รับการประกาศโฆษณา
- (๔) ผู้ที่มีส่วนได้เสียสามารถยื่นคัดค้านเครื่องหมายการค้าที่ประกาศโฆษณาได้ภายในระยะเวลา ๓ เดือนนับแต่วันประกาศโฆษณา และผู้จดทะเบียนก็มีสิทธิโต้แย้งการคัดค้านดังกล่าวได้เช่นกัน
- (๕) หลังจากพ้นระยะเวลาคัดค้านและโต้แย้งแล้ว นายทะเบียนจะพิจารณาจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า

๓) อายุความคุ้มครอง

เมื่อได้รับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าแล้ว อายุความคุ้มครองเริ่มแรกคือ ๑๐ ปีนับแต่วันยื่นจดทะเบียน และสามารถต่ออายุความคุ้มครองได้เรื่อยๆ ครั้งละ ๑๐ ปี^{๔๗๘}

๘.๒.๕ กฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ (พระราชกำหนดลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๒)

พระราชกำหนดลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ (Emergency (Copyright) Order of ๑๙๙๙) ถูกบังคับใช้ในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ (ค.ศ. ๒๐๐๐) โดยในช่วงเวลาก่อนที่กฎหมายลิขสิทธิ์ดังกล่าวจะบังคับใช้ ประเทศบรูไนได้นำหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ (ค.ศ. ๑๙๑๑) มาใช้ในการตัดสินคดีและเยียวยาความเสียหาย

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙) มีส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ สารสำคัญของงานลิขสิทธิ์ ความเป็นเจ้าของ ระยะเวลาในการให้ความคุ้มครอง ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ การกระทำความผิดงานลิขสิทธิ์ ธรรมสิทธิ (Moral right) สิทธิต่างๆ

^{๔๗๗} Brunei IP Handbook, Pintas IP Group, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๑๕ January ๒๐๑๕, p. ๒

^{๔๗๘} IPR Toolkit for Brunei Darussalam, ๒๐๐๖, http://brunei.usembassy.gov/uploads/images/FtR_7ZJl6W6pmLZkxPlrA/2006IPRTOOLKIT.pdf, accessed on ๘ January ๒๐๑๕.

ในงานลิขสิทธิ์ การเยียวยาเมื่อเกิดการละเมิดงานลิขสิทธิ์ การอนุญาตให้ใช้สิทธิ คณะกรรมการลิขสิทธิ์ การได้มาและขอบเขตของความคุ้มครองในงานลิขสิทธิ์

ส่วนที่ ๒ สิทธิของนักแสดง

ส่วนที่ ๓ บทบัญญัติทั่วไปและการกระทำความผิด

๑) เงื่อนไขการได้รับความคุ้มครอง

งานอันมีลิขสิทธิ์ในประเทศบรูไนได้รับความคุ้มครองโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องจดทะเบียน โดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ เช่น วรรณกรรม นาฏกรรม ดนตรีกรรม ศิลปกรรม สิ่งบันทึกเสียง ภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ (รวมถึงทางเคเบิลด้วย) งานจัดเรียงพิมพ์ ได้รับการเผยแพร่ เป็นต้น

๒) ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครอง

การให้ความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์เป็นไปโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องผ่านกระบวนการขั้นตอนการจดทะเบียนในประเทศบรูไน

๓) อายุความคุ้มครอง

งานลิขสิทธิ์แต่ละประเภทมีอายุการคุ้มครองดังนี้^{๔๗๙}

ตารางที่ ๓๗: ตารางสรุประยะเวลาและความคุ้มครองของงานลิขสิทธิ์

ประเภทของงานลิขสิทธิ์	ระยะเวลาที่ได้รับความคุ้มครอง
วรรณกรรม นาฏกรรม ดนตรีกรรม และศิลปกรรม	๕๐ ปี นับแต่สิ้นสุดปีที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย
สิ่งบันทึกเสียง ภาพยนตร์	๕๐ ปี นับแต่ปีที่ได้สร้างสรรค์งานหรือเผยแพร่
งานแพร่เสียงแพร่ภาพ (รวมถึงทางเคเบิลด้วย)	๕๐ ปี นับแต่สิ้นสุดปีที่ได้ออกอากาศหรือส่งสัญญาณครั้งแรก
งานจัดเรียงพิมพ์ได้รับการเผยแพร่	๒๕ ปี นับแต่สิ้นสุดปีที่งานดังกล่าวได้โฆษณา

สำหรับการฟ้องคดีละเมิดลิขสิทธิ์นั้น สามารถดำเนินการได้โดยเจ้าของลิขสิทธิ์ ทั้งนี้การพิจารณาว่าเกิดการละเมิดลิขสิทธิ์ขึ้นหรือไม่ขึ้น ต้องพิจารณาว่าการกระทำที่ต้องห้ามนั้นเกิดขึ้นต่องานหรือสาระสำคัญ

^{๔๗๙} General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๕ January ๒๐๑๕.

ของงานอันมีลิขสิทธิ์หรือไม่ โดยศาลจะเปรียบเทียบงานของโจทก์ผู้ฟ้องคดีกับงานของจำเลยว่ามีความเหมือนหรือคล้ายกันในสาระสำคัญหรือไม่^{๔๘๐}

๘.๒.๖ กฎหมายว่าด้วยแบบผังภูมิวงจร (พระราชกำหนดแบบผังภูมิวงจร พ.ศ. ๒๕๔๒)

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชกำหนดแบบผังภูมิวงจร พ.ศ. ๒๕๔๒ (Emergency (Layout designs) Order of ๑๙๙๙) เริ่มบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

๑) เงื่อนไขการได้รับความคุ้มครอง

แบบผังภูมิของวงจรในประเทศบรูไนได้รับการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องจดทะเบียน โดยแบบผังภูมิของวงจรที่ได้รับความคุ้มครองต้องเป็นแบบวงจรที่เป็นส่วนหนึ่งของชิ้นส่วนที่นำไปใช้ในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

๒) ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครอง

การให้ความคุ้มครองตามกฎหมายการออกแบบผังภูมิของวงจรเป็นไปโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องผ่านกระบวนการขั้นตอนการจดทะเบียนในประเทศบรูไน

๓) อายุความคุ้มครอง

แบบผังภูมิของวงจรมีอายุการคุ้มครอง ๑๐ ปี นับแต่เริ่มใช้ประโยชน์^{๔๘๑}

หากมีการกระทำละเมิดต่อผู้เป็นเจ้าของแบบผังภูมิของวงจร เช่น ทำซ้ำ นำเข้า หรือจำหน่าย แบบผังภูมิวงจรดังกล่าว เจ้าของสิทธิที่ถูกละเมิดจะได้รับการชดเชยความเสียหายดังนี้

(๑) ค่าเสียหายจากการละเมิดผังภูมิวงจร

(๒) ค่าขาดกำไร

(๓) การส่งมอบของกลางที่เกิดจากการกระทำละเมิด

(๔) ของกลางที่ส่งมอบจะถูกริบ ทำลาย หรือจำหน่ายจ่ายโอนโดยเจ้าของแบบผังภูมิของวงจร

ทั้งนี้การกระทำบางอย่างไม่ถือว่าเป็นการกระทำละเมิด เช่น การทำซ้ำแบบวงจรเพื่อใช้งานส่วนตัว ใช้เพื่อการวิจัยและการเรียนการสอน ใช้โดยรัฐบาลเพื่อความมั่นคงหากว่ารัฐบาลได้แจ้งและให้คำตอบแทนแก่เจ้าของแบบผังภูมิของวงจร เป็นต้น

^{๔๘๐} General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๕ January ๒๐๑๕.

^{๔๘๑} IPR Toolkit for Brunei Darussalam, ๒๐๐๖, http://brunei.usembassy.gov/uploads/images/FtR_7ZJl6W6pmLZkxPlrA/2006IPRTOOLKIT.pdf, accessed on ๘ January ๒๐๑๕.

๘.๓ สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของคนต่างด้าว

โดยทั่วไปคนต่างด้าวจะได้รับความคุ้มครองทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาเช่นเดียวกับคนสัญชาติบรูไน เช่น คนสัญชาติบรูไนและคนต่างด้าวต้องยื่นจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าตามกระบวนการและขั้นตอนเดียวกันจึงจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สนธิสัญญาระหว่างประเทศบางฉบับที่ประเทศบรูไนเข้าเป็นภาคีนั้นได้ให้สิทธิเฉพาะแก่ผู้มีสัญชาติของประเทศสมาชิกตามสนธิสัญญานั้น เช่น กรณีที่ยื่นขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ตามสนธิสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty ๑๙๗๐: PCT) ผู้ยื่นคำขอต้องมีถิ่นที่อยู่หรือมีสัญชาติของประเทศสมาชิก PCT จึงจะสามารถยื่นขอรับสิทธิบัตรผ่านระบบ PCT ได้^{๔๘๒} กรณียื่นขอจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามความตกลงกรุงเฮกเกี่ยวกับการจดทะเบียนงานออกแบบอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ (The Hague Agreement Concerning the International Registration of Industrial Designs ๑๙๒๕) ผู้ยื่นคำขอต้องมีถิ่นที่อยู่หรือมีสัญชาติของประเทศสมาชิก Hague Agreement จึงจะสามารถยื่นคำขอจดทะเบียนผ่านระบบ Hague Agreement ได้^{๔๘๓} เป็นต้น

๘.๔ สนธิสัญญาที่ประเทศบรูไนเป็นภาคีและกฎหมายภายในด้านทรัพย์สินทางปัญญา

๘.๔.๑ สารสำคัญของสนธิสัญญาแต่ละฉบับ

๑) อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property ๑๘๘๓) (ประเทศบรูไนเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕)

อนุสัญญากรุงปารีสเกิดขึ้นมาจากการประชุมข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมที่เมืองปารีส ประเทศฝรั่งเศสในปี ค.ศ. ๑๘๗๘ จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๑๘๘๐ ได้มีการเสนอร่างจัดตั้ง “สหภาพระหว่างประเทศในการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม” ขึ้นมา ต่อมาที่ประชุมได้มีการยอมรับร่างดังกล่าวและเรียกอนุสัญญาข้อตกลงที่มาจากการประชุมครั้งนั้นว่า “อนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention)” ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๘๓ ได้มีการลงนามรับรองอนุสัญญาดังกล่าว ทำให้เกิดอนุสัญญาระหว่างประเทศในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเกิดขึ้นโดยเรียกว่า “อนุสัญญาปารีสว่าด้วยความคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Paris Convention, of March ๒๐, ๑๘๘๓, for the Protection of Industrial Property)” ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ครอบคลุมการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมทุกประเภท ได้แก่ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การออกแบบอุตสาหกรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยอนุสัญญากรุงปารีสได้กำหนดหลักการพื้นฐานที่สำคัญ เช่น หลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment)

^{๔๘๒} Trade policy review, World Trade Organization, ๒๐๑๔, p. ๕๑

^{๔๘๓} Venner Shipley, The Hague Agreement, http://www.vennershipley.co.uk/uploads/files/Venner_Shipley_LLP_-_the_hague_agreement.pdf, accessed on ๒๐ January ๒๐๑๕, p. ๑

หลักการถือสิทธิวันยื่นคำขอครั้งแรก (Right of Priority) การจัดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม (Compulsory License) เป็นต้น^{๔๘๔}

๒) สนธิสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty ๑๙๗๐: PCT) (ประเทศบรูไนเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕)

เป็นความตกลงระหว่างประเทศสำหรับการขอรับความคุ้มครองการประดิษฐ์ในประเทศที่เป็นสมาชิก เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ขอรับสิทธิบัตรในประเทศต่างๆ โดยผู้ขอรับสิทธิบัตรไม่ต้องไปยื่นคำขอในประเทศต่างๆ แต่ละประเทศ ผู้ขอรับสิทธิบัตรสามารถยื่นคำขอรับสิทธิบัตรในประเทศของตน และระบุประเทศปลายทางที่ตนเองประสงค์จะได้รับความคุ้มครอง โดยสำนักสิทธิบัตรของประเทศที่รับยื่นคำขอจะส่งคำขอดังกล่าวไปดำเนินการตามขั้นตอนของระบบ PCT ที่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) โดยหลักเกณฑ์ใน PCT มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการยื่นคำขอระหว่างประเทศ เช่น การเตรียมคำขอระหว่างประเทศ การตรวจค้นระหว่างประเทศ การตรวจสอบเบื้องต้นระหว่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนที่จะส่งคำขอดังกล่าวไปยังสำนักสิทธิบัตรภายในประเทศที่ผู้ขอรับสิทธิบัตรประสงค์จะได้รับความคุ้มครอง^{๔๘๕}

๓) ความตกลงกรุงเฮกเกี่ยวกับการจดทะเบียนงานออกแบบอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ (The Hague Agreement Concerning the International Registration of Industrial Designs ๑๙๒๕) (ประเทศบรูไนเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖)

เป็นความตกลงที่ให้ความคุ้มครองงานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ต้องการยื่นคำขอจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์หลายคำขอในหลายประเทศ โดยใช้วิธียื่นคำขอระหว่างประเทศเพียงคำขอเดียวต่อ WIPO เพื่อนำไปยื่นต่อในประเทศอื่นที่ประสงค์จะได้รับความคุ้มครอง ซึ่งมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการยื่นคำขอหลายคำขอในหลายประเทศ ทั้งนี้ความตกลงกรุงเฮกประกอบด้วยความตกลงย่อย ๓ ฉบับได้แก่ The Geneva Act of July ๒, ๑๙๙๙, The Hague Act of November ๒๘, ๑๙๖๐ และ The London Act of June ๒, ๑๙๓๔^{๔๘๖}

๔) พิธีสารเกี่ยวกับความตกลงกรุงมาดริดเกี่ยวกับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าระหว่างประเทศ (The Protocol Relating to the Madrid Agreement Concerning the

^{๔๘๔} จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า (พิมพ์ครั้งที่ ๔: นิติธรรม, ๒๕๔๘), น. ๓๖

^{๔๘๕} About the Patent Cooperation Treaty (PCT), FindLaw, <http://smallbusiness.findlaw.com/intellectual-property/about-the-patent-cooperation-treaty-pct.html> accessed on ๑ March ๒๐๑๕

^{๔๘๖} The Hague Agreement Concerning the International Registration of Industrial Designs: Main Features and Advantages, WIPO, http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/designs/911/wipo_pub_911.pdf accessed on ๒ March ๒๐๑๕

International Registration of Marks ๑๙๘๙) หรือที่เรียกว่า พิธีสารกรุงมาดริด (Madrid Protocol) (ประเทศบราซิลมีแผนจะเข้าเป็นภาคีภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘)

พิธีสารกรุงมาดริด (Madrid Protocol) เป็นระบบหนึ่งของการยื่นเครื่องหมายการค้าภายใต้ระบบมาดริด (Madrid System) โดยเกิดขึ้นมาจากแนวคิดที่ต้องการแก้ไขปัญหาคำย่งยาก การเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศ เนื่องจากหลักเกณฑ์ของแต่ละประเทศแตกต่างกัน ดังนั้นผู้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าจึงสามารถยื่นขอรับความคุ้มครองที่ประเทศเดียวแต่ขอความคุ้มครองได้หลายประเทศภายใต้ระบบพิธีสารกรุงมาดริด โดยยื่นคำขอต่อสำนักงานต้นกำเนิด หลังจากนั้นสำนักงานต้นกำเนิดจะส่งคำขอตั้งกล่าวไปยังสำนักกระหว่างประเทศ เพื่อกระจายคำขอไปยังประเทศที่ถูกระบุชื่อ ซึ่งประเทศดังกล่าวจะพิจารณาคำขอนั้นภายใต้กฎหมายภายในของตนว่าจะอนุญาตให้จดทะเบียนหรือไม่

ทั้งนี้การยื่นเครื่องหมายการค้าภายใต้ระบบมาดริดมี ๒ ระบบ ได้แก่ ความตกลงกรุงมาดริด (Madrid Agreement, ๑๘๙๑) ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องคุณสมบัติของผู้จะเข้าเป็นสมาชิก, ระยะเวลาในการปฏิเสธคำขอ, ภาษาที่ใช้ (จึงทำให้เกิดความไม่สะดวกเท่าที่ควร) และพิธีสารกรุงมาดริด (Madrid Protocol, ๑๙๘๙) ที่มีความยืดหยุ่นมากกว่า สามารถสนองความต้องการของสมาชิกได้ดีขึ้น โดยทั้ง ๒ ระบบนั้นประเทศที่ต้องการเข้าเป็นภาคีจะต้องเป็นภาคีอนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) ก่อน^{๔๘๗}

๕) อนุสัญญากรุงเบิร์นว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works ๑๘๘๖) (ประเทศบราซิลมีแผนจะเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๙)

อนุสัญญากรุงเบิร์นได้ก่อตั้งสหภาพเบิร์น (Berne Union) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ประเทศสมาชิกให้การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ภายใต้หลักการที่เป็นหนึ่งเดียวกัน อนุสัญญากรุงเบิร์นได้กำหนดมาตรฐานการคุ้มครองการคุ้มครองลิขสิทธิ์ เพื่อเป็นบรรทัดฐานสำหรับรัฐภาคีที่จะรับไปบัญญัติไว้ในกฎหมายภายใน มาตรฐานการคุ้มครองนี้รวมถึงหลักการพื้นฐานของการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ หลักดินแดนของการคุ้มครอง หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ขอบเขตของสิทธิที่เจ้าของลิขสิทธิ์มีตามกฎหมายประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ การกำหนดสิทธิขั้นต่ำ อายุการคุ้มครอง เป็นต้น^{๔๘๘}

๖) อนุสัญญาว่าด้วยสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (Convention on International Union for the Protection of New Varieties of Plants ๑๙๖๑: UPOV) (ประเทศบราซิลมีแผนจะเข้าเป็นภาคีภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘)

^{๔๘๗} วุฒิชัย เปี้ยแก้ว, การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าตามพิธีสารมาดริด, www.ipthailand.go.th/dmdocuments/content_madrid.pdf, accessed on ๒ March ๒๐๑๕

^{๔๘๘} จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ และเครื่องหมายการค้า (พิมพ์ครั้งที่ ๔: นิติธรรม, ๒๕๕๔), น. ๖๘-๗๐

เป็นอนุสัญญาที่ก่อตั้งสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชที่มีประสิทธิภาพ และพัฒนาพันธุ์พืชใหม่เพื่อประโยชน์ของสังคม โดยพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครองต้องมีความใหม่ (new) มีลักษณะบ่งเฉพาะ (distinct) เหมือนกัน (uniform) และแน่นอน (stable) ทั้งนี้ระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ของ UPOV เป็นไปตามเอกสารกำหนดแนวทาง (Guidance) เช่น UPOV/EXN series, UPOV/INF series เป็นต้น^{๔๘๙}

๘.๔.๒ สรุปความสัมพันธ์ระหว่างสนธิสัญญาและกฎหมายภายในด้านทรัพย์สินทางปัญญา

ประเทศบรูไนเข้าเป็นภาคีในสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ ส่งผลให้ประเทศบรูไนต้องปรับปรุงกฎหมายภายในให้เป็นไปตามข้อผูกพันของสนธิสัญญาที่ตนให้สัตยาบันไว้ ซึ่งสามารถโดยแบ่งหมวดหมู่ได้ดังนี้^{๔๙๐}

ตารางที่ ๓๘: ตารางสรุปสนธิสัญญาที่ประเทศบรูไนเข้าเป็นภาคีและกฎหมายภายในด้านทรัพย์สินทางปัญญา

ประเด็นกฎหมาย	สนธิสัญญาที่เข้าเป็นภาคี	กฎหมายภายใน
สิทธิบัตร	- อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property ๑๘๘๓) (เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕) - สนธิสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty ๑๙๗๐: PCT) (เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕)	- พระราชกำหนดสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๕๔ (Patents Order of ๒๐๑๑) - ระเบียบสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๕๕ (Patent Rules of ๒๐๑๒)
การออกแบบผลิตภัณฑ์	- อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property ๑๘๘๓) (เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕)	- พระราชกำหนดการออกแบบผลิตภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ (Industrial Designs Order of ๑๙๙๙) - ระเบียบการออกแบบผลิตภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๓ (Industrial Designs Rules of ๒๐๐๐)

^{๔๘๙} INTERNATIONAL UNION FOR THE PROTECTION OF NEW VARIETIES OF PLANTS, Publication No.๔๓๗ (EN), ๒๐๑๔, www.upov.int/about/en/pdf/pub437.pdf, accessed on ๒ March ๒๐๑๕

^{๔๙๐} Facilitating Technology Transfer & Management of IP Assets, BEDB, August ๒๐๑๔, p.๗

ประเด็นกฎหมาย	สนธิสัญญาที่เข้าเป็นภาคี	กฎหมายภายใน
	- ความตกลงกรุงเฮกเกี่ยวกับการจดทะเบียนงานออกแบบอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ (The Hague Agreement Concerning the International Registration of Industrial Designs ๑๙๒๕) (เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖)	Rules of ๒๐๐๐)
เครื่องหมายการค้า	- อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property ๑๘๘๓) (เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕) - พิธีสารเกี่ยวกับความตกลงกรุงมาดริดเกี่ยวกับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าระหว่างประเทศ (The Protocol Relating to the Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks ๑๙๘๙) หรือที่เรียกว่า พิธีสารกรุงมาดริด (Madrid Protocol) (มีแผนจะเข้าเป็นภาคีภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘)	- พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๔๒ (Trade Mark Act (Cap ๙๘) of ๑๙๙๙) - ระเบียบเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๔๓ (Trade Mark Rules of ๒๐๐๐)
ลิขสิทธิ์	- อนุสัญญากรุงเบิร์นว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works ๑๘๘๖) (เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๙)	- พระราชกำหนดลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ (Emergency (Copyright) Order of ๑๙๙๙) - พระราชกำหนดแบบผังภูมิวงจร พ.ศ. ๒๕๔๒ (Emergency (Layout designs) Order of ๑๙๙๙)
การคุ้มครองพันธุ์พืช	- อนุสัญญาว่าด้วยสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (Convention on International Union for the Protection of New Varieties of Plants ๑๙๖๑: UPOV) (มีแผนจะเข้าเป็นภาคีภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘)	- (ร่าง) พระราชบัญญัติคุ้มครองความหลากหลายของพันธุ์พืช (Plant Variety Protection Act)

นอกจากกฎหมายภายในประเทศที่บัญญัติขึ้นตามข้อผูกพันแล้ว ประเทศบรูไนก็ยังมีกฎหมายภายในดั้งเดิมบางฉบับที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา เช่น พระราชบัญญัติสิ่งประดิษฐ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ (Inventions Act (Cap ๗๒) of ๑๙๒๕) พระราชบัญญัติเครื่องหมายสินค้า พ.ศ. ๒๔๙๖ (Merchandise Marks Act of ๑๙๕๓) เป็นต้น^{๔๙๑}

๘.๕ บทสรุปเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศบรูไนรวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการทางธุรกิจ

๘.๕.๑ บทสรุป

ผู้ที่ต้องการดำเนินธุรกิจในประเทศบรูไนสามารถแสวงหาความคุ้มครองทางทรัพย์สินทางปัญญาได้หลากหลายประเภท ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ เครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ และแบบผังภูมิวงจร โดยประเทศบรูไนได้ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ที่ประเทศบรูไนได้เข้าเป็นภาคีแล้ว ทั้งนี้ทรัพย์สินทางปัญญาบางประเภท ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และเครื่องหมายการค้า จะได้รับความคุ้มครองเมื่อจดทะเบียน และทรัพย์สินทางปัญญาบางประเภท ได้แก่ ลิขสิทธิ์ และแบบผังภูมิวงจร ได้รับความคุ้มครองโดยอัตโนมัติ

เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายภายในที่ให้ความคุ้มครองทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่างๆ ในประเทศบรูไน สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

^{๔๙๑} General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf, accessed on ๕ January ๒๐๑๕.

ตารางที่ ๓๙: ตารางสรุปสาระสำคัญของกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศบรูไน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา	ปีที่บังคับใช้	สาระสำคัญ	หน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบ
๑. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตรการประดิษฐ์			
๑.๑ พระราชบัญญัติสิ่งประดิษฐ์ (Inventions Act (Cap ๗๒))	พ.ศ. ๒๕๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)	บุคคลใดที่เคยได้รับสิทธิบัตรการประดิษฐ์จากประเทศสหราชอาณาจักร มาเลเซีย หรือสิงคโปร์ หรือบุคคลใดที่ได้รับสิทธิจากผู้ทรงสิทธิบัตรภายใต้สัญญาโอนสิทธิหรือโดยขั้นตอนอื่นใดตามกฎหมายภายใน ๓ ปี นับแต่วันที่ได้รับสิทธิบัตรจากประเทศดังกล่าว สามารถนำสิ่งประดิษฐ์นั้นมาจดทะเบียนในประเทศบรูไนได้อีก โดยเมื่อได้รับสิทธิบัตรในประเทศบรูไนแล้ว บุคคลดังกล่าวจะได้รับสิทธิเช่นเดียวกับสิทธิบัตรที่เคยได้รับในประเทศสหราชอาณาจักร มาเลเซีย หรือสิงคโปร์ รวมถึงอายุการคุ้มครองก็เริ่มต้นและสิ้นสุดเช่นเดียวกับสิทธิบัตรที่เคยได้รับในประเทศดังกล่าว อายุการคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์นาน ๒๐ ปีนับแต่วันยื่นคำขอรับสิทธิบัตร	นายทะเบียนสำนักงานอัยการสูงสุด
๑.๒ พระราชกำหนดสิทธิบัตร (Patents Order) และระเบียบสิทธิบัตร (Patent Rules)	พ.ศ. ๒๕๕๔ (ค.ศ. ๒๐๑๑)		
๒. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผลิตภัณฑ์			
๒.๑ พระราชกำหนดการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Industrial Designs Order) และระเบียบการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Industrial Designs Rules)	พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙)	ผลิตภัณฑ์ที่มีความใหม่สามารถจดทะเบียนได้ โดยมีอายุความคุ้มครองสูงสุด ๑๕ ปี หากมีกรณีที่มีผู้อื่นกระทำการอันเป็นการละเมิดแบบผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวต้องได้รับการจดทะเบียนแล้ว จึงจะสามารถฟ้องคดีได้	นายทะเบียนสำนักงานอัยการสูงสุด

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ ทรัพย์สินทางปัญญา	ปีที่บังคับใช้	สาระสำคัญ	หน่วยงานรัฐที่ รับผิดชอบ
๓. กฎหมายที่เกี่ยวข้องเครื่องหมายการค้า			
๓.๑ พระราชบัญญัติ เครื่องหมายสินค้า (Merchandise Marks Act)	พ.ศ. ๒๔๙๖ (ค.ศ. ๑๙๕๓)	สามารถดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดได้ ในกรณีที่มีผู้ใช้เครื่องหมายสินค้าปลอม หรือเครื่องหมายทรัพย์สินปลอม ทำหรือครอบครองสิ่งของที่เลียนแบบเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายทรัพย์สินปลอม นำเข้าหรือขายสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายทรัพย์สินปลอม และทำให้เครื่องหมายทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย ผู้ที่กระทำละเมิดมีโทษทางอาญา	อัยการสูงสุด สำนักงานอัยการ สูงสุด
๓.๒ พระราชบัญญัติ เครื่องหมายการค้า (Trade Mark Act (Cap ๙๘)) และ ระเบียบเครื่องหมายการค้า (Trade Mark Rules)	พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙)	เครื่องหมายการค้าจะได้รับความคุ้มครองก็ต่อเมื่อจดทะเบียน โดยปัจจุบันมีเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนได้หลายประเภท เช่น เครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้าหรือบริการ เครื่องหมายรับรอง เครื่องหมายร่วม เป็นต้น ทั้งนี้เครื่องหมายที่มีชื่อเสียงแพร่หลายจะได้รับความคุ้มครองโดยไม่ต้องจดทะเบียน อายุความคุ้มครองเริ่มแรกของเครื่องหมายการค้า คือ ๑๐ ปี นับแต่วันยื่นจดทะเบียน และสามารถต่ออายุความคุ้มครองได้เรื่อยๆ ครั้งละ ๑๐ ปี ผู้ที่ละเมิดเครื่องหมายการค้ามีโทษทางอาญา	นายทะเบียน สำนักงานอัยการ สูงสุด
๔. กฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์			
๔.๑ พระราชกำหนดลิขสิทธิ์ (Emergency (Copyright) Order)	พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙)	งานอันมีลิขสิทธิ์ เช่น วรรณกรรม นาฏกรรม ดนตรีกรรม ศิลปกรรม สิ่งบันทึกเสียง ภาพยนตร์ เป็นต้น สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ ไม่ต้องผ่านการขึ้นตอนการจดทะเบียน อายุความคุ้มครองขึ้นอยู่กับประเภทของลิขสิทธิ์ เช่น งานวรรณกรรม มีอายุความคุ้มครอง ๕๐ ปี นับแต่สิ้นสุดปีที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย สำหรับผู้ที่กระทำละเมิด มีโทษทางอาญา	อัยการสูงสุด สำนักงานอัยการ สูงสุด

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ ทรัพย์สินทางปัญญา	ปีที่บังคับใช้	สาระสำคัญ	หน่วยงานรัฐที่ รับผิดชอบ
๔.๒ พระราชกำหนดแบบผัง ภูมิวงจร (Emergency (Layout designs) Order)	พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙)	ผังภูมิของวงจรรวมได้รับความคุ้มครองได้โดยไม่ต้องจดทะเบียน มีอายุการคุ้มครอง ๑๐ ปีนับแต่เริ่มใช้ ประโยชน์ หากมีการละเมิดเกิดขึ้น เจ้าของสิทธิจะได้รับการเยียวยา	อัยการสูงสุด สำนักงานอัยการ สูงสุด
๕. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ เช่น (ร่าง) พระราชบัญญัติคุ้มครองความหลากหลายของพันธุ์พืช (Plant Variety Protection Act) (อยู่ระหว่างการพิจารณา)			

๘.๕.๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการทางธุรกิจ

นอกจากผู้ประกอบการไทยจะสามารถเข้ามาแสวงหาความคุ้มครองทางทรัพย์สินทางปัญญาโดยดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดภายใต้กฎหมายภายในของประเทศบรูไนแล้ว ผู้ประกอบการไทยยังสามารถใช้ประโยชน์จากสนธิสัญญาระหว่างประเทศบางฉบับที่ประเทศไทยและประเทศบรูไนต่างก็เข้าเป็นภาคีได้ด้วย เช่น ภายใต้สนธิสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty ๑๙๗๐: PCT) ซึ่งทั้งประเทศไทยและบรูไนต่างก็เป็นภาคี ผู้ประกอบการไทยที่ต้องการดำเนินธุรกิจในประเทศบรูไนสามารถยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในประเทศไทยผ่านระบบ PCT โดยระบุประเทศปลายทางที่ประสงค์จะได้รับความคุ้มครอง คือ ประเทศบรูไน ทำให้สามารถประหยัดเวลาและลดขั้นตอนในการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรในหลายๆ ประเทศได้

บทที่ ๙

กลไกการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการค้าระหว่างประเทศและการจัดตั้งธุรกิจ

๙.๑ บทนำ

บรูไนลงนามใน United Nations Convention on the Settlement of Investment Disputes บรูไนเป็นสมาชิก ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism ซึ่งกำหนดแนวทางในการยุติข้อพิพาทเกี่ยวกับความตกลงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และบรูไนยังได้ลงนามในความตกลงระหว่างบรูไน และประเทศอื่นในอาเซียนเพื่อการสนับสนุนและคุ้มครองการลงทุน รวมถึงการหาข้อยุติข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนด้วย กระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาล เช่น การประนีประนอมนั้นได้มีการใช้ปฏิบัติในบรูไนมาตั้งแต่ดั้งเดิมโดยเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เป็นวัฒนธรรมมาแต่เดิมเพื่อที่จะลดความขัดแย้งโดยการใช้วิธีระงับข้อพิพาทที่ไม่เป็นทางการทั้งในรูปแบบของการเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation) และการประนีประนอม (Mediation) ซึ่งกระบวนการระงับข้อพิพาทนี้ก็ได้รับการปฏิบัติมาในบรูไน ส่วนกระบวนการระงับข้อพิพาทในรูปแบบของอนุญาโตตุลาการนั้นเริ่มได้รับการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติเนื่องจากความคาดหวังว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็วและแน่นอนในการระงับข้อพิพาทซึ่งคำตัดสินของคณะอนุญาโตตุลาการจะมีความแน่นอน แต่อย่างไรก็ดี ประชาชนสัญชาติบรูไนตลอดจนนักธุรกิจต่างชาติที่อาศัยอยู่ในบรูไนยังคงเลือกใช้ศาลเป็นช่องทางในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่เนื่องด้วยกระบวนการพิจารณาคดีของศาลนั้นมีค่าใช้จ่ายไม่สูงและไม่ได้ใช้เวลามากเกินควร

๙.๒ ลักษณะข้อพิพาทที่เกิดจากการค้าระหว่างประเทศและการจัดตั้งธุรกิจในประเทศบรูไน

๙.๒.๑ ประเภทข้อพิพาท

- (๑) ข้อพิพาทจากสัญญาการค้า เป็นข้อพิพาทที่เกิดจากการประกอบธุรกิจทั่วไป โดยชั้นศาลยุติธรรม
- (๒) ประเทศบรูไนมีพระราชกำหนดคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๔ (Consumer Protection (Fair Trading) Order, ๒๐๑๑) ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในการทำสัญญาประเภทต่างๆ กับผู้ประกอบการ รวมถึงการคุ้มครองผู้บริโภคในกรณีได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม (Unfair practice) เช่น ผู้ประกอบการหลอกลวงผู้บริโภค ผู้ประกอบการใช้สถานะที่ได้เปรียบกว่าเพื่อเอาเปรียบผู้บริโภค เป็นต้น แต่ประเทศบรูไนยังไม่มีหน่วยงานคุ้มครองผู้บริโภคเป็นการเฉพาะอย่างเช่นในกรณีของไทยที่มีสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค นอกจากพระราชกำหนดคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๔ (Consumer Protection (Fair Trading) Order, ๒๐๑๑) แล้ว บรูไนมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองผู้บริโภค อาทิเช่น กฎหมายควบคุมราคาสินค้า (The Price Control Act: Cap ๑๔๒) และกฎหมายการค้าสินค้า (The Sales of Goods: Cap ๑๗๐) ข้อพิพาทในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคจะใช้หลักเกณฑ์เรื่อง

ละเมิดคำรับรอง (Breach of Representation) ภายใต้หลักกฎหมายละเมิดของกฎหมายคอมมอนลอว์เพื่อ
ฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม^{๔๙๒}

(๓) ข้อพิพาทด้านการลงทุน ข้อพิพาทระหว่างบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ที่ทำโครงการสาธารณูปโภค
กับรัฐ ได้แก่ โครงการก่อสร้างถนน ทางหลวง สะพานข้ามแม่น้ำ และที่พักอาศัย ทั้งนี้เนื่องจากธุรกิจโดยมาก
เป็นการร่วมทุนระหว่างรัฐและเอกชน

(๔) ข้อพิพาทระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง The Trade Disputes Act (Cap ๑๒๙) บัญญัติเพื่อ
รองรับสภาพแรงงานเพื่อให้ความคุ้มครองและการคุ้มครองเกี่ยวกับข้อพิพาทระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง
พระราชบัญญัตินี้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการประนีประนอมโดยได้รับความตกลงจากคู่พิพาททั้งสองฝ่าย
และไปถึงการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการหากกระบวนการอื่นๆ นั้นใช้ไม่ได้ผล สภาพแรงงานนั้นมี
อยู่ทั่วไปแม้ในสถานประกอบการขนาดเล็ก ทั้งนี้ แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับคดีด้านแรงงานนั้นเป็นไปในทางที่
อะลุ่มอล่วยมากกว่าจะเป็นการโต้แย้งกัน ยกเว้นในกรณีของอุตสาหกรรมน้ำมัน กระบวนการการเจรจา
ต่อรองระหว่างสภาพแรงงานกับนายจ้างเกี่ยวกับ ค่าจ้างและเงื่อนไขการทำงานอื่น ๆ มักไม่ปรากฏ ความสั
พันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนั้นเป็นไปด้วยดี ทั้งนี้ข้อพิพาทเกี่ยวกับแรงงานนั้นมีอยู่น้อยมาก^{๔๙๓}

(๕) ข้อพิพาทจากสัญญาทางปกครอง บรูไนไม่มีไม่มีศาลปกครอง ไม่มีกฎหมายว่าด้วยสัญญาทาง
ปกครอง และไม่มีกฎหมายว่าด้วยการใช้อำนาจทางปกครองของเจ้าหน้าที่รัฐ (Judicial Review) จึงทำให้
บรูไนยังไม่พัฒนาหลักเกณฑ์เรื่องกฎหมายปกครองมากนัก^{๔๙๔}

(๖) ข้อพิพาททางแพ่ง อาญา ปกครอง เกี่ยวกับการค้าหรือการจัดตั้งธุรกิจ มีตัวอย่างคดี ระหว่าง Royal
Brunei Airlines Sdn Bhd กับ Philip Tan Kok Ming^{๔๙๕} เป็นคดีเกี่ยวกับกฎหมายกองทรัสต์สินหรือ
กฎหมายทรัสต์ (Trust law) เป็นการทำผิดหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและการทำผิดหน้าที่ที่ทรัสต์ โดยมีข้อเท็จจริง
คือ Royal Brunei Airlines มอบหมายให้ Borneo Leisure Travel Sdn Bhd เป็นตัวแทนในการให้บริการจอง
เที่ยวบินให้กับผู้โดยสารและเที่ยวบินสำหรับขนส่งสินค้าในพื้นที่ Sabah และ Sarawak โดยมี Tan เป็นกรรมา
การผู้จัดการและผู้ถือหุ้นหลักของ Borneo Leisure Travel ซึ่งบริษัทนี้ได้รับเงินแทน Royal Brunei โดยได้ตั้งท
รัสต์ขึ้นเป็นบัญชีแยกต่างหากจะส่งมอบเงินให้กับ Royal Brunei แต่ Borneo Leisure Travel โดยการ
รับรู้และการดำเนินการโดย Tan ได้โอนเงินเข้าบัญชีและใช้เงินนั้นในกิจการของ Borneo Leisure Travel และ
ไม่ได้จ่ายเงินให้กับ Royal Brunei ตามกำหนด สัญญาจึงถูกยกเลิกและนำไปสู่การล้มละลายของบริษัท Borneo
Leisure Travel จึงเกิดข้อพิพาทโดย Royal Brunei ฟ้องเรียกเงินคือจาก Tan ศาลพิพากษาว่า Tan ต้องรับผิดชอบใน
ฐานะที่เป็นทรัสต์ของ Roal Brunei ศาลอุทธรณ์บรูไนพิพากษาว่าบริษัท Borneo Leisure Travel และ Tan ไม่มี

^{๔๙๒} บทสัมภาษณ์นักกฎหมายบรูไน วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๘ บันดาร์เสรีเบกาวัน บรูไนดารุสซาลาม

^{๔๙๓} Ibp Usa, Brunei Business Intelligence Report: Strategic Information and Opportunities, International Business
Publications, United States, ๒๐๐๐, P.๔๐.

^{๔๙๔} บทสัมภาษณ์นักกฎหมายบรูไน วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๘ บันดาร์เสรีเบกาวัน บรูไนดารุสซาลาม

^{๔๙๕} Privy Council Appeal No, ๕๒ of ๑๙๙๔ Royal Brunei Airlines Sdn. Bhd. v Philip Tan Kok Ming

ความผิดฐานฉ้อโกง ต่อมาคดีได้ถูกอุทธรณ์ไปที่ Privy Council และ Privy Council วินิจฉัยและมีคำพิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์^{๔๙๖}

๙.๒.๒ คู่พิพาท

(๑) ข้อพิพาทระหว่างรัฐกับรัฐ

ข้อพิพาทระหว่างรัฐกับรัฐมีตัวอย่างได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับอธิปไตยเหนือดินแดนในทะเลจีนใต้ระหว่างจีนกับหลายชาติในอาเซียนโดย จีนได้พิมพ์แผนที่เมืองซานซา (Sansha) ที่รวมไปถึงหมู่เกาะใหญ่สองเกาะ เขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีปของเวียดนามเข้าไปด้วย เมืองซานซาเป็นเมืองใหม่บนวู้ดดี (Woody Island) หรือ Yongxing ในภาษาจีนในหมู่เกาะพาราเซล (Paracel Islands) กรณีพิพาทเกิดจากการยืนยันอธิปไตยเหนือดินแดนในทะเลจีนใต้ โดย ๖ ประเทศ อันได้แก่ บรูไน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ไต้หวัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจีน ทั้งนี้ ทะเลจีนใต้ มีความสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและทางยุทธศาสตร์ ในทางเศรษฐกิจ ทะเลจีนใต้ มีความสำคัญอย่างน้อยๆ ๓ ประการ อันได้แก่ เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สำคัญ มีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ เป็นแหล่งปลาที่สำคัญแห่งหนึ่ง และมีความอุดมสมบูรณ์ของน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ และมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ทางทหาร^{๔๙๗}

ข้อพิพาทระหว่างประเทศจีนและบรูไน โดยมีความตกลงร่วมกันในการแก้ไขข้อพิพาทโดยการเจรจาไกล่เกลี่ย แต่ยังคงไม่มีกลไกการระงับข้อพิพาทที่ชัดเจน^{๔๙๘} โดยตั้งแต่ช่วงต้นปี ค.ศ.๑๙๙๐ บรูไนและจีนได้มีความตกลงร่วมกันในการหาข้อยุติปัญหาพิพาทมาตั้งแต่ปี ค.ศ.๒๐๐๒ โดยมีการเยือนประเทศของผู้นำประเทศทั้งสองฝ่ายและมีการทำความตกลงร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย และมีการลงนามร่วมกันในข้อตกลง

^{๔๙๖} Royal Brunei Airlines Sdn Bhd (Appellant) v Philip Tan Kok Ming (Respondent) [๑๙๙๕] UKPC ๔, [๑๙๙๕] ๒ AC ๓๗๘ “Whatever may be the position in some criminal or other contexts (see, for instance, R v Ghosh [๑๙๘๒] QB ๑๐๕๓), in the context of the accessory liability principle acting dishonestly, or with a lack of probity, which is synonymous, means simply not acting as an honest person would in the circumstances. This is an objective standard. At first sight this may seem surprising. Honesty has a connotation of subjectivity, as distinct from the objectivity of negligence. Honesty, indeed, does have a strong subjective element in that it is a description of a type of conduct assessed in the light of what a person actually knew at the time, as distinct from what a reasonable person would have known or appreciated. Further, honesty and its counterpart dishonesty are mostly concerned with advertent conduct, not inadvertent conduct. Carelessness is not dishonesty. Thus for the most part dishonesty is to be equated with conscious impropriety. However, these subjective characteristics of honesty do not mean that individuals are free to set their own standards of honesty in particular circumstances. The standard of what constitutes honest conduct is not subjective. Honesty is not an optional scale, with higher or lower values according to the moral standards of each individual. If a person knowingly appropriates another's property, he will not escape a finding of dishonesty simply because he sees nothing wrong in such behaviour.”

^{๔๙๗} B. Taylor and D. E. Hayes, “Origin and history of the South China Sea basin”, Geophysical Monograph Series, Vol.๒๗, pp.๒๓-๕๖, ๑๙๘๓, <http://www.agu.org/books/gm/v027/GM027p0023/GM027p0023.shtml>.

^{๔๙๘} Shicun Wu, Solving Disputes for Regional Cooperation and Development in the South China Sea: A Chinese Perspective, United Kingdom, ๒๐๑๓, p.๑๔๕.

ความร่วมมือด้านพลังงานและก๊าซนอกชายฝั่งและการสำรวจก๊าซ^{๔๙๙} โดยล่าสุด สี จิ้นผิง ประธานาธิบดีจีนและ
สุลต่านบรูไน ฮัสซานัล โบลเกียห์ แลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องการเพิ่มความร่วมมือทางทะเลในการประชุม
เอเปคที่ปักกิ่ง ประเทศจีนและบรูไนได้ยกระดับความสัมพันธ์ทวิภาคีสู่ความร่วมมือในความสัมพันธ์เชิง
ยุทธศาสตร์ และทั้งสองประเทศจะรักษาการแลกเปลี่ยนระดับสูง และเพิ่มความร่วมมือระหว่างกันทาง
ยุทธศาสตร์ โดยจีนดำเนินความร่วมมือกับบรูไนในธุรกิจก๊าซและน้ำมัน รวมไปถึงอุตสาหกรรมพลังงานใหม่

(๒) ข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชน โดยส่วนมากเป็นกรณีข้อพิพาทระหว่างบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ที่
ทำโครงการสาธารณูปโภคกับรัฐ ทั้งนี้เนื่องจากธุรกิจโดยมากเป็นการร่วมทุนระหว่างรัฐและเอกชน ทั้งนี้จาก
การสัมภาษณ์นักกฎหมายบรูไน ในทางปฏิบัติจะมีการส่งข้อพิพาทและมีการเจรจาระหว่างรัฐและบริษัท
ขนาดใหญ่ที่สำนักงานอัยการสูงสุด (Attorney General Chamber)^{๕๐๐}

(๓) ข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชน เป็นข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีที่เป็นเอกชนทั้งสองฝ่ายโดยจะ
ผ่านกระบวนการทางศาลยุติธรรม

๙.๓ การระงับข้อพิพาททางการค้าระหว่างประเทศหรือการจัดตั้งธุรกิจและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

บรูไนลงนามใน United Nations Convention on the Settlement of Investment Disputes
ในปี ค.ศ. ๒๐๐๒ ในระดับภูมิภาคบรูไนเป็นสมาชิก ASEAN Protocol on Enhanced Dispute
Settlement Mechanism (ปี ๒๐๐๔) ซึ่งกำหนดแนวทางในการยุติข้อพิพาทเกี่ยวกับความตกลงทาง
เศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และบรูไนยังได้ลงนามในความตกลงระหว่างบรูไน อินโดนีเซีย
มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย เพื่อการสนับสนุนและคุ้มครองการลงทุน ปี ๑๙๘๗ ซึ่งเป็นเป็นความ
ตกลงเพื่อการสนับสนุนและคุ้มครองการลงทุนโดยรวมถึงการหาข้อยุติข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนด้วย
มีการตรากฎหมาย International Arbitration Order ในปี ค.ศ. ๒๐๐๙ แต่ยังไม่มีการให้สัตยาบันและมีผล
บังคับตามกฎหมาย โดยทั่วไประบบศาลของบรูไนมีความโปร่งใสและยุติธรรม^{๕๐๑}

๙.๓.๑ การระงับข้อพิพาททางปกครอง

รัฐสามารถดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ประพฤติมิชอบในหน้าที่ได้ แต่ประชาชนทั่วไปไม่สามารถฟ้อง
รัฐบาลต่อศาลบรูไน เว้นแต่จะเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจถูกฟ้องร้องได้ในฐานละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ใน
กรณีที่เชื้อพระวงศ์ใดประพฤติมิชอบอย่างร้ายแรงจะถูกลงโทษโดยการกักขังตามที่สุลต่านเห็นสมควรมากกว่า

^{๔๙๙} Shicun Wu, Solving Disputes for Regional Cooperation and Development in the South China Sea: A Chinese
Perspective, United Kingdom, ๒๐๑๓, p.๑๔๙.

^{๕๐๐} บทสัมภาษณ์นักกฎหมายบรูไน วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๘ บันดาร์เสรีเบกาวัน บรูไนดารุสซาลาม

^{๕๐๑} Ibp Usa, Brunei Business Intelligence Report: Strategic Information and Opportunities
International Business Publications, Washington DC, ๒๐๐๐, p.๑๓๕.

จะเป็นการตัดสินโดยศาล^{๕๐๒} ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์นักกฎหมายบรูไนพบว่าในทางปฏิบัติไม่มีการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ของรัฐเนื่องจากการยากที่จะพิสูจน์ว่าการกระทำความผิดนั้นเป็นการละเลยการปฏิบัติหน้าที่หรือไม่

๙.๓.๒ การระงับข้อพิพาททางศาล

สถาบันตุลาการมีสุลต่านเป็นหัวหน้าผู้พิพากษา โดยลำดับศักดิ์ของศาลเริ่มจาก Magistrates Courts High Court Appeal Court และการอุทธรณ์ไปยัง the Privy Council in London (เฉพาะคดีแพ่งเท่านั้น) Kathi Courts มีอำนาจพิจารณาคดีส่วนมากเกี่ยวกับคดีครอบครัวในชุมชนมุสลิม ศาลชาร์อิห์ เป็นศาลที่พิจารณาคดีความผิดภายใต้กฎหมายอิสลาม การพลวัตของตุลาการบรูไนนั้นเริ่มเกิดขึ้นอย่างเต็มที่เมื่อ Magistrates นั้นเริ่มมีประสบการณ์ในศาลลำดับล่าง ระบบตุลาการบรูไนนั้นยึดหลักนิติธรรมและศาลยุติธรรมมีความเป็นอิสระ ทั้งนี้รัฐบาลบรูไนและราชวงศ์ยินยอมที่จะให้เป็นจำเลยของศาลในต่างประเทศและยอมรับอยู่ภายใต้ระบบอนุญาโตตุลาการของต่างประเทศในข้อพิพาททางการค้า^{๕๐๓}

๙.๓.๓ การระงับข้อพิพาททางเลือก

การระงับข้อพิพาททางเลือกในบรูไนนี้นั้นมิได้เป็นสิ่งใหม่ การแต่งตั้ง magistrates และผู้พิพากษาให้เป็นผู้ระงับข้อพิพาทนั้นเป็นไปตามกฎหมายที่ให้อำนาจไว้เฉพาะ ก่อนที่กระบวนการระงับข้อพิพาทจะถูกบัญญัติขึ้นโดยกฎหมายนั้น ข้อพิพาทต่างๆ ได้ถูกระงับโดยผ่านกระบวนการทางสังคมหลายระดับ ได้แก่ หัวหน้าหมู่บ้าน (Ketua Kampong, Penghulus) หัวหน้าของบ้านชาวเขา (Longhouse) ผู้นำชุมชน (Kapitans) ผู้นำทางศาสนา (Kadis) และโดยสุลต่าน รูปแบบของการระงับข้อพิพาทแบบดั้งเดิมนั้นใช้กระบวนการปรึกษา (Consultations) และการเจรจาต่อรองซึ่งต่างจากรูปแบบของการระงับข้อพิพาทสมัยใหม่ที่ใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (mediation) และการประนีประนอม (conciliation)

กระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาลนั้นถูกนำมาใช้อย่างสอดคล้องกับโครงสร้างของศาลด้วยหลายๆ สาเหตุ ได้แก่

- โครงสร้างของศาลในสมัยก่อนนั้นใช้วิธีการตามกฎหมายจารีตประเพณีซึ่งมีการสร้างการบันทึกทางศาลขึ้นมา (Courts of record)
- ระบบของการบันทึกกระบวนการพิจารณาและการวางบรรทัดฐานโดยศาลนั้นเป็นระบบที่น่าเชื่อถือในเรื่องของคำพิพากษาของศาลซึ่งทำให้เกิดความแน่นอนในกระบวนการระงับข้อพิพาท

^{๕๐๒} N. John Funston, Government and Politics in Southeast Asia, Institute of Southeast Asian Studies, United Kingdom, ๒๐๐๑, pp.๒๓-๒๔.

^{๕๐๓} N. John Funston, Government and Politics in Southeast Asia, Institute of Southeast Asian Studies, United Kingdom, ๒๐๐๑, pp.๒๓.

- การบังคับคดีและกระบวนการพิจารณาคดีโดยศาลนั้นถูกทำให้เกิดความเป็นทางการ และเป็นระบบที่คุ้นเคยและเป็นที่ยอมรับจากผู้ใช้งานกฎหมายในประเทศทั้งหลาย
- แนวความคิดเรื่องความเป็นอิสระของตุลาการนั้นสนับสนุนหลักความยุติธรรมและความเป็นอิสระของ Magistrates และผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งภายใต้ระบบศาล

ในทางตรงกันข้ามรูปแบบการระงับข้อพิพาทแบบดั้งเดิม นั้นเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ และการตัดสินนั้นอาจมิได้ยึดแนวคำพิพากษาเป็นบรรทัดฐาน กระบวนการระงับข้อพิพาทแต่เดิมนั้นยึดสถานะทางสังคมและความเคารพคำสั่งของผู้ประณอม นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความเป็นเครือญาติ ในชุมชนขนาดเล็กนั้นส่งผลกระทบให้ความเป็นอิสระของผู้ชี้ขาดนั้นลดลง และยังกระทบต่อคำชี้ขาดอีกด้วย

(๑) กระบวนการประนีประนอม

ปัจจุบันบรูไนมีการใช้ระบบคู่ขนานแต่มีการแบ่งแยกออกมาจากระบบศาลซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากระบบอังกฤษที่จะเห็นได้จากระบบศาลแพ่ง และอิทธิพลจากอิสลามในระบบศาลชะรีอะฮ์ โดยที่การประนีประนอมนั้นได้มีการใช้ปฏิบัติในบรูไนมาตั้งแต่ดั้งเดิมโดยเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เป็นวัฒนธรรมมาแต่เดิมเพื่อที่จะลดความขัดแย้งโดยการใช่วิธีระงับข้อพิพาทที่ไม่เป็นทางการทั้งในรูปแบบของการเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation) และการประนีประนอม (Mediation) ซึ่งกระบวนการระงับข้อพิพาทนี้ก็ได้รับความนิยมมาโดยตลอดและมากกว่าการได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในเรื่องของกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก ทั้งนี้ยังถือว่าสอดคล้องกับค่านิยมประจำชาติที่เรียกว่า Melayu Islam Beraja (MIB) หรือแปลได้ว่าเป็น ค่านิยมแบบมาเลย์อิสลามอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (Malay Islamic Monarchy) ซึ่งค่านิยมนี้ส่งเสริมให้ลดการมีอิทธิพลจากกลุ่มประเทศตะวันตกและให้อนุรักษ์หรือรักษาไว้ซึ่งการปฏิบัติที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมบรูไน ทั้งนี้ การระงับข้อพิพาทโดยการประนีประนอมยอมความนั้นได้รับการปฏิบัติในหลายๆ ประเทศในภูมิภาคเอเชีย^{๕๐๔} การประนีประนอมของบรูไนนั้นมีความใกล้เคียงกับที่ปฏิบัติกันในมาเลเซีย^{๕๐๕} ผู้ที่ทำหน้าที่ประนีประนอมประจำชุมชนตามประเพณีเก่าแก่ ได้แก่ kampong หรือหมู่บ้าน เรียกว่า penghulu หรือ ketua kampong โดยหัวหน้าจะได้รับการสรรหาจากผู้ที่ยังดำรงตำแหน่งและมีอำนาจอยู่ในชุมชนเพื่อให้เกิดความเคารพยำเกรงในตัวของผู้ที่ยังดำรงตำแหน่งนี้ และจะมีการป้องกันเพื่อโอกาสที่ความขัดแย้งจะขยายกลายเป็นข้อพิพาท เนื่องด้วยการดำรงอยู่เป็นสมาชิกในชุมชนมาช้านาน ผู้นำชุมชนจึงมีความรู้ความเข้าใจในประชาชนและสถานการณ์และสามารถเยียวยาความเสียหายที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น^{๕๐๖} ทั้งนี้การประนีประนอมนั้นได้รับความนิยมในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายครอบครัว และกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค การเริ่มใช้คำสั่งเกี่ยวกับผู้บริโภค (การค้าอย่างเป็นธรรม)

^{๕๐๔} Lee & Teh (Ed.): An Asian Perspective on Mediation: ๒๐๐๙ SMC, Academy Publishing.

^{๕๐๕} Dato PG Lim, 'Mediation-A Slow Starter in Alternative Dispute Resolution' (๒๐๐๔) ๑ MLJ xv.

^{๕๐๖} Ahmad Jefri Rahman, Developments in Arbitration and Mediation as Alternative Dispute Mechanisms in Brunei Darussalam, Conference: A Modern Legal Framework to Enable Global Trade: The New Legislation on Arbitration and on Electronic Transactions, University of Queensland, Brisbane, Australia, ๕ February ๒๐๑๓, pp.๑๙-๒๐.

หรือ the Consumer (Fair Trading) Order ๒๐๑๑ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนบริuneiพยายามหลีกเลี่ยงการดำเนินคดีในศาลและเพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมและทางธุรกิจ ทั้งนี้ คำสั่งเกี่ยวกับกฎหมายครอบครัวอิสลาม หรือ Islamic Family Law Order ๑๙๙๙ ได้วางหลักเกี่ยวกับการประนีประนอมในเรื่องข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจปกครองและครอบครัว^{๕๐๗}

(๒) กระบวนการไกล่เกลี่ย

เป็นกระบวนการที่คู่กรณีได้รับความช่วยเหลือจากผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนอมเพื่อให้บรรลุถึงวิธีการเยียวยาข้อพิพาทที่ยอมรับกันทั้งสองฝ่าย ส่วนที่สองของกฎหมาย Arbitration Act วางหลักเกณฑ์ให้ศาลแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยในกรณีที่คู่สัญญาตกลงให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยอยู่ในสัญญาอนุญาโตตุลาการ ข้อตกลงไกล่เกลี่ยนั้นกำหนดให้อยู่ในกรอบของสัญญาอนุญาโตตุลาการ โดยจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการลงนามโดยคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายซึ่งจะถือว่าเป็นคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการและมีผลบังคับเช่นเดียวกับคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการ

(๓) กระบวนการอนุญาโตตุลาการ

คู่กรณีที่เลือกกระบวนการระงับข้อพิพาทในรูปแบบของอนุญาโตตุลาการเนื่องจากความคาดหวังว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็วและแน่นอนในการระงับข้อพิพาทซึ่งคำตัดสินของคณะอนุญาโตตุลาการจะมีความแน่นอน โดยจะเป็นไปเช่นเดียวกันระหว่างอนุญาโตตุลาการในประเทศและระหว่างประเทศ^{๕๐๘} เนื่องจากบริuneiกำลังมุ่งไปสู่ยุคของความหลากหลายทางเศรษฐกิจ ซึ่งเดิมเคยพึ่งพาการส่งออกน้ำมันและก๊าซอันเป็นรายได้หลักของเศรษฐกิจของประเทศบริunei ทั้งนี้บริuneiมีเป้าหมายในการส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางเศรษฐกิจของประเทศโดยต้องการที่จะส่งเสริมการลงทุนทางตรงที่ขณะนี้ได้มีการกระจายการลงทุนไปยังประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียน^{๕๐๙} กระบวนการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการนิยมใช้ในข้อพิพาทเกี่ยวกับการค้าขายและการก่อสร้างแม้ว่าโดยมากคู่กรณีจะเลือกใช้การระงับข้อพิพาทในศาลเป็นส่วนมากแต่บางกรณีก็ใช้อนุญาโตตุลาการ ในกรณีสัญญาที่คู่กรณีเป็นรัฐหรือหน่วยงานราชการซึ่งจำเป็นที่จะต้องใช้อนุญาโตตุลาการเนื่องจากไม่มีกฎหมายกำหนดอำนาจในการดำเนินคดีต่อรัฐหรือหน่วยงานราชการ ซึ่งกระบวนการอนุญาโตตุลาการมีค่าใช้จ่ายทุกประการ

^{๕๐๗} Ahmad Jefri Rahman, Developments in Arbitration and Mediation as Alternative Dispute Mechanisms in Brunei Darussalam, Conference: A Modern Legal Framework to Enable Global Trade: The New Legislation on Arbitration and on Electronic Transactions, University of Queensland, Brisbane, Australia, ๕ February ๒๐๑๓, p.๒๕.

^{๕๐๘} Ahmad Jefri Rahman, Developments in Arbitration and Mediation as Alternative Dispute Mechanisms in Brunei Darussalam, Conference: A Modern Legal Framework to Enable Global Trade: The New Legislation on Arbitration and on Electronic Transactions, University of Queensland, Brisbane, Australia, ๕ February ๒๐๑๓, p.๑.

^{๕๐๙} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Brunei Darussalam,

อันเกี่ยวกับการจัดคณะอนุญาโตตุลาการ ค่าตอบแทนอนุญาโตตุลาการ ตลอดจนค่าสถานที่ทำให้กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกประเภทอื่นนอกจากอนุญาโตตุลาการได้รับความนิยมมากขึ้น^{๕๑๐}

ประเทศบรูไนได้มีกฎหมายเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการฉบับใหม่ในปี ๒๐๑๐ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากกฎหมายแม่แบบอันซีทริล (UNCITRAL Model Law) ซึ่งทำให้ประเทศบรูไนเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่ได้รับเอาข้อกำหนดของมาตรการระหว่างกาล (interim measures) ที่ได้ถูกเริ่มนำมาใช้ในปี ๒๐๐๖ กฎหมายใหม่นี้ได้อนุญาตให้อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศอนุญาตให้ศาลในประเทศบรูไนสนับสนุนการอนุญาโตตุลาการ โดยที่ศาลไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงได้อีกต่อไป ความสามารถในการอนุญาโตตุลาการอันใหม่นี้รวมถึงการ อำนาจในการที่จะมีคำสั่งในการห้ามกระทำการใดๆออกมาก่อนที่การละเมิดจะเกิดขึ้น (issue injunction) โดยไม่มีการอนุญาตให้มีการอุทธรณ์ไปยังศาล และผู้ที่ถูกแต่งตั้งให้เป็นผู้ชี้ขาดต้องไม่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ (Arbitration Act (Cap ๑๗๓) โดยมีพื้นฐานมาจาก (๑) the Hong Kong Arbitration Ordinance (Cap ๓๔๑) ซึ่งรวมเอา Hong Kong Ordinances of ๑๙๖๓, ๑๙๗๕ และ ๑๙๘๒ (๒) the Singapore Arbitration Act (Cap ๑๐) และ the Arbitration (Foreign Awards) Act (Cap ๑๐ A) (๓) the U.K. Arbitration Acts of ๑๙๕๐, ๑๙๗๕ และ ๑๙๗๙^{๕๑๑} ทั้งนี้ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ (Arbitration Act (Cap ๑๗๓) ยังเป็นพระราชบัญญัติที่รวมเอา Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (the New York Convention) เข้าไว้ด้วย ทั้งนี้ บรูไนเป็นภาคี International Centre for Settlement of Investment Dispute (ICSID)^{๕๑๒}

สำนักงานอัยการสูงสุดกำลังดำเนินการร่วมกับสมาคมอนุญาโตตุลาการบรูไน (The Arbitration Association of Brunei Darussalam) ในการพัฒนาและเพิ่มกำลังด้านโครงสร้างสถานที่และบุคลากร เพื่อให้การอำนวยความสะดวกและส่งเสริมกระบวนการอนุญาโตตุลาการในบรูไน เพื่อให้เกิดระบบ ที่มีประสิทธิภาพและมีเครือข่ายสำหรับมืออาชีพที่มีความสามารถและมีคุณสมบัติในบรูไน โดยเป็นที่รวมของบุคลากรและหน่วยงานจากหลายสาขาอาชีพในประเทศบรูไน^{๕๑๓} เมื่อเดือนธันวาคม ๒๐๑๔ สุลต่านแห่งบรูไนและยังดีเปอร์ตวนได้อนุมัติให้มีการจัดตั้งสำนักอนุญาโตตุลาการแห่งบรูไน (Brunei Darussalam Arbitration Centre) โดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อเป็นอำนวยการด้านอนุญาโตตุลาการ การบริหาร

^{๕๑๐} Ahmad Jefri Rahman, Developments in Arbitration and Mediation as Alternative Dispute Mechanisms in Brunei Darussalam, Conference: A Modern Legal Framework to Enable Global Trade: The New Legislation on Arbitration and on Electronic Transactions, University of Queensland, Brisbane, Australia, ๕ February ๒๐๑๓, pp.๒๔-๒๕.

^{๕๑๑} Haji Mohammad Rosli binHaji Ibrahim, Brunei Darussalam Attorneys' Chambers, "Improving on Enforcement of International Commercial Arbitration Awards in ASEAN Countries (Brunei Darussalam Perspectives)", ASEAN Law Association ๑๐th General Assembly, p.๔.

^{๕๑๒} ASEAN Investment Guidebook ๒๐๐๙, Brunei Darussalam,

^{๕๑๓} Ahmad Jefri Rahman, Developments in Arbitration and Mediation as Alternative Dispute Mechanisms in Brunei Darussalam, Conference: A Modern Legal Framework to Enable Global Trade: The New Legislation on Arbitration and on Electronic Transactions, University of Queensland, Brisbane, Australia, ๕ February ๒๐๑๓, p.๑๖.

จัดการ การไกล่เกลี่ยให้กับผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ โดยมีการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ และกระบวนการไกล่เกลี่ยในด้านการค้าเพื่อให้เป็นทางเลือกในการยุติข้อพิพาทได้อย่างรวดเร็วมากขึ้นกว่าการดำเนินคดีแพ่งในศาลโดยปกติ สำนักอนุญาโตตุลาการนี้เป็นหน่วยงานอิสระและไม่แสวงหากำไร^{๕๑๔}

การระงับข้อพิพาทผ่านการไกล่เกลี่ย (Mediation) ยังไม่เป็นที่นิยมในประเทศบรูไน เนื่องจากกระบวนการระงับข้อพิพาทในศาลยังคงได้รับความนิยมจากภาคธุรกิจและจากทนายความโดยทั่วไป และค่าใช้จ่ายในกระบวนการทางศาลก็ยังคงเป็นที่รับได้^{๕๑๕}

๙.๔ การบังคับตามคำพิพากษา คำตัดสิน หรือคำวินิจฉัยชี้ขาดที่ได้จากกระบวนการระงับข้อพิพาท

การบังคับตามคำพิพากษาในประเทศบรูไนนีมีแนวทางปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

๑. โจทก์จ้างทนายความเพื่อให้ดำเนินการบังคับตามคำพิพากษาหรือใช้บริการทนายความผู้ที่เคยทำคดีดังกล่าว
๒. โจทก์ติดต่อกับเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อดำเนินการบังคับตามคำพิพากษา เจ้าพนักงานยึดทรัพย์ของศาล หรือ พนักงานยึดทรัพย์เอกชน (private bailiff) โจทก์จะต้องขอคำสั่งบังคับคดีโดยยื่นคำขอเพื่อให้ได้ตราประทับบนคำพิพากษา
๓. โจทก์จะต้องนำบังคับคดีมาวางต่อศาล
๔. นำคำสั่งบังคับคดีแนบกับคำพิพากษา ศาลจะทำการส่งคำสั่งบังคับคดีนั้นไปยังเจ้าพนักงานยึดทรัพย์ของศาล หรือ เจ้าพนักงานยึดทรัพย์เอกชน
๕. โจทก์จะต้องแสดงรายการทรัพย์สินของจำเลยในเอกสารแนบ
๖. ในเอกสารแนบ จะต้องปรากฏรายการสังหาริมทรัพย์ของจำเลย อันเป็นทรัพย์สินที่ปรากฏอยู่จริง ทรัพย์สินที่มีชื่อในทะเบียน ทรัพย์สินที่มีการแบ่งแยกความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์
๗. เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องแนบรายงานการบังคับคดีและรายการสังหาริมทรัพย์ของจำเลยโดยนำส่งให้กับผู้พิพากษา
๘. แนวนับประเมินราคาสังหาริมทรัพย์ตามรายการ ประเมินราคาทรัพย์สินโดยศาลหรือผู้ที่ศาลแต่งตั้งให้ทำการประเมินราคาทรัพย์สิน
๙. จำเลยอาจมีการคัดค้านขั้นตอนในกระบวนการบังคับคดีโดยทำการคัดค้านต่อศาล
๑๐. การดำเนินการขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ของจำเลย

^{๕๑๔} The News Centre of Radio Television Brunei, Brunei Darussalam Arbitration Center http://www.rtbnews.rtb.gov.bn/index.php?option=com_content&view=article&id=24665:brunei-darussalam-arbitration-center&catid=34:local&Itemid=66 accessed on ๒๓ April ๒๐๑๕.

^{๕๑๕} Hjh Nor Hashimah Hj Mohd Taib, Alternative Dispute Resolution in ASEAN: Brunei Darussalam, Attorney-General Chambers, Brunei Darussalam, P.๑๕, http://www.aseanlawassociation.org/9GAdocs/w4_Brunei.pdf, accessed on ๓ April ๒๐๑๕.

๑๑. การขอคืนเงินที่โจทก์ได้นำมาวางต่อศาลเป็นค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี

๑๒. ศาลมีคำสั่งนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินของจำเลยหรือการขายโดยตรงให้แก่โจทก์ในคดี^{๕๑๖}

บรูไนบังคับใช้กฎหมาย the Arbitration Act (Chapter ๑๗๓ of the Laws of Brunei) ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย การอนุญาโตตุลาการที่เกิดขึ้นภายในประเทศบรูไนตลอดจนการบังคับตามคำวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการตามข้อตกลงอนุญาโตตุลาการในประเทศหรืออาณาเขตนอกประเทศบรูไนโดยประเทศหรืออาณาเขตนั้นเป็นภาคีของ the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards ภายใต้ United Nations Conference on International Commercial Arbitration ลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๕๘ หรือ New York Convention^{๕๑๗}

บรูไนนำหลักต่างตอบแทน (Reciprocity) มาปรับใช้ในเรื่องการบังคับคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการ โดยภายใต้มาตรา ๔๔ (๑) (Part IV) แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ (Arbitration Act (Cap ๑๗๓))^{๕๑๘} คำชี้ขาดตาม New York Convention นำมาบังคับเช่นเดียวกันโดยอาศัยมาตรา ๓๖^{๕๑๙} และบรูไนบังคับคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการของประเทศที่ยอมรับบังคับคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการของบรูไนเช่นเดียวกัน มาตรา ๔๕ และ ๔๖ แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ (Arbitration Act (Cap ๑๗๓)) นั้นเป็นไปตามหลักการเดียวกับ Article ๓๕ (๑) แห่ง the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration ๑๙๘๕ (แก้ไขเมื่อ ๒๐๐๖)^{๕๒๐} อย่างไรก็ตาม หากปรากฏต่ออัยการสูงสุดแห่งบรูไนว่าการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลบรูไนในประเทศใดให้ผลที่ต่ำกว่าหรือเป็นการเสียเปรียบกว่าที่ศาลประเทศบรูไนยอมรับหรือบังคับคำพิพากษาแล้ว อัยการสูงสุดอาจมีคำสั่งให้ระงับการชดเชยหรือการบังคับตามคำพิพากษาของศาลประเทศนั้นๆ ในบรูไน ทั้งนี้ เป็นไปตาม มาตรา ๑๐ แห่ง the Reciprocal Enforcement of Foreign Judgment Act^{๕๒๑}

^{๕๑๖} Ahmad Isa & Partners, Diagnostic Study on Enforcing Contracts in Brunei Darussalam, October ๒๐๑๓, p.๒๗.

^{๕๑๗} Haji Mohammad Rosli bin Haji Ibrahim, Improving on Enforcement of International Commercial Arbitration Awards in ASEAN Countries (Brunei Darussalam Attorney Generals' Chambers, ASEAN Law Association, ๑๐th General Assembly, <http://www.aseanlawassociation.org/10GAdocs/Brunei6.pdf>, accessed on ๒ April ๒๐๑๕.

^{๕๑๘} Arbitration Act (Cap ๑๗๓) Section ๔๔ (๑) states (I) A Convention award shall subject to this Part, be enforceable either by action or in the same manner as the award of an arbitrator is enforceable by virtue of section ๓๖.

^{๕๑๙} Arbitration Act (Cap ๑๗๓) Section ๓๖ states An award on an arbitration agreement may, by leave of the Court or a judge thereof, be enforced in the same manner as a judgment or order to the same effect, and where leave is so given, judgment may be entered in terms of the award.

^{๕๒๐} The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration ๑๙๘๕ (แก้ไขเมื่อ ๒๐๐๖) Article ๓๕(๑) An arbitral award, irrespective of the country in which it was made, shall be recognized as binding and, upon application in writing to the competent court, shall be enforced subject to the provisions of this article and of article ๓๖.

^{๕๒๑} The Reciprocal Enforcement of Foreign Judgment Act Cap ๑๗๗ Section ๑๐ (๑) If it appears to the Attorney General that the recognition and enforcement accorded by the courts of any foreign country to judgments given in the High Court

ในส่วนของการบังคับคำพิพากษาต่างประเทศในบรูไนนั้น บรูไนได้กำหนดการบังคับคำพิพากษาต่างประเทศตามหลักต่างตอบแทน (the Reciprocal Enforcement of Foreign Judgments Act Cap ๑๗๗ of the Laws of Brunei) เพื่อให้บังคับคำพิพากษาที่มีในต่างประเทศให้มีผลบังคับในประเทศบรูไน โดยให้เฉพาะประเทศที่มีการบังคับคำพิพากษาที่มาจากบรูไนตามหลักต่างตอบแทนเช่นกัน ทั้งนี้คำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้นรวมถึงคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศด้วยเช่นกัน^{๕๒๒}

กระบวนการบังคับคดี ปัญหาและข้อควรรู้

ความท้าทายของบรูไนอยู่กับการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการและกระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาลในประเทศอื่น เนื่องด้วยอาเซียนประกอบด้วยประเทศที่มีพื้นฐานธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างกัน จึงมีความเป็นไปได้ที่คำวินิจฉัยของประเทศหนึ่งอาจไม่ได้รับการยอมรับในอีกประเทศหนึ่ง ในส่วนของกระบวนการระงับข้อพิพาทและการบังคับคดีซาริอะฮ์นั้นยังคงจำกัดอยู่เพียงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เนื่องด้วยบรูไนยังอยู่ในช่วงของการพัฒนากฎหมายซาริอะฮ์ กระบวนการระงับข้อพิพาทภายใต้หลักกฎหมายซาริอะฮ์จึงยังคงต้องได้รับการพัฒนาต่อไป

๙.๕ บทสรุป

บรูไนยังคงไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์เฉพาะเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ย กฎหมายเพียงกำหนดเรื่องอนุญาโตตุลาการ แต่ในเดือนธันวาคม ๒๕๕๗ ได้มีการอนุมัติโดยสูลต่านและยังดีเปอร์ตวน ให้จัดตั้งสถาบันเฉพาะในบรูไนเพื่อทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการค้าภายในและระหว่างประเทศ อันเป็นกระบวนการนอกศาลหรือ เป็นสถาบันอนุญาโตตุลาการโดยเฉพาะหรือสถาบันระงับข้อพิพาททางเลือก แต่ยังเป็นเรื่องที่ยังไม่ได้รับความนิยมมากนัก ในทางปฏิบัติปัจจุบัน คู่กรณีสามารถเลือกประเทศที่ตนต้องการให้เป็นอนุญาโตตุลาการในข้อพิพาทตามสัญญาได้ กระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการในบรูไนยังมีจำนวนไม่มากนัก เนื่องด้วยประชาชนยังคงนิยมที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อนำไปสู่กระบวนการระงับข้อพิพาท และไม่มี ความแตกต่างอย่างมากระหว่างกระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาลและการระงับข้อพิพาทในศาลทั้งในด้านระยะเวลาของกระบวนการ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และกระบวนการอนุญาโตตุลาการอาจก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายมากกว่ากระบวนการทางศาล โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายสำหรับผู้ที่จะมาเป็นอนุญาโตตุลาการ และสถานที่ นอกจากนี้ศาลบรูไนยังมีบทบาทอย่างมากในการส่งเสริมให้เกิดการบรรลุความตกลงเพื่อระงับข้อพิพาทโดยบังคับให้คู่ความจะต้องมีการประชุมกันก่อนที่จะเริ่มกระบวนการพิจารณาของศาล ซึ่งกระบวนการนี้ค่อนข้างมีประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาทก่อนที่จะเริ่มกระบวนการพิจารณาในศาล

of Brunei Darussalam substantially less favourable than that accorded by the courts of Brunei Darussalam to judgments of the superior courts of that country, the Attorney General may by order apply this section to that country.

^{๕๒๒} Haji Mohammad Rosli binHaji Ibrahim, Brunei Darussalam Attorney Generals’ Chambers, “Improving on Enforcement of International Commercial Arbitration Awards in ASEAN Countries (Brunei Darussalam Perspectives)”, ASEAN Law Association ๑๐th General Assembly, p. ๕.

บทที่ ๑๐

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุนในประเทศบรูไน

๑๐.๑ หน่วยงานภาครัฐ

๑๐.๑.๑ หน่วยงานด้านการเข้ามาในประเทศหรือการทำงานของคนต่างด้าว

๑๐.๑.๑.๑ สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและสำนักทะเบียนแห่งชาติ (Immigration and National Registration Department)

สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนแห่งชาติ เป็นหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการกำกับดูแลคนเข้าเมือง การตรวจหนังสือเดินทางและการตรวจลงตรา (Passport and Visa) และการขอจ้างแรงงานต่างด้าว^{๕๒๓} ในการจ้างแรงงานต่างด้าว นายจ้างต้องมีใบอนุญาตที่ออกโดยคณะผู้ตรวจการแรงงานของประเทศบรูไน (Commissioner of Labour Brunei Darussalam) ซึ่งสามารถขอได้ที่สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนแห่งชาติแห่งนี้

ในกรณีที่รองผู้ตรวจการแรงงานของประเทศบรูไน (Deputy Commissioner) มีคำสั่งปฏิเสธการออกใบอนุญาตการจ้างแรงงานคนต่างด้าว นายจ้างสามารถอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อผู้ตรวจการแรงงานของประเทศบรูไน (Commissioner) ภายใน ๑๔ วันหลังจากได้รับคำสั่งดังกล่าว^{๕๒๔}

ในกรณีที่ผู้ตรวจการแรงงานของประเทศบรูไน (Commissioner) มีคำสั่งปฏิเสธการออกใบอนุญาตการจ้างแรงงานคนต่างด้าว นายจ้างสามารถอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย (Minister of Home Office) ภายใน ๑๔ วันหลังจากได้รับคำสั่งดังกล่าว^{๕๒๕}

(๑) โครงสร้าง

สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนแห่งชาติมีผู้อำนวยการสำนักตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนแห่งชาติ (Director of Immigration and National Registration Department) ดำรงตำแหน่งสูงสุด และ

^{๕๒๓} The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration, <http://www.immigration.gov.bn/about.htm>, accessed on ๑๕ December ๒๐๑๔.

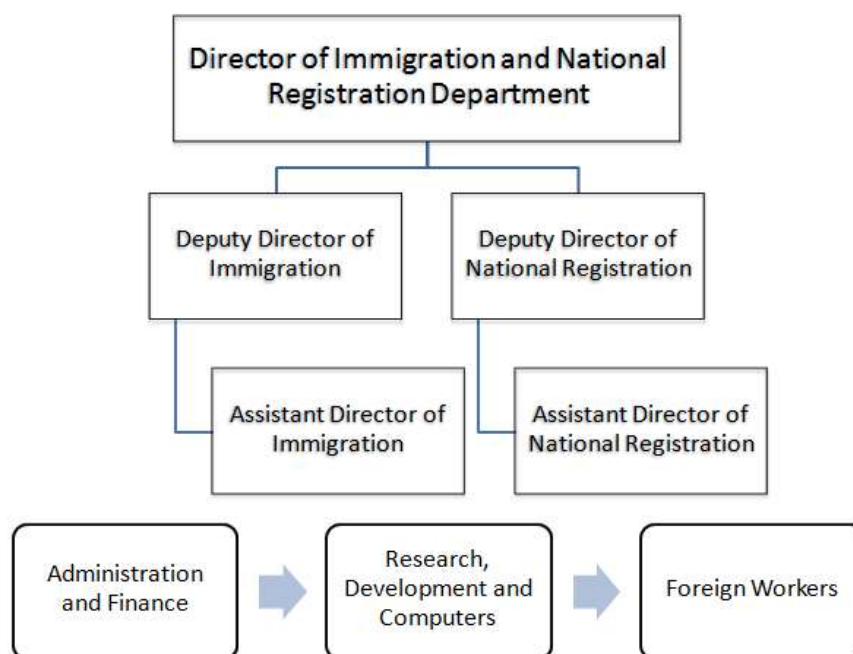
^{๕๒๔} Section ๓ (๒) of the Labour Act (Cap ๙๓) ระบุว่า “if any employer is dissatisfied with any decision or order of a Deputy Commissioner of Labour or an Assistant Commissioner of Labour made or given by virtue of the provisions of the preceding subsection, he may appeal from such decision or order to the Commissioner within ๑๔ days of the date of such decision or order being communicated to him.”

^{๕๒๕} Section ๓ (๓) of the Labour Act (CAP ๙๓) ระบุว่า “if any employer is dissatisfied with any decision or order made or given by the Commissioner either original or by virtue of the preceding subsection, he may appeal from such decision or order to the Minister within ๑๔ days of the date of such decision or order being communicated to him.”

มีรองผู้อำนวยการสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนแห่งชาติสองท่าน ได้แก่รองผู้อำนวยการสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (Deputy Director of Immigration) และรองผู้อำนวยการสำนักงานทะเบียนแห่งชาติ (Deputy Director of National Registration) อยู่ภายใต้บังคับบัญชา โดยรองผู้อำนวยการทั้งสองท่านจะมีผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนแห่งชาติอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาท่านละสองคน (Assistant Director)^{๕๒๖}

สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนแห่งชาติ แบ่งการทำงานเป็นสามฝ่ายด้วยกันคือ

- ฝ่ายการเงินและการบริหาร (Administration and Finance Division)
- ฝ่ายค้นคว้าพัฒนาและคอมพิวเตอร์ (Research, Development and Computers Division)
- ฝ่ายการทำงานของคนต่างด้าว (Foreign Workers Division)

(๒) อำนาจและหน้าที่

แต่ละฝ่ายของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและทะเบียนแห่งชาติ มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้^{๕๒๗}

ฝ่ายการเงินและการบริหาร (Administration and Finance Division) มีหน้าที่ดังนี้

^{๕๒๖} The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration, <http://www.imigresen.gov.bn/IM%20WSS/SO.html>, accessed on ๑๕ April ๒๐๑๕.

^{๕๒๗} The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration, <http://www.imigresen.gov.bn/IM%20WSS/SO.html>, accessed on ๑๕ April ๒๐๑๕.

- ดูแลเรื่องการบริการองค์กร บุคลากร และการเงิน อาทิเช่น การจ่ายเงินเดือน และการดูแลเรื่องรายรับรายจ่ายขององค์กร
- เสนอบประมาณสำหรับองค์กรและโครงการพัฒนาต่างๆต่อสภาเพื่ออนุมัติ ฝ่ายคนควาพัฒนาและคอมพิวเตอร์ (Research, Development and Computers Division) มีหน้าที่ดังนี้
 - วางแผนระยะสั้นและระยะยาวในเรื่องการบริหารอาคารสำนักงาน
 - ค้นคว้า พัฒนา และบังคับใช้ระบบเทคโนโลยีการสื่อสารระยะยาว
 - พัฒนาบุคลากรขององค์กร
 - วางแผนและพัฒนาการให้บริการประชาชนขององค์กร
 - รวบรวมข้อมูลการศึกษาและวิจัยจากแหล่งต่างๆ

ฝ่ายการทำงานของคนต่างด้าว (Foreign Workers Division) มีหน้าที่ดังนี้

- ออกวีซ่า และออกใบอนุญาตการทำงานให้แรงงานต่างด้าวที่ทำงานในประเทศบรูไน
- ออกวีซ่าให้กับผู้ติดตาม (Dependent)
- รับผิดชอบเรื่องการจ้างแรงงานคนต่างด้าวในประเทศบรูไน ซึ่งรวมถึงการกำกับดูแลใบอนุญาตการทำงานของคนต่างด้าว การออก Re-Entry Visa ให้กับคนต่างด้าว และการยกเลิกวีซ่าการทำงานของคนต่างด้าว เป็นต้น

(๓) ที่อยู่และการติดต่อ

Department of Immigration & National Registration

Road Minister of BB ๓๙๑๐

Bandar Seri Begawan

Brunei Darussalam

Tel: +๖๗๓ ๒๓๘ ๓๑๐๖ - ๐๘

Fax: +๖๗๓ ๒๓๘ ๑๐๔๕

Email: info@immigration.gov.bn

๑๐.๑.๒ หน่วยงานด้านการจัดตั้งธุรกิจของคนต่างด้าว

๑๐.๑.๒.๑ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแห่งประเทศบรูไน (Brunei Economic Development Board: BEDB)

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแห่งประเทศบรูไน (BEDB) เป็นองค์กรที่จัดตั้งโดย The Brunei Economic Development Board Act (Cap ๑๐๔) จัดตั้งโดยสูลต่านของบรูไน เมื่อเดือน

พฤษภาคม ๒๕๔๔ เพื่อเป็นองค์กรในการนำการพัฒนาทางเศรษฐกิจของบรูไน โดยมีหน้าที่เป็นหน่วยงานแรกในการดึงดูด รักษา และเพิ่มมูลค่าการลงทุนจากในประเทศและต่างประเทศ พร้อมทั้งเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เป็นประโยชน์สูงสุด โดยกำหนดนโยบายกฎหมาย ระบบการสถาบัน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาการส่งเสริมการลงทุน

(๑) โครงสร้าง

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแห่งประเทศบรูไน (BEDB) อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาโดยตรงของสุลต่านและ Yang Di-Pertuan ผู้ทำหน้าที่แต่งตั้งคณะกรรมการ (Board) ซึ่งมีองค์ประกอบของดังนี้^{๕๒๘}

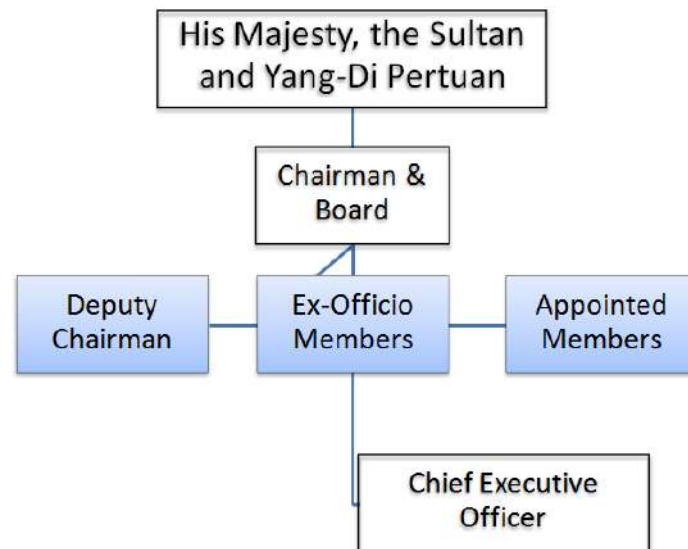
องค์ประกอบคณะกรรมการ

- ประธาน (Chairman) ซึ่งแต่งตั้งโดยสุลต่านและ Yang Di-Pertuan มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๓ ปี
- รองประธาน (Deputy Chairman) ซึ่งแต่งตั้งโดยสุลต่าน และ Yang Di-Pertuan มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๓ ปี
- คณะกรรมการอาวุโส (Ex-Officio Members) จำนวน ๓ คน ซึ่งคัดสรรมาจากผู้ดำรงตำแหน่งอยู่ในสำนักปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (The office of the Permanent Secretary of the Ministry of Industry and Primary Resources) และกระทรวงการคลัง (Ministry of Finance) แต่งตั้งโดยสุลต่าน และ Yang Di-Pertuan มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๒ ปี
- คณะกรรมการ (Appointed Member) จำนวนตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไปแต่ไม่เกิน ๕ คน ผู้มีคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญทางด้านการค้า การเงิน การธนาคาร การผลิต หรือการจัดการ แต่งตั้งโดยสุลต่าน และ Yang Di-Pertuan มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๒ ปี

^{๕๒๘} Section ๔ of the Brunei Economic Development Board Act (Cap ๑๐๔) ระบุว่า “The Board shall consist of (a) a chairman, who shall be appointed by His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan, (b) a deputy chairman, who shall be appointed by His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan, (c) three ex-officio members who shall be the persons for the time being holding the office of the Permanent Secretary of the Ministry of Industry and Primary Resources, the Chief Executive Officer and a representative of the Ministry of Finance, appointed by the Permanent Secretary of the Ministry of Finance, the Minister of Finance or by His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan; and (d) not less than three and not more than five other members (hereinafter referred to “as appointed members”) to be appointed by His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan from amongst persons appearing to him to be qualified as having wide experience of and shown capacity in matters relating to banking, manufacturing, housing, commerce, finance or administration, or to be otherwise suitable for appointment by virtue of their special knowledge and experience... [t]he chairman shall hold office for a term of ๓ years from the date of his appointment... [e]very appointed member shall hold office for a term of ๒ years from the date of his appointment unless his appointment is sooner resigned or revoked”.

ประธานบริหาร (Chief Executive Officer)^{๕๒๙}

- สุลต่าน และ Yang Di-Pertuan แต่งตั้ง Chief Executive Officer ผู้มีหน้าที่ดำเนินการตามคำสั่งของคณะกรรมการ (Board)

(๒) อำนาจหน้าที่

หน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ (Board) มีดังต่อไปนี้^{๕๓๐}

^{๕๒๙} Section ๗ of the Brunei Economic Development Board Act (Cap ๑๐๔) ระบุว่า “His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan shall appoint a Chief Executive Officer of the Brunei Economic Development Board, who shall perform such duties as the Board may entrust or delegate to him.”

^{๕๓๐} Section ๘ of the Brunei Economic Development Board Act (Cap ๑๐๔) ระบุว่า “The Board shall have the following functions (a) to promote undertake, form or participate in any residential, industrial, agricultural or commercial development on areas in Brunei Darussalam designated for such purposes; (b) to promote or undertake any kind of business, trading and commercial enterprises including agricultural, industrial, housing and mining enterprises in Brunei Darussalam as the Board may think fit; (c) promote, wherever necessary any company or companies for any of the purposes specified in paragraph (b); (d) with the written approval of the Minister and Minister of Finance to establish a bank or a financial institution; (e) to stimulate the growth, expansion and development of Brunei Darussalam economy by promoting Brunei Darussalam as an investment destination; (f) to formulate investment promotion policies and plans, promotional incentives and marketing strategies to attract foreign and local investments in advanced technology industries and skillintensive services which enjoy good export market prospects; (g) to promote, facilitate and assist in the development of industrial activities including export oriented business activities; (h) to encourage foreign and local industries to upgrade their skill and technological levels through investment in new technology, automation, training, research and product development activities; (i) support the development of local entrepreneurs and small and medium businesses and assist local companies to expand and upgrade their operations; and (j) to do all such other acts and things

- เพื่อกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ โดย
- ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ของประเทศ และส่งเสริมธุรกิจการค้า การอุตสาหกรรม การเกษตร การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ และเหมืองแร่
- จัดทำนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการลงทุน เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติและการลงทุนจากคนชาติในกลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยี และกลุ่มธุรกิจบริการที่ใช้ฝีมือขั้นสูง (Skill-Intensive Services)
- ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกเพื่อพัฒนาธุรกิจที่เน้นการส่งออก (Export-Oriented Business)
- สนับสนุนให้ธุรกิจต่างชาติและธุรกิจของคนชาติพัฒนาฝีมือแรงงาน และเทคโนโลยี โดยการลงทุนในเทคโนโลยีใหม่ การฝึกอบรม การค้นคว้าและพัฒนา และการพัฒนาสินค้า
- สนับสนุนการพัฒนาของผู้ประกอบการท้องถิ่นขนาดกลางและขนาดเล็ก (Local Small and Medium Sized Enterprises)

คณะกรรมการ (Board) มีอำนาจดำเนินการดังต่อไปนี้^{๕๓๑}

as are necessary for the exercise of the powers or performance of all or any of the functions and duties of the Board under this Act or to perform such other functions as a body or authority if appointed as such by His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan in Council in accordance with any written law.”

^{๕๓๑} Section ๙ of the Brunei Economic Development Board Act (Cap ๑๐๔) ระบุว่า “For the purposes of performing any of its functions...the Board may (a) acquire, purchase, exchange, sell or lease and hold land, buildings and other immovable property; (b) build houses, flats, tenements, shops and shop-houses, convert any house, shop or shop-house into flats or tenements; (c) acquire, purchase, exchange, lease and hold land for the purpose of development and resale to the public and building lots, or industrial land and for the purposes of providing open spaces and recreation grounds; (d) do all other things as may be necessary or expedient for the purposes of carrying into effect the provisions of this Act; (e) do any work on land necessary for the purposes of its development, as building or industrial land; (f) acquire, purchase, exchange, lease and hold mining, agricultural and timber land for purposes of mining, agricultural development and logging respectively; (g) sell land, building or other immovable property; (h) lease to other persons in accordance with the provisions of any law in force in Brunei Darussalam relating to land or dealings in land, from month to month or otherwise, any land or building or other immovable property at such rent and subject to such terms and conditions as the Board shall think fit; (i) enter into contracts with other persons such persons should build or do any work on behalf of the Board; (j) enter into contracts or do any other act or matter necessary and proper for carrying into effect the purposes of this Act; (k) with the written approval of the Minister and the Minister of Finance, underwrite the issue of stocks, shares, bonds or debentures by business enterprises; (l) with the written approval of the Minister and the Minister of Finance, guarantee on such terms and conditions as may be agreed upon, loans raised by business enterprises which are floated in the public market; (m) with the written approval of the Minister and the Minister of Finance, grant loans or advances to business enterprises for the purpose of industrial development; (n) manage, control or supervise business enterprises by nominating directors or advisers or otherwise collaborating with them; (o) with the written approval of the Minister and the Minister of Finance, establish, sell shares of, invest in and manage business enterprises; (p) provide technical service and assistance to business enterprises and to build up a corps of engineering and managerial staff to provide such assistance;

- ซื้อขาย หรือเช่าที่ดิน ตึก สิ่งก่อสร้าง และอสังหาริมทรัพย์อื่นๆ
- สร้างอาคาร หรือร้านค้า
- ให้บุคคลอื่นเช่าที่ดิน หรืออาคาร ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายว่าด้วยการเช่าทรัพย์สินของบรูไน
- เข้าทำสัญญากับบุคคลภายนอกเพื่อให้บุคคลภายนอกดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของ BEDB
- ระดมทุนเพื่อการออกหุ้น หุ้นกู้ หรือพันธบัตรให้ธุรกิจใดๆ ภายใต้การอนุมัติเป็นหนังสือจากรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง
- เป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ของบริษัทที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ ภายใต้การอนุมัติเป็นหนังสือจากรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง
- ควบคุมดูแล และกำกับธุรกิจโดยการแต่งตั้งกรรมการ หรือที่ปรึกษาในบริษัทนั้นๆ นอกจากนี้ คณะกรรมการ (BEDB Board) ยังสามารถร่วมงานกับบริษัทเหล่านั้นได้
- ขายหุ้น หรือลงทุนในหุ้นของธุรกิจใดๆ ภายใต้การอนุมัติเป็นหนังสือจากรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง
- ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่ธุรกิจ และให้การสนับสนุนเจ้าหน้าที่ทางวิศวกรรม และการบริหาร ให้แก่ธุรกิจ
- สามารถตกลงและรับค่าตอบแทนจากการให้บริการ
- ทำหน้าที่เป็นตัวแทนให้กับธุรกิจ
- จัดทะเบียนหุ้น หุ้นกู้ หรือพันธบัตรของธุรกิจ
- วางโครงสร้าง จัดการ และพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม
- ส่งเสริมการเจริญเติบโตของธุรกิจบริการของนักลงทุนต่างด้าวและนักลงทุนภายในประเทศ โดยการ พัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภค (Infrastructure) และจัดทำและบังคับใช้แผนและยุทธศาสตร์การ ส่งเสริมการลงทุน
- อำนวยความสะดวกธุรกิจใหม่และธุรกิจที่จัดตั้งแล้ว ในเรื่องการดำเนินการ และการหารือกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจที่ได้รับตามกฎหมายอื่น หรือที่ได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายอื่น

(q) receive in consideration of the services rendered by it such commission as may be agreed upon; (r) act as agents for any business enterprises; (s) subscribe to stocks, shares, bonds or debentures of industrial enterprise; (t) lay out, develop and manage sites, parks, estates, identified zones and other premises for industries and businesses in Brunei Darussalam or elsewhere via sale or lease of specific site; (u) foster the growth of the service industry by developing the appropriate infrastructure and formulating and implementing investment promotion plans, promotional incentives and marketing strategies to support local and international firms and businesses in the services sector in Brunei Darussalam; (v) facilitate new and existing companies in the implementation and operation of their projects, and offer assistance through direct consultation and co-operation with the relevant authorities; (w) exercise all functions and powers and perform all duties which, under or by virtue of any written law, are or may be or become vested or delegated to it; and (x) generally do all such matters and things as may be incidental to or consequential upon the exercise of its duties under this Act.”

- ปฏิบัติและดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและหน้าที่ภายใต้กฎหมายนี้

(๓) ที่อยู่และการติดต่อ

The Brunei Economic Development Board (BEDB)

Block ๒ D, Jalan Kumbang Pasang

Bandar Seri Begawan BA ๑๓๑๑

Brunei Darussalam

Tel: +๖๗๓-๒๒๓ ๐๑๑๑

Fax: +๖๗๓-๒๒๓ ๐๐๘๒

Website: www.bedb.com.bn

๑๐.๑.๒.๒ สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (The Registry of Companies and Business Names: ROCBN)

สำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๕๙ ภายใต้สำนักงานอัยการสูงสุด (The Attorney General's Chamber Office) ภายหลังได้มีการย้ายสำนักงานฯ เข้ามาอยู่ภายใต้กระทรวงการคลัง (Ministry of Finance) เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. ๒๐๑๒ และได้ดำเนินการอยู่ภายใต้กระทรวงการคลังจนถึงปัจจุบัน^{๕๓๒}

(๑) อำนาจและหน้าที่

หน้าที่หลักของสำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN) คือการจดทะเบียนธุรกิจเพื่อจัดตั้งบริษัทในบรูไน โดยสำนักงานฯ มีหน้าที่และความรับผิดชอบหลักดังนี้

- จดทะเบียนบริษัทในประเทศบรูไนตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของกฎหมาย The Companies Act ๑๙๘๔ (Cap ๓๙) และจดทะเบียนชื่อบริษัทในประเทศบรูไนตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของกฎหมาย The Business Names Act ๑๙๘๔ (Cap ๙๒)
- สร้างระบบการจดทะเบียนและข้อมูลให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้
- ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของสำนักงานทะเบียนบริษัทและชื่อบริษัท (ROCBN)
- เป็นตัวแทนให้กับรัฐบาลของบรูไนในเรื่องการจดทะเบียนและกำกับดูแลองค์กรธุรกิจในประเทศบรูไน

^{๕๓๒} The Government of Brunei, Ministry of Finance, the Registry of Companies and Business Names, <http://www.mof.gov.bn/index.php/divisions/registry-of-companies-and-business-names>, accessed ๑๕ April ๒๐๑๕.

(๒) ที่อยู่และการติดต่อ

Registry of Companies and Business Names Division

Level ๑, Island Block

Ministry of Finance

Commonwealth drive, BS ๓๙๑๐

Brunei Darussalam

Website: www.eregistry.agc.gov.bn, www.roc.gov.bn

Tel: +๖๗๓ ๒๓๘ ๐๕๐๕

Fax: +๖๗๓ ๒๓๘ ๐๕๐๓

Counter Operating Hours

Monday – Thursday & Saturday

๘.๐๐ am – ๓.๓๐ pm

๑๐.๑.๓ หน่วยงานด้านการส่งเสริมการลงทุน

๑๐.๑.๓.๑ กระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (Ministry of Industry and Primary Resources: MIPR)

กระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (MIPR) มีหน้าที่รับผิดชอบการอนุมัติโครงการการลงทุน โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพื้นฐาน เช่น เกษตร ประมง และป่าไม้ รวมทั้งรับผิดชอบการให้สิทธิภายใต้ประกาศการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๔๔ (Investment Incentive Order ๒๐๑๑)

ความแตกต่างระหว่างกระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (MIPR) และคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งประเทศบรูไน (BEDB) คือ กระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (MIPR) จะรับการลงทุนในระดับใหญ่ ซึ่งมีฝ่ายรัฐบาลบรูไนเป็นคู่สัญญาในการลงทุนในเรื่องเกษตร ประมง ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งประเทศบรูไน (BEDB) เป็นหน่วยงานที่ประสานงานการลงทุนของคนต่างด้าวในทุกระดับ และอำนวยความสะดวกให้แก่การลงทุนต่างด้าวในการติดต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ^{๕๓๓}

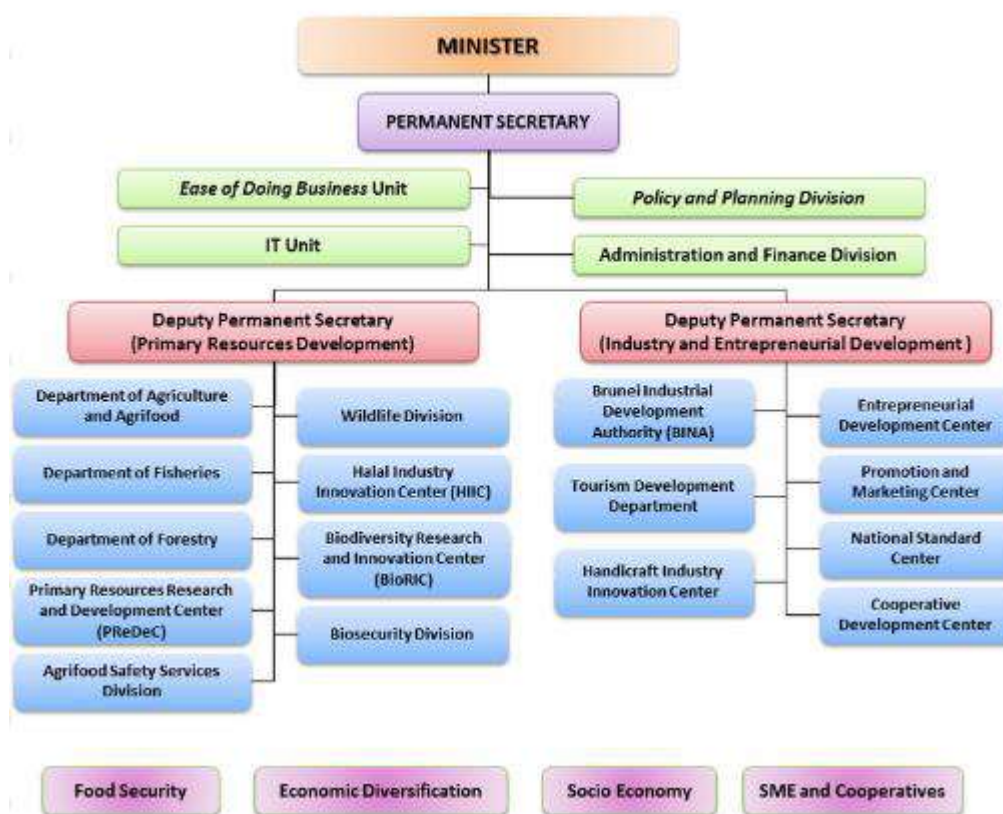
(๑) โครงสร้าง

กระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (MIPR) มีรัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด โดยมีสำนักปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน

^{๕๓๓} บพสัณภษณั Felicity Chan, Innovation and New Initiatives Division, Brunei Economic Development Board (BEDB) ณ iCenter, Brunei Economic Development Board (BEDB) บันดาเสรีร์เบกาวัน ในวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๘.

(Permanent Secretary) อยู่ภายใต้บังคับบัญชาโดยตรง ภายใต้สำนักปลัดฯ มีการแบ่งหน่วยงานในการปฏิบัติงานในแต่ละแขนงเป็น ๔ หน่วย คือ หน่วยอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจ (Ease of Doing Business Unit) หน่วยข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Unit) หน่วยวางแผนและนโยบาย (Policy and Planning Division) และหน่วยการเงินและการบริหาร (Administration and Finance Division)

ภายใต้สำนักปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน มีการแบ่งการทำงานออกเป็นสองฝ่ายตามภาระหน้าที่ของเนื้องาน ฝ่ายแรกเป็นฝ่ายการพัฒนาทรัพยากรขั้นพื้นฐาน (Primary Resources Development) ซึ่งจะมีรองปลัดปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐานด้านพัฒนาทรัพยากรขั้นพื้นฐานเป็นผู้ดูแล อีกฝ่ายเป็นฝ่ายการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและผู้ประกอบการ (Industry and Entrepreneurial Development) ซึ่งจะมีรองปลัดปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐานด้านการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและผู้ประกอบการเป็นผู้ดูแล

ที่มา: The Government of Brunei, Ministry of Industry and Primary Resources,
http://www.industry.gov.bn/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=67

(๒) อำนาจและหน้าที่

กระทรวงอุตสาหกรรมและทรัพยากรพื้นฐาน (MIPR) มีอำนาจหน้าที่ดังนี้^{๕๓๔}

- เพิ่มผลผลิตมวลรวมในประเทศ (GDP) และรายได้ของประเทศ
- เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชากรท้องถิ่นและธุรกิจท้องถิ่นในโครงการการลงทุน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของธุรกิจ
- เพิ่มการจ้างงานในระดับชาติ
- อำนวยความสะดวกและพัฒนาอุตสาหกรรมและทรัพยากรธรรมชาติสำหรับการบริโภคในประเทศและการส่งออก
- พัฒนาสภาพแวดล้อมในการลงทุนของประเทศ เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ
- สร้างพนักงานของกระทรวงฯ ให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นผู้นำ

(๓) ที่อยู่และการติดต่อ

Jalan Menteri Besar,
Bandar Seri Begawan BB ๓๙๑๐,
Brunei Darussalam
Tel: +๖๗๓ ๒๓๘ ๒๘๒๒
Fax: +๖๗๓ ๒๓๘ ๒๔๗๔
Email: helpdesk@industry.gov.bn
Website: www.bruneimipr.gov.bn

๑๐.๑.๔ หน่วยงานด้านแรงงาน

โปรดดูสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและสำนักทะเบียนแห่งชาติ (Immigration and National Registration Department) ภายใต้ข้อ ๑ ด้านบน

๑๐.๑.๕ หน่วยงานรับเรื่องร้องเรียนจากนักลงทุน แรงงาน หรือคนต่างด้าว

โดยทั่วไปแล้ว ประเทศบรูไนไม่มีช่องทางโดยตรงในการรับเรื่องร้องเรียนจากนักลงทุนผู้ประสบปัญหาจากการลงทุนในประเทศบรูไน^{๕๓๕} ในกรณีที่ข้อพิพาทเป็นข้อพิพาทที่เกิดจากการลงทุนในระดับใหญ่ที่

^{๕๓๔} The Government of Brunei, Ministry of Industry and Primary Resources, http://www.industry.gov.bn/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid, accessed on ๑๕ April ๒๐๑๕.

^{๕๓๕} ประเทศบรูไนไม่มีศาลปกครอง การอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองที่ออกโดยหน่วยงานของรัฐจึงเป็นเรื่องที่ไม่มีกฎหมายรองรับ นอกจากนี้ คำสั่งทางปกครองจากหน่วยงานรัฐบาลอาจถือได้ว่าเป็นคำสั่งของหน่วยงานที่ได้รับอำนาจจากสื่อด้านในการบริการประเทศและได้รับการคุ้มครอง

รัฐบาลบรูไนเป็นคู่สัญญา ประเทศบรูไนมักจะใช้วิธีหารือ (Consultation) กับคู่พิพาท มากกว่าที่จะใช้วิธีการระงับข้อพิพาททางศาล โดยให้สำนักงานอัยการสูงสุด (Attorney General's Chamber) เป็นผู้ให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่รัฐบาล

อย่างไรก็ดี ในเรื่องการจ้างงานของคนต่างด้าวในประเทศบรูไน ผู้ว่าจ้างสามารถอุทธรณ์คำสั่งของหน่วยงานรัฐบาลที่ปฏิเสธการจ้างงานคนต่างด้าวได้ โดยที่ในกรณีที่รองผู้ตรวจการแรงงานของประเทศบรูไน (Deputy Commissioner) มีคำสั่งปฏิเสธการออกใบอนุญาตการจ้างแรงงานคนต่างด้าว นายจ้างสามารถอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อผู้ตรวจการแรงงานของประเทศบรูไน (Commissioner) ภายใน ๑๔ วันหลังจากได้รับคำสั่งดังกล่าว^{๕๓๖}

ในกรณีที่ผู้ตรวจการแรงงานของประเทศบรูไน (Commissioner) มีคำสั่งปฏิเสธการออกใบอนุญาตการจ้างแรงงานคนต่างด้าว นายจ้างสามารถอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย (Minister of Home Office) ภายใน ๑๔ วันหลังจากได้รับคำสั่งดังกล่าว^{๕๓๗}

๑๐.๑.๖ หน่วยงานสนับสนุนด้านอื่นๆ

๑๐.๑.๖.๑ สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไน (Brunei Darussalam Intellectual Property Office: BruIPO)

สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไน (BruIPO) เป็นหน่วยงานภายใต้คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งประเทศบรูไน (BEDB) มีหน้าที่หลักในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาและคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่บริษัทในประเทศบรูไน

(๑) โครงสร้าง

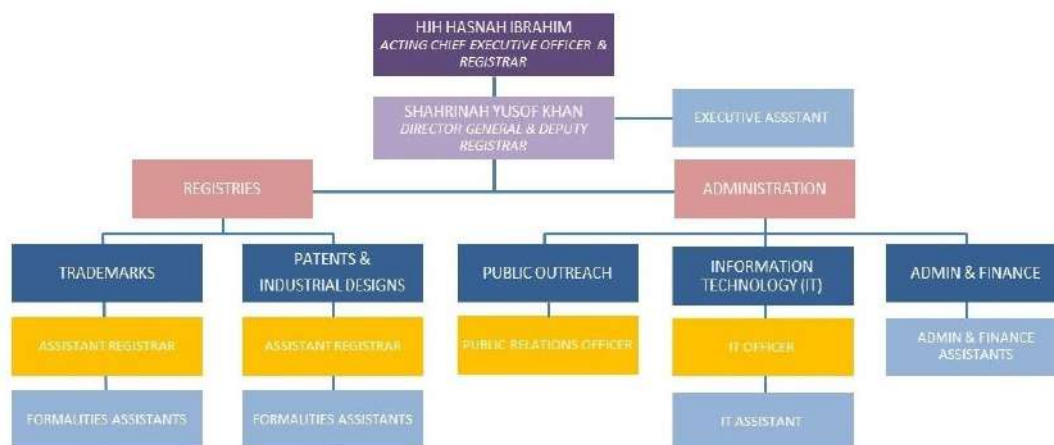
สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไน (BruIPO) มีประธานบริหาร (Chief Executive Officer and Registrar) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งสูงสุด และเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้อำนวยการ (Director General and Deputy Registrar) ซึ่งกำกับดูแลการทำงานของสองฝ่ายคือ ฝ่ายทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา

(Immunity) จากอำนาจศาลใดๆ ตามรัฐธรรมนูญข้อ ๘๔ (c), บทสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายของประเทศบรูไน วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๘

^{๕๓๖} Section ๓ (๒) of the Labour Act (Cap ๙๓) ระบุว่า “if any employer is dissatisfied with any decision or order of a Deputy Commissioner of Labour or an Assistant Commissioner of Labour made or given by virtue of the provisions of the preceding subsection, he may appeal from such decision or order to the Commissioner within ๑๔ days of the date of such decision or order being communicated to him.”

^{๕๓๗} Section ๓ (๓) of the Labour Act (Cap ๙๓) ระบุว่า “if any employer is dissatisfied with any decision or order made or given by the Commissioner either original or by virtue of the preceding subsection, he may appeal from such decision or order to the Minister within ๑๔ days of the date of such decision or order being communicated to him.”

(Registrar) และฝ่ายบริหาร (Administration) โดยฝ่ายทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา (Registrar) มีหน้าที่หลักในการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า (Trademarks) สิทธิบัตร (Patent) และการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Industrial Design) ส่วนฝ่ายบริหาร (Administration) มีหน้าที่หลักในการประชาสัมพันธ์หน่วยงานให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป ดูแลงานด้านข้อมูลและเทคโนโลยี และดูแลงานด้านการเงินและการจัดการ

ที่มา: Brunei Darussalam Intellectual Property Office, Brueni Economic Development Board,
<http://www.bruipo.com.bn/index.php/about-us/organisation>

(๒) อำนาจและหน้าที่

สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาบรูไน (BruIPO) มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้^{๕๓๘}

- ให้บริการข้อมูลเรื่องสิทธิบัตรซึ่งคุ้มครองนวัตกรรม และส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรม การค้นคว้า และการพัฒนาเพื่อส่งเสริมธุรกิจ
- สร้างความตระหนักในเรื่องผลประโยชน์ของธุรกิจจากการได้รับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและการแข่งขัน
- สนับสนุนและพัฒนาให้ประเทศบรูไนเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (IP Culture) ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม
- สร้างหุ้นส่วนกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการผลักดันนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในประเทศบรูไน

(๓) ที่อยู่และการติดต่อ

Brunei Intellectual Property Office (BruIPO)

The Brunei Economic Development Board

^{๕๓๘} Brunei Darussalam Intellectual Property Office, Brueni Economic Development Board, <http://www.bruipo.com.bn/index.php/about-us/objectives>

Block ๒ D, Bangunan Kerajaan Jalan Kumbang Pasang
Bandar Seri Begawan BA ๑๓๑๑
Negara Brunei Darussalam
Tel: +๖๗๓ ๒๒๓ ๐๑๑๑, +๖๗๓ ๒๓๘ ๐๕๔๕

๑๐.๑.๖.๒ สำนักอนุญาโตตุลาการ (Arbitration Centre)

(๑) โครงสร้างและอำนาจหน้าที่

สำนักอนุญาโตตุลาการ (Arbitration Centre) จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๔ อยู่ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งประเทศบรูไน (BEDB) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นอำนวยการด้านอนุญาโตตุลาการ การบริหารจัดการ การไกล่เกลี่ยให้กับผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ โดยมีการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ และกระบวนการไกล่เกลี่ยในด้านการค้าเพื่อให้เป็นทางเลือกในการยุติข้อพิพาทได้อย่างรวดเร็วมากขึ้นกว่าการดำเนินคดีแพ่งในศาลโดยปกติ สำนักอนุญาโตตุลาการนี้เป็นหน่วยงานอิสระและไม่แสวงหากำไร^{๕๓๙}

(๒) ที่อยู่และการติดต่อ

Arbitration Centre
Floor ๘ BEDB Building
The Brunei Economic Development Board (BEDB)
Block ๒ D, Jalan Kumbang Pasang
Bandar Seri Begawan BA ๑๓๑๑
Brunei Darussalam
Tel: +๖๗๓ ๒๒๓ ๐๑๑๑
Fax: +๖๗๓ ๒๒๓ ๐๐๘๒
Website: www.bedb.com.bn

๑๐.๑.๖.๓ Autoriti Monetari Brunei Darussalam (AMBD)

(๑) โครงสร้างและอำนาจและหน้าที่

^{๕๓๙} The News Centre of Radio Television Brunei, Brunei Darussalam Arbitration Center http://www.rtbnews.rtb.gov.bn/index.php?option=com_content&view=article&id=24665:brunei-darussalam-arbitration-center&catid=34:local&Itemid=66
accessed on ๒๓ April ๒๐๑๕.

AMBD เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งตามกฎหมาย^{๕๔๐} เพื่อดำเนินงานเสมือนกับธนาคารกลางของบรูไน มีหน้าที่ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ควบคุมเสถียรภาพของระบบการเงินภายในประเทศ ๒) กำหนดนโยบายการเงินและนำไปสู่การปฏิบัติ ๓) ให้ความช่วยเหลือในการก่อตั้งและการดำเนินการตลอดจนการกำกับดูแลระบบการจ่ายเงิน และ ๔) ควบคุมดูแลธนาคารและสถาบันการเงิน^{๕๔๑} กฎหมายนี้ยังกำหนดความสัมพันธ์กับรัฐบาลในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการธนาคาร^{๕๔๒} ข้อกำหนดในการให้เงินกู้แก่รัฐบาล^{๕๔๓} และการประสานความร่วมมือกับรัฐบาล^{๕๔๔}

หน่วยงาน AMBD ได้ผนวก Brunei Currency and Monetary Board (BCMB) ซึ่งเดิมเป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงการคลังที่ทำหน้าที่รักษาเสถียรภาพค่าเงินเหรียญบรูไน เข้าเป็นส่วนหนึ่งของ AMBD ในปี ค.ศ. ๒๐๑๑ นอกจากนั้นแล้ว AMBD ได้ผนวกหน่วยงานอีก ๓ หน่วยงานซึ่งเดิมอยู่ภายใต้กระทรวงการคลังให้อยู่ภายใต้ AMBD คือ The Financial Institution Division (FID), the Brunei International Financial Center (BIFC) และ Research and International Division (RID)^{๕๔๕}

(๒) ที่อยู่และการติดต่อ

Autoriti Monetari Brunei Darussalam
Level ๑๔, Ministry of Finance Building
Commonwealth Drive
Bandar Seri Begawan BB ๓๙๑๐
Negara Brunei Darussalam
Tel: +๖๗๓ ๒๓๘ ๔๖๒๖
Fax: +๖๗๓ ๒๓๘ ๓๗๘๗
Email: info@ambd.gov.bn

^{๕๔๐} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order (๒๐๑๐)

^{๕๔๑} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๓๖(๑) ระบุว่า “In implementing its objects, the Authority may, exercise and discharge the following functions, powers and duties –

(b) Act as the central bank of Brunei Darussalam, including the conduct of monetary policy, the issuance of the currency of Brunei Darussalam, the oversight of payment systems and serving as banker to and financial agent of the government...”

^{๕๔๒} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๔๙ (๑) ระบุว่า “The Authority may act as a banker to, and a financial agent of, the Government...”

^{๕๔๓} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๕๐(a) ระบุว่า “The Authority shall not grant credit to the Government or State-owned entity provided but-...”

^{๕๔๔} The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order ๒๐๑๐ Section ๕๑(๑) ระบุว่า “Without prejudice to sections ๓(๕) and ๑๑ (๔) and in pursuit of its objects and functions, the Authority shall hold regular meetings with the Government on monetary and fiscal policies and other matters of common interest, and both the Authority and the Government shall keep one another fully informed of all matters that affect them jointly...”

^{๕๔๕} Autoriti Monetari Brunei Darussalam (AMBD), <http://www.ambd.gov.bn/about-ambd>

๑๐.๒ หน่วยงานภาคเอกชน

๑๐.๒.๑ สภาหอการค้าและอุตสาหกรรมแห่งบรูไน (The National Chamber of Commerce and Industry of Brunei Darussalam)

สภาหอการค้าและอุตสาหกรรมแห่งบรูไนเป็นองค์กรท้องถิ่นซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกซึ่งเป็นบริษัทและองค์กรธุรกิจต่างๆในประเทศบรูไน นอกจากนี้ สมาชิกบางส่วนเป็นองค์กรธุรกิจต่างชาติซึ่งมีบริษัทตั้งอยู่ที่ประเทศบรูไนและประกอบธุรกิจในประเทศบรูไน

บทบาทหลักของสภาหอการค้าและอุตสาหกรรมแห่งบรูไน คือการคุ้มครองผลประโยชน์ของธุรกิจที่เป็นสมาชิก และแบ่งปันประสบการณ์ในการทำธุรกิจระหว่างสมาชิก รวมถึงสร้างเครือข่ายกับรัฐบาล ภาคประชาชน และสื่อ นอกจากนี้ สภาหอการค้าแห่งบรูไนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก (SMEs) ในการสร้างเครือข่ายธุรกิจและการแบ่งปันข้อมูลธุรกิจจากบริษัทที่มีประสบการณ์^{๕๔๖}

(๑) ที่อยู่และการติดต่อ

National Chamber of Commerce and Industry

P.O. Box ๑๐๙๙

Bandar Seri Begawan ๑๙๑๐

Brunei Darussalam

Tel: +๖๗๓ ๒๒๒ ๗๒๙๗

Fax: +๖๗๓ ๒๒๒ ๗๒๙๘

๑๐.๒.๒ สภาหอการค้าต่างประเทศในบรูไน

๑๐.๒.๒.๑ สภาหอการค้าและอุตสาหกรรมต่างประเทศแห่งบรูไน (Brunei International Chamber of Commerce)

(๑) ที่อยู่และการติดต่อ

Brunei International Chamber of Commerce and Industry

c/o Artitek Ibrahim

P.O.Box ๒๒๘๕

Bandar Seri Begawan

Brunei Darussalam Tel: +๖๗๓ ๒๒๒ ๖๐๐๐

^{๕๔๖} http://www.bruneidirecthys.net/about_brunei/chambers_of_commerce.html, accessed on ๑๕ April ๒๐๑๕.

๑๐.๒.๒.๒ สภาหอการค้าและอุตสาหกรรมบรูไน-มาเลเซีย (The Brunei Malay Chamber of Commerce and Industry)

(๑) ที่อยู่และการติดต่อ

Brunei Malay Chamber of Commerce and Industry
Suite ๔๑๑, Bangunan Guru Guru Melayu Brunei
Jalan Kianggeh
P.O. Box ๑๐๙๙
Bandar Seri Begawan ๑๙๑๐
Brunei Darussalam
Tel: +๖๗๓ ๒๒๒ ๗๒๙๗, ๒๒๐๖๔๙
Fax: +๖๗๓ ๒๒๒ ๗๒๙๘
Tlx: BU ๒๔๔๕

๑๐.๒.๒.๓ สภาหอการค้าจีนในประเทศบรูไน (The Chinese Chamber of Commerce)

(๑) ที่อยู่และการติดต่อ

Chinese Chamber of Commerce
Chinese Chamber of Commerce Building
๗๒, Jalan Roberts
Bandar Seri Begawan ๒๐๘๕
Tel: +๖๗๓ ๒๒๓ ๕๕๙๔ - ๖
Fax: +๖๗๓ ๒๒๓ ๕๕๙๒ - ๓

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กฎกติกา WTO เล่มที่หก: การศุลกากรและสถาบัน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), เล่มที่ ๖: มิถุนายน ๒๕๕๒, p. ๔๒-๔๕.

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC), พฤศจิกายน ๒๕๕๒, หน้า ๙.

กรมสรรพสามิต สำนักแผนภาษี, บรูไนดารุสซาลาม

<http://aec.excise.go.th/cs/groups/public/documents/document/mjaw/mdm4/~edisp/webportal16200038871.pdf>.

การคุ้มครองคนไทย, ระเบียบการนำเงินเข้า-ออกประเทศของบรูไน, - ข้อมูล ณ วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๔
http://protectthaicitizen.blogspot.com/2011/08/blog-post_04.html.

ข้อมูลการจัดตั้งธุรกิจและการประกอบธุรกิจในฐานะคนต่างชาติดังกล่าวของอาเซียน, กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, ๒๕๕๖, p. ๑๙.

จรัญ มะลูลีม กิติมา อมรทัต และพรพิมล ตรีโชติ, ไทยกับโลกมุสลิม: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, กรุงเทพฯ สถาบันเอเชียศึกษา, ๒๕๓๙, หน้า ๒๓๔.

จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า (พิมพ์ครั้งที่ ๔: นิตินธรรม, ๒๕๔๘), น. ๖๘-๗๐.

ถ้อยคำจากการแถลงการณ์ (Royal Speech: *titah*) ในวาระวันประกาศอิสรภาพของประเทศบรูไน ปี ๒๕๒๗
สืบค้นได้ที่ <http://www.jpm.gov.bn>.

นิรมล สุธรรมกิจ, มาตรฐานแรงงานกับการค้าระหว่างประเทศ, เอกสารวิจัยหมายเลข ๖ โครงการ WTO Watch (จับกระแสองค์การการค้าโลก), หน้า ๓๑.

บทสัมภาษณ์ Felicity Chan, Innovation and New Initiatives Division, Brunei Economic Development Board (BEDB) ณ iCenter, Brunei Economic Development Board (BEDB) บันดาเสรีร์เบกาวัน ในวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๘.

บทสัมภาษณ์นักกฎหมายบรูไน ในวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๘ บันดาเสรีร์เบกาวัน บรูไนดารุสซาลาม.

รอบรู้เรื่องการลงทุนในอาเซียน : บรูไนดารุสซาลาม, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗, p. ๑๐๒.

ราคาตามความตกลงแกตต์, กรมศุลกากร,

<http://www.customs.go.th/wps/wcm/connect/Library+cus501th/InternetTH/4/6AA6AA488B686ABDC053C983B1AF9E09>.

วัชร เปี้ยแก้ว, การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าตามพิธีสารมาดริด,

www.ipthailand.go.th/dmdocuments/content_madrid.pdf.

สถานเอกอัครราชทูต ณ บันดาร์เสรีเบกาวัน

<http://www.thaiembassybrunei.org/index.php?lay=show&ac=article&Id=539309474&Ntype=1>.

สถานเอกอัครราชทูต ณ บันดาร์เสรีเบกาวัน, ข้อมูลประเทศบรูไน,

<http://www.thaiembassy.org/bsb/th/thai-people/50987-%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%84%E0%B8%99%E0%B8%AF.html>.

สามารถ ทองเฝื่อ, อิสลามการเมืองในการบริหารรัฐสุลต่านบรูไนดารุสซาลาม, วารสารการเมืองการปกครอง
กิจการสาธารณะ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ มีนาคม – สิงหาคม ๒๕๕๗ หน้า ๑๗๖.

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, ข้อตกลงอาเซียน, เข้าถึงได้ที่ iiu.oie.go.th.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ความตกลงด้านการลงทุนของอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement-ACIA), เข้าถึงได้ที่,

http://www.boi.go.th/upload/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%B4%E0%B8%94%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%95%E0%B9%89%20ACIA%20%28revised%29_52346.pdf.

หน่วยงานหลักด้านการกำหนดนโยบายการเงินการคลังของบรูไนดารุสซาลาม Brunei Currency and Monetary Board <http://www.eastasia-watch.in.th/article.php?id=๖๖๕>.

อังคณา เตชะโกเมนทร์, ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ ILO, สำนักพัฒนามาตรฐานแรงงาน, หน้า ๔-๕.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

A Black, The Stronger Rule of the More Enlightened European: The Consequences of Colonialism on Dispute Resolution in the Sultanate of Brunei, *Legal History*, vol. ๑๓, no. ๑, ๒๐๐๘, p. ๘๓.

About the Patent Cooperation Treaty (PCT), FindLaw,

<http://smallbusiness.findlaw.com/intellectual-property/about-the-patent-cooperation-treaty-pct.html>.

Ahmad Isa & Partners, Diagnostic Study on Enforcing Contracts in Brunei Darussalam, October 2008, p.27.

ASEAN Comprehensive Investment Agreement: A Guidebook for Business & Investors, p. 7, available at

[http://www.asean.org/images/2013/news/ACIA/ACIA%20Guidebook2012%20\(14.3.13\).pdf](http://www.asean.org/images/2013/news/ACIA/ACIA%20Guidebook2012%20(14.3.13).pdf).

ASEAN Investment Guidebook 2008, Jakarta: ASEAN Secretariat, February 2009, p.10

ASEAN Law Association, Legal systems in ASEAN: Chapter 1-Historical overview, p.4, available at <http://www.aseanlawassociation.org/legal-brunei.html>.

ASEAN Law Association, see n. 6, p. 1.

ASEAN Tax Guide, KPMG Asia Pacific Tax Centre, November 2008, p. 16.

ASEAN Tobacco Tax Report Card, May 2008

Asia pacific labour law review, Asia monitor resource centre, 2008, p.8

Association of Southeast Asian Nations, ASEAN Investment Guidebook 2008, Indonesia, 2009, p.28.

Autoriti Monetari Brunei Darussalam (AMBD), <http://www.ambd.gov.bn/about-ambd>.

Autoriti Monetari Brunei Darussalam Policy Statement 2/2008 dated 11 December 2008. <http://www.ambd.gov.bn/images/policy/AMBD%20Policy%20Statement%202-2013.pdf>.

Autoriti Monetari Brunei Darussalam, About the Credit Bureau, <http://www.ambd.gov.bn/biokredit/overview-of-credit-bureau>.

Autoriti Monetari Brunei Darussalam, Banking and Specialized Market Supervision, <http://www.ambd.gov.bn/regulatory/banking-specialized-markets>.

Autoriti Monetari Brunei Darussalam, Insurance / Takaful and Capital Market Supervision, <http://www.ambd.gov.bn/regulatory/insurance-takaful-capital-markets>.

Azrimah Binti Haji Abdul Rahman , Working paper for National day Seminar 2006 “Legal System in Brunei Darussalam after The Signing of The Supplementary Agreement 1905/1906 Between Brunei & Great Britain”, http://www.bruneiresources.com/pdf/nd06_azrimah.pdf.

B. Taylor and D. E. Hayes, “Origin and history of the South China Sea basin”, Geophysical Monograph Series, Vol.27, pp.21-46, 1988, <http://www.agu.org/books/gm/v027/GM027p0023/GM027p0023.shtml>.

BBC, Brunei Introduces tough Islamic Penal Code, ෩෦ April ෨෦෧෪, available at <http://www.bbc.com/news/world-asia-27216798>.

Brunei Darussalam Country Report, Bangkok Thailand, ෨෦෧෪, p. ෫.

Brunei Darussalam Country Report, Ministry of Health, Labour and Welfare of Japan, ෨෦෧෧, p. ෧෧

Brunei Darussalam Intellectual Property Office, Brueni Economic Development Board,
<http://www.bruipo.com.bn/index.php/about-us/objectives>.

Brunei Darussalam Tax Profile, KPMG Asia Pacific Tax Centre, April ෨෦෧෩, p. ෪

Brunei IP Handbook, Pintas IP Group, www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf.

Brunei, Pension & Development Network,
<http://www.pensiondevelopment.org/51/brunei.htm>.

Brunei, U.S. Department of State: ෨෦෧෪ Investment Climate Statement June ෨෦෧෪, p. ෩.

Custom Import Duty, Custom Matters, KEMENTERIAN KEWANGAN, Ministry of Finance,
<http://www.mof.gov.bn/index.php/royal-custom-matters/customs-procedures/custom-import-duty>.

Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II), available online at
<http://www.asean.org/news/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii>.

Doing Business ෨෦෧෫, Brunei Darussalam, ෧෨ edition, A World Bank Group, p. ෪෦.

Dr. Burcu Kilic and Peter Maybarduk, Comparative Analysis of the United States' Intellectual Property Proposal and the law of Brunei Darussalam, ෨෦෧෧, p. ෧.

E. Ann Black, Brunei Darussalam: Ideology and Law in a Malay Sultanate, in (eds.) E. Ann Black and Gary F. Bell, *Law and Legal Institutions of Asia Traditions, Adaptations and Innovations* (Cambridge University Press, ෨෦෧෪), p. ෩෦.

Facilitating Technology Transfer & Management of IP Assets, BEDB, August ෨෦෧෪, p. ෦෦

Fidfinvest, Doing Business in Brunei,
http://www.fidfinvest.com/pdf/Doing%20business%20in%20Brunei_english.pdf, P.9/9.

From the *titah* (royal speech) given at the promulgation of Brunei's independence in ෧෯෮෪.
Titah can be accessed from the Government of Brunei's website:
<http://www.jpm.gov.bn>.

G A Saunders, *History of Brunei*, Oxford University Press, Kuala Lumpur, ෧෯෮෪, p. ෫.

G C Gunn, *Language, Power, and Ideology in Brunei Darussalam*, Ohio University Center for International Studies, Athens, ෧෯෯෦, pp. ෪෩ and ෪෪.

General Overview of Items (A) – (F), COUNTRY: BRUNEI DARUSSALAM,

www.wipo.int/ipdevelopment/en/pdf/asean/brunei.pdf.

Graham Saunders, *A History of Brunei* (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1984), p. 147.

Haji Mohammad Rosli bin Haji Ibrahim, Improving on Enforcement of International

Commercial Arbitration Awards in ASEAN Countries (Brunei Darussalam Attorney

Generals' Chambers, ASEAN Law Association, 10th General Assembly,

<http://www.aseanlawassociation.org/10GAdocs/Brunei6.pdf>.

Hariz Khalid, RECENT DEVELOPMENTS IN IP IN BRUNEI DARUSSALAM, 2014, BRUNEI

DARUSSALAM INTELLECTUAL PROPERTY OFFICE,

www.wipo.int/ip-development/en/pdf/asean/brunei.pdf.

Hjh Nor Hashimah Hj Mohd Taib, Alternative Dispute Resolution in ASEAN: Brunei Darussalam,

Attorney-General Chambers, Brunei Darussalam, P. 14,

http://www.aseanlawassociation.org/9GAdocs/w4_Brunei.pdf.

Hjh Zainab binti Hj Morshidi, Proceedings Paper Presentations Session : Privatisation and

Corporatisation: Brunei Darussalam's Experience, Department of Policy and

Coordination, Economic Planning and Development Department, Brunei Darussalam,

http://www.csstc.org/reports/egm/p4/presentation_Brunei.htm.

Ibp Usa, Brunei Business Intelligence Report: Strategic Information and Opportunities,

International Business Publications, United States, 2000, P. 40.

Ibp Usa, Brunei Business Law Handbook, International Business Publications, USA, updated

2001, P. 112.

Ibu Usa, Business Intelligence Report, Vol 1, Strategic Information and Opportunities,

International Business Publications, USA, 2000, p. 14.

International Business Publication, Brunei Company Laws and Regulations Handbook, United

States, 2004, p. 20.

International Business Publications, Washington DC, 2000, p. 14.

International Intellectual Property Alliance (IIPA), 2012 Special Report on Copyright

Protection and Enforcement: Brunei, available at

<http://www.iipa.com/rbc/2012/2012SPEC301BRUNEI.PDF>.

INTERNATIONAL UNION FOR THE PROTECTION OF NEW VARIETIES OF PLANTS, Publication No.

441 (EN), 2014, www.upov.int/about/en/pdf/pub437.pdf.

INTERNATIONALLY RECOGNISED CORE LABOUR STANDARDS IN BRUNEI DARUSSALAM, WTO
GENERAL COUNCIL REVIEW OF THE TRADE POLICIES OF BRUNEI DARUSSALAM,
February 2008, p.4-5

Investment Incentive Order 2008, Section 42.

IPR Toolkit for Brunei Darussalam, 2006,

http://brunei.usembassy.gov/uploads/images/FtR_7ZJl6W6pmLZkxPlrA/2006IPRTOOLKIT.pdf.

John O'Shaughnessy, Clifford J. Shultz, Anthony Pecotich, Handbook of Markets and
Economies: East Asia, Southeast, M.E. Sharpe, New York, 2006, P.412.

John O'Shaughnessy, Clifford J. Shultz, Anthony Pecotich, Handbook of Markets and
Economies: East Asia, Southeast Asia, Australia, New Zealand, M.E. Sharpe, New York,
2006, 444-45, P.44.

Jones Lang LaSalle, Brunei Property Investment Guide 2008, P.4.

Judicial Committee of the Privy Council, Practice Directions, available at
<https://www.jcpc.uk/procedures/practice-direction-01.html>.

Kartindo Academia, Brunei Factbook, Excerpt-Location: Southeastern Asia, bordering the
South China Sea and Malaysia, p.112.

Kelvin F K Low "The Nature of Torrens Indefeasibility: Understanding the Limits of Personal
Equities" Melbourne University Law Review, Vol.33, pp.205-226.

Kementerian Dewangan, Ministry of Finance, Brunei Darussalam, State Tender Board,
Guidelines for Government Procurement, Brunei Darussalam Government,
<http://www.mof.gov.bn/index.php/general-information-state-tender-board>.

Lands Department, Ministry of Development,

<http://www.csdila.unimelb.edu.au/projects/tehran/Presentations/pdf/Ppt0000003.pdf>.

Ministry of Finance, Brunei, "Avoidance of Double Taxation Agreement"
<http://www.mof.gov.bn/index.php/tax-treaties>.

N. John Funston, Government and Politics in Southeast Asia, Institute of Southeast Asian
Studies, United Kingdom, 2008, pp.23-24.

Naimah S. Talib, Brunei Darussalam: Royal Absolutism and the Modern State, *Kyoto Review
of Southeast Asia* Issue 31 (March 2008): Monarchies in Southeast Asia, p. 2.

Organisation for Economic Co-operation and Development , Structural Policy Country Notes
Brunei Darussalam, the Economic Outlook for Southeast Asia, China and India 2014:
Beyond the Middle-Income Trap, <http://dx.doi.org/10.1787/saeo-2014-en>, p.14.

Oxford Business Group, Deloitte, Tax Overview, The Report: Brunei Darussalam 2010,p.200.
Oxford Business Group, Dual track: Common and sharia law systems are both in operation in
the Sultanate, <http://www.oxfordbusinessgroup.com/overview/dual-track-common-and-sharia-law-systems-are-both-operation-sultanate>.

Oxford Business Group, The Report: Brunei Darussalam 2010.

Oxford Business Group, The Report: Brunei Darussalam 2010, Oxford Business Group,
2010, p.144.

Paige McClanahan, Alexander Chandra, Ruben Hattari and Damon Vis-Dunbar, Taking
Advantage of ASEAN's Free Trade Agreements, A GUIDE FOR SMALL AND MEDIUM-
SIZED ENTERPRISES, January 2014, p. 11

Paul Davidson, Franca Ciambella, Investment in South East Asia, Routledge, Singapore,
1999. P.10.

SENIOR OFFICIALS MEETING OF THE 10TH ASEAN CONFERENCE ON CIVIL SERVICE MATTERS
16-17 SEPTEMBER 2010, YANGON, MYANMAR, "Promotion of Good Governance:
Towards Fulfilling People's Aspirations and Welfare", COUNTRY PAPER, BRUNEI
DARUSSALAM: NATIONAL HOUSING PROGRAMME IN BRUNEI DARUSSALAM: 'HOMES
FOR THE NATION', <http://www.ocsc.go.th/ocsc/th/files/000/Brunei%20Paper.pdf>.

Shicun Wu, Solving Disputes for Regional Cooperation and Development in the South China
Sea: A Chinese Perspective, United Kingdom, 2010, p.144.

Stuart Grudgings, Brunei adopts sharia law, others in region consider it, Reuters, available at
<http://uk.reuters.com/article/2014/04/29/uk-brunei-sharia-idUKKBN0DF1U320140429>.

The Autoriti Monetari Brunei Darussalam Order (2010).

The Brunei Economic Development Board, The Prime Minister's Office, Business Guide: Taxation,
http://www.bedb.com.bn/doing_guides_taxation.html.

The Brunei Times, AMBD issues Securities Market Regulations 2014, Bandar Seri Begawan, ,
<http://www.bt.com.bn/news-national/2015/02/03/ambd-issues-securities-market-regulations-2014>.

The Brunei Times, Town and Country Planning in Brunei, Rozan Yunos BR, 13 March 2008,
http://www.bt.com.bn/life/2008/03/23/town_and_country_planning_in_brunei.

The Commonwealth, Brunei Darussalam: History, <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/brunei-darussalam/history>.

The Emergency (Islamic Family Law) Order (១៩៩៩), and the Islamic Adoption of Children Order (២០០១).

The Emergency (Islamic Family Law) Order (១៩៩៩).

The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration Department, Visiting, <http://www.immigration.gov.bn/visiting.htm>.

The Government of Brunei Darussalam Official Website, Immigration and National Registration, <http://www.immigration.gov.bn/about.htm>.

The Government of Brunei, Ministry of Finance, the Registry of Companies and Business Names, <http://www.mof.gov.bn/index.php/divisions/registry-of-companies-and-business-names>.

The Government of Brunei, Ministry of Industry and Primary Resources, http://www.industry.gov.bn/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid.

The Halal Meat Act, Cap ១៨៣ (១៩៩៩).

The Judicial Committee of the Privy Council, available at <https://www.supremecourt.uk/docs/beginners-guide-to-the-jcpc.pdf>.

The News Centre of Radio Television Brunei, Brunei Darussalam Arbitration Center http://www.rtbnews.rtb.gov.bn/index.php?option=com_content&view=article&id=24665:brunei-darussalam-arbitration-center&catid=34:local&Itemid=66.

TRADE POLICY REVIEW Report by the Secretariat BRUNEI DARUSSALAM, WT/TPR/S/១៩៦, ២០០៨, p. ៤៨

Trade policy review, World Trade Organization, ២០១៤, p. ៥១

United States Department of State, Brunei: Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, available at <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/២០០៦/២០០៦0៧0៩.htm>.

University of Ottawa, Muslim Law Systems and Mixed Systems with a Muslim Law Tradition, <http://www.juriglobe.ca/eng/sys-juri/class-poli/droit-musulman.php>.

Venner Shipley, The Hague Agreement, http://www.vennershipley.co.uk/uploads/files/Venner_Shipley_LLP_-_the_hague_agreement.pdf.

Virginia H. Dale, Effects of Land-Use Change on Atmospheric CO₂ Concentrations-South and Southeast Asia as a Case Study, Springer-Verlag New York, Inc, New York, 1994, P.114.

World Bank Group, Doing Business, Dealing with Construction Permits in Brunei Darussalam, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/brunei/>.

World Bank Group, Doing Business: Starting Business in Brunei Darussalam, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/brunei/starting-a-business>.

